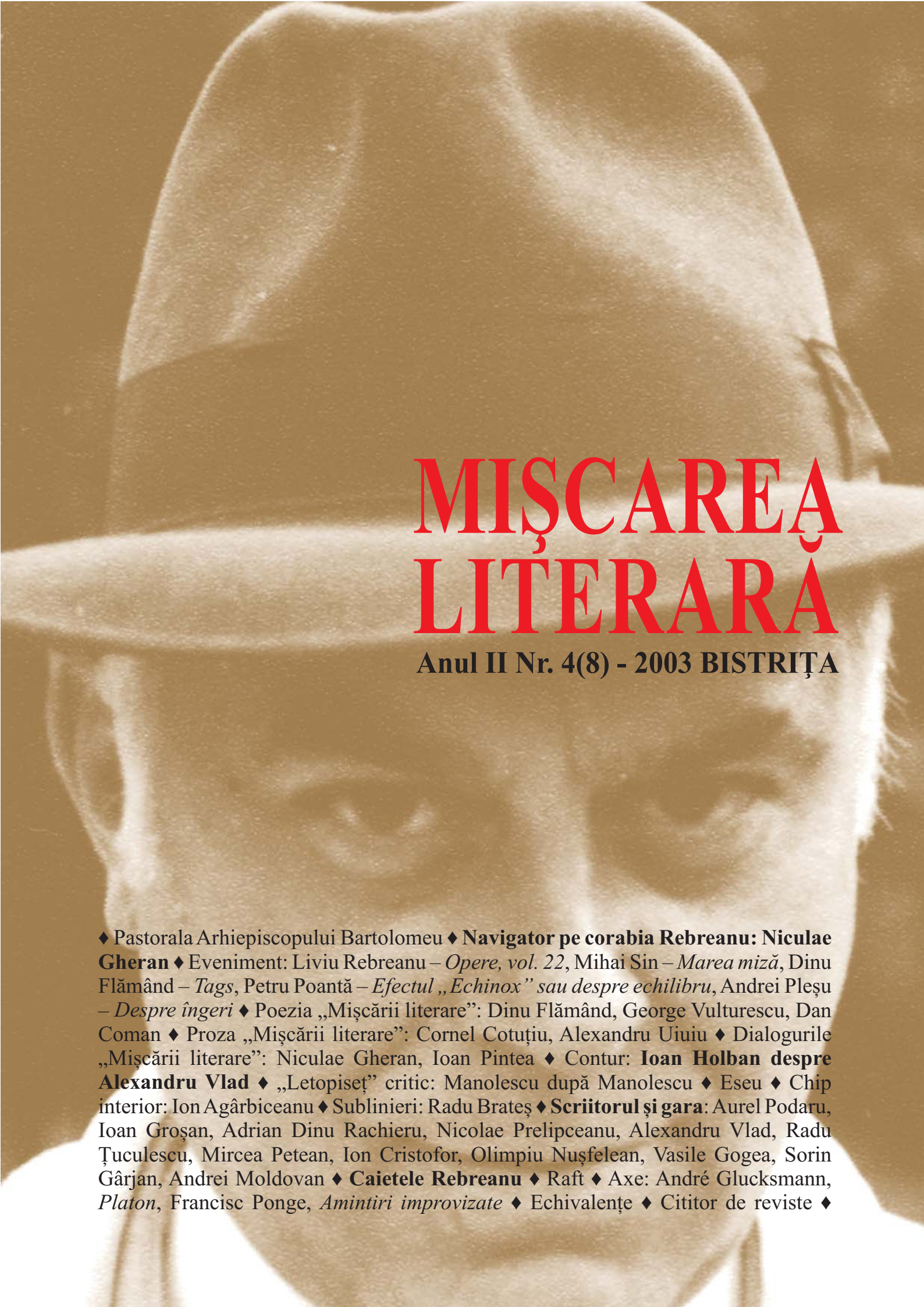

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul II Nr. 4(8) - 2003 BISTRIȚA

♦ Pastorală Arhiepiscopului Bartolomeu ♦ **Navigator pe corabia Rebreanu: Niculae Gheran** ♦ Eveniment: Liviu Rebreanu – *Opere*, vol. 22, Mihai Sin – *Marea miză*, Dinu Flămând – *Tags*, Petru Poantă – *Efectul „Echinox” sau despre echilibru*, Andrei Pleșu – *Despre îngeri* ♦ Poezia „Mișcării literare”: Dinu Flămând, George Vulturescu, Dan Coman ♦ Proza „Mișcării literare”: Cornel Cotuțiu, Alexandru Uiuiu ♦ Dialogurile „Mișcării literare”: Niculae Gheran, Ioan Pinteă ♦ Contur: **Ioan Holban despre Alexandru Vlad** ♦ „Letopiseț” critic: Manolescu după Manolescu ♦ Eseu ♦ Chip interior: Ion Agârbiceanu ♦ Sublinieri: Radu Brateș ♦ **Scriitorul și gara**: Aurel Podaru, Ioan Groșan, Adrian Dinu Rachieru, Nicolae Prelipceanu, Alexandru Vlad, Radu Țuculescu, Mircea Petean, Ion Cristofor, Olimpiu Nușfelean, Vasile Gogea, Sorin Gârjan, Andrei Moldovan ♦ **Caietele Rebreanu** ♦ Raft ♦ Axe: André Glucksmann, Platon, Francisc Ponge, *Amintiri improvizate* ♦ Echivalențe ♦ Cititor de reviste ♦

MIȘCAREA LITERARĂ

ANUL I Nr. 1
Gazetă săptămânală de critică și informație literară
artistică și culturală
Director: LIVIU REBREANU

Revistă de literatură, artă, cultură

Serie nouă

Anul II, nr. 4 (8), 2003, Bistrița

Apare trimestrial

sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN (director)

Ioan PINTEA (redactor șef)

Ion MOISE (redactor șef adjunct)

Virgil RAȚIU (secretar general de redacție)

Mircea PRAHASE

Coperta: Marcel Lupșe

(În imagine Niculae Gheran)

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări din ciclul "Păsări" de Aurel MARIAN

Tehnoredactare: Daniela CODRESCU

Adresa redacției: Bistrița, 420094,

str. Liviu Rebreanu, nr. 19

Adresa pentru corespondență: Bistrița, 420043

str. Alexandru Odobescu, nr. 3

Telefon/fax 0263/233345, 0263/211063

Administrația:

Ioan CHINTĂUAN, consilier editorial

Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud

Alexandru CÂȚCĂUAN, consilier marketing

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița

Tipar: S.C. SUPERGRAPH TIPO S.R.L.

str. I.C. Brătianu nr. 13, Cluj-Napoca

tel./fax 0264/545929, 0788/368882

ISSN 1583-1957

CUPRINS

Editorial: Elogiu editorului/1

Cristina Maria FRUMOS: Cuvânt și voce în rugăciune/2
Pastorala arhiepiscopului BARTOLOMEU Prin
harului lui Dumnezeu, Arhiepiscop al Vadului,
Fleacului și Clujului/3

Dinu FLAMÂND: Grădini/9

Niculae CREȚU: Portret al "Tânărului Gheran" în noiembrie/11

Corneliu LUPEȘ: Cel mai bun editor și istoric literar al
operei rebreniene/15

Ion MOISE: Cum l-am cunoscut pe Niculae Gheran/17

Virgil RAȚIU: Școala lui Gheran/19

Niculae GHERAN: "Surprize vor mai apărea, după
cercetarea întregii arhive, dar de natură să
întregească biografia scriitorului, nicidecum
creația propriu-zisă"/21

Andrei MOLDOVAN: Liviu Rebreanu, Opere, Vol. 22/30

Olimpiu NUȘFELEAN: Mihai Sin despre miza
romanului ca provocare/36

Ioan PINTEA: Tags - amurg și descompunere/39

Gavril MOLDOVAN: Petru Poantă, perspectivă asupra
fenomenului "Echinox"/41

David DORIAN: Despre lumile serafice/43

George VULTURESCU: Pielea de urs, Siciul singurătății/45

Aurel PODARU: La Beclean pe Someș, cândva.../47

Ioan GROȘAN: Un nod cultural/47

Adrian Dinu RACHIERU: Gară pentru doi/48

Niculae PRELIPCEANU: În gara Beclean pe Someș, cândva.../49

Alexandru VLAD: Beclean pe Someș/49

Radu ȚUCULESCU: Gară pentru trei/50

Mircea PETEAN: În ceață/51

Ion CRISTOFOR: Gara Nicolae Steinhardt/52

Olimpiu NUȘFELEAN: Gara și strada/53

Vasile GOGEA: Urcările mele în Beclean (pe Someș)/54

Sorin GĂRJAN: Gara din Beclean sau despre Nobelul iubirii mele/54

Andrei MOLDOVAN: La un capăt de realitate/55

Dan COMAN: erg/56

Cornel COTUȚIU: Neprimit/58

Ioan HOLBAN: Războiul ca exercițiu de ficțiune/64

Victor ȘTIR: Manolescu după Manolescu/67

Alexandru UIUIU: Limpeziș/69

Vasile GOGEA: Tratat despre înfrânt/73

Ioan PINTEA: "Vreau să vă anunț că în urbea noastră

a apărut cu discreție, fără să facă mult zgomot,

departe de urechile veleitarilor, dar și a

celebrităților locului, o nouă generație"/75

Adrian Dinu RACHIERU: Mdlumea și alerta identitară/78

Mircea TAMĂȘ: Basme și sărbători/83

Cornel COTUȚIU: De trei ori/86

Mircea MĂLUT: Ion Vineanu sau poezia metaforei bemolice/88

Mircea POPA: Meditații creștine/90

Ion AGĂRBICEANU: Eroism creștin/92

Titus Octavian BIRIȘ: Radu Brateș, un om din Ardeal/95

Radu BRATEȘ: Din periodice/97

Ion BUZĂȘI: Din istoria poeziei religioase românești/99

Vasile SPIRIDON: Ipostaze reflexive rebreniene/104

Nelia PUICA: Liviu Rebreanu - în căutarea cuvintelor.../107

Adina BEIAN: Liviu Rebreanu între universul închis

și grozăviile războiului/109

Sergiu PĂSTOR: Memoriu pentru carte - 1928/111

Dana HITICAȘ-MOLDOVAN: Scrisorile lui Liviu

Rebreanu către Corneliu Moldovanu/113

Nelu DICAN: Anul epistolar 1944/115

Mihai MARTIN: Liviu Rebreanu inedit/117

Ioan ANCHIDIM: Cealaltă biografie/118

Ion Radu ZAGREANU: Bunicul și nepotul/119

Gheorghe LUPU: Avatarurile pelerinului/120

Virgil RAȚIU: Admiratii/123

Claudia FONTU: Când nu știi ce este, înseamnă că este jazz/124

Alexandru UIUIU: Viorel Paraschivoiu - sfârșit de poveste/126

André GLUCKSMANN: Platon/127

Francisc PONGE: Amintiri improvizate/129

Kadammanitta RAMAKRISHNAN: Ouăle tari/131

K. SATCIDANANDAN: Supraviețuitorii, /132

Agha SHAHID ALI: În munți/133

David GRIEVE: Gheață în suflet/136

Oliv MIRCEA: Pasărea - o poetică a zborului/139

Gavril MOLDOVAN: Vernisajul expoziției Aurel Marian/139

Adrian MĂNARCA: Mângâierea aripilor de pe simeze/140

Alexandru MISIUGA: 80/142

Ion MOISE: Saloanele Liviu Rebreanu - 2003/143

Concursul național de proză și eseu "Liviu Rebreanu"/144

Sumiya HARUYA: Adela Popescu o experiență literară

internțională/148

Cititor de reviste/151

Redacția respectă grafia autorilor

ELOGIU EDITORULUI

Despre editori se scrie rar. Pentru că aceștia sunt, și ei, din tagma specialiștilor de carte, foarte rari. Nu e vorba despre conducători de edituri cu vocație, de redactori/lectori de carte care își tocesc privirile în lecturi profesionale asupra textelor, și ei în scădere vertiginoasă. Puține edituri își permit să plătească oameni care să citească manuscrisele la sânge, întreprindere benefică atât pentru scriitor, căci nu e vorba, aici, de vreo cenzură, cât și pentru cititor. Oricât de atent ar fi scriitorul cu manuscrisul său, ochiul "secund" al unui lector de profesie nu e niciodată inutil. Dar sunt, mai ales, acei oameni care se confundă cu anvergura, deloc definită maximal, a regândirii unei opere literare, pentru a o transforma într-o "ediție critică". Aceștia își pun la încercare toate energiile, întreaga viață. Așezați în umbra scriitorului, printr-o decizie temerară, poate ingrată, ce ar putea să le anuleze personalitatea/originalitatea, ei consumă resurse creatoare pentru a consolida edificiul literaturii în ceea ce aceasta are exemplar. Editorii adevărați sunt tot atât de rari ca și scriitorii adevărați, dacă ne este permis un asemenea calificativ. Ar fi prea mult să spunem că re-crează opera unui scriitor, căci nu acesta este țelul întreprinderii lor, dacă o așează în tiparele timpului absolut, o înscriu într-un limbaj dublu, al creației auctoriale, păstrat, și al receptării științifice. Scoț la lumină, primesc, clarifică, ordonează, epuizează, definitivează, interpretează sau reinterpretează, printr-un demers filologic dintre cele mai fertile. Aș asemena truda editorului realizator de ediții critice cu cea a traducătorului: intră în intimitatea unei opere pentru a o așeza într-o altă lumină, într-un alt orizont de receptare, benefic pentru scriitor și pentru creația sa. Sunt luați de valul muncii filologice aproape pe negândite și duși spre țeluri aproape nesperate. Sunt luați de valul literaturii și urcați pe culmi ale sacrificiului de sine, viața lor devenind oglinda lucidă a unei (alte) opere împlinite, consfințindu-i acesteia, prin sângele lor, măreția. D-l Nicolae Gheran mărturisea recent: "Din 1968, anul în care apărea primul volum cuprinzând nuvelele lui Liviu Rebreanu, adică timp de exact 36 de ani, nu cred că a fost vreo zi în care să uit că trebuie dusă la capăt dificila trudă de editare a întregii creații rebreniene. Mărturisesc că n-am anticipat efortul benedectin și nici îndelungul timp care îmi vor marca viața, procurându-mi momente de fericire și disperare. Dacă aș fi știut ce va urma, probabil că aș fi dat un alt sens vieții mele. Care, iată, continuă în aceeași cadență." Chiar dacă o asemenea muncă pare aridă și monotună, ea aduce trăiri puternice, fericire și disperare, viață autentică. Pentru că este minunat să dai sens unei vieți în timp ce contribui la afirmarea sensului unei creații magnifice, atât de aproape de spiritul scriitorului și în același timp al cititorului, ajutându-i pe aceștia să se regăsească mereu în universul lecturii.

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

CUVÂNT ȘI VOCE ÎN RUGĂCIUNE (scurtă fenomenologie)

Cristina Maria FRUMOS

Fenomen religios prin excelență, precum sacrificiul poate (deși acesta este însoțit la rândul lui întotdeauna de rugăciune), rugăciunea se constituie într-o modalitate de întemeiere a religiosului, acolo unde există, sigur, o conștiință religioasă. Formă exterioară de manifestare a sentimentului religios, integrată cultului, rugăciunea este totodată actul cel mai simplu al religiei, fundamental și ireductibil la oricare altul, în care se relevă esența cea mai profundă a religiei. Privind în ansamblul său, cultul reprezintă "expresia unui fond și expresia fondului acestuia" - în termenii lui Nae Ionescu, altfel spus, cultul este o complinire gestuală, mimică, verbală a trăirii religioase incapabile de a mai "suferi". În alt sens, Nae Ionescu se întreabă: "Ce este propriu-zis mimica, ce sunt gesturile pe care le facem noi când vorbim? (rugându-ne n.n.) și tot el va răspunde: "Sunt tot-mai necesitatea de exteriorizare completă a faptului interior, adică ceea ce nu izbutesc eu să trăiesc așa de intens încât să exprim numai printr-un singur mijloc de expresiune, încerc să complinesc prin alte mijloace."

Încercând să fixăm, pe scurt, rolul cuvântului și al vocii în rugăciune, ca act de vorbire, (una din "felurile de rugăciune") considerăm necesar să insistăm asupra sensului pe care Nae Ionescu îl revelează aici relativ la funcția rugăciunii, a ritualului în genere: insuficiența sentimentului religios se cere deci recuperată prin manifestări exterioare. Or' chestiunea trebuie abordată și (mai ales) din perspectiva preexistenței unui fond preaplin, a unui plus de trăire religioasă ce

Ființa rugătoare

necesită revărsare, iradiere în afară, prelungire în cult.

Așadar, de ce și cum, în rugăciune, dăm voce, vocea noastră? Care este sensul diferitelor forme de proferare?

Luând în considerare aserțiunea lui Feuerbach: "rugăciunea cu voce tare nu este decât rugăciunea care își manifestă esența", putem trasa câteva caracteristici ale actului rugăciunii: în interiorul său, rugătorul se expune pe sine, în toate dimensiunile ființei lui în fața unui "Ce" invizibil, în care crede, fără a-l vedea, și în fața căruia se manifestă. Căci toate manifestările rugăciunii sunt forme ale acestei manifestări de sine, individuală sau colectivă.

În rugăciune se depășește sau chiar dispare valența strict lingvistică a cuvântului, acesta neconstituindu-se într-un simplu instrument al unei tehnici de concentrare. Și spunem asta întrucât rugăciunea însăși este manifestare de sine prin voce, cu o lumină proprie, lumina care îl luminează pe rugător.

Cuvântul rugăciunii are o anumită cuprindere și în ce privește sensul, iar sensul acesta se raportează în mod necesar la adevăr. Aristotel afirmă că "rugăciunea este un Logos, dar nu este nici adevărată, nici falsă". Astfel, chemând la ascultare și la atenție prin cuvânt, rugătorul îl dezvăluie într-o formă sonoră și audibilă de către sine pe Dumnezeu ca pe un alter-ego al său. Dar Dumnezeu nu așteaptă să fie apelat sau rugat să "asculte", pentru că El doar ascultă în tăcerea sa. Întrebarea pe care o pune în acest context Michel Henry în eseu "Cuvânt rănit" este dacă nu cumva "cererea este mereu în întârziere față de împlinire", dacă nu cumva "ascultarea lui devansează cuvântul". Și dacă lucrurile stau așa, atunci rugătorul, chemând la ascultare pe Dumnezeu prin rugăciune, încearcă să recupereze astfel un timp al ascultării trecut, pierdut irevocabil. Înainte ca rugătorul să cheme, el este chemat, pentru că Dumnezeu însuși se roagă în el. Vocea umană devine un loc de întoarcere a lumii la Dumnezeu, favorizând cele mai înalte stări de contemplație și indicând existența de tip religios.

Constrânsă de conștiința finitudinii, ființa umană se raportează în mod necesar la o instanță cu care pare că ar avea în comun posibilitatea cuvântării, raportare ce are drept fundament o substituie a Absolutului cu imagine mitică sau literală, cu originea în textele sacre conform cărora Dumnezeu l-a creat pe om "după chipul și asemănarea Sa" - o substituie pe care ea, ființa rugătoare, o inventează pentru sine. Nu vom lua în discuție acum caracterul autentic/inautentic al conștiinței religioase rugătoare care și-l reprezintă (în virtutea a ce, cu ce drept?) pe Dumnezeu în termeni "materiali".

Deși tardiv, neputincios și rănit de propriile-i limite, cuvântul nu încetează a-l simboliza, aici, în ordine umană, pe Dumnezeu.

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI POPOR:
HAR, PACE, AJUTOR ȘI MILĂ DE LA
DUMNEZEU, IAR DE LA NOI,
ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE!

Iubiții mei fii sufletești,

Nașterea unui copil într'o familie este un eveniment dureros care devine, imediat, sărbătoare. Mama a uitat de chinuri și trăiește nespusa bucurie de a-și simți pruncul la sân. Când tatăl merge la primărie să-și anunțe odrasla, nu uită să-și trezească vecinii și să se laude pe drum; dacă se află la serviciu, își cinsteste colegii cu un păhărel; dacă se află undeva, departe, în misiune, vestea i se prinde de umeri ca niște aripi. Botezul e urmat de o petrecere cu mâncare, băutură, muzică și joc, ca la nuntă. Pe alocuri se mai păstrează datina ca, la un an, copilul să fie dus la nași, unde primește prima tunsoare a părului, în fața icoanelor, cu colac și urări de sănătate. De pretutindeni, mama primește felicitări prevestindu-i-se un viitor fericit și sprijin la bătrânețe.

Nici nașterea Domnului nu e văzută altfel decât ca o imensă, luminoasă sărbătoare. Momentele grele, precum anevoioasa călătorie a Sfintei Fecioare, inospitalitatea orașelului de baștină în care ea devenise o străină, porțile închise ale hanului, singurătatea peșterii, nașterea tainică, reacția lui Irod, pribegia egipteană, toate acestea au pălit, copleșite de certitudinea că, prin ceea ce s'a petrecut în Betleem, însuși Dumnezeu S'a întrupat în persoana Fiului Său pe care-L născuse mai 'nainte de toți vecii, făcând aceasta numai și numai din iubire pentru noi, oamenii, și pentru propria noastră mântuire.

Umbrele s'au destrămat, bucuria a năpădit universul, totul e transfigurat: peștera a devenit cer, ieslea s'a prefăcut în leagăn, pântecul Fecioarei e tron de heruvimi. Toată

această revărsare de lumină adie și prin colindele noastre. La nașterea Mântuitorului „Îngerii cântau, Păstorii fluierau, Magii se'nchinau Toți se bucurau”.

Natura însăși se poartă cu mare gingășie față de Dumnezeiescul Prunc, ocrotindu-L de intemperii:

„Vântu-L bate,
Nu-L răzbate,
Neaua ninge,
Nu-L atinge”.

Nașterea Mântuitorului

În calendarul creștin, Crăciunul este, prin excelență, o sărbătoare a florilor dalbe. V'am spus-o cu alte prilejuri. Iată că v'o amintesc și acum.

În văzduhul istoric al nașterii Domnului există însă un moment care tulbură seninătatea celor spuse până acum. Ne este istorisit de Sfântul Evnaghelist Luca, și asupra lui aș vrea să mă opresc în anul acesta.

La patruzeci de zile de la nașterea lui Iisus, Sfânta Fecioară Maria, însoțită de Iosif,

a mers cu Pruncul la templul din Ierusalim ca să aducă jertfa de curățire prescrisă de legea lui Moise. În Sfânta Cetate locuia pe atunci și un om foarte bătrân, anume Simeon, despre care ni se spune că „era drept și temător de Dumnezeu”, adică un om cu viață curată și sfântă. Nu e de mirare deci că „Duhul Sfânt era peste el”, ceea ce înseamnă că bătrânul avea darul profetic, însușirea de a vedea ceea ce oamenii obișnuiți nu snt în stare. Mai știm că el se numise printre cei ce așteptau „mângâierea lui Israel”. Cunoaștem din Sfânta Scriptură că întreaga omenire decăzuse din cauza neascultării primilor oameni, Adam și Eva, și că însuși poporul ales fusese pedepsit de Dumnezeu pentru repetatele lui abateri din calea poruncilor divine. Cu toate acestea, profeții Vechiului Testament, inspirați de Duhul Sfânt, anunțaseră că va veni o vreme când Dumnezeu îi va trimite omenirii – inclusiv lui Israel – un Mântuitor care să aline suferințele și să curme răul din lume. În virtutea acestor profeții, cei mai buni și mai luminați dintre fiii lui Israel se aflau într-o permanentă stare de veghe, așteptare și speranță. În ceea ce-l privește pe Simeon, lui anume i se descoperise că „nu va vedea moartea până ce nu-L va vedea pe Hristosul Domnului”. Foarte bătrân, Simeon trăia acea vârstă când anii îi devin omului o povară din ce în ce mai greu de purtat; pentru un asemenea om, „a vedea moartea”, adică a ști limpede că i-a sosit sfârșitul, înseamnă o adevărată eliberare dintr-o viață care-i devenise temniță.

Ei bine, la o vreme când ședea în casă, bătrânul a primit îndemnul Duhului Sfânt de a se duce de îndată la templu. Acolo, în așteptare, a văzut-o pe Maria intrând cu Pruncul în brațe. Atunci el L-a întâmpinat pe Prunc cu sfântă iluminare, L-a luat din brațele mamei și L-a trecut în brațele lui tremurânde, mulțumind lui Dumnezeu și rugându-L ca, de acum, să-l elibereze, de vreme ce ochii lui, după atâta așteptare, văzuseră Lumina prin care toate neamurile lumii – inclusiv Israel – aveau să-și descopere puțința de a se mântui. Cuvintele de atunci ale lui Simeon au pătruns în cultul creștin, iar noi le putem auzi la fiecare slujbă a vecerniei, spre sfârșit.

Dacă lucrurile s'ar fi încheiat aici, am rămâne în spațiul senin al momentului. Dar nu s'au terminat aici. Înapoind Pruncul în brațele Mamei, Simeon a binecuvântat-o și i-a spus aceste cuvinte:

„Iată, Acesta (adică Pruncul) este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și spre semn de împotrivire – și chiar prin sufletul tău va trece sabie – pentru că gândurile din multe inimi să se descopere”.

Iubiții mei fii sufletești, M'aș opri mai întâi, pe foarte scurt, la verbul „a binecuvânta”, cu substantivul „binecuvântare”, de vreme ce numeroși creștini nu au o idee foarte clară asupra lor. Binecuvântarea este o rostire, de obicei însoțită de un gest. Când Dumnezeu binecuvintează un om sau o comunitate umană, înseamnă că acel om sau acea comunitate a intrat sub protecția divină. Când un om sau o comunitate umană Îl binecuvintează pe Dumnezeu înțelesul acesteia este, pe de-o parte, că omul vorbește despre Dumnezeu – sau lui Dumnezeu – numai de bine și, pe de alta, că Îl laudă și-I mulțumește pentru binecuvântările – sau binefacerile – revărsate asupra omului. Când un părinte își binecuvintează copilul, înseamnă că-i dorește prosperitate și fericire. Când un arhiereu sau preot binecuvintează pe cineva, rostirea și gestul binecuvântării nu sunt o simplă urare, ci invocarea harului dumnezeiesc asupra celui binecuvântat. Când însă e vorba de un om cu viață sfântă, binecuvântarea cuprinde în ea și profeția că urarea de bine se va plini, că va deveni o realitate. Sfânta Fecioară auzise acest cuvânt din gura îngerului care-i binevestise chemarea lui Dumnezeu:

„Binecuvântată ești tu între femei”, dar și din gura Elisabetei, mama Sfântului Ioan Botezătorul, îndată după bunavestire:

„Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pântecelei tău”.

Maria avea toate motivele să creadă că viața ei va fi lipsită de umbre.

Dar, în cazul de față, ce observăm? Pe de-o parte, Simeon o binecuvintează pe Mama Pruncului, dar, pe de alta, îi prevestește o sabie care-i va străbate sufletul, adică viitoarea durere de a-și vedea Fiul răstignit pe cruce, ceea ce ar fi totuna cu un blestem.

Or, după cea mai limpede judecată omească, binecuvântarea și blestemul se exclud reciproc, ele fiind în evidentă contradicție.

Aici însă, dragii mei, am ajuns la miezul cuvântului meu de astăzi. Dacă Simeon îi prevestește Mariei o sabie a durerii, despre Prunc el spune că a fost pus – adică rânduit de Dumnezeu – să fie spre semn de împotrivire. Or, în acest verset al Noului Testament, „împotrivire” înseamnă „contradicție”. A fi în contradicție cu spusele cuiva sau cu o anumită stare de lucruri înseamnă a fi în dezacord cu acel cineva sau cu acea stare de lucruri, a avea nu numai o altă părere, dar și o altă poziție, atitudine sau activitate. Dacă starea de lucruri e bună, contradicția nu poate fi decât rea: Adam și Eva, trecând de partea diavolului, au intrat în contradicție cu porunca lui Dumnezeu și au plătit – cu fericirea. Dacă însă starea de lucruri este rea, contradicția nu poate fi decât bună: Sfântul Ioan Botezătorul a intrat în contradicție cu adulterul din casa regelui și a plătit cu viața. Așadar, contradicția e o stare de tensiune între două părți, la capătul căreia cineva plătește. Ea nu trebuie pusă pe seama oamenilor cu „spirit de contradicție”, adică a celor ce au năravul de a contrazice numai de dragul contradicției. Ea e o provocare, o reacție la o anumită așezare care trebuie schimbată sau în care trebuie introduse schimbări. În cazurile pozitive, contradicția e un factor de progres.

În cele ce urmează voi încerca să lămuresc ce anume a vrut să spună Dreptul Simeon prin afirmația că Fiul Mariei a fost rânduit de Tatăl Său „spre semn de împotrivire”, adică de contradicție.

În vremea Mântuitorului, viața publică a iudeilor din Palestina era dominată de o clasă socială distinctă, alcătuită din farisei, saducheii, cărturarii și preoți. Fariseii și saducheii erau două partide politico-religioase, alcătuite din oameni bogați și foarte influenți, care afixau o evlavie excesivă și pretindeau onoruri din partea celor mulți. Cărturarii erau învățații care cunoșteau legile lui Moise, dar și pe cele civile, și care îi instruiau pe tinerii învățaței meniți să li se alăture sau să le urmeze. Preoții erau casta sacerdotală în descendența lui Aaron, fratele lui Moise; exercitau cultul divin, iar dintre ei se alegeau

marii-preoți sau arhieriei, care prezidau sinedriul, adică tribunalul religios, politic și social. Preoția era ereditară, se moștenește din tată în fiu, și se bucura de numeroase și importante privilegii materiale. În rest, populația era alcătuită din negustori, zarafi, mici meseriași, muncitori agricoli, dar și din funcționari publici; aceștia din urmă formau categoria „vameșilor”, percepatorii care încasau taxele și impozitele datorate statului, adică imperiului roman care stăpânea pe atunci Palestina; urâți de popor și disprețuiți de conducători, vameșii aveau proasta reputație de oameni corupți, tot atât de păcătoși ca și desfrânații.

Desigur, ca oriunde în lume, mișunau și aici cerșetori, invalizi, vagabonzi, hoți și tâlhari, săraci și dezmoșteniți ai sorții.

Într-o astfel de lume se ivește Iisus, un bărbat ca la treizeci de ani, care răsare din gloată și e prezentat de către Ioan Botezătorul drept „Mielul lui Dumnezeu. Cel ce ridică păcatul lumii”.

Extraordinară recomandare, dacă ținem seama de marea personalitate a lui Ioan și de uriașul său prestigiu. Așadar, Mielul e pus în relație directă cu Dumnezeu, iar misiunea Lui este aceea – nici mai mult, nici mai puțin – de a mântui lumea (întreaga lume!) de păcat. O provocare nemaîntâlnită în istoria omenirii și în aceea, mai strânsă, a lui Israel. De la bun început, anunțul contrazice starea de fapt; de la bun început, cei doi poli ai contradicției se conturează: pe de-o parte Ei, adică fariseii, saducheii, cărturarii și preoții, înțepeniți în ale lor, și El, Cel ce contrariază prin noutate. Ei, cei cu numele de rezonanță socială; El, un anonim. Ei, cu câte un arbore genealogic în spate: El, un nimeni. Ei, școliți în tradiția rabinică; El, un autodiact. Ei, de origine nobilă; El, despre care se spune că e fiul unui dulgher.

Până acum, toate acestea sunt deci nepotriviri, deci lucrurile se complică pe măsură ce acest Iisus pare că vrea să întoarcă totul pe dos, să conteste datini și obiceiuri.

Ei obișnuiesc să se roage în public, pe ulițe și în piețe: El pretinde că adevărata rugăciune se face în taină.

Ei, când postesc, arborează ținută de doliu; El, dimpotrivă, cere post luminat.

Ei consideră că e obligatoriu să-ți speli

măinile înainte de masă; El propovăduiește tocmai contrariul: Nu ceea ce intră în gură îl spurcă pe om, ceea ce iese din gură. Un mare scandal se aprinde pe seama Sâmbetei:

Ei știu că ea trebuie ținută cu sfințenie; El, dimpotrivă, spune că nu omul e făcut pentru Sâmbătă, ci sâmbăta pentru om.

Ei socotesc că săracii sunt vrednici de milă; El afirmă că sunt vrednici de fericire.

Ei știu că legea bogaților este aceea de a-și spori averile; El răstoarnă totul și le poruncește să renunțe la ele în favoarea săracilor.

Ei au moștenit legea răzbunării, a talionului: ochi pentru ochi și dinte pentru dinte; El impune iertare nelimitată și – culmea: – iubirea de vrăjmași.

Ei se țin la distanță de plebe, de vulg, de păcătoși; El, în văzul tuturor, stă la masă cu vameșii și primește cu încântare ofranda desfrânatelor.

Ei pretind că dețin monopolul cinstei, corectitudinii, respectării legii; El îi preferă pe vameși, ca fiind mai buni.

Ei știu că sunt fiii lui Avraam, ucenicii lui Moise și exponenții poporului ales; El stârnește o adevărată furtună afirmând că împărăția lui Dumnezeu le va fi transferată păgânilor.

O prăpastie de netrecut: Ei cred într'un singur Dumnezeu, al lui Avraam, al lui Israel și al lui Iacob; El pretinde că Dumnezeu are un Fiu și că Acesta nu e altcineva decât chiar El, Iisus, Căruia Tatăl I-ar fi încredințat și puterea dumnezeiască de a face minuni.

Iată, dragii mei, atâtea laturi ale contradicției dintre Iisus și pătura conducătoare a lui Israel. An de an și lună de lună, ea se va întărâta și va deveni conflict. Confruntările vor fi directe, fără ocolișuri. Iisus îi va denunța pe cărturari și pe farisei ce pe niște nebuni, orbi, hrăpăreți, lași, ipocriți, fățarnici, morminte văruite, șerpi, pui de vipere și le va promite focul gheenei. La rândul lor, aceștia Îl vor condamna la moarte și-L vor răstigni; la piciorul crucii, mama Sa va simți sabia cum îi străpunge sufletul.

Iisus însă s'a aflat în contradicție și cu propriii Săi ucenici, cu mentalitatea, interesele și aspirațiile lor.

Ei cred că vor cuceri lumea strivind-o

cu minuni; El îi trimite ca pe niște miei în mijlocul lupilor.

Ei, cer pentru El totul, întreabă de răsplată; El le făgăduiește viața viitoare.

Doi dintre ei Îi solicită înalte ranguri boierești; El le poruncește să devină slugi.

Ei Îl numesc Domn și Învățător; El, ca o slugă, le spală picioarele.

Iisus îl contrariază chiar și pe Înaintemergătorul Său, justițiarul Ioan Botezătorul când acesta îi reproșează că întârzie să-i stârpească pe cei păcătoși: Acum nu lucrează securea care rănește, ci Mielul Care vindecă.

Iubiții mei fii sufletești, Din toate cele spuse până acum reiese limpede că Domnul Iisus venise să zgâlțâie și să trezească o lume amorțită în mentalități învechite, în formalism, în rutină, în suficiență de sine, într'un conformism nivelator, materialist, care nu-i punea omului nici un fel de problemă pentru viața lui launtrică, în care chiar noțiunea de „suflet” fusese degradată la un înțeles grosolan:

„Suflete – își zicea omul suprasaturat de belșug – ai multe bunătăți strânse pentru mulți ani; odihnește-te, mănâncă, bea, veselește-te!”

Așadar, era imposibil ca Domnul să nu deschidă frontal problema existenței sufletului ca entitate spirituală, a nemuririi și veșniciei lui, a stării lui în viața viitoare. E motivul pentru care a rostit parabola bogatului nemilostiv, din care se vede cu limpezime că, în viața de după moartea fizică a omului, sufletul trăiește într'o stare de fericire sau nefericire pe măsura sensibilității sau nesimțirii lui din această lume.

Iată însă că, abordând și noi această problemă, ne trezim în fața unei mari nedumeriri: Dacă citatele biblice de până acum ne-au făcut să înțelegem că Iisus intrase în contradicție cu mai-marii poporului, cu mentalități în vechite, cu propriii Săi ucenici și cu propriul Său Înaintemergător, de data aceasta El pare să fi intrat în contrazicere chiar cu Sine Însuși. El, care fusese prevestit de către profeti ca „Domn al păcii”. El, Cel care le spune ucenicilor Săi: Pace vă las vouă, pacea Mea v'o dau”, El, Cel care-i îndemna pe semenii: „Trăiți în pace unii cu alții”, El, Cel care saluta cu cuvintele: „Pace vouă”, tot El este Cel care, la un moment dat, spune: „Să

nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ; n'am venit să aduc pace, ci sabie”.

Evident, aici ar putea fi vorba de lupte sau războaie sângeroase, în care cad morți sau răniți sub sabie de oțel. Domnul folosește aici cuvântul „sabie” în sensul metaforic în care Îl folosisese și Dreptul Simeon în fața Sfintei Fecioare, adică acela de „durere”, „suferință”. Pentru aceasta, El spune mai departe: „Căci am venit să-l despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mama sa, pe noră de soacra ei”.

Acum vă rog să rețineți nuanța acestei rostiri. Ea nu spune că Domnul a venit să despartă pe tată de fiu, ci pe fiu de tată; nu pe mamă de fiică, ci pe fiică de mamă; nu pe soacră de noră, ci pe noră de soacră.

Rostirea vestește faptul că absoluta noutate a mesajului evanghelic e menită să-i provoace pe semenii la o clară opțiune între vechi și nou și că această opțiune, la rândul ei, va provoca inerente dispute și rupturi nu numai în societate, ci și în sânul aceleiași familii. Or, în timp ce vârstnicii, de obicei, sunt și rămân conservatori, noile generații (fii, fiice, nurori) vor opta pentru mesajul cel nou, pentru Legea cea nouă, pentru Testamentul cel nou. Alegerea noului înseamnă despărțire de ceea ce e vechi și învechit, iar despărțirea nu se face fără prețul suferinței (amintiți-vă de suferințele tânărului Pavel în urma despărțirii de părinții săi spirituali, care-l socoteau trădător; amintiți-vă și de tânăra mucenită Varvara, prigonită de propriul ei tată, care rămăsese păgân).

Și, pentru ca să dea mai multă putere spuselor Sale, – dar și pentru a se da vârstnicilor șansa mântuirii –, Domnul continuă:

„Cel ce-și iubește pe tatăl său ori pe mama sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine; cel ce-și iubește pe fiul său ori pe fiica sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine”. El, Iisus, Cel care spune: „N'am venit să stric legea, ci s'o plinesc”, acum pare să vrea să desființeze porunca a cincea din legea lui Moise: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta”. Cu toate acestea, El nu desființează porunca. Legea îi cerea omului să-și „cinstească” părinții. Iisus însă nu pretinde cinstire, ci iubire; și anume, iubire totală. Potrivit propriilor Sale spuse, iubirea poate fi cantitativă: „Celui ce iubește mult i se

iartă mult, iar celui ce iubește puțin i se iartă puțin”. Când însă vine momentul ca omul să aleagă între Iisus și contrariul Său, El, Iisus, solicită o iubire pe care nu înțelege s'o împartă cu nimeni. Oricât ți-ai iubi părintele sau copilul sau fratele, dacă acesta se împotrivește opțiunii tale pentru Iisus și-ți cere să rămâi de partea cealaltă, atunci ești dezlegat de iubire; îi poți păstra însă cinstirea.

Dar Iisus nu se oprește aici, ci continuă: „Cel ce nu-și ia crucea sa și nu-Mi urmează Mie, nu este vrednic de Mine”.

Aici, dragii mei, am ajuns în culmea urcușului nostru de astăzi, la ceea ce se cheamă îndeobște „paradoxul crucii”: pe de-o parte, crucea este contradicție, întrucât cele două brațe ale ei au direcții opuse; pe de alta, ea este armonie, întrucât cele două brațe se unesc la mijloc și alcătuiesc un singur semn; pe de-o parte, ea înseamnă suferință și moarte; pe de alta, biruință și înviere.

Cunoaștem că drumul Domnului spre înviere a trecut prin cruce, știm că în Duminica Paștilor nu se poate ajunge decât trecând prin Vinerea Patimilor. Acesta este adevărul care străbate întreaga istorie a mântuirii noastre. A-ți lua crucea ta și a-I urma lui Hristos înseamnă ca, din iubire pentru El, să-ți asumi partea ta de suferință și moarte, așa cum a făcut-o El pentru tine. Paradoxul crucii constă în aceea că Hristos, Cel răstignit pe ea, le-a fost iudeilor „piatră de poticnire”, păgânilor semn de „nebie”, iar creștinilor „Puterea-lui-Dumnezeu-și-înțelepciunea-lui-Dumnezeu”; din pricina crucii vor fi creștinii prigoniți, dar prin ea și-au dobândit mântuirea; pe de o parte batjocură și rușine, pe de alta, onoare și mândrie. Opțiunea pentru Hristos înseamnă opțiunea pentru cruce, iar opțiunea pentru cruce înseamnă opțiunea pentru viața veșnică.

Numai așa putem înțelege, laolaltă cu miile de martiri ai Bisericii, angajarea totală pe care Hristos i-o cere fiecărui creștin, atribuind cuvântului „viață” cele două valențe contradictorii ale crucii: „Cel ce va vrea să-și scape viața de aici, O va pierde pe cea de dincolo; dar cel ce pentru Mine își va pierde viața de aici, O va afla”.

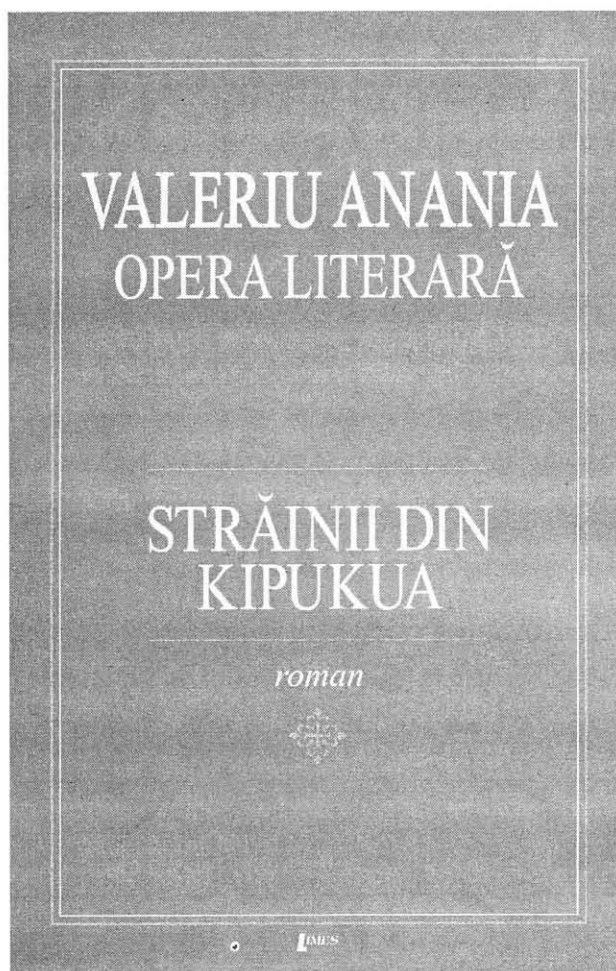
Iubiții mei, pe toate acestea vi le-am spus din dorința de a vă ajuta să înțelegeți că,

de fapt, întreaga noastră credință ortodoxă își are profunzimea și frumusețea tocmai în acest semn al contradicției, Iisus Hristos, intuit profetic de către Dreptul Simeon.

Prin El știm că Dumnezeu este, în același timp, deasupra lumii și în lume, grai și tăcere, taină și revelație; că Iisus Hristos a fost, în același timp, Dumnezeu și om; că Sfânta Maria a fost, în același timp, fecioară și mamă; că Biserica este totodată în cer și pe pământ; că sfânta cruce este, în același timp, rouă și balsam, înfrângere și biruință, durere și bucurie, moarte și înviere; că însăși întâmpinarea Domnului, sărbătorită la 2 februarie – adică la patruzeci de zile de la Naștere – este ea însăși o uimitoare contradicție: Bătrânul Simeon își ține în brațe Creatorul. Privegherea de noapte a acestei sărbători cuprinde o salbă de cântări, numite catavasii, închinare emoționantei întâlniri dintre

Creator și creatură. În câteva din marile mănăstiri din Moldova, aceste cântări erau numite „Legănuțul”, dar nu pentru că Simeon l-ar fi legănat în brațe pe Iisus, ci pentru că ele erau însoțite de „legănarea” celor două candelabre ale bisericii; având toate făcliile aprinse, acestea erau pendulate într-o parte și în alta, dar în sensuri opuse: cel din pronaos, pe direcția est-vest, iar cel din naos, pe direcția nord-sud, în așa fel încât cele două jerbe luminoase alcătuiau o cruce aeriană, adică semnul contradicției prevestite de Simeon, sprijint pe cântările celor două strane.

Iată, iubii mei, imaginea superbă a tainei creștinătății, pe care v-o doresc eu, în sufletele voastre, pe toată durata acestor Sărbători. Fie-vă inimile ca niște lumini zburătoare în văzduhul bucuriilor și veseliei voastre. Și nu-i uitați pe cei săraci!

O apariție editorială de excepție

Dinu FLĂMÂND

GRĂDINI

*

există undeva un rîu cu apă ce nu mai udă
o scîndură aplecată la gardul peste care
nu încetez să trec
o potecă ce fuge adînc în pămînt de la un
an la altul
și mirosul de cină venind seara de la casa
abandonată

un lătrat de cîine călcat de ecoul trenului ce
s-a dus
fuoare de fum firave ieșind din hornuri
demult căzute
anumiți copaci la umbra cărora se adună
morții
unele stranii scîrțîituri de la porți încă
nedeschise

există cîțiva oameni care au trecut prin mine
și au rămas
și nenumărați nori de pe streășina cărora se
prelinge lumina somnului
în nopțile mele cu insomnii de ploaie prin
deșerturile
în care toate acestea de acum înainte mă
locuiesc
fără să mă atingă

*

lanuri somnoroase de cînepă acopereau
Transilvania
lumina foșnea prin frunzele lor fibroase

erau primele zile ale infernului
oamenii dispăreau de prin case
plugurile rugineau
brazde neterminate urcau spre cer
ura își aruncase în ele sămînța
toamna soseau prin sate oameni în haine
de piele
cu pistoale la brîu
li se spunea lupii roșii - luau și ouăle de sub
cloșcă
pe la geamuri femeile plîngeau tăcerea lui
Dumnezeu
viața respira scurt
copiii aveau mucii pînă la brîu
uneori bunicul meu ridica din pămînt ochii
și-l suduia
cu năduf pe Stalin
oamenii îl credeau nebun
se făcea gol în juru-i la cîrciumă

Poezia Mișcării literare

cînd mergea să își bea alcoolul

astăzi e sărbătoarea morților
aș vrea să-i fac un poem
dar acea vreme nu e poetizabilă

poezia e un pansament prea scurt să cuprindă
inima

era aproape frig aproape seară aproape iarnă
părea că trăiam cu viața aproape de noi
molizii aduși în curte păreau încă aproape vii

în butucii stivuiți sub streășina casei

apropiați
ne ținem unii de alții strînși de sărăcie
în snop

eram secerișul ei și uneori
aproape nu ne mai zăream chipul prin ceața
zilelor disperate

era aproape o inexplicabilă mînie a cerurilor
îndreptată spre noi

aproape ură
strînsă la piept
și apropiată ...

eu nu știu prea bine dacă întreb sau răspund
nici dacă apropiindu-mă acum de acea suferință
îmi apropii și rațiunea cerurilor
eu nu am nici explicații nici dinți nici revoltă
destulă care să îmi ucidă revolta
nici destul timp cît să alerg în susul acestei
pante
pe care totul se rostogolește inexplicabil

eu nu mai am nimic din ceea ce niciodată nu
am avut
nici nefericire de dat cuvintelor
nici cuvinte pentru golurile ce așteaptă
cuvinte
nici pumnii strînși cu care să izbesc în zidurile
acelea
indiferente
nimic nimic nimic stive de nimic
dar
încă mai arunc cîte ceva în sobă
ceva încă mai pîlpîie

*

sumețit
spre linia de fugă a munților
acest copac își asumă
negația frigului

april al placentelor sfîșiate

muguri însîngerăți
înfățișează încă o dată
cerului
o lecție de precaritate

totul concentrat în
fragila muțenie
a culorii
sub norii devoratori

verticalitate a verdelui
la care lucrează
îndurerate seve

între rădăcinile lui se zbate
prada acestui pămînt sărac
ca o vietate în
ghearele unui vultur

*

vîntul împingea portița grădinii și era doar
dorința multă vreme temută de a face întîl pas
către liziera misterului

merii bătrîni se învăpăiau în prelungirea
mirajului
sub picoteala unui zumzet ce le nimba frunzele
cu lumina mîieros rătăcită a după-amiezii

ierburile își țineau ascunse în legănare
imperceptibilă
întunecimea lor verde din care nechezatul
îndepărtat
al unui cal trezea clinchet de pahare în casă

prin odăile răcoroase tăcerea se prăfuia
abia întreruptă rareori de migrația viespelui
între fereastră și para coaptă uitată pe masă

o uimire de zbor urca prin frasinii argintii
iar deasupra lor ulii cei rotitori adormiți în
picaș
supravegheau ținutul cu turmele lui de clopote

profitînd de absența timpului levitația devenea
un miracol secret repetat la marginea rîului
peste care muntele se apleca somnoros

dincolo de vizibil marele început
își nuanța culoarea din spatele norilor
și părea a fi chiar densitatea lui Dumnezeu

PORTRET AL "TÂNĂRULUI GHERAN" ÎN NOIEMBRIE

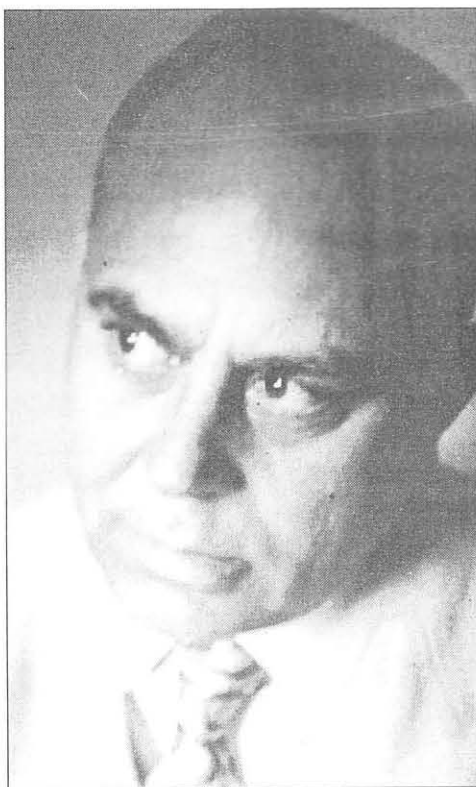
Nicolae CREȚU

Sunt ceva ani de când îl cunosc pe Nicolae Gheran: nu pe citite (asta durează deja de mult mai mulți ani, practic de când au început să apară volumele marii ediții critice Rebreanu, pe care i-o datorăm), ci altfel, direct, pe văzute, și "pe auzite", de la el însuși, din imediata-i apropiere, adică de la Saloanele literare Liviu Rebreanu, organizate anual, spre sfârșit de noiembrie, pe meleaguri bistrițean - năsăudene, spații care au fost și continuă să fie ale "domnișorului Liviu". Pentru că, în ciuda titulaturii aristocratice a Saloanelor amintite, stilul lor nu e unul care să cultive cumva vreo răceală, morgă, "distanță" ... boierească, nici la Bistrița, nici în obișnuitele periplusuri rebreniene, pe la Prislop - Maieru - Sângeorz, mai de curând Beclean: sigur, și datorită amfitrionilor organizatori, oameni ai acelor locuri transilvane, bogate în istorie și cultură;

- dar, mai presus de orice, datorită amprenteii lor, pe care o pune asupra Saloanelor Rebreanu acela care este, inimitabil și de neînlocuit, Editorul, cărturarul și, nu mai puțin, omul, "personajul", moderatorul și convivul Nicolae Gheran, cu siguranță sufletul întâlnirilor noastre bistrițene din noiembrie, an de an.

Nu e totuna să-l "știi" doar din scris, din cărți, din aparatul critic, impresionant și substanțial, al Ediției Rebreanu, ajunsă acum la ultimele volume, de corespondență și "varia", ori din publicistica sa, vie, acidă, bătaioasă chiar, din paginile "Adevărului literar și artistic", sau să ai, pe lângă toate acestea, și prilejul de a-l *cunoaște* și, ca să zic așa, "nescriptural", așadar "în direct", sau "pe

viu", să asisti la intervențiile și reacțiile lui dialogale, nu o dată polemice, la ce rezultă, prompt, pe loc, din amorsele și "provocările"

Fotografie de Ion CUCU, 1981

unor dezbateri Rebreanu (dar deschise de atâtea ori către probleme *globale* ale culturii noastre de "azi" și de "mâine": ediții, exegeză, școala românească, de toate gradele, conexiuni și disocieri comparatiste, inițiative și energii culturale "locale" vs. proiecte și "strategii", "politici" - naționale - în domeniu ...), la întâlnirea lor cu informația de invidiat, onestitatea intelectuală, generozitatea *exigentă* (sau, cum doriți: exigența *generoasă*), alternanțele vertiginoase de candoare și mâinii, de sensibilitate lucid controlată (nu reprimată, nici sufocată de cine știe ce soi de mortifiantă - auto-cenzură) și

cuceritoare "acrobație", funambulescă, ironică și autoironică, tot atâtea calități - de necontestat - ale, cum îi place să se numească însuși, vorbind despre sine "la persoana a treia"

(și meritându-și,

pe deplin, ludica, netrufașa, laudă "de sine", aici citată), "tânărul Gheran".

Da, dacă te frapează ceva, înainte de orice, la Domnul acesta, cu aer de uriaș, cu o voce care poate vorbi, unei săli de proporții, acum aproape în șoaptă și, deodată, tot el, tunător, în secunda următoare chiar, prezență nesilnic dominatoare, care nu își ascunde, "tactic", nici iubirile, nici adversitățile, și nici măcar, când i se întâmplă, câte o "toană", curând depășită, deja, iată, uitată acum, de toți și înaintea tuturor de el însuși, dacă așadar te

Navigator pe corabia Rebreanu

frapează ceva, de nedespărțit de imaginea de ansamblu a unui astfel de veșnic "tânăr Gheran", este, cu siguranță, nota sa de energie, de risipitoare vitalitate, în continuă revărsare, prodigioasă, aproape miraculoasă ...

Îi place să sublinieze că neamul Gheranilor este din Ardeal și tenacitatea Editorului care a dus *până la capăt*, în ciuda atâtor obstacole de depășit, mai cu seamă către încheierea amplei ediții critice Rebreanu, o astfel de faptă culturală, o arată din plin. La noi, unde nu e, totuși, chiar atâta sărăcie câtă proferă unii politicieni, "baroni" dâmbovițeni sau "locali", oameni din *mass-media* suferind, unii, de "miopii" interesate, selective și "intermitente", ori "culturnici" reciclați - să creadă că ea poate fi invocată ca eternă "scuză" și acoperire a proastei "gospodăriri" în materie de resurse financiare, bugetare și sponsorizări etc., canalizate spre ultimul moft al cine știe căror parveniți (pe cale electorală, pe liste mereu ne-uninomiale, ca și prin "științific" organizate devalizări de bănci și "fonduri naționale", astfel împinse spre falimente programate de profitorii "ingineriilor" cu pricina, puse tot de ei, de aceiași "băieți" isteți, ținuti mereu - de cine? de ce? - în fruntea bucatelor, pe nota de plată, a noastră, a palmașilor, ne-VIP-uri, tot mai impozitabili, ca să se umple "găurile" uriașe date de "tunurile" lor), la noi, într-o țară cu astfel de "lideri", "manageri" și "aleși", puțini sunt cei în stare să înțeleagă cu adevărat ce înseamnă pentru cultura noastră națională a avea opera, întreg corpusul de texte al unui mare scriitor, ca parte a patrimoniului spiritual, editat critic: și ce muncă, susținută de competență, talent, exigență, presupune o astfel de întreprindere. Iar cei care știu despre ce e vorba nu dispun de posibilitățile financiare necesare pentru a sprijini o asemenea costisitoare lucrare: ceilalți, câți sunt, cu "cheag", sunt, cel mai adesea, din păcate, mult mai înclinați să investească în fotbal, în televiziuni, în Garcea și ai săi etc., etc. Însă la urmă, marea ediție Gheran, monument Rebreanu, în felul său, a găsit oameni de inimă, de conștiință românească responsabilă, acolo, în spațiul bistrițean - năsăudean, mândru, cu temei, de a-l fi dat nu doar României, ci lumii,

pe autorul lui Ion, al *Pădurii spânzuraților*, al *Răscoalei*, ca și la Academia Română, și cu sprijinul lor și al fondurilor obținute de ei volumele ediției au continuat să fie lucrate și să apară. Dar la formarea unor tineri editori, la atragerea studenților de azi spre o astfel de disciplină - profesie intelectuală, dificilă, complexă, exigentă, încă și remunerată, se gândește cineva, dintre aceia care ar *trebui* să facă în România de azi, așa cum arată ea, sau nu? Câte (și unde, în ce centre academice, cu cine drept magistri) programe universitare de formare a unei noi generații de editori există, sunt în derulare? Deocamdată, până una alta "tânărul Gheran" este și, cred: benevol, acela în jurul căruia ucenicesc într-ale editării câțiva tineri, acum studenți și studenți la Cluj, pe care i-am ascultat cu scurte comunicări despre corespondența lui Rebreanu la Beclean, alături de fostul profesor de franceză de la Colegiul Național "Petru Rareș" din micul oraș transilvan, într-un colocviu consacrat lui *Rebreanu - epistolier*, tema - cadru a Saloanelor - noiembrie 2003, sub "bagheta" de moderator a aceluiași neobosit Nicolae Gheran, inițiatorul acelor tineri într-ale "meseriei" de *adevărat* editor. Căci "la noi", "azi", "editează" atâția "editori" improvizați: și "rezultatele" se văd, de parcă am fi înainte de Maiorescu și nu la aproape un secol și jumătate de la ofensiva lui și a "Junimii" ieșene împotriva atâtor forme de impostură ale vremii, de la un timp în revenire proliferantă - maladia e contagioasă, evident -, "rod", chipurile, al "libertății"; în realitate, consecință a situației în materie de "criterii" ale autorizării (certificate de ei, etc.) activității de editare, așa de "exigente".

Dar Nicolae Gheran nu este numai binecunoscutul Editor al marelui Rebreanu, cu calitățile care intră în sinteza unui astfel de competențe complexe: documentare, informație, erudiție, cunoaștere aprofundată și participare personală la acumulările exegezei rebreniene. Peste toate acestea, "tânărul Gheran" este și un apărător, *de prim rang*, a ceea ce reprezintă (pentru orice român bine școlit, cultivat fără să devină snob, pedant sau iubitor de ultimul moft "european", ori "post-modern" etc.) valoarea spirituală Rebreanu, românească, însă de vocație a unei audiențe

universale. "Apărător": a-l apăra pe Rebreanu - nu-l "apără" oare destul Opera sa? - de ce anume, de ce deformări, dușmăanii și atacuri, de ce fel de prejudecăți și orbiri de ultimă oră? Da, "Rebreanu" trebuie și apărat, cu inteligență, cu tact și măsură, însă neînhibat, de semne, nu chiar puține, nici timide, ale unui început de "distanțare", reevaluări și "reierarhizări" apodictic "postmoderne", așa de categorice, sub care, prea adesea, din păcate, nu este în fond nimic altceva decât agitația "înnoitoare", superficial zgomotoasă, a vreunor inși îngrijorați de rămânerea tot la reperele "vechiului" canon (Măiorescu, Eminescu, Caragiale, Rebreanu, Sadoveanu, Arghezi, Goga!...), grăbiți să "demoleze", temători să nu prețuiască autori "demodați" etc., etc. Mereu *Ion*, tot "țăranul", tot "satul"? *Răscoala* - "socialul"? Și punerea, artificială, a lui Rebreanu în "competiție" cu Mateiu Caragiale și *Craii* săi, cu Blecher și alții încă, "textualiști" și "postmoderni" *avant la lettre*, cu șanse de "europeni" (pentru că sunt cetățeni etc.), cum nu ar avea "ruralul" Rebreanu etc., etc. În realitate, este loc destul pentru cei cu adevărat substanțiali, profunzi și *ei înșiși*, "peste mode și timp"; pentru Slavici și Creangă, Sadoveanu și Rebreanu, Camil Petrescu și H.P. Bengescu, Mateiu Caragiale și M. Blecher și Preda și Călinescu și Eugen Barbu până la Breban și Bălăiță sau Bănulescu, ori Nedelciu, ori *Orbitor*-ul încă neîncheiat al lui Cărtărescu. Numai neșcoliții cum trebuie își închipuie că nu pot ei încăpea din cauza autorilor deja clasicizați, mai vechi sau mai noi, în prim planul valorilor "omologate", sau omologabile de aici înainte, în procesul devenirii esențiale a literaturii române. Împotriva unor astfel de erori, iritări, deformări "se bate", cu armele sale, ale spiritului, ale cunoașterii substanțiale, deloc pornită să se adapteze la o "modă" sau alta, cărturarul, publicistul, animatorul Nicolae Gheran, alături de toți aceia care, mai tineri sau mai vârstnici, refuză să se lase fie intimidați, fie snobați de cei speriați că ar părea "prăfuiți", desincronizați, ne - "europeni" etc. dacă ar mai recunoaște calitatea de capodoperă lui *Ion* sau *Răscoala*. E dreptul lor de a avea propria scară de evaluare și preferințe. Dar este și

dreptul acelor care nu "jură" pe *Craii* ... lui Mateiu Caragiale să vadă, *cu argumente*, altfel lucrurile, fără urmă de sperietură "cetățină" (anti - "rurală"), "europeană" (pe "criterii" ale dilatării unor "glorii" literare de consistența celei - omologată "Schengen" - a Rodicăi Drăghințescu, de pildă); și, între ei, "glasul" lui Nicolae Gheran se face, justificat, auzit, are realmente de ce, sub ce garanții intelectuale și morale, să fie "ascultat" și crezut.

Mă bucur să-l citesc, să-l revăd și să-l ascult - din nou, de câte ori am prilejul, pe Nicolae Gheran: el însuși un "personaj", cu un stil al *prezentei* sale, nu doar intelectuală, în spațiile pe care le însuflețește și colorează cu jovialitatea, verva și ironia sa, calități care îi "umanizează" competența și autoritatea, în jocul lor imprevizibilul cu datele și temperamentele. L-am ascultat cândva, încă mult după miezul nopții, la Tescani, povestitor și anecdotist (cu totul altceva decât spui de "bancuri"), de regulă înconjurat de o mică "echipă" amicală - Alexandru Lungu, Ion Dumitrescu, H. Zalis - "imperfectul necesar", cuceritor, inepuizabil.

Este, în totul, un adevărat "spectacol" de energie, de vitalitate, de aptitudine dialogală reală, de vervă monologală, dar și de receptivitate inteligentă, critică, exigentă, cu sine și cu ceilalți, de generozitate a integrării în dezbateri sau proiecte de echipă etc. Îl văd spunându-și, alături de bărlădeanul, bucureștenizat, Mircea Coloșenco, el însuși editor de marcă, opinia despre revistele literar-culturale din Bistrița ("Mișcarea literară", "Litera Nordului" ș.a.) la Casa de cultură a sindicatelor, condusă de Alexandru Cătcăuan, anul acesta, sau anul trecut premiindu-i, ca președinte al juriului (rol jucat, după el, de romancierul Mihai Sin), pe elevii remarcați la concursul de proză și eseu, la Colegiul Național "Liviu Rebreanu": mereu neobosit, eficient. Pe drumul înapoi, spre Iași, alături de poetul Mircea Popovici și, până la Suceava, și de cernăuțeanul, bucovineanul nostru, neînstrăinat (limbă, suflet) Dumitru Covalciuc, autorul promovat pentru *Tinerețea lui Danachi Hurmuzachi*, în Prislop, în chiar Ziua Unirii Bucovinei post-habsburgice cu Țara, ne urmăresc și revin în dialogurile noastre

imaginea, vorbele, gândurile, proiectele "tânărului Gheran", vorba Domniei-sale. Oricâtă joacă autoironică ar pune în formula aceea Editorul - cărturarul - omul - "personajul" al cărui portret încerc să-l prind aici în cuvinte, ludicul său epitet "homerice" s-a transformat de mult într-un autentic renume, bine-meritat, care îl definește sintetizator. Îl învi-
diem sincer mai mulți, nu numai eu, pentru inepuizabila, tonica, molipsitoare și construc-

tiva sa energie, care, într-un fel, face din el însuși un "personaj" rebrenian, puternic, dominator, vital.

Și pentru că scriu aceste pagini în ziua primei ninsori de decembrie ieșean (după ce la un gimnaziu Liviu Rebreanu din Beclean am ascultat timpurii colinde de noiembrie), nu le pot încheia decât urându-i "Mulți Ani rodnici" "tânărului Gheran"!

1981 - La decernarea Premiului Perpessicius,
cu Acad. Șerban Cioculescu, Al. Piru, Aurel Martin

CEL MAI BUN EDITOR ȘI ISTORIC LITERAR AL OPEREI REBRENIENE

Corneliu LUPEȘ

Stimate gazde, Distinși oaspeți,
Stimați colegi,

În aceste zile, la Muzeul Literaturii Române din București urma să aniversăm, precum dvs., ziua de naștere a lui Liviu Rebreanu. Ca și anul trecut, Niculae Gheran ne-a rugat să amânăm manifestarea programată, insistând asupra necesității de a ne revedea cu toți pe meleaguri bistrițene, văzute nu doar ca pământ natal al celui mai mare romancier român, ci și ca viitor centru exegetic al vieții și operei sale. Cum nu puteam să concepem o adunare consacrată prozatorului fără participarea celui care i-a dăruit mai bine de patru decenii din propria lui viață, a rămas să continuăm dezbaterile de acum în Capitală, în ziua de 6 decembrie.

N-aș fi cinstit cu mine, dacă nu v-aș mărturisi că încerc un sentiment de invidie. Nu de alta, dar, după ce Muzeul Literaturii Române s-a mândrit cu finalizarea ediției de opere "Eminescu" - ducând mai departe mesajul ctitorului ei, Perpessicius -, ne-am fi bucurat să realizăm și seria "Rebreanu", cu atât mai mult cu cât, mai abitir decât în cazul precedent, am fi beneficiat de competența și râvna fără egal al celui pe care Șerban Cioculescu, și nu numai el, l-a comparat, prin tot ce a realizat, cu predecesorul amintit.

Rebreanu îl merită pe acest Perpessicius al său, care este Niculae Gheran al zilei, ca să nu mai vorbim de faptul că fiind beneficiarul patrimoniului și locuinței din Cotroceni ar fi trebuit să funcționeze acel "nobles oblige".

Nu este de mirare că însăși Academia Română n-a ezitat o clipă să-și înscrie numele alături de cel al Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, ca și Institutului de Istorie și Teorie Literară "G. Călinescu", a cărui titulatură o aflăm alături de Muzeul dvs. județean. Nu doresc să fiu răutăcios cu rezultatele înregistrate pe malurile Someșului - pe care nici nu le cunosc, sperând să existe - dar vă asigur că, în perspectivă istorică, volumele pe care le

îngrijiți și realizați acum, grație colaborării cu Niculae Gheran, vă vor mântui de păcate.

Caz fără precedent, în mai puțin de doi ani - de când știu că ați perfectat un contract de colaborare cu cel mai bun editor și istoric literar al operei rebreniene, au apărut două volume. Și nu de opere, cât de cât știute, ci rezultat al unor cercetări aprofundate, cele mai dificile, în privința conturării unui sumar viabil. Este extrem de greu să te încumeți să alcătuiști două volume de corespondență, masive, în stare să acopere mai toată durata vieții scriitorului nostru. A include peste 720 de epistole într-o primă ediție critică "Rebreanu", - cam cât ne oferă astăzi seria de scrieri a unui alt mare titan, îl am în vedere pe Caragiale, - este un adevărat record. La această performanță se adaugă noutatea editorială, metodologică, de a întregi informația istoriografică prin fixarea unui cadru cronologic, în dreptul fiecărui an, Niculae Gheran reamintind cititorului principalele date bibliografice, semnificative pentru înțelegerea contextului în care se înglobează documentele publicate.

De regulă, asemenea volume au la temelia lor depozitul de scrisori aflat în colecțiile publice. Respectiv la Academia Română, Muzeul Literaturii Române, Biblioteca Națională, Arhivele Statului, Muzeul Teatrului Național și cam atât. Din acest punct de vedere, mă bucur că în sumarul ediției recent publicate - mă refer la volumul 22 de "Opere" - se regăsesc 70 de epistole, de la M.L.R., toate incluse în acest ultim tom de corespondență. Este al doilea depozit public, după cel aflat la Biblioteca Academiei Române, are dispune de 121 de scrisori, regăsite și ele în sumarul la care mă refer. Numai că la un loc ele nu însumează nici măcar 200 de scrisori. Or, calitatea acestei "corespondențe răzlețe" - cum se menționează în titlul cărții - constă tocmai în faptul că sumarul este aproape dublat, prin valorificarea celor mai puțin bănuite surse, între care presa ocupă primul loc.

Indubitabil, acest lucru nu ar fi fost posibil fără o amplă documentare, întinsă pe parcursul multor ani. Grăitor în această privință este capitolul de "Repere critice" din finalul cărții, extrem de bogat, care face trimiteri la peste 100 de posturi bibliografice. Într-o perioadă în care, la tot pasul, se vorbește și se face simțită corupția, furtul și plagiatul, Nicolae Gheran inventariază cu acribie și corectitudine, sursele documentării sale, începând cu anul 1910, când într-o scrisoare a lui Minulescu - publicată în ziarul "Acțiunea" -, depistează un răvaș al lui Rebreanu, și sfârșind cu *foiletoanele* sale din paginile "Adevărului literar și artistic".

Din varii motive, scrisori aparținând lui Rebreanu s-au tipărit încă din epoca în care trăia. În afară de Minulescu, aş aminti pe "Regele la mormântul lui Săulescu", "Curentu", reproduce scrisoarea adresată lui Slavici (1914) - Romulus Dianu și reia în aceeași scrisoare în "Gândirea" (1930) Nichifor Crainic - în scop de șantaj -, dar și pe autorul lui "Ion", prin epistolele - deschise adresate, de pildă, lui Davila ("Rampa" II, 432, 21 martie 1913). Bineînțeles, era însă firesc ca epistolarul rebrenian să fie valorificat după încetarea din viață a romancierului, pe măsura reconsiderării creației sale. La început palid, prin câteva contribuții ocazionale, aparținând lui Ion Iliescu din Cluj - potrivire de nume -, Petre Pascu, Augustin Buzura, Camil Baltazar, Gr. Botez și M. Bordeianu din Iași - mai toți prezenți în presă între 1965 și 1966, în jurul împlinirii a 80 de ani de la nașterea romancierului.

Apariția, în 1968, a primelor trei volume din ediția critică "Rebreanu" - la început purtând și semnătura lui Nicolae Liu - deschide drum valorificării fondului epistolar. În ordinea intervențiilor, i-aș aminti pe: Horia Oprescu, Constantin Marinescu, Dorli Blaga, Alexandru Raicu, G. Muntean, Nicolae Gheran, M.N. Rusu, Barbu Theodorescu, Mircea Cîrticean, Gh. Buzatu, Marin Radu Mocanu, Șerban Cioculescu, Stancu Ilin, Franyó Zoltan, Vasile Fanache, Mircea Popa, Nicolae Scurtu, Stelian Cincă, Mircea Anghelescu, Ștefan Suciuc, Gavril Istrate, Ștefan Petraru, Ileana Ene, Aureliu Goci, Violeta Popovici, Puia-Florica Rebreanu, Mircea Avram, Pompei Boca, Ionuț Niculescu,

Eugen Glök, Marius Pop, D. Ivănescu și Petre Turlea.

Menționarea acestui pomelnic are două rosturi: pe de-o parte evidențiază contribuția diverșilor cercetători - de la simpli soldați ai scrisului la generalii care au condus operațiile marelui front - pe de altă parte, semnalează indubitabil ordinea "intrării în scenă", ținând seamă de orgoliile unora care, după terminarea "războiului" și-au subliniat vitejia. În plus, "Reperele critice" au meritul de a releva ponderea contribuțiilor documentare. Or, din acest punct de vedere, nu ne miră faptul că cel mai mare număr de documente date publicității aparțin aceluiași autor căruia îi datorăm finalizarea ediției critice.

Nu voi insista asupra volumului pe care am avut prilejul să-l parcurg în pagini la București, după cum și dvs. v-a fost pus la dispoziție de Muzeul Județean. Mă limitez să-i subliniez câteva merite:

- este extrem de bogat în informațiile cu privire la viața, mai mult decât dificilă, pe care gazetarul Rebreanu o cunoaște, succesiv, la Gyula, Prislop, București și Iași (îndeosebi perioada de detenție și refugiul ieșan), - când locuia în Păusești;

- conturează cadrul existențial al zămisirii capodoperelor sale, dintre anii 1920 și 1941;

- ne oferă piese semnificative asupra ultimilor săi ani de viață, inclusiv ai directoratelor de la Teatrul Național și "Viața".

De prisos să insist asupra faptului că, acolo unde informația epistolarului a fost săracă, notele și comentariile de o rară erudiție a lui Nicolae Gheran au făcut să-și risipească negurile. Un singur exemplu: cunoașterea integrală a imensei arhive Rebreanu de la Academia Română i-a îngăduit să prezinte și bruionul unei epistole care urma să fie transmisă lui Constantin Graur, directorul ziarelor "Adevărul" și "Dimineața", ca protest la repetatele atacuri ale lui Nichifor Crainic și Pamfil Șeicaru. Scrisoare avea să-i fie trimisă mult mai târziu, precedând apariția scrisorilor sale polemice din primăvara anului 1931. Fiind scurtă, îmi îngădui să v-o citesc.

(Cuvântare rostită la Muzeul Memorial "Liviu Rebreanu", 29.11.2003).

CUM L-AM CUNOSCUȚ PE NICULAE GHERAN

Ion MOISE

Primul contact cu acest remarcabil istoric literar l-am avut la Tg. Mureș, la o manifestare "Rebreanu" organizată de regretatul poet Romulus Guga. Nu mai rețin anul, dar eram o delegație bistrițeană formată din Olimpiu Nușfelean, Gavril Moldovan și subsemnatul. Niculae Gheran se afla pe culoarele impozantului palat al culturii și contempla niște imagini care-l reprezentau pe marele romancier în diverse etape și ipostaze ale vieții.

M-au impresionat atunci statura sa înaltă, părul grizonat și ochii mari, ușor severi, care-i confereau, într-o percepție subiectivă, alura unei veritabile personalități și a unui intelectual de rasă. Când a auzit că suntem din Bistrița, s-a repezit la noi imediat interesându-se mai întâi de "starea noastră civilă", adică de statutul și pozițiile pe care le aveam la nivel de urbe și de județ. Înțelegând că suntem ziariști, mai puțin Olimpiu, a intrat direct în subiect. "Păi, domnilor ziariști, începu el pe un ton de procuror în instanță, dumneavoastră știți că la Bistrița a fost refuzat un bust Rebreanu?" Nu știam. Nici n-aveam de unde, pentru că, ulterior am aflat că întreaga tărășenie s-a petrecut la nivelul a două comitete, cel de partid și cel de cultură. Atunci el ne-a însoțit într-o sală în care se serveau cafele și ne-a relatat pe larg toată întâmplarea. Era vorba de fiica romancierului, Puia, care a vrut să doneze "Liceului "Liviu Rebreanu" un bust al marelui scriitor, cu condiția să fie așezat exact pe rondul din fața intrării în clădire. Conducerea liceului și oficialii culturii, în frunte cu regretatul Ion Anuță, la sugestia unor specialiști, au optat pentru montarea bustului într-un loc lateral întrucât, considerau ei, dimensiunea modestă a sculpturii ar fi distonat, n-ar fi fost în consonanță cu cea a clădirii liceului. Dar oricât i s-a explicat, oricâte argumente i s-au adus, Puia n-a cedat, a rămas fermă în dorința sa ca bustul să fie montat înaintea intrării în liceu. Până la urmă, nu s-a ajuns, cu toate dezbaterile

care au avut loc, la nici un acord și atunci Puia a renunțat la donație. Dar dojana publică pe care N. Gheran a adresat-o autorităților de resort bistrițene, acolo, la Tg. Mureș, a făcut vâlvă, ajungând și la urechile județenei de partid din Bistrița. Astfel, la o săptămână după cele petrecute la Tg. Mureș, mă trezesc eu și cu Gavril Moldovan convocați la partid pentru a da o declarație scrisă în legătură cu afirmațiile lui N. Gheran la adresa oficialilor bistrițeni. La început am refuzat să scriem așa ceva dar, la insistențe, am relatat succint istoria cu bustul lui Rebreanu în varianta Gheran. Între timp am stat de vorbă și cu Ion Anuță, fost vicepreședinte al Comitetului Județean pentru Cultură, care mi-a confirmat întocmai întâmplarea cu bustul lui Rebreanu dând însă vina pe încăpățânarea și lipsa de înțelegere a Puiei, care și-a susținut cauza, în pofida părerilor autorizate ale specialiștilor. "Atunci luați-vă bustul, doamnă, i s-a spus, și puneți-l unde poftiți dumneavoastră dar, acolo, la București!"

Pe acest motiv N. Gheran a rupt orice contact cu bistrițenii. Prefera să participe la manifestări dedicate romancierului organizate la Aiud sau Ghimeș Palanca, decât la cele din patria lui Rebreanu.

După '89, un alt incident a venit să înrăutățească și mai mult relațiile lui Gheran cu bistrițenii. Prin anii '90 a trimis un articol cu referire la Rebreanu, revistei "Minerva" din Bistrița, publicație periodică "de literatură și artă". N-a primit nici un răspuns și articolul a zăcut ani de zile în sertarele redacției. Și iarăși a tunat și fulgerat împotriva revistei și împotriva bistrițenilor, refuzând categoric să onoreze invitațiile la manifestările dedicate anual marelui prozator, hotărât să se țină departe de fruntariile județului Bistrița-Năsăud. Între timp, eu ajung la București pentru a-mi obține atestatul de editor și, prin intermediul bistrițeanului Grigore Traian Pop, reușesc o mai mare apropiere de acest renumit și unic rebrenolog care este Niculae

Gheran. Eu nu pierd ocazia de a-i adresa rugămintea să nu ne mai ocolească, să treacă peste orgolii chiar dacă sunt pe deplin motivate și să ne onoreze cu prezența la manifestările închinare ctitorului romanului românesc contemporan, fiind păcat ca, tocmai la aceste ocazii, să lipsească cel mai mare specialist în Rebreanu. După lungi insistențe, a cedat, asigurându-mă că va veni la Bistrița însoțit de vechiul său prieten, Grigore Traian Pop. "Dar să știi că fostele foruri culturale comuniste nici nu m-au invitat, domnule! Și nici astea de după '90"; îmi mărturisii el în finalul discuțiilor.

Totuși, până la urmă, s-a ținut de cuvânt și iată-l, după ani și ani de absență, răspunzând invitațiilor făcute de Direcția de Cultură și de Casa de Cultură a Sindicatelor, a fost prezent la edițiile de început ale amplei manifestări desfășurate sub genericul Saloanele "Liviu Rebreanu". Gazde apropiate i-am fost eu și Alexandru Cățcăuan, însoțindu-l la diverse întâlniri cu membrii Cenaclului "George Coșbuc", sau cu elevii și cadrele didactice ale Colocviului "Liviu Rebreanu".

Dar la aceste întâlniri, punea mereu condiția ca în sală să nu fie convocată o asistență mai mare de 25-30 de persoane. L-am însoțit, de asemenea, la Maieru, la Năsăud, la Târlisua, satul natal al lui Rebreanu. A fost încântat să-i cunoască mai îndeaproape pe "fanii" locali ai lui Rebreanu, în speță pe Sever Ursa și pe Mihai Martin. Însoțit de actrița Nela Zare, Niculae Gheran nu numai că a răspuns cu promptitudine invitațiilor adresate cu prilejul manifestărilor "Rebreanu", dar s-a și integrat în activitatea de cercetare locală din cadrul Complexului Muzeal Județean, privind viața și opera marelui nostru romancier. Astăzi ar fi de neconceput o ediție a Saloanelor "Liviu Rebreanu" fără prezența lui Niculae Gheran. După ani îndelungați de absență, bistrițenii îl înconjoară azi cu sinceră prețuire, omagiindu-l anual o dată cu omagierea celui căruia i-a dăruit peste patru decenii de existență, de muncă asiduă, meticuloasă și responsabilă, ajungând, iată, la volumul 22 de "Opere" Liviu Rebreanu.

Așadar, vorba românului, totul e bine când se termină cu bine.

1982 - Zilele Rebreanu la Tg. Mureș.
În primul rând, Puia Rebreanu și Al. Piru.

Rebreanu - "Opere", vol. 22. Până aici s-a ajuns de-a lungul anilor, mulți ani - și cu bune și cu rele, dar, mai ales, cu chiu și cu vai. Cel care și-a dedicat o viață întreagă operei, scrierilor, corespondenței și a tot ceea ce leagă, amintește de marele clasic al literaturii române, Liviu Rebreanu, este Niculae Gheran.

În octombrie curent, cu privire la "Opere", vol. 22, Niculae Gheran nota: "Dintotdeauna, includerea unor volume de corespondență în seriile de operă consacrate diverșilor creatori nu ni s-a părut importantă". Întru realizarea acestuia, rebrenologul afirmă că este "meritul Muzeului Județean Bistrița-Năsăud de a fi inclus în planurile sale de cercetare științifică elaborarea ultimelor volume ale integralei Rebreanu, pregătindu-se ca în perspectiva activității lui redacționale să valorifice întregul patrimoniu documentar din uriașa arhivă a romancierului, aflată în custodia Bibliotecii Academiei Române". Și mai adaugă: "Semnalele pozitive primite din partea Academiei Române, prin Fundația Națională pentru Știință și Artă, ca și Institutul de Istorie și Teorie Literară <<George Călinescu>>, ne îndreptătesc să credem că, după ce am trecut Atlanticul, nu ne vom îneca lângă Statuia Libertății".

Dincolo de finalizarea acestui mare proiect susținut de Gheran prin bătălii de tot felul, purtate "ca un leu", între noi cei de aici și binecunoscutul rebrenolog s-au încheiat relații care au produs un șir lung de scrisori, de schimburi de opinii (chiar și prin telefon), relații care, atunci când șchipătau dintr-o pricină sau alta, Niculae Gheran ni le imputa cu o eleganță de nobil, riguros instruit, așezat undeva deasupra tuturor lucrurilor.

Gheran este un epistolier fără egal. El răspunde în scris și în urma unui simplu telefon. Este neiertător dacă nu răspunzi cu aceeași monedă.

Tot prin astfel de împrejurări descrise mai sus, Niculae Gheran ne-a ajutat enorm să edităm, într-o serie nouă, revista *Mișcarea*

literară, inițiată de Liviu Rebreanu la București.

Când, prin august, îi relatam că *Mișcarea literară* ce apare la Bistrița se afla în impas, mi-a scris cu vădită tendință de a mă scoate din disperare: "...te vei număra printre ultimii mohicani care vor face slujba fără de prihană a <<Mișcării literare>>. Să-ți amintești atunci de bătrânul Herodot, care slăvea eroismul dacilor, fără să uite a adăuga că, din păcate, sunt mult prea leneși, având și vocația luptelor fratricide".

Și câte și mai câte nu ar mai fi de povestit, de citat de pe ici, de pe colo!

Aștept cu drag reîntâlnirea cu Niculae Gheran la Bistrița, în cadrul Saloanelor "Liviu Rebreanu". Liviu Rebreanu este o "temă" inepuizabilă. Niculae Gheran este, la rândul-i, neobosit, inepuizabil, atunci când este vorba de a lupta pentru și în numele marelui romancier.

*
* *

În articolul "Rebreanu - calfe și zidari", apărut în "Mesagerul literar și artistic" (11 octombrie 2003), rebrenologul Niculae Gheran comentează felul în care a fost finalizat și dat la tipar volumul 22 din "Opere" - Rebreanu. Demersurile exegetului Niculae Gheran nu au fost puține. Așa s-a ajuns ca Academia Română să se asocieze proiectelor Complexului Muzeal Județean Bistrița-Năsăud pentru finalizarea ediției critice "Rebreanu". Citez: *Poate doar timiditatea intelectualilor bistrițeni a făcut ca la inițiativa prilejuită de interviul lui Ion Burcușel să răspundă numai profesorul Andrei Moldovan din Beclean, cunoscut nouă prin articolele de literatură comparată și de istorie literară. Se alătură voluntar lui Mircea Prahase (...). Împreună am convenit ca în procesul editorial de finalizare a volumului 22 de "Opere" - cuprinzând corespondența romancierului cu personalitățile epocii lui, dar*

și cu prieteni sau colaboratori de condiție modestă - să antrenăm absolvenți de liceu, actualmente studenți pasionați de literatură.

Merită să parcurgem și următoarele precizări ale lui Niculae Gheran: *Despovărat de orice orgoliu, le-am trimis textele volumului viitor, însoțite de facsimilele epistolelor lui Liviu Rebreanu, să se aclimatizeze cu grafia acestuia și cu modalitățile de transcriere a originalelor. Concomitent, le-am oferit notele și comentariile însoțitoare, pentru a fi studiate în paralel, ei urmând a le culege la computer, asigurând corectura, sub atenta noastră supraveghere.*

Și mai importantă este următoarea precizare: *Tinerețea colaboratorilor nu este de natură să ne îngrijoreze, putând fi chiar un atu. Totul depinde de seriozitatea și perseverența lor de a se familiariza cu tehnica edițiilor critice, astăzi ignorată, mâine de mare căutare.*

Cele descrise până aici le-am găsit împlinite la Beclean: Saloanele "Liviu Rebreanu" (prima zi, 27 noiembrie 2003); sesiune de comunicări (ce a avut loc la Școala

Generală "Liviu Rebreanu") cu titlul: "Începuturile creației rebreniene reflectate în corespondența anilor 1908-1920"; moderator Andrei Moldovan; foarte atent, alături de el, Niculae Gheran toți invitații și participanții la această manifestare anuală.

Au susținut sesiunea chiar cei care formează acum - dacă mi se permite - Școala lui Niculae Gheran: Adina Beianu (profesoară), Nelia Puica (profesoară), Dana Hiticaș-Moldovan (studentă), Sergiu Pastor, Nelu Dican (studenți).

Referitor la acest volum 22 - "Opere" Rebreanu, comunicările prezentate au captivat întreaga sală. Nici primarul Nicolae Moldovan nu s-a clintit. Profesorul universitar dr. Nicolae Crețu (de la Iași) le-a adresat protagoniștilor de la Beclean laude și atunci, și în cadrul întâlnirii de a doua zi de la Prislop.

Cu ocazia acestei ediții a Saloanelor "Liviu Rebreanu", puteți fi convinși că am câștigat toți. Bine organizate, aceste manifestări merită să fie lăudate.

La Cluj, cu prof. Vasile Fanache și cu Aurel Sasu.

NICULAE GHERAN

“Surprize vor mai apărea, după cercetarea întregii arhive, dar de natură să întregască biografia scriitorului, nicidecum creația propriu-zisă”

Începută cu aproape patru decenii în urmă, ediția critică de “Opere - Rebreanu” a ajuns la final. Să vezi și să nu crezi. Într-o țară în care mai totdeauna lucrurile încep fără să fie duse la capăt, o asemenea realizare irupe din tiparele impuse de cutume.

Ne-am pierdut vremea trecând în revistă nenumărate lansări de nave astrale care au eșuat în apele oceanelor. Ediția de opere consacrată autorului lui Ion este totuși o realitate, pe care, pe parcursul editării ei, cei mai autorizați cărturari ai epocii noastre au salutat-o ca pe o cometă, fără să se teamă de cele mai entuziaste elogii. În 1981, un juriu alcătuit din Iorgu Iordan și Șerban Cioculescu (din partea Academiei Române), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (directoarea Institutului de Istorie și Teorie Literară), Alexandru Piru (de la Universitatea București), Constantin Ciopraga (de la Universitatea din Iași), Ion Vlad (de la Universitatea din Cluj), Nicolae Manolescu (de la România literară) și alți reprezentanți iluștri ai unor foruri culturale i-au acordat “Premiul Perpessicius”, purtând numele marelui benedictin care a fundamentat monumentală ediție Eminescu, cercetător mereu pomenit atunci când este evaluată cutezanța și înfăptuirea lui Nicolae Gheran. În același an, Uniunea Scriitorilor a creat un premiu special pentru ediții critice, conferindu-l aceluiași autor. Târziu, foarte târziu, Academia Română și-a adus aminte, prin 2001, să nu-l facă erou prin omisiune, încredințându-i Premiul Bogdan Petriceicu Hașdeu. Cu și fără aceste recunoașteri, Nicolae Gheran a înaintat ca un bulldozer, încet și sigur, ridicând, cărămidă cu cărămidă, un edificiu inegalabil. Este prima dată când se poate vorbi de o ediție critică integrală, consacrată unui autor interbelic, din perioada proliferării tiparului, epocă lipsită totalmente de instrumente bibliografice. Cum în ultima vreme pașii l-au purtat din ce în ce mai mult pe cărări bistrifene, l-am abordat, la început fără succes, cu prilejul tradiționalelor “Saloane Rebreanu”. Misiune grea, cum îi place să definească asemenea încercări, căci, din cochetărie, evită televiziunea, ca și interviurile directe, robii spuselor lui Rebreanu, precum că, atunci când scrii, important este ce ștergi. Or, vorbele rostite nu le mai poți întoarce. Am ales, deci, calea unei discuții telefonice înregistrate, oferindu-i ulterior textul pentru a șterge și adăuga tot ce dorește, după pofa inimii. Din fericire, sperăm, puținele modificări n-au afectat oralitatea, firescul discuției purtate.

- Odată cu apariția volumului 22 din seria “Rebreanu”, cu tipărirea ultimei secțiuni, și anume “Corespondența”, ediția critică consacrată “patriarhului romanului românesc” poate fi considerată, practic, încheiată. Care este sentimentul ce vă încearcă în acest moment?

- Aș minți să nu spun că nu resimt o stare de mulțumire, de mândrie bărbătească, similară cu cea a unui maratonist care a parcurs, fără oprire, 40 de km, alergând pe un teren accidentat, cu nebănuite obstacole. Comparație nu prea fericită, căci, în cazul meu, cei 40 de km se traduc prin parcurgerea unei distanțe de 40 de ani. Este imposibil ca după o asemenea risipă, de jaf, să nu încerci

și un sentiment de regret, dacă nu chiar de jenă.

Dialogurile Mișcării literare

- De regret și de jenă?

- Da, prietene; la vârsta mea e greu să mă îmbăt cu apă chioară. Replica uzată, aflată pe buzele multor artiști virtuozii sau ratați: “De ar fi să mă mai nasc o dată, aș face același lucru”, eu n-am s-o repet. Am destule păcate, dar cabotin n-am fost niciodată, așa că îți spun, fără umbră de îndoială: nici bătut n-aș repeta această experiență, cu prețul risipirii unei vieți de om. Maratonistul de care-ți vorbeam are cel puțin bucuria ca, la capătul

cursei, să-l aștepte cineva, dacă nu cu flori, cel puțin cu un pahar cu apă rece. Uită-te mai bine în jurul nostru și încearcă să vezi dacă pe cineva îl interesează, cu adevărat, ce se petrece sub cupola artei și culturii, cu excepția confrăților noștri. De-aș fi un caz singular, aș avea bunul-simț să tac. Repetatele eșecuri din domeniul edițiilor critice mă scutesc de prea multe argumentări, limitându-mă la un singur exemplu: cazul Perpessicius. Încercând să elaboreze o serie academică Eminescu, a fost nevoit să-și abandoneze truda editorială, soldată cu apariția a șase volume de "Opere" - pe parcursul de trei decenii - de pe urma cărora s-a ales, în 1939, cu o casă, iar în 1963 cu opt dioptrii. De bine de rău, și-a mai salvat opt ani de viață, odată cu abandonarea proiectului inițial, spre nepăsarea administrației socialiste, care, abia după moartea lui, avea să-i simtă lipsa - contabilicește vorbind -, plătind salarii multor cercetători, pentru a face toți la un loc ce realizase până atunci de unul singur. Spre deosebire de alți navigatori care i-au urmat pilda, m-am găsit eu mai căpos să rămân pe coarta unei biete corăbii, seminaufragiate, certându-mă mai rău decât parpanghelii regelui Cioabă cu toți neisprăviții, care mai de care mai refractar la ideea retribuirii celor ce se încumetă să se angajeze la ridicarea unor atare edificii culturale, de prestigiu național. Acum, la spartul târgului, mă uit în oglindă și văd un ins albit de vreme, ca să nu-i spun caraghios, cu care, cel puțin sufletește, n-am nimic în comun.

- *Timpul e ireversibil, dar, literar vorbind, vă propun să mișcăm acele ornicului îndărăt: când și cum ați pornit lungul drum al editării operei lui Liviu Rebreanu?*

- De la început, se cuvine o precizare: dacă aș fi știut la ce mă înham, aș fi rămas acasă. Exact cu 40 de ani în urmă, publicasem o monografie, *Brăescu*, după ce, în două volume, izbutisem să-l antologhez în colecția "Scriitori români". Personal, debutasem cu proză satirică, în revista *Tânărul scriitor*, specie literară văduvită în climatul epocii. Așa se face că, renunțând la valorificarea propriilor manuscrise, m-am pomenit îngrijind opera unui mare umorist, încă nerepus nici astăzi în circulație, cum s-ar cuveni. Aplecat deasupra

textelor lui, am deprins o nouă calificare, înrudită cu filologia, dar nepredată în facultate. Profesorul meu, regretatul Alexandru Piru, a insistat să continui activitatea cu o serie compactă din operele lui Rebreanu, adunată până atunci în cinci tomuri de Nicolae Liu. Vorbind sincer, mi s-a părut căciula mai mare decât capul meu. Unul era Brăescu, altul Rebreanu. Mi-am propus atunci un obiectiv mai modest: publicarea integrală a nuvelisticii rebreniene, în "Biblioteca pentru toți", trei tomuri în care, între altele, am inclus, pentru prima dată postum, *Calvarul* și *Ciuleandra*, profitând de aprecierea lui Călinescu, precum că ultima lucrare ar fi o nuvelă mai lungă. Puțin obișnuite erau *Lămuririle asupra ediției*, de la sfârșitul primului volum, 23 de pagini care, practic, propuneau criteriile de transcriere a întregii opere a scriitorului, semnalând dificultățile unei asemenea întreprinderi precum și modalitățile de soluționare. Cele trei tomuri au apărut în 1965, dându-ne răgaz să medităm la generalizarea metodologiei preconizate. Primul mare obstacol de care mă izbisem - ignorat totalmente de vechii editori - era numărul mare de versiuni antume, care, mai mult decât părea posibil, ofereau abateri și corectări de la o ediție la alta, ediții orânduite aleatoriu la tipar, în epoca interbelică. O masă enormă ce se cuvenea cercetată cu acribie: 12 ediții din *Ion*, 11 din *Pădurea Spânzuraților*, 6 din *Adam și Eva*, 6 din *Răscoala* ș.a.m.d., care te obligau să le compari, cuvânt cu cuvânt, nu doar pentru a alcătui aparatul de variante, ci și pentru a descoperi intervențiile salutare ale autorului lor, în vederea definitivării textului. Cum la numeroase opere existau și variante manuscrise, trebuia să revin pe un alt palier al aceleiași activități, continuată, obligatoriu, cu noi confruntări, după dactilografierea lucrării pentru tipar, concentrându-mi atenția apoi pe ceea ce în poligrafie se numește "pagini 1" și "pagini 2" - bașca "bunul de difuzare", să verifici dacă ți s-au corectat greșelile semnalate și, nu de puține ori, să urlî, văzând că, după citirea comparată a unei cărți de 18 ori (cazul romanului *Ion*), o literă sau alta îți face festa, amintindu-ți povestea nucilor cărate cu furca. O atare muncă de sacră imbecilizare n-aș fi făcut-o, dacă în viața mea nu intervenea un

incident. După repetate examene medicale și de laborator, rămăsese, prin eliminare, un singur diagnostic probabil: cancerul renal. Săturat de portocale și încurajări, de vizite prietenești, m-am închis în casă, făcând tot ce omeneste era posibil să uit de verdict. Compararea zecilor de ediții, literă cu literă, a fost atunci soluția ideală de a măcina vremea de dimineață până seara, când cădeam toropit de o muncă stupidă. Cum obștescul sfârșit nu mai venea și cercetarea celor 23 ediții ale primelor trei romane era pe terminate, mi s-au repetat analizele, descoperindu-se, slavă Domnului, o piatră opacă la raze, care explica toată explozia de sânge de până atunci, curmată în cele din urmă printr-o operație la spitalul Panduri.

- După care?

- După care m-am hotărât să cantonez exclusiv în zona textologiei, urmând ca Nicolae Liu să întocmească aparatul critic, mai puțin capitolul de variante, eu fiind convins că deține bibliografia generală a operei, așa cum afirmase.

- Ați știut de la început că vă angajați într-o întreprindere de o asemenea anvergură, n-ați socotit vremea necesară realizării ei?

- Ba da, calculasem ca în șapte ani să termin totul, să tipărim, ritmic, trei volume pe an, angajament respectat în 1969, când ieșisem pe piață cu primele trei volume, prefațate de Alexandru Piru, ce relua, de altfel, un studiu mai vechi, robit parțial unor prejudecăți critice. Nu m-am încumetat să scriu eu un studiu, simțind că ar fi trebuit să plătesc tributuri conjuncturale câtă vreme chiar și titlul de *Opere complete* ne fusese schimbat, restrictiv, în *Opere*. A le fi înfruntat atunci în mod abrupt, era ca și cum ne-am fi urcat pe scaunul electric. Atâta timp cât numeroase romane nici măcar nu fuseseră publicate - de publicistică nu mai vorbesc -, mi s-a părut mai potrivită înaintarea lentă, cu bucuria recâștigării fiecărei poziții pierdute, repunerii în circulație a fiecărei cărți blamate și totodată retipăririi integrale ale celor forfecate, aflate în librării. Numai că socotelile de acasă nu s-au potrivit cu cele din târg. Bunul meu confrate Nicolae Liu a întârziat cu anii predarea materialelor angajate, determinând

Editura pentru Literatură să ne rezilieze contractul pentru volumele 4-6, ale seriei deja lansate. Am apelat atunci la Lucian Raicu, critic care tocmai fusese premiat pentru eseu *Liviu Rebreanu*, memorabil pentru stadiul cercetărilor de atunci. Acceptând propunerea, avea să se răzgândească mai târziu, fără drept de apel, când dracu' m-a pus să-i vorbesc despre arhiva aflată la Academie, insistând asupra caietelor de creție ce i-ar putea nutri informația, puzderiei de manuscrise abandonate, exprimându-și totodată regretul de a nu fi clasată întreaga corespondență, cu nebanuite surprize în privința genezei diferitelor opere. Lucică m-a ascultat atent și, repet, s-a retras politicos. Abia acum aș îndrăzni să zic că și-a salvat viața.

- În situația dată, n-ați fi fost tentat să procedați la fel?

- Mai e vorbă? Doar era la modă să începi o ediție și s-o abandonezi, după ce te trezeai la realitate. Numai că mă țineau în loc volumele deja lucrate, din punct de vedere textologic, *Ion*, *Pădurea Spânzuraților*, *Adam și Eva*, îndeosebi aparatul complicat de variante, lucrat în cele mai triste zile ale vieții mele. În plus, se mai adăugase un eveniment neprevăzut: revenirea în trombă a proletcultismului, chemat să pună capăt definitiv perioadei de "dezgheț" ideologic, tendințelor "liberaliste" ce se manifestaseră în domeniul culturii și artei. În realitate, domnul Leonte Răutu - revenit în țară după accidentul aviatic din U.R.S.S., în care murise Grigore Preoteasa - dorea să dovedească, fără tăgadă, că în perioada cât a lipsit de la conducerea direcției de propagandă și agitație avuseseră loc mari devieri de la linia partidului. A urmat noaptea Sfântului Bartolomeu, când în presă, în instituțiile de cultură și artă, ba chiar și în aparatul de partid, cad multe capete. La Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, vicepreședintele Alexandru Balaci este înlocuit cu un "supleant" al C.C. al P.C.R., din Vaideei, - nume predestinat -, sat cu mulți minoritari de culoare, ceea ce sper să nu fie și cazul confratelui nostru, altminteri destul de oacheș. Pe locul unde, ca secretar, apoi consilier general, lucrasem singur, s-a înființat o ditamai direcție de slujnicari, proveniți în majoritatea lor de la Direcția

Generală a Presei și Tipăriturilor. Practic, se reînființează cenzura, sub o nouă titulatură: Direcția literară. Mihai Șora, intelectual de rasă, este chemat de Ion Dodu Bălan și "debarcat", pe motiv că în sistem trebuie aduse personalități, ca și cum fostul autor și redactor de la "Gallimard" ar fi fost cules de pe drumuri. Dumitru Trancă, editor cu experiență, este mătrășit, de asemenea, de la Direcția Generală (Centrala Cărții) ș.a.m.d. "Vânătoarea de vrăjitoare" clinește și scaunele unor cadre superioare din aparatul de partid, precum Ion Iliescu. Nerecunoscând păcatele ce i se imputau, ceruse într-o ședință a Comitetului Executiv să fie eliberat din funcția de secretar al C.C., urmând să meargă în producție, ca inginer. Cererea i-a fost aprobată, repartizat însă tot în activul de partid, ca secretar cu propaganda la Timișoara, "ca să se maturizeze". Pe scurt, toți își căutau un loc sub soare, zburătăciți care încotro: Balaci la Roma, Șora la Ministerul Învățământului, Dumitru Trancă (puțin mai târziu) la Externe, Ion Bănuță la revista "Albina" etc.etc. Eu am preferat să rămân într-o editură, să fac ce știu, chiar dacă peste noapte o luam de la început, ca simplu redactor.

- *Ați regretat vreo clipă schimbarea statutului de până atunci?*

- O vreme am fost marcat de ruperea "epoletilor", mai cu seamă că mulți "amici" de până atunci dispăruseră în neant. Nu le mai puteam fi folositor. În acele zile, Rebreanu s-a dovedit a fi singurul prieten care m-a scos din încurcătură. Fără nici o șovăire, am trecut cu arme și bagaje în serviciul lui, convins că, recunoscându-l ca unic patron, restul depinde numai de mine. Mi-am zis: ori e ceva de capul tău - și asta se va vedea, ori nu-i nimic - și-ți meriți soarta. Din 1970 până astăzi, m-am înscris la această "universitate", fiecare volum din seria Rebreanu fiind un examen obligatoriu, pentru care trebuia să învăț pe brânci, deoarece, mai abitir decât în biserică, justiție sau poliție, probele scrise nu se puteau trece cu pile. Târziu, mi-am dat seama de rostul unui îndemn, aparținând lui Călinescu: dacă vrei să înveți cu adevărat, ia-te la luptă cu un uriaș. Grație acestei gimnastici intelectuale, numai eu știu de câte ori m-am ridicat din țărână, încercând să-i rezist.

- *A fi învins de un uriaș înseamnă, de fapt, a câștiga ...*

- Urmărindu-l pe Rebreanu pas cu pas, am fost obligat să străbat alături de el o întreagă epocă, să cunosc edificiile ei, pe verticală și orizontală, inclusiv subsolurile. În cel privește pe autorul lui *Ion*, mă pot lăuda că tipărindu-i operele, jurnalele, interviurile și cuvântările, i-am putut corecta toate tulburările de memorie, adăugând și informația inedită pe care, din varii motive, n-a făcut-o public.

- *Ce obiective ați urmărit de-a lungul realizării ediției critice "Rebreanu"?*

- Înainte de toate, reproducerea integrală a creației sale, chiar dacă împlinirea acestui deziderat m-ar fi obligat să-i comentez așa zisele "limite politice și ideologice" - semnalate de cenzori, în note de subsol. Făcând abstracție de comentariile editorului - fie și trase de păr -, cititorul ar fi putut astfel lua cunoștință cu textul autentic al autorului, formula aceasta considerând-o de preferat, comparativ cu îndepărtarea unor sintagme, alineate sau pagini. Așa am procedat în cazul romanelor *Crăișorul* și *Gorila*, al *Jurnal-ului*, volumelor de interviuri și cuvântări, nici un cititor inteligent nefiind obligat să-și poticnească lectura, parcurgând notațiile benigne, menite să ocolească foarfeca cenzurilor. În al dilea rând, am căutat să ridic standardul aparatului critic, față de formula predecesorilor, practică în cadrul colecției "Scriitori români". Fiecărei opere i s-a alcătuit un dosar, ca la poliție: 1. locul și data "crimei" (respectiv, datele bibliografice ale ediției princeps, reeditărilor și ale manuscriselor existente); 2. declarația inculpatului (mărturisirile autorului despre propria lui operă); 3. probele găsite la locul "crimei" (caiete de creație, variante lexicale de la o ediție la alta); 4. depozițiile martorilor autentici și ale celor mincinoși (referirile criticilor, în succesiune istorică, din epocă și posteritate). Întreaga regie a urmărit detașarea "îngrijitorului de ediție" de obiectul cercetării, înlesnind specialiștilor - și, în genere, cititorilor avizați - contactul direct cu masa documentelor, relevante pentru geneza creației și receptarea critică a respectivei opere.

- *Patrimoniul documentar rebrenian (creația ficțională și nonficțională) din manuscrise*

este identificat în întregime? Este acesta bine conservat și disponibil cercetării în continuare?

- Dacă ne referim la fondul de *manuscrise*, se poate răspunde afirmativ, excepție mapele "Varia", de la Biblioteca Academiei Române, cu multe documente clasate la kilogram, nebibliografiate în fișierul Arhivei Rebreanu. Neîndoios, din această masă documentară se vor desprinde informații noi, majoritatea prin coroborarea datelor. Când nu te aștepti, o însemnare marginală, o simplă invitație, îți îmbogățește cronologia știută. Astfel, în *mapa XX Varia 13* se află mai multe invitații ale Societății P.T.T. (Poștă, Telegraf, Telefoane), prin care Rebreanu este anunțat să participe la ședințele din ianuarie-august 1930, în calitate de *membru al Consiliului de administrație* (concomitent fiind șeful Direcțiunii Educației Poporului, din Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale). Întrebarea: numirea în organul central al P.T.T. viza o sinecură sau o promovare în grad, pe parcursul unei activități necunoscute? Să nu uităm că, la 31 iunie 1919, deci cu mulți ani în urmă, la propunerea departamentului de interne, regele Ferdinand aprobase numirea scriitorului în postul de *translator* al respectivei Societăți (cf. *Buletinul telegrafo-poștal*, XLIX, nr. 8-9, aug. sept. 1919, p. 230). După cum ar fi de recitat și articolul din *Îndreptarea* (XI, nr. 23, 31 ian. 1929, p.4), prin care același prozator este acuzat că, *sub ocupație*, umbla zilnic la poștă, în calitate de *translator*. În consecință, surprize vor mai apărea, după cercetarea întregii arhive, dar de natură să întrească *biografia* scriitorului, nicidecum creația propriu-zisă. În schimb, este de presupus că vor spori paginile viitoarelor volume de publicistică (articole, cronici, interviuri, cuvântări), grație numărului mare de periodice din perioada interbelică (peste 10.000 de publicații, multe efemere) și tomurilor de corespondență, aflată în posesia unor particulari, izvoare documentare încă neepuizate.

- O activitate precum cea desfășurată de Dvs. nu este lipsită de riscuri, disfuncții, piedici. Care au fost, care (mai) sunt acestea?

- Le-aș împărți în două categorii: inevitabile și conjuncturale. În prima categorie, la noi și aiurea, intră greutatea parcurgerii unei materii tipografice care a circulat în

multe ediții, revăzute continuu, obligatoriu de luat în seamă la stabilirea textului definitiv; apoi existența unei arhive de mari proporții - cu nebanuite surprize pentru cercetătorul dispus să stabilească măcar geneza fiecărei opere - plus depozitul uriaș de periodice, în care se pierd pașii profetului, imposibil de parcurs, fie și pe orizontală, într-o viață de om. Mulțumită ziarelor și revistelor din epocă, am adunat pe parcursul deceniilor materie pentru șase volume inedite, la care se adaugă alte cinci, prin valorificarea manuscriselor existente (scrieri de sertar în limba maghiară, jurnale, corespondență). În a doua categorie de greutăți - zilele piedici - se înscriu surprizele transformărilor politico-sociale petrecute pe parcursul ultimei jumătăți de veac, cu reverberațiile lor în sfera culturii și artei, chiar și ulterioare "Marei Revoluții din Decembrie". Ele s-au datorat și se datorează "păduchilor și marilor derbedei din administrația publică" (și nu numai), care, ajunși pe coama unui val, uită de unde au plecat și, mai grav, că-s trecători, chiar și-n cărțile de telefon. Miniștri, deputați și funcționari au mai fost și vor mai fi, dar scriitori de talia lui Rebreanu nu prea. Mi s-a făcut lehamite în zilele când am fost nevoit să-i agraiesc - cum se mai zice - pentru a le capta bunăvoința. Predică-n pustiu. Pe un prim-ministru ca Radu Vasile, îl interesa de o mie de ori mai mult soarta versurilor ce le merda între două ședințe de guvern, decât să aplece urechea la relatarea mea privind halul îngrozitor în care se află marile ediții ale patrimoniului național; Ion Caramitru - actor talentat, dar pus peste noapte să-și officieze slujba în catedrala tuturor iubitorilor de frumos - scriitori, muzicieni, pictori, interpreți ai artei din variile ei domenii -, s-a dovedit un țârcovnic, contestat până și de cei din breasla domniei sale. După isprăvile din domeniul tipăriturilor, s-ar putea presupune că în mintea fostului ministru de carton principesa Margareta valora mai mult decât toți Rebreanii românilor. Din această cauză, m-am adresat, la vremea respectivă, ministrului de finanțe, Decebal-Traian Remeș, cu apelativul "Domnule ardelean", atrăgându-i prietenos atenția că funcția ce o deține e temporară, că în vremelnicia lui poate veni totuși în sprijinul consăngeanului Rebreanu care, din motive obiective, nu

izbutește încă să-i bată la ușă. Spre cinstea lui și spre deosebire de multe cadavre vii ce uită să răspundă la epistole, din motive de paralizie progresivă a degetelor ministeriale, m-a chemat la telefon înaintea sărbătorilor de iarnă ale anului 2000, spunându-mi enervat: "Domnule Gheran, i-am mai aprobat lui Caramitru încă trei miliarde, peste prevederile bugetare, să tot crediteze realizarea edițiilor critice la care te referi. Nu-mi cere să-i fac însă ordine în casa lui, fiindcă n-am căderea să-i repartizez banii pe-o carte sau alta". Rezultatul? Nici o schimbare. Dacă atunci Consiliul județean Bistrița-Năsăud, prin președintele său Gheorghe Marinescu, nu-mi aproba o subvenție de 60 de milioane, volumele 19-20 nu apăreau nici până azi. Or, când stai cu două coșciuge în casă, nu te poți gândi la botezuri și cununii. După Caramitru a venit Răzvan Theodorescu. L-aș insulta comparându-l cu predecesorul său. Numai că îl întrece în surzenie. Are un dar înăscut să nu audă ce s-ar cuveni. Nici până astăzi n-a răspuns invitației mele de a convoca puținii mohicani ce sunt angajați în procesul de elaborare a câtorva mari ediții critice, deși, pe vremea aceea, nu se îngrășase precum Miron Mitrea, colegul de guvern. Lipsit de umor, l-a deranjat tonul hazos al scrisorii deschise ce i-am adresat-o în *Adevărul literar și artistic* (nr. 644 din 26 nov. 2002). Dar nu tonul folosit de mine trebuia reținut, ci catastrofa din domeniul patrimoniului literar românesc. Ce-ar fi vrut? Să mă duc la el cu căciula în mână: "Să trăiți și blagosloviți Preafericite!", pentru că între timp i s-o fi năzărit că-i mai mare peste popi? Și pe mine mă deranjează când îl văd umblând ca vodă prin lobodă, mimându-l, în intonație și gestică, pe Tudor Vianu! O iau ca o joacă de copil și atâta tot. În rest, nu i-am pus și nu-i pun la îndoială zestrea profesională. Nici lui, nici lui Colina, faimosul arbitru italian, la fel de bine pregătit în materie ca și domnia sa, dar mereu cu ochii la minge și la jocul din teren. Să nu ne pierdem însă umorul și să poposim asupra unei perioade revoluate, când alți damblagii de stat și de partid aveau o altă marotă: puritatea ideologică a tipăriturilor, exigența politică față de cuvântul scris. Mă rezum la un singur exemplu, căci altminteri ne prinde ziua

intrării în Comunitatea Europeană, când mulți din politicienii din ziua de azi nu vor mai fi în viață. Totul s-a petrecut după apariția primelor trei volume din seria Rebreanu, prin 1968, când trimisese la cenzură textul și variantele romanului *Ion*, urmând ca ulterior să le adăugăm notele de istorie literară, nepredade de N. Liu. Verificasem și răzverificasem textul pentru tipar, corectând greșelile strecurate în edițiile tipărite pe vremea când trăia scriitorul și, mai ales, adăugând pasajele și cuvintele omise de editorii democrației populare. Totul a mers bine, minus zarva pricinuită de reintroducerea a două cuvintele din capitolul II, *Zvârcolirea*, pentru stabilirea textului original. Cuvinte rostogolite într-o frază banală, lipsită de vreo semnificație anume, despre Herdelenii ce stau în târnaț și cântă de mama focului, spre admirația sătenilor. Iată cum sună: "Erau pe la strofa a treia din *Răpirea Basarabiei*, când Ghighi șopti misterios: - Uite pe Toma Bulbuc și pe George!" Comentariile sunt de prisos, ca să nu spun care Basarabie, care răpire? Până la mine, confrății mei soluționaseră "litigiul" cu amputarea fragmentului, sau modificând titlul poemului anonim, reducându-l la *Răpirea*. Pentru că nu am acceptat să tai un singur cuvânt, apariția volumului 4 din seria știută a întârziat doi ani, fiind tipărit abia în 1970, în loc de 1969, când fusese programat. Toți căzuseră pe capul meu, până când și Mihai Șora, redactor-șef al editurii, omul cel mai șlefuit dintre noi: "Niculae Gheran, e absurd; o carte nu stă într-un cuvânt, nici măcar Biblia, e un cuvânt care putea fi sărit la tipar"; dă-l la erată: "la pagina x, rândul y, s-a omis numele regiunii dintre Prut și Nistru". Avea perfectă dreptate, dar și eu, deoarece eram convins că dacă, de la început, accept cenzurii să intre un centimetru în mine, adio integralitate, ca să nu zic virginitate.

- *Nu vremurile sunt sub oameni, ci bietul om sub vremi.*

- Nu mă cunoști, prietene. Eu pot avea sficiuni, chiar și complexe, în preajma unui om cu totul deosebit, dar față de un tercheaberchea, fie el și director general "în civil", ca Iosif Ardeleanu, fără nici o meserie ca lumea, în nici un caz. Declarase că numai trecând

peste cadavrul lui voi tipări romanul cum doresc eu, deși îi explicasem politicoș că n-am mandat de la Rebreanu să-l tund pe ici pe colo. N-avea umor, așa că trebuia pus la punct pe căi la fel de autoritare. În consecință, am cerut audiență la Gheorghe Pană, care, preluând Direcția organizatorică și de cadre a C.C. al P.C.R., devenise, neoficial, omul numărul doi în ierarhia de partid - înainte ca "tovarășa academician" să vină din urmă. Îl știam și mă știa de la Uniunea Tineretului Muncitoresc, neavând nevoie de prezentări, mai ales că, peste ani, până a fi plecat prim-secretar la Brașov, ne păstorise într-un fel activitatea editorilă, destinată străinătății. Aveam - cum s-ar zice - puțința unei comunicări directe, care, apropo de obiectul vizitei, a debutat cam așa: "Rău a ajuns cultura românească dacă un scriitor ca Rebreanu are nevoie de un prăpădit ca mine" (corect ar fi fost să zică: *ca tine*). Totul a mers bine, până la ... *Răpirea Basarabiei*. Numai că prevăzusem totul. Luasem cu mine un exemplar al romanului *Ion*, în versiunea rusă a unei edituri moscovite, vârând în interior un bilet de tramvai, ca semn despărțitor. Știam că nu găvărește "pa ruski", așa că i-am spus cu dezinvoltură: "Am ajuns mai catolici decât papa; ne deranjează mai mult decât pe ruși". Și i-am dat să se uite la încîrligatele chirilice.

În plus, l-a convins și explicația suplimentară: "Să nu crezi că rușii sunt proști; din citatul amintit, nu rezultă defel cine a răpit Basarabia; noi spunem că ei, ei zică că noi, Rebreanu în nici un fel; sau, cum s-ar zice: prinde orbu' scoate-i ochii". Spre marea mea satisfacție, a cerut legătura cu Dome - cum i se spunea lui Ardeleanu între intimi - spunându-i să dea drumul la carte. Spre mulțumirea mea, a mai adăugat câteva vorbe înțelepte, de care aveam să mă folosesc mai târziu: "Și-apoi ține seama: e o ediție adresată unor oameni care cunosc istoria mai bine decât noi, ediție critică realizată într-un tiraj mic". Fără să trec peste hoitul lui, cum mă avertizase, l-am pus pe Iosif Ardeleanu cu botul pe labe. De atunci, toate "litigiile" le-am discutat pașnic cu subordonatele lui, Elena Doxănescu și Florența Molho, femei de treabă, cel puțin cu mine, poate și din pricina zicalei: câinele latră la urs, dar nu-l mușcă.

Și-acum zică să ne oprim aici, căci, dacă ne referim la tot ce a urmat din 1970 până azi, ar trebui să umplem paginile unei cărți, cu motto-ul "Cine-o face ca mine, ca mine să pățească".

(Va urma)

Dialog realizat de
Olimpiu NUȘFELEAN

Rotonda Muzeului de Literatură
primăvara lui 1982: "50 de ani de la apariția volumului *Răscoala*"
de la stânga la dreapta: prof. univ. Pompiliu Marcea, prof. dr. Vasile Netea, acad.
Șerban Cioculescu, prof. univ. Ov. S. Crohmălniceanu, și ... Niculae Gheran.

Dec. 1982,
la acordarea premiului Uniunii Scriitorilor (alături, Janosi Janos și Irina Mavrodin, premiați
cu același prilej)

"Tânărul Gheran"

La Tg. Mureș (1982), cu Puia Rebreanu, G. Macovescu, G. Bălăiță, I. Hangiu,
C. Moraru, I. Mileșan, N. Oancea, I. Țighiliu

Centenar Liviu Rebreanu, Academia R.S.R., 1985.

În fotografie: Puia - Florica Rebreanu, Zoie Dumitrescu-Buşulenga, Iosif Constantin Drăgan, Stancu Ilin, I. Hangiu, Maria şi Liviu Oprescu, Mircea Zaci, Pompiliu Gilmeanu şi ... Oprişan.
(Foto I. Vlaic)

La Prislop (2002)
cu Ion Simuţ, Stancu Ilin
şi Mihail Martin.

LIVIU REBREANU, OPERE, Vol. 22

Andrei MOLDOVAN

Un volum de corespondență, mai ales când e vorba de epistolele trimise de un romancier ca Liviu Rebreanu, iscă un interes aparte, judecând după rolul ce l-a avut și îl are scrisoarea în istoria literară, cât și în domeniile înrudite. Este destul de greu să pui un hotar între funcția ei de simplă comunicare și momentul în care devine altceva. Unul dintre

primii epistolieri, Apostolul Pavel, avea să spună în a doua sa scrisoare către corințeni: "O corințeni, gura noastră s-a deschis către voi, inima noastră s-a lărgit",

recunoscând astfel o mare complexitate a comunicării, fie și doar prin înlocuirea verbului a comunica prin a se comunica. Nu e de mirare că, trecând prin experiența romanelor epistolare, corespondența unor cunoscuți scriitori a devenit o surprinzătoare și desăvârșită artă a cunoașterii de sine, chiar dacă am

aminti doar pe Franz Kafka (Scrisori către Milena), Fernando

Pessoa (Scrisori logodnicei), apoi Buhomil Hrabal (Scrisori către Dubenka) sau Václav Havel (Scrisori către Olga).

În cazul lui Liviu Rebreanu suntem în fața celui de al 22-lea volum al ediției critice îngrijite de Niculae Gheran și al celui de al doilea tom de corespondență. Volumul anterior a cuprins corespondența de familie ce dezvăluie un Rebreanu liric, dar nu neapărat surprinzător. Proza sa nu este lipsită de lirism, dar e un lirism stăpânit și nu idilic, așa ca o descătușare a propriilor cenzuri în scrisorile

de familie ar putea fi una cât se poate de firească. Acest din urmă volum cuprinde corespondența directă către alte persoane decât cele din familie și este cu atât mai interesant, cu cât autorul este nevoit să adopte modalități diferite pentru destinatari diferiți și împrejurări diferite.

Cele două volume însumează un număr impresionant de scrisori, peste 700, iar dacă epistolele de familie nu mai pot aduce surprize mari, așa cum afirma îngrijitorul ediției în prefața ultimului volum, corespondența cu alte persoane ar putea să surprindă oricând cu epistole noi, păstrate la persoane și în colecții particulare, unele probabil chiar ignorate până acum de deținătorii lor.

La editarea volumului 22 Niculae Gheran a ținut să implice instituții și persoane din județul de baștină a romancierului. Faptul ar putea să pară surprinzător, mai ales că un sprijin ca acela care s-a realizat era posibil și la București. Colaborarea realizată, așa numită generoasă, are o bătaie mai lungă, iar orizontul ei îl aflăm din amintita prefață: "Este meritul Muzeului Județean Bistrița-Năsăud de a fi introdus în planurile lui de cercetare științifică elaborarea ultimelor volume ale integralei Rebreanu, pregătindu-se ca în perspectiva activității lor redacționale să valorifice întregul patrimoniu documentar din uriașa arhivă a romancierului, aflată în custodia Bibliotecii Academiei Române. De bun augur este crearea colectivului redacțional chemat să participe la stabilirea filologică a textelor, din care menționăm pe confrății bistrițeni Mircea Prahase și Andrei Moldovan, atenți la promovarea unor tineri colaboratori (programatori și corectori), chemați să asigure acuratețea textelor încredințate tiparului." Prefața în sine merită toată atenția, ea constituindu-se într-un palpitant roman al nașterii volumului la care facem referire. Mai explicit devine în unul dintre numeroasele articole ce le publică în *Adevărul Literar și Artistic*, prilej de multe ori de a comenta într-un mod atractiv și incon-

Eveniment

fundabil bogatul material epistolar, dar și în articolul din *Mișcarea literară* (nr. 2-3 din 2003), intitulat *Un pas înainte cu gândul la doi*: "Ei (tinerii studenți coopțați în echipa de colaboratori, n.n.) deja au fost? aruncați în foc?, asistând la toate operațiile de alcătuire a unei ediții critice, ba chiar participând la culegerea computerizată a textelor și la corecturi, prilej de însușire a criteriilor de transcriere a originalelor (existente sub formă de xerox-uri), precum și a normelor de alcătuire a aparatului critic. Este motivul pentru care am convingerea că, pe parcursul facultății, se vor dovedi cu timpul mai pregătiți decât profesorii lor, în tehnica edițiilor critice".

Se cuvine să observăm câteva lucruri extrem de importante, credem noi, în legătură cu recentul volum editat de Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române, în colaborare cu Muzeul Județean Bistrița-Năsăud. În primul rând, revenind la citatul din scrisoarea Apostolului Pavel și la aspectul comunicării de sine, nu se poate să nu observăm că în cazul lui Liviu Rebreanu avem de-a face cu imaginea unei personalități puternice, începând de la căutările primilor ani de viață bucureșteană, cu toate frământările lor, până la conturarea unui caracter cu dimensiuni monumentale și de o statură morală de-a dreptul impresionantă.

Am remarca în acest sens o etapă a corespondenței până la apariția romanului *Ion* (1920), când Liviu Rebreanu trece prin întâmplări dramatice care îl vor marca profund. Este vorba mai întâi de corespondența cu protectorul său de atunci, criticul Mihail Dragomirescu, singurul sprijin, căruia nu ezita să i se adreseze, fie pentru a-l scăpa din închisoarea de la Văcărești unde aștepta să fie judecat și extrădat în Ungaria, cum s-a și întâmplat de fapt, fie pentru a-i împrumuta cărți în perioada detenției de la Gyula, fie pentru a-l împrumuta cu bani atunci când era foarte strâmtorat, ca să amintesc numai o parte din situațiile ce l-au determinat să se adreseze criticului. Tindem să credem că încrederea ce i-a acordat-o Mihail Dragomirescu a fost un lucru hotărâtor în cariera romancierului. Scrisorile către Liviu Rebreanu, care vor face probabil obiectul unui viitor volum din ediția critică, vor putea fi relevante în acest sens.

Să mai remarcăm apoi scrisorile prin care prozatorul își oferă serviciile, fie ministrului de externe de atunci (1914), fie președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție (1917), în mod gratuit, ca translator, pentru a se face util în momentele dificile ale primului război mondial. Sunt scrisori ce îl absolvă pe Liviu Rebreanu de învinuirea ce i s-a adus neoficial de a fi colaborat cu ocupanții, împotriva intereselor naționale. În acest sens este extrem de interesantă scrisoarea ce o adresează prietenului său, Corneliu Moldovanu, în 2 aprilie 1918, când se pare că aceasta a alunecat vremelnice în corul denigratorilor săi. Rebreanu nu-l mai numește Corneliu, ci i se adresează cu Dragă Cornelică, un apelativ folosit cu multă ironie, menit să sugereze căderea prietenului său din rândul oamenilor purtători de demnitate, în rândul măscăricilor: "Am văzut cum m-ați înjurat. Cât de pe drept, o să se vadă, sperăm, în curând. Trebuia să vă închipuiți ce scriu eu la Lumina, eu care n-am făcut nici o politică. Dar probabil că era alta: fiindcă n-am plecat în băjenie și mai ales nu m-au împușcat nemții. (...) În sfârșit, gata. Spune tuturor toată dragostea trădătorilor de-aici. Și sperăm că, în cele din urmă, o să ne ierți, ai?"

Nu putem trece cu vederea, totuși, nici scrisoarea din 1915 adresată ministrului de interne și în care îi solicită o slujbă de translator, de data asta pentru a scăpa dintr-o situație materială exasperantă: "Sunt totuși silit să fac împins de nevoi care nu cruță. Nu vă cer pomană, Excelență! Vă rog să-mi dați să muncesc, orice ar fi, să pot câștiga ceva... Odată ați avut bunătatea să-mi făgăduiți. Nu s-a putut. Am avut tăria și cuviința să nu Vă deranjez și să nu insist. Ar trebui poate să fac la fel și astăzi, dar nu mai am tăria și mai ales mijloacele de atunci.

La 1 aprilie aud că se înființează o mulțime de posturi cerute de legea străinilor. Dacă altceva nu mi s-ar putea întrebuița, poate că, cunoscând perfect limba nemțească și ungurească, aș putea fi de folos în vreunul din cele mai noi locuri?!..." Rândurile de mai sus ne duc cu gândul la scrisorile lui Vasile Rebreanu către Ioan Ciocan din Năsăud, deputat la Budapesta, prin care cerea mici favoruri pentru familia sa numeroasă și strâmtorată,

favoruri de care nu s-a bucurat niciodată.

Un lucru trebuie neapărat luat în seamă. Perioada la care ne referim este chiar perioada în care a lucrat din greu la romanul Ion. Liviu Rebreanu nu se confesează în legătură cu istovitoarea sa muncă. Este ca și cum i-ar fi teamă să vorbească despre copiii nenăscuți. Abia în 1920, după ce romanul avea să fie tipărit, afirma într-o scrisoare din 20 septembrie, adresată lui Mihail Dragomirescu: "Ion al meu e gata, tipărit, dar în vânzare n-l pun până la 15 noemvre, după sezonul cărților de școală. Mare și grea emoție mă roade cu romanul ăsta! De atâția ani lucrez la el și totuși parcă aș mai lucra. Asta, desigur, trebuie să însemne că, sau e foarte bun sau e mizerabil. De-abia aștept să ți-l dau d-tale, să-l citești și să-mi dai sentința definitivă. Dincolo de părerea d-tale nu mă mai interesează nimic... Acuma, ce-o vrea Dumnezeu, că eu n-am ce să mai fac..."

Aceeași discreție avea să manifeste scriitorul și în legătură cu romanele ce au urmat. Nici o confesiune despre chinul facerii lor. Doar despre Gorila îi scrie editorului în câteva rânduri, pentru a primi niște sume în avans, asigurându-l că romanul este aproape gata, deși lucrurile erau puțin diferite.

Perioada de după apariția romanului Ion, reprezentând consacrarea sa ca romancier și impunerea în prim-planul literaturii, descoperă în corespondență o personalitate deplin maturizată, nu lipsită de traume, dar cu un alt mod de a le trata și cu alte mijloace de a trece peste necazurile imprevizibile ale vieții. Liviu Rebreanu se prezenta deja ca un nume respectat și romancierul era pe deplin conștient de asta. Semnificativă este scrisoarea din 16.03.1924, către Lucian Blaga, prin care îi răspunde la solicitarea de a colabora la recent înființata revistă clujeană Cultura: "Am făgăduit desigur d-lui Bologa și voi traduce bucata însemnată; țin însă să se știe dinainte că asemenea traduceri n-aș putea iscali decât cel mult cu inițiale. Aș putea semna numai traduceri după scriitori pe care eu i-aș prețui deosebit, dar nu-mi convine să-mi împrumut numele pentru niște scriitorăși mai mult sau mai puțin efemerii. Cred că înțelegi și tu, precum va înțelege și dl. Pușcariu acest scrupul elementar al meu de demnitate profesională."

Autoritățile vremii sunt tot mai mult înclinate să-i încredințeze funcții de conducere, fie la Societatea Scriitorilor Români, fie la Teatrul National, fie la Direcția Educației Poporului. Rebreanu le-a tratat cu multă responsabilitate, urmărind să pună în practică proiecte îndrăznețe, menite să amelioreze nivelul cultural al românilor. În acest sens, scrisoarea sa din 1928 către Iuliu Maniu, pe atunci prim-ministru, reprezintă un proiect de reorganizare administrativă în domeniul artei și culturii, care avea să îl propulseze pe romancier în anul următor în fruntea Direcției pentru Educația Poporului, cu toată împotrivirea patriarhului Miron Cristea care obiecta că scriitorul este greco-unit, cum de altfel era și primul ministru. În același an, dar ceva mai devreme, este de remarcat epistola adresată lui Alexandru Lepedatu, ministru al Cultelor și Artelor, vizând producția de carte românească din ultimii ani și necesitatea îmbunătățirii ei, din postura funcției ce o deținea atunci, de președinte al Societății Scriitorilor Români.

Demnitățile ce le-a ocupat Liviu Rebreanu au atras invidia multor confrăți, iar scriitorul s-a trezit în fața unei campanii de denigrare purtate cu mijloace destul de murdare, în special de Nichifor Crainic și Pamfil Șeicaru și găzduită în publicații ca Gândirea, Curentul, Universul.

Aceluiași Mihail Dragomirescu avea să-i scrie prozatorul, în 16.02.1930, cu amărăciune, pentru că s-ar fi lăsat convins de acuzele denigratorilor: "Aflu cu mâhnire că, din pricina unui afront ce ți l-aș fi făcut și pe care nu-l știu, ești atât de supărat pe mine încât m-ai declarat vinovat de toate murdăriile cu care mă gratifică azi niște dușmani canibatici ai mei. Desigur că d-ta ești mai în măsură ca oricine să știi, cel puțin în ce privește contactul meu cu Văcăreștii, că n-am fost vinovat de nici o faptă murdară, pentru că d-ta ai fost cel care m-ai ajutat mai mult și care, după clarificarea rapidă a situației mele dincolo, ai intervenit și mi-ai înlesnit întoarcerea la București. Eu n-am uitat și nu voi uita niciodată binele ce mi-ai făcut atunci și mai târziu, și moral și material, oricât m-ai declara azi vinovat. Îți rămân recunoscător și îndatorat pentru totdeauna, fiindcă supărarea e trecătoare, pe

când fapta bună lasă urme eterne, cel puțin în sufletul meu."

Atacurile susținute la adresa sa aveau să ducă până la urmă la demisia de la Direcția pentru Educația Poporului, survenită la 19 noiembrie 1930: "Activitatea noastră a fost urmărită neîncetat cu rea-credință care ar fi putut descuraja orice inițiativă și ar fi justificat orice renunțare, iar mie în special nu mi-ar fi fost cruțată nici o injurie de către niște dușmani porniți aproape numai de urâte și meschine interese personale nesatisfăcute. (...)

Am jertfit doi ani din cariera mea de scriitor cu gândul curat de a răspunde unei încrederi stăruitoare și de a face un serviciu acolo unde s-a crezut că sunt folositor. A rămânea însă mai mult timp decât a fost absolut necesar într-un loc care-mi reclama toate energiile, ar însemna să renunț la adevărata mea chemare, care este alta decât cea funcționarească, oricât de înaltă."

În perioada dificilă și confuză, în care antisemitismul înfierbânta multe minți, a fost somat în termeni duri printr-o scrisoare anonimă, trimisă de așa numiții arhangheli, să nu o mai distribuie pe actrița evreică Leni Caller, scriitorul fiind atunci director al Teatrului Național: "Ai început să încurajezi pe jidani. Poți s-o ai pe Curva de Jidancă numai cu 500 lei, de ce îți expui directoratul?"

Ai atâtea fete frumoase și cu talent de ce tocmai pe o Jidancă ne dai să vedem în zilele Sfintelor Sărbători???

Îți dăm un sfat:

Oricare dar numai Jidancă să nu fie - de vrei să mai fi Director - de nu, îți devastăm casa și ... soarta lui Manciu o cunoști?"

Liviu Rebreanu s-a adresat printr-o scrisoare directorului general al Siguranței Statului, dar nu a cedat amenințărilor, actrița continuând să apară pe scena Naționalului.

A doua conflagrație mondială l-a găsit pe prozator în plină glorie, academician, cu responsabilități importante la nivel național, dar extrem de atent să nu se implice politic. Cu sănătatea șubrezită, epuizat, el păstrează o ținută morală ireproșabilă, știind bine că numele său nu este doar unul al clipei în care se precipitau evenimentele, ci unul al timpului lung, menit să fie rostit peste vreme. Corespondența confirmă din plin. În 1944,

repertoriul Teatrului Național cuprinde și piesa lui Eugene O'Neill, Din jale se întrupează Electra. Directorul teatrului nu numai că nu a ezitat să includă în repertoriu un autor american contemporan, în condițiile în care țara noastră era aliatul fidel al Germaniei lui Hitler, iar autoritățile militare germane erau o obișnuință în peisajul românesc, dar îi și scrie autorului, în California: "Trilogia dvs. a fost receptată ca o capodoperă, atât de presă cât și de public. Un excepțional entuziasm însoțește fiecare reprezentație, iar biletele sunt vândute cu o lună înainte.

Drepturile dvs. sunt păstrate de Societatea Autorilor [Dramatici] din România (str. Lipscani 110, București). Avem grijă să depunem acolo sumele de bani cuvenite dvs., care, din cauza războiului, sunt "blocate". (22 martie 1944; traducere din limba engleză de Nedeea Burcă). Probabil că scrisoarea a fost expediată, cum presupune Nicolae Gheran, cu ajutorul unor diplomați ai țărilor neutre, mijloacele de comunicare cu țările inamice de atunci fiind blocate.

Se impune acum să lămurim un aspect în legătură cu corespondența în general și cu corespondența lui Liviu Rebreanu în special. Este de așteptat ca scrisorile să permită accesul istoricilor și criticilor literari într-un spațiu care este dominat de puține certitudini și de multe ipoteze, spațiul poeticului, al laboratorului creației: acumulările, frământările, prefacerile și tot ce poate determina elaborarea textului. Numai că romancierul nu se confesează în scrisori în legătură cu munca sa de creație. Așa cum am mai presupus, ar putea fi vorba de o superstiție, printre multe altele, de un mod de lucru ce și-l impune și prin care nu-și îngăduie să vorbească altora despre un text ce nu există.

Așa stând lucrurile, am putea spune că epistolele prozatorului nu servesc unui studiu în spațiul poeticului, cel puțin la prima vedere. Numai că poeticul nu se hrănește doar din evidente, ele existând totuși, în bună măsură, în pagini de jurnal, proiecte de creație, variante ș.a. Corespondența lui Rebreanu introduce în spațiul poeticului prin elemente indirecte, dar de o consistență neîndoielnică: experiența de viață, contextul în care se produce actul creației, acumulări prin lectură și selecție,

relații interumane, univers lăuntric și multe altele. De aceea nu cred să greșim dacă afirmăm că scrisorile este util să fie citite din perspectiva prozei rebreniene.

Perspectiva propusă presupune neîndoiește și o regândire a relației realitate/ficțiune, pentru că, fie și în corespondență, sunt granițe mișcătoare în multe cazuri. Credem că studiul unei asemenea relații, sugerată cu multă abilitate de editor și comentator, e adevărat, nu la îndemâna oricui, ar merita toată osteneala.

O atenție deosebită se cuvine să acordăm modului în care scrisorile sunt prezentate, notelor și comentariilor, mult mai importante decât ar părea. Nicolae Gheran reunește într-o singură persoană calitățile istoricului literar și ale editorului, cu toată rigurozitatea cuvenită, dar și cele ale unui fin cunoscător al firii omenești, ce nu se dă în lături să comenteze dincolo de limitele ce le-ar impune sobrietatea îngrijitorului de ediție, calități ce țin mai degrabă de un înzestrat prozator. Să le luăm pe rând.

Vom insista mai puțin asupra rigorii științifice, pentru că editorul ne-a obișnuit cu asta. Insistăm, în schimb, asupra corelării corespondenței cu jurnalele scriitorului, treabă foarte dificilă, dacă nu ar fi vorba de Nicolae Gheran căruia la ora asta nu se știe dacă prin vene îi curge mai mult sânge sau mai mult Rebreanu. Cititorul beneficiază de observații promite și de multe ori revelatoare: punerea în lumină a unor politicoase distorsionări a adevărului față de anumiți destinatari, prin corelarea cu paginile de jurnal, datarea unor scrisori pe baza coroborării mai multor documente, lămurirea contextului ce a determinat o anumită atitudine, fie prin corespondența indirectă, fie prin diverse alte surse ce le oferă istoria literară. Merită să insistăm asupra corespondenței indirecte, citată cu generozitate în note, pentru că, pe de o parte, prin menționarea surselor și descrierea depozitelor acolo unde este cazul, ea incită la cercetare, pe de altă parte conferă și alte dimensiuni epistolelor romancierului, dându-le viață și sporind interesul pentru ele. Cităm în acest sens corespondența cu Lucian Blaga din 1928: "Îți mulțumesc din inimă că te gândești la jucarea Meșterului Manole. Găsesc însă că

după ce mi s-au făcut atâtea mizerii, Teatrul Național ar putea să-mi dea satisfacția să-mi reprezinte piesa cât mai curând și nicidecum în coadă de sezon. Autorii anunțați, cel puțin câțiva dintre ei în frunte cu Iorga, ar putea să mai aștepte, fiindcă au mai fost jucați. (Teatrul Național a făcut până acum destul 5 ori 5 e 25.) Îți trimit un exemplar din Meșterul Manole. Dacă ai nevoie de mai multe, scrie-mi. Pe piață nu se mai găsește nici un exemplar. Le-am scos pe toate din vânzare în momentul când credeam că nu mai pot să aștept nimic de la țara mea! (Stau toate grămadă într-un pod la Sibiu.) În ce privește jucarea, aș vrea să fie totul cât mai simplu stilizat (și costumele tot așa, à la desenele lui Demian)."

Nu de puține ori notele par să concureze textul care dă senzația că e doar un pretext pentru o poveste mai detaliată și mai incitantă la subsol. Nu putem aici să nu ne amintim de practica lui Camil Petrescu în romanele sale în promovarea autenticului. Să luăm doar cazul scrisorii către fostul sau coleg de la Budapesta, scriitorul maghiar Franyo Zoltan (1887-1978). N. Gheran explică pe larg raportul în care se aflau cei doi, evoluția scriitorului maghiar, cât și amintirile lui despre Rebreanu, cu imaginea vie și surprinzătoare a studentului de la Academia Ludovica din Budapesta, inteligent, cu pasiunea literaturii și încă de atunci în vagi conflicte cu încorsetările vieții cazone: "În 1905, într-o bună zi, s-a observat la școala ca o revistă maghiară din Budapesta a publicat o nuvelă de Rebreanu și poezii de-ale mele. Un ofițer ne-a reclamat și am fost chemați la raport de către comandantul Academiei. Nu era permis să publici fără aprobare ceva care nu are legătură cu viața militară. Am căpătat 30 de zile de consemnare în cazarmă. Așa am aflat unul de altul că scriem și ne-am împrietenit. Devenisem deja colaboratori ai unor ziare ca Săptămâna (A hét) și cotidianul budapestan Budapesti Napló - ziar la care a lucrat Ady Endre".

Nicolae Gheran dă de multe ori impresia că el este cel care creează personajul Rebreanu învăluindu-i scrisorile în comentarii care țin de arta povestitorului deopotrivă, cu o postură afectivă față de eroul său, stăpânită, dar nu ascunsă. Ocrotitor în perioada grea a

primilor ani petrecuți în Capitală, cu detenția de la Văcărești, expulzarea, închisoarea de la Gyula, revenirea, dar - și cu intrigile bucureștene în care cade ca un naiv: "Bietul Rebreanu, atunci în vârstă de 24 de ani, abia coborât din trenul ardeleniei lui, căzuse ca musca-n lapte între doi regăteni iuți la minte și la vorbă (I. Minulescu și N. Davidescu, n.n.), tocmai când nu știa cum să meargă-n vârful picioarelor, pentru a nu deranja pe domnii din București." (notă la scrisoarea din 21 ianuarie 1910, către Ion Minulescu).

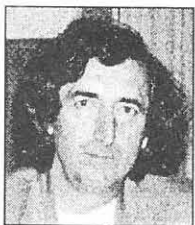
Alteori e înțelegător și complice față de micile "aranjamente" ale scriitorului în compania lui Tudor Arghezi, tratându-i pe amândoi cu ironie îngăduitoare pentru afacerea cu plăcuțe pentru câini, pusă la cale prin intermediul S.S.R. în 1926: "Modul în care este redactată scrisoarea dezvăluie mai curând prudența celor doi scriitori față de eventualele atacuri ale confrăților, atestând bunele intenții ale întreprinzătorilor amintiți. În realitate, Eusebiu Măciucescu, casierul S. S. R., nu va vedea o copeică din înțelegerea maeștrilor în cauză, afirmație ce se întemeiază pe consultarea recentă a dării de seamă financiară, pe raportul cenzorilor, pe bugetul Societății (venituri și cheltuieli), documente publicate în Buletinul pe anul 1927 al S. S. R., însoțind raportul de activitate al lui L. R. pe anul 1926. În situația dată, există două ipoteze: 1. Tudor Arghezi s-a folosit de firma S. S. R., reglându-și conturile, tacit, cu președintele ei; 2. sublimi în literatură, atât poetul cât și romancierul se dovedeau în afaceri totalmente ageamii, ca să nu folosim expresia "negustori de piei de cloșcă", umblând după potcoave de cai morți. În ambele ipoteze, prea multe prejudecăți nu aveau." Sau: "Nu cunoaștem cât de rentabilă s-a dovedit a fi propunerea "organizației eminamente culturală",

"persoană juridică și morală" - pregătită, cum se precizează, să execute medalioanele agățate de zgarda patrupedelor din Timiș-Torontal. Cert este că cei doi scriitori vor rămâne în cele mai bune raporturi colegiale."

Când scriitorul demisionează de la Direcția Educației Poporului (1930), Niculae Gheran nu întârzie să observe diferența calitativă între demisionar și succesorul lui: "Stângăcia redactării (răspunsului ministrului la demisie, n.n.) demonstrează ceea ce nu trebuie argumentat: în locul lui L. R. fusese promovat unul din subalternii săi, Emanuil Bucuță, distanța dintre acești scriitori fiind aceeași dintre un vultur și o rată."

Îngăduitor cu Liviu Rebreanu, ba parcă ușor și complice, este și atunci când acesta, caz unic, acordă o atenție neobișnuită tinerei doamne Șerbana Tarțea din Țândărei, care bătea la porțile literaturii cu lucrarea Bibeloul și pe care o invită la Valea Mare (1940), având grijă să fie o perioadă în care Fanny lipsea, pentru că, nu-i așa, sfaturile literare nu se pot da eficient prin corespondență. Niculae Gheran, ca veritabil narator, gata oricând să-și țină cititorii cu sufletul la gură, promite dezvăluiri picante, evident, cu un alt prilej: "deocamdată atât; altă dată, poate, despre bucuria ce ar fi avut-o Fanny Rebreanu să asiste la consultarea Bibeloului d-nei Șerbana, după citirea mai multor capitole, discutate la obiect."

Volumul 22 al ediției critice Liviu Rebreanu se constituie într-un eveniment editorial de excepție, luminând viața și creația celui mai important prozator român, din perspective de o mare diversitate, într-o ținută științifică fără reproș și totodată într-un stil antrenant și incitant al prezentării, ca un fabulos roman despre viață și moarte.

MIHAI SIN DESPRE MIZA ROMANULUI CA PROVOCARE

Olimpiu NUȘFELEAN

În mentalul literar actual, romanul (românesc) pare să aibă o dublă reprezentativitate, în funcție de relaționările în care este angajat. Raportat la o paradigmă "internă", situația se arată confortabilă: avem roman românesc, tradițional și actual, avem romancierii și capodopere, avem teme, tehnici românești incitante... Ei, mai există reevaluările, istoriile de rescris ale romanului, dar aici urgențele nu stau sub presiune !... Dacă raportăm romanul nostru la orizontul de așteptare european sau mondial, lucrurile nu par chiar roz: "tradiția" romanului românesc e scurtă, "imitațiile" fac (încă) multă literatură, ne mai luptăm cu sincronizările (deși aici lucrurile s-au mai calmat), țișnirile sînt timide, Nobel nu avem nici la roman, piața externă nu ne cere produsele. Și aici e aici! Căci, dacă, aflat în concurență loială cu poemul, acesta are scuza "intraductibilității", romanul, în cucerirea pieței ... externe, ar trebui să beneficieze de mai multe șanse. "Referențialitatea" sa îi asigură o mai lesne traductibilitate, potențialul său cititor e mai întotdeauna foarte divers, tematica e mai ușor transmisibilă. Cu toate acestea, romanului nostru îi este foarte greu să irumpă dinspre spațiul românesc spre cel de aiurea ca un gen major, proteic și nesățul. Spun spațiul românesc motivat și de faptul că romanul nostru este sau tinde să devină și el o "problemă națională", dată de limba în care îi este concretizat discursul, de tematică, de relații intra sau extraliterare. Pe această problemă/temă se poartă discuții, se fac dezbateri, anchete, intervenții publicistice, sunt vizate instituții, factori politici și culturali, dar tranzitarea romanului românesc spre romanul european sau mondial se produce cu greu. Desigur, cîteva izbînzi pot fi notate, însă nu sînt multe, nu sînt suficiente în comparație cu alte literaturi din vecinătatea noastră. Sentimentul acesta, credința sau convingerea chiar le au și romancierii. Pentru ei este o problemă, mai repede decît pentru politicieni, comisii parlamentare de specialitate sau pentru instituțiile de profil. Unde sînt disfuncțiile sau, mai ales, unde vina, căci ea este rana ce

marchează "problema"? Întrebarea riscă să rămînă retorică, sau vag funcțională dacă romancierii, mai întîi, nu se luptă cu ea.

În cartea sa *Marea miză - teme și obsesii ale romancierului român contemporan*, apărută în 2003 la Editura Universității de Artă Teatrală din Târgu-Mureș, Mihai Sin încearcă să intre în miezul problemei și să afle dacă romanul românesc are sau nu o miză pe măsura orizontului literar în care este plasat prin definiție și care ar fi

funcțiile sau disfuncțiile ce gravează asupra devenirii genului în cultura națională, în relație cu poetica romancierilor noștri. Să remarcăm de la început că lucrarea lui Mihai Sin vine într-un moment cînd, în presa de specialitate, condiția literaturii este pusă în cauză cu o intensitate și seriozitate crescînde, cînd tema ieșirii literaturii noastre dintr-un anume provincialism (sau marginalitate), reală sau, poate, vag artificială, este abordată cu o, am zice, disperare ascunsă. Mihai Sin pornește în demersul său de la plasarea mizei romanului între obsesiile majore ale literaturii noastre, dintre care s-ar detașa "imensa dorință a literaturii noastre de a se face cunos-

cută în străinătate, așadar de a se europeniza sau de a se universaliza", Mergînd pe urmele lui Dumitru Drăghicescu, Mihai Sin este și el convins că încercările generatoare de asemenea obsesii se află sub "pecetea neisprăvitului", atribut aflat printre cele ce ne definesc ca neam. Sub o asemenea pecete se aglutinează lene intelectuală, neîncredere în forțe proprii, lipsa proiectelor de anvergură sau neducerea lor pînă la capăt, neplasarea romanului românesc într-o viziune superioară, modernizarea tîrzie a acestuia, handicapul "sincronizării". La acestea se adaugă comportamentul strict al romancierului român, care, rar animat de competiții europene, se complace într-o "condiție de rang inferior". Nu întîmplător, Mihai Sin apelează încă de la început la opinia lui Alexandru Ivasiuc, întîlnit întîmplător la Budapesta, potrivit căruia "românii, în general, și scriitorii, în special, se mulțumesc cu prea puțin în raporturile cu străinii, practicînd un soi de umilință păguboasă". În contrapondere cu un mental păgubos, prozatorul tîrgumureșean (identificare dată doar de domiciliul autorului) se oprește asupra cîtorva cazuri care ar fi putut schimba fața romanului românesc.

Comentînd critic teoria lui D. Drăghicescu, recunoscînd în Dimitrie Cantemir (autorul *Istoriei ieroglifice*) un precedent al viziunii de anvergură europeană, autorul reiterează teoria intrării tîrzii a romanului românesc în epoca modernă, a lipsei unei ambiții de competiție europeană la romancierii noștri, a dezvoltării a două direcții a romanului românesc, tipul transilvănean și cel muntean (acesta fără o miză esențială), ca să rețină apoi cedarea "fibrei" poporului român, și a romanului acestuia, la comunism. Exemplificînd, autorul se oprește asupra "modelului Rebreanu", recunoscîndu-i cîtorului romanului românesc modern exponențialitatea în reprezentarea idealurilor naționale, care-i asigură literaturii sale "atitudine și miză majoră", "duhul eticist" de sorginte ardelenescă pus în fructuoasă relație cu o "viziune cu evidente accente metafizice", care particularizează și definesc "o lume românească a lui Rebreanu", la care se adaugă un serios cult al muncii pe care îl ține aprins și soția romancierului, Fanny Rădulescu, toate înscrise într-un demers lipsit de complexe occidentale. Dacă literatura, cultura în general, evoluează greu, nu este mai puțin

adevărat că instituțiile care gestionează cultura se află, de multe ori, în involuție. Liviu Rebreanu este văzut ca un cuceritor nu doar al romanului românesc, ci și al mentalului muntenesc dezactivat, un învingător al complexelor care afectau cultura română a momentului.

Criteriile care ar da consistență mizei romanului ar fi, după Mihai Sin, verificate prin Alexandru Soljenițin, puncte de vedere incitante, volum de muncă infernal și susținut, coerență a unei viziuni de mare anvergură, tematică națională, asumarea misiunii de "dascăl al neamului". Criteriile sînt extinse, ca un corolar, la Dostoievski, Tolstoi "și alți cîțiva foarte mari romancieri", preocupați cu toții, mai întîi de toate, de "destinul ființei naționale și a statului". Radiografiînd starea romanului românesc interbelic și actual, Mihai Sin nu prea găsește argumente care să confirme cît de cît bunul mers al literaturii noastre. Romancierii n-au fost preocupați să pună lucrurile pe făgașul cel bun, de multe ori au preferat să alunece în "evaziuni", iar cînd s-a întrezărit o oarecare direcție, călătoria nu a fost dusă pînă la capăt. Pornind, cum spuneam, de la D. Drăghicescu și, în speță, de la Liviu Rebreanu, autorul se sprijină în expozeul său pe exemple oferite de Mircea Eliade, Ion Simuț (*Incursiuni în literatura actuală*) și de un colocvii (*Romanul actualității, actualitatea romanului*), desfășurat în 1986 și publicat în 1990 de revista "Vatra". Toată demonstrația merge în a pune degetul pe rana romanului actual. Perioada de aur a romanului interbelic creează romancierilor postbelici, mai ales celor din deceniile șapte și opt, un vis "fatalmente limitat din start", deoarece nu putea fi atins în condițiile "noi societăți", angajîndu-i într-o competiție de "performanță mediocră". Spiritul lor critic și protestatar nu putea fi decît limitat și el, "ludicul" putea să pară chiar frivol într-o societate măcinată de drame ascunse. Reușita "Moromeților" lui Marin Preda este văzută ca fiind generată (și) de "un anumit spirit rebrenian și ardelenesc", pe care romanul postbelic nu prea l-a fructificat. Cea mai extraordinară experiență ratată de romanul românesc postbelic este, însă, în opinia lui Mihai Sin, cea oferită de Mircea Eliade cu romanul său *Noaptea de sînzienă*, publicat în 1955 la "Gallimard" sub titlul *La forêt interdite*, apărut în românește, tot la Paris, în 1971, roman

considerat neasimilat încă (!) de cultura română. Acesta ar fi putut fi luat drept "model" sau s-ar fi putut constitui chiar într-un "punct de plecare, un început, o direcție și un teritoriu de cucerit (s.n.), acela doar tatonat în proza românească, al ideilor politice și ideologice de mare anvergură, ce pot decide, când sunt dublate de talent și de geniu, o mare miză a unei cărți". Extinderea terorii marxiste de tip comunist, pe de o parte, și explozia formalismelor în literatură au blocat deschiderea acestui roman ca model proteic. Susținut de cartografieri făcute de Ion Simuș sau de Anton Cosma, autorul face scurte incursiuni în problematica și poetica romanului românesc postbelic, reținând numele unor romancieri valoroși, care, însă, nu au jucat pînă la capăt marea miză a romanului: Nicolae Breban, Al. Ivăsiuc, D. R. Popescu, Ștefan Bănuțescu, Fănuș Neagu, Augustin Buzura, George Bălăiță, Mircea Ciobanu, Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, dar și Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Valentin Șerbu, Șt. M. Gabriel, Al. Monciu-Sudinski, aceștia din urmă caracterizați prin împingerea satirei "pînă la delir și coșmar". Un caz fericit, între aceștia, este considerat Radu Petrescu, care încearcă, ajutat de "dezinvoltura eruditului rafinat", să conexeze proza românească la tendințele occidentale sprijinindu-se pe un fond cultural autohton. O analiză specială este dedicată lui Paul Goma, "caz" elocvent pentru impactul romancierului român cu orizontul cultural/literar/românesc occidental/european, "primul și singurul scriitor român adevărat" ales oarecum să facă saltul spre o altă lume, care, însă, și-a ratat evoluția. Scriitorul român plecat în Occident a beneficiat de o slabă solidaritate intelectuală, demersul/talentul său a fost aruncat repede în deriziune ("E greu de spus dacă ideea aceasta a venit dinspre "maestrii" dezinformărilor și distorsiunilor de care dispunea Securitatea, sau dinspre lumea scriitorilor..."), n-a avut succes de public iar receptarea critică a fost slabă, impactul asupra opiniei publice a fost nesemnificativ, ratînd și prin tendința de a fi definit ca "un Soljenițin român", rămînînd "un caz" deschis, dar trist și dramatic. Comentînd un eseu scris de Ioan Petru Culianu în 1982, publicat în *Agora* în

1991 și care a constituit un punct de plecare pentru o anchetă inițiată în 1993 de revista *Vatra* (care poate fi socotit și el o "provocare" nedusă pînă la capăt), Mihai Sin se declară a nu fi de acord cu teza potrivit căreia cultura română ar fi moartă, nici cu aceea că în România s-ar înregistra existența a două culturi, conchizînd că "literatura română, dimpreună cu cultura, desigur, și cu romanul românesc ca o componentă importantă, au continuat să existe, prin ce au mai bun (...) chiar și împotriva forțelor autodestructive din noi". De altfel, creatorii români sînt cît se poate de conștienți de izbindile și limitele genului, fapt dovedit și de luările de poziție la colocviul amintit mai sus.

Marea miză de Mihai Sin pune degetul pe rana romanului românesc (actual). Dar nu pe întreaga rană. Nu este aprofundată întreaga geografie a problemei. Mai întîi, la parcurgerea cărții, incomodează oarecum faptul că autorul nu-și limpezește mai bine perspectiva din care abordează subiectul: una strict autorială (implicînd în discursul eseului trimiteri biografice), sau una a analistului obiectiv, detașat? Cine suferă pentru soarta romanului românesc: romancierul Mihai Sin (care se luptă "leneș" cu perspectivele) sau cititorul de romane (banal sau avizat, profesionist, critic, teoretician)? Cele cinci capitole ale cărții, completate de o "Addenda", nu par nici ele prea bine structurate/închegate, textul întreg pendulînd între studiu și eseu, cu tendințe "publicistice". Chiar definită ca un corolar al aspirației românești, "tema națională" nu poate rezolva succesul unei literaturi, al romanului ca atare. Nici mentalitatea de recepție, internă sau externă. "Tema națională" nu-și cîștigă eficiența decît pusă în relație cu teme eterne ale literaturii: nașterea, iubirea, moartea... Romanul este și o problemă de construcție, de poetică specifică. Și aici este iarăși mult de discutat, Mihai Sin atingînd, mai ales prin referirea la "eroul" lui Mircea Eliade (Biris), și asemenea aspecte. Oricum, cartea lui Mihai Sin se înscrie și ea într-o dezbatere serioasă, care rămîne deschisă, o (altă) veritabilă provocare.

TAGS - AMURG ȘI DESCOMPUNERE

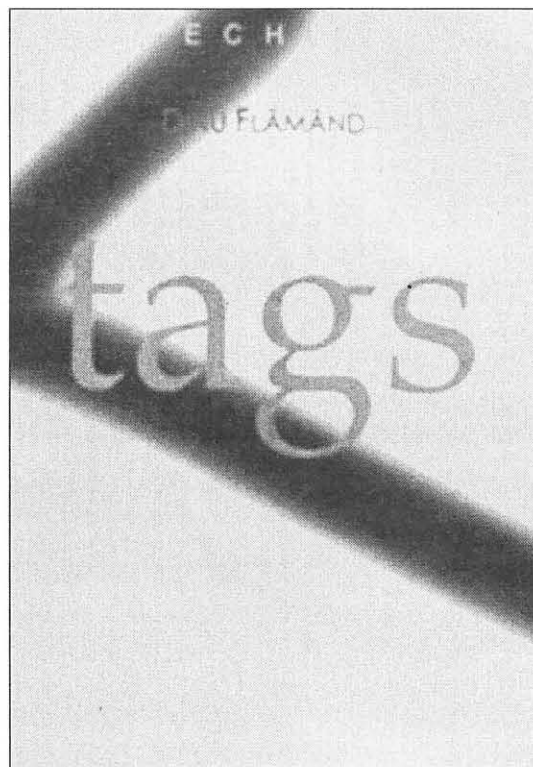
Ioan PINTEA

În ciuda unor foarte bune, nu puține și apreciate traduceri (care, am senzația, riscau, la un moment dat, să-l umbrească pe poet), Dinu Flămând se întoarce la dragostea dintâi: poezia. Echinoxist prin biografie și formație, parizian prin exil, bârgăuan prin naștere, a publicat în țară, după '89, cinci cărți de poezie: *Viață de probă*, Editura Fundației Culturale Române, 1998, *Dincolo/De'autre côté*, ediție bilingvă româno-franceză, Editura Universalia, 2000, *Migrația pietrelor*, antologie de autor, Editura Cartea Românească, 2000, *Circular/Circulaire*, ediție bilingvă româno-franceză, bibliofilă, Universitatea de Artă și Design, Cluj-Napoca, în coeditare cu Les Editions Signum, Paris, 2000 și *Tags*, Dacia Internațional, 2003. De amintit și "placheta" *Probabil Improbabil*, Biblioteca revistei "Convorbiri Literare", Iași, 2003. O producție lirică postdecembristă deloc de neglijat!

De-a lungul timpului despre poezia lui Dinu Flămând au scris cei mai importanți critici români. Ca să-i pomenesc aici ar trebui să fac o listă destul de lungă. Așa că las acest lucru în seama istoriei literare, care deja l-a cuprins pe Poet în analele sale. Îl amintesc doar pe Ion Negoitescu care, mi se pare mie, a surprins cel mai bine "caracteristicile" Poetului: demnitate, intelectualitate pregnantă, moralitate și ale Poeziei pe care o scrie: gravitatea, ponderea ideății, rigoarea exemplară a trăirii, incisiva putere a expresiei. Ceea ce a stabilit Ion Negoitescu rămîne valabil. Și astăzi un cititor și, de ce nu, un critic care se hotărăște să se "confrunte" cu poezia lui Dinu Flămând, ar trebui să-și înceapă lectura ori aprecierile critice pornind de la aceste observații clare și absolut convingătoare.

Ca să înțeleg volumul *Tags* (Dacia Internațional, 2003, Colecția *Poezii Echinoxului*) am luat aminte la ceea ce spune Ion Negoitescu și am recitat cu foarte mare atenție *Viață de probă*, o excelentă culegere de poeme, apărută în 1998, *Probabil Improbabil*, (Convorbiri Literare, 2003) și câteva inedite, intitulate *Grădini* pe care le publicăm în acest număr din *Mișcarea literară*. Cu alte cuvinte am făcut o

lectură înainte și după *Tags*, și, spre surprinderea mea, am descoperit ceea ce, de fapt, nu căutam: un poet tragic. Un mare poet tragic. O poezie grea, cu urcușuri și coborâșuri, cu semne de întrebare în fața vieții, timpului, istoriei... Poezie și viață tragică, la un loc, neimprovizate. Poezia *Arsura* poate fi un rezumat a ceea

ce spun: "Când suferința palpează disperarea / poemul este o rană de neputință:/ sfârșie epuizat/ în apa ce a călit pumnalul/ sau aleargă în dreapta și-n stânga/ după o milă aproximativă".

În acest caz cad de acord cu ceea ce spune Thomas Stearns Eliot despre înțelegerea și aprecierea poeziei: "Să înțelegi o poezie înseamnă în fond s-o apreciezi pentru motive juste". Spun sus și tare: am găsit *motive juste* în poezia lui Dinu Flămând, pentru că am simțit justetea cu care poetul vede și exprimă nimicnicia acestei vieți, deșertăciunea, praful și pulberea ființelor, lucrurilor... *Tags* creează o atmosferă ca atare, terifiant bacoviană. Nu întâmplător, probabil, Dinu Flămând a publicat în 1981 o *Introducere la Bacovia*.

"Fuga de umbre spre nicăieri/ disperarea

se dă la sine/ timpul cu ochi de leșie/ te privește adânc în plămâni/ îți cercetezi pe toate laturile inutilitatea/ îți pipăi pe toate cusăturile trăinicia". (*Lumina din pietre*).

Poezia dinainte și de după Tags, lasă loc, totuși, unor efuziuni biografice, fixează în corpul poeziei atroce și crud, locuri mai puțin aride, irigate cu imagini și sentimente dintr-o lume mai bună, mai curată, limpede, uneori aproape cristalină, cu personaje inefabile și stări de asediu (e drept) în contrast izbitor, pe când Tags propune o "poezie-incizie", cum chiar autorul dorește. Poetul devine Mesagerul (chiar așa!) unui timp ajuns la final, unei vieți sfârșite, revolute. "Sfârșit de mileniu. Plouă. Cerul își scutură oboseala/ oameni triști continuă să locuiască în case triste/ unde pereții se privesc față în față ca zilele/ cu nopțile și prezențele/ cu absențele... Nici un semn de dincolo nici o emoție/ expulzată din spațiile unde misterul/ se stratifică rece - scânduri/ indiferente în curtea unei fabrici de cherestea/ ci doar această diversiune a timpului/ ținându-se în vreme ce se deșiră/ ca hainele morților - singurele în stare/ să tacă despre ceea ce nu știu vorbi."

Patimi după Bacovia, tristeți copleșitoare, un spațiu constrângător, existență gătită, peisaje și personaje de limes, de final, toate cuprinse în definiții precise. *Nimic. Inutilitate. Indiferență. Incertitudine. Disperare. Melancolie. Decadență din jur. Epuizare. Plictis. Deriziune. Timpul devine un timp al exteriorului, al certitudinii inutile, al mesajelor fără destinație.* "Acesta e timpul exteriorului:/ oameni în exteriorul lor și al lumilor/ respinși de oameni și de lucruri spre interiorul/ exteriorului - mă iau în brațe și mă transportă/ concav din afară spre înafară - / delir al abandonului" (*Exterior*). Se vorbește mereu despre "mirosul propriei noastre absențe", "baia cu aburi a somnolenței colective", "îngerii blazați", "peisajele unei suferințe jubilatarii", "promisiunea unei vieți", "un aer zgârcit din care lipsește aerul", "spectacolul irepetabil al absenței definitive" etc.

Spleen. Nimic de așteptat, nimic de sperat, peste tot absență, inutilitate, indiferență,

Bacovia și Cioran. O disecare - rarisimă - a ceea ce poate exista ca *nimic* descoperim în Dispariția realului: "Ce să fac eu în lumea din care dispare lumea/ când îmi sufoc în brațe insomniile dând târcoale/ miezului vâcos al nimicului încă și el mai plin/ decât jur-împrejurul acestei absențe?"

Tags-ul nu este un *Tratat de descompunere*, nici *Amurgul gândurilor*, dar e un *Inventar de potop*. Și, neîntâmplător, probabil, poetul vorbește în poemul cu acest titlu despre "spinarea amurgului general".

Cu toate acestea într-o *Artă poetică* Dinu Flămând devine dintr-o dată... erotic, revanșard: "e recomandabil să nu te smiorcăi/ de nerăbdare/ să nu cauți compasiunea lipicioasă/ ca interstițiile miopiei/ pentru o vizibilitate mai bună urcă/ spre vârful durerii/ și totuși afundă-te/ în vulcanul ei".

Și totuși... Dinu Flămând caută o "briză consolatoare" (*Peisaj normand*), o încercare de-a fi fericit, de-a ieși din această lume prin recurs "departe-n prenaștere", tocmai la realitatea frumuseților dintâi, surprinsă mai ales în fragmentele unei memorii nedispărute, cu accent pe spațiul natal și copilărie, "pe memoria unei lumi a satului și a copilăriei", spune Marian Papahagi în *Dicționarul Zăciu*. Tot acest "sentiment al decepției", cum îl numea Laurențiu Ulici, cade, se topește când, aproape din senin, se produce acest recurs, care, în cele din urmă, potențează teribila sărăcie a existenței. "Pretutindeni unde el se oprește sosește apa/ ca un câine lichid să-i amușine rădăcinile/ între frunzele lui vântul își umezește pielea/ foșnesc prin tăcerea lui seve din lumea morților" (*Socul*); "Înflorește în tine misterul/ ca un pâlă de răchiți"... (*Tango în gând*). Exemple: "Capra virtuală", "Iar acum?"... "Eminescu la țesală", "Țeava de canalizare", "Peisaj vertical", "Cal în ceață în cal", "Stingere".

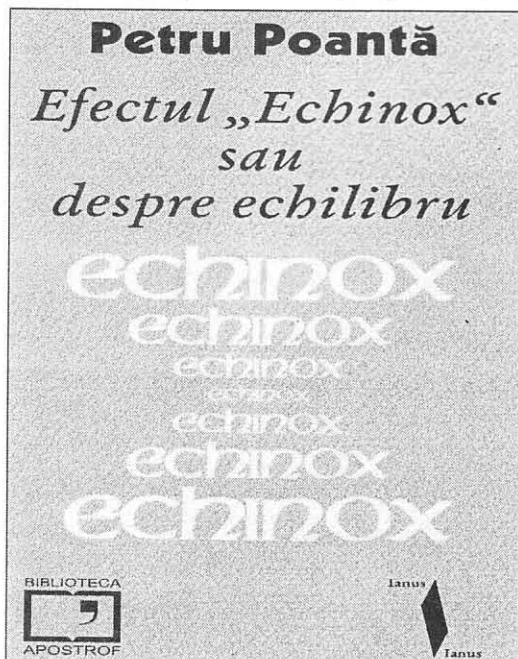
Faptul că Dinu Flămând "inexist(ă) atât de patetic" și în același timp proclamă "Liniește/ dar nu absența cuvântului" mă face să cred că Tags pune capăt unei lumi epuizate (cu tot cu oameni) și pregătește o alta, intenționată și insinuată deocamdată, a *Grădinilor* (Raiului?).

PETRU POANTĂ, PERSPECTIVĂ ASUPRA FENOMENULUI "ECHINOX"

Gavril MOLDOVAN

"Unde pune Petru Poantă mâna se cunoaște"! Aceasta era o sintagmă rostită de către redactorii cunoscutei reviste clujene "Steaua" prin anii '70, când amintitul critic era unul din titularii cronicii literare. Se refereau desigur la profesionalismul său, la seriozitatea cu care se apleca asupra manuscriselor, la competența și buna lui pregătire în materie.

Aceleași calități, aceeași seriozitate și știință în dezvoltarea până în amănunt a mecanismelor fenomenului literar se vădese și-n eseu intitulat *Efectul "Echinox sau despre echilibru"*, apărut în anul 2003 la Biblioteca Apostrof - Cluj-Napoca. Vrând să scrie un studiu asupra genezei fenomenului echinoxist și reprezentanților grupării inițiale, Petru Poantă scrie de fapt o adevărată operă literară uzând de o mare capacitate de-a reda coloristic și persuasiv exact esențialul despre ceea ce a fost, a rămas și poate va fi fenomenul în discuție.

Am citit aproape tot ce a scris Petru Poantă, de la prima lui carte "Modalități lirice contemporane" (1973) și până la "Dicționar de poeți" (1999) și de la început am fost surprins de fraza sa clară, fără echivoc, de eleganța limbajului (de reținut o tabletă a criticului intitulată nemaipomenit "Cuvintele cad sub limbaj",

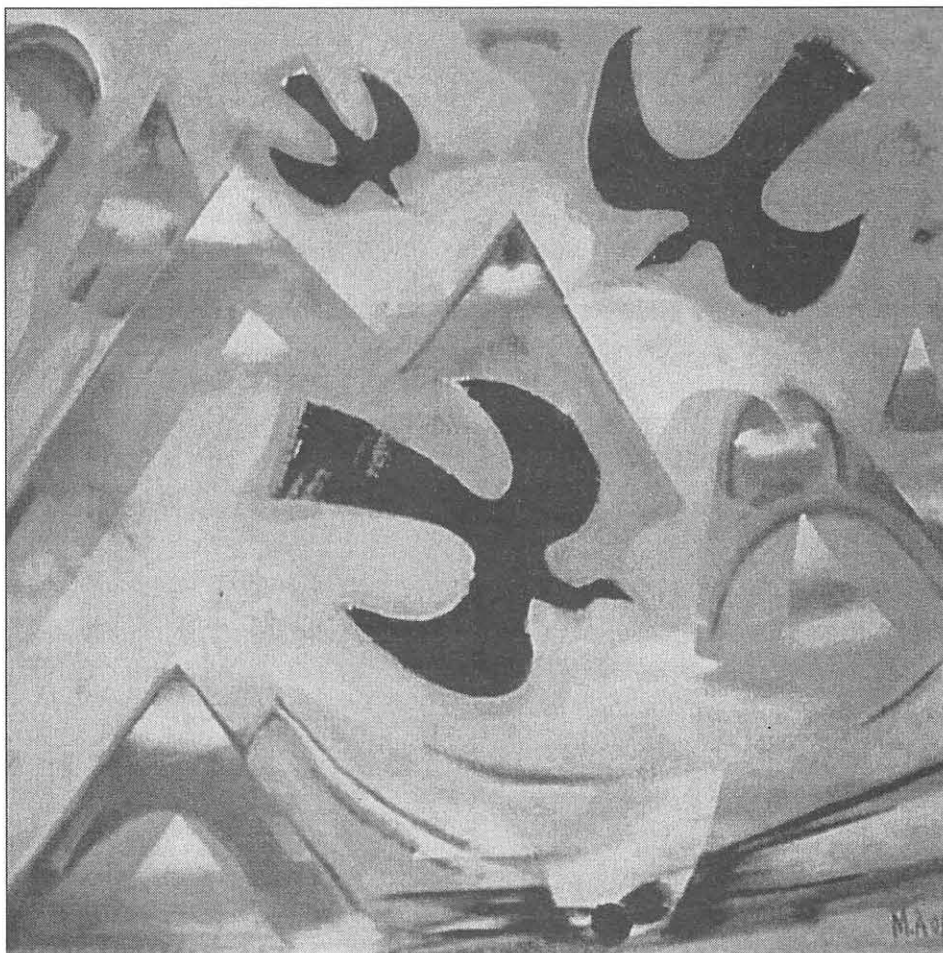
publicată în "Tribuna"), de spontaneitatea și caracterul frust al judecăților de valoare emise. Uzând de aceleași atribute, perspectiva asupra fenomenului "Echinox" se citește cu sufletul la gură, cum se spune, scriitura fiind un exemplu de erudiție, de serioasă documentare și de bun simț în ce privește aprecierea conjuncturii, nu prea favorabile în care a apărut și s-a dezvoltat mișcarea "Echinox", devenită pe parcurs, cum spune autorul, "o confruntare cu măreția".

Petru Poantă pornește de la chiar baza piramidei în reconstituirea genezei unui fenomen literar, adică de la cadrul socio-politic al deceniilor șase, șapte și opt. "În societatea românească a anilor '60 - spune autorul - s-a întâmplat ceva greu de dovedit nu numai de cuantificat: o revoltă interioară a izbucnit public în forma unui entuziasm generalizat. Explozivă și dinamică, se năștea o nouă generație de intelectuali, majoritatea dintre aceștia proveniți din lumea proletară și rurală. Egalitatea șanselor devenise o realitate. Învățământul de toate gradele gratuit. Acestea nu sunt mituri ale comunismului. Clișeele discursului postdecembrist de dreapta aruncă întreaga epocă în tenebrele istoriei. Dar eu am fost acolo și Universitatea nu mi-a pus în mână documentele de partid". În această stare de lucruri, în nașterea unei noi generații se află fără îndoială geneza fenomenului echinoxist. Semnatarul acestor rânduri "a fost acolo" și el și își amintește cum în plină epocă ceaușistă au apărut în librării, pentru prima dată la noi, "Procesul" și "Castelul" de Kafka, poeziile lui G. Trakl, Rainer Maria Rilke și multe alte apariții editoriale care hrăneau o curiozitate și o sete de cultură. Erau efectele liberalizării de după anul 1965. La aceste izvoare s-au adăpat membri fondatori ai revistei "Echinox" care a devenit mai târziu baza fenomenului cu același nume. Petru Poantă îi repune în drepturi pe inițiatorii grupării: Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Petru Poantă, Dinu Flămând, Olimpia Radu, Vicențiu Iluțiu, Marcel Runcan, Peter Motzan

și Adrian Popescu, restabilind un adevăr care cu anii a fost alterat. Aceasta nu înseamnă însă că echinoxiștii "fără legitimație" au fost evitați, ci mai degrabă primiți în rândurile inițiatorilor ca buni și simpatici colaboratori.

Efectul Echinox sau despre echilibru descrie cu aplomb peisajul cultural al Clujului acelor ani, străjuit de revistele literare "Steaua" și "Tribuna" precum și de prezența austeră și mitologică aproape a lui Radu Enescu, Adrian Marino, Constantin Daicoviciu, la care se poate adăuga Liviu Rusu, esteticianul citat într-o carte a lui René Wellek. Corifeii Facultății de filologie, profesorii Mircea Zăciu, Ion Vlad sunt prezentați ca îngăduitori ocrotitori, la fel și asistenții pe atunci Ion Șeulean ("sociabil, modest"), Ioana M. Petrescu ("o fru-

mușete densă, de sugestii orientale"), Liviu Petrescu ("eleganță rece și precisă"), Ion Pop ("feciorelnic, pudibond"), Doina Curticăpeanu ("grație rigidă") etc. În câteva gesturi, Petru Poantă schițează adevărate portrete de roman, așa încât mă mir cum de nu a încercat să-și exerseze talentul și-n această specie. Facultatea de filologie a fost locul unde s-au format intelectual inițiatorii grupării, cu anexa ei spirituală, Biblioteca universitară și cu revistele amintite care asigurau un climat cultural adecvat. Cartea scrisă de Petru Poantă este o meritorie pagină de istorie literară și prima reușită de încadrare a fenomenului "Echinox" în cultura țării și în cea europeană.

DESPRE LUMILE SERAFICE

David DORIAN

Noua carte a lui Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, este o lucrare de sinteză a unui subiect pe cât de dificil și vast, pe atât de fascinant: cel al lumilor serafice, situate în ordinea Creației pe intervalul dintre cer și pământ, dintre creat și increat. Marea dificultate constă în faptul de a poseda un organ cu care se poate "vedea" intervalul dintre Ființa supremă și lumea pământească. Acest spațiu de trecere, ne înștiințează cu solitudine autorul, nu e un spațiu pustiu, ci unul locuit intens: "Cerurile sunt locuite de o indefinitate de creaturi complicate, diferențiate și foarte active."

Metodic, Andrei Pleșu pleacă la explorarea acestei lumi "febrile, multicolore, sonore", fără a uita să facă în prealabil unele precizări, oneste și necesare, într-un Cuvânt înainte, în care explică dificultățile unei atari întreprinderi. Proiectul unei cărți despre îngeri l-a atras pe autor încă înainte de 1989. Dar cum accesul la o bibliografie consistentă era pe atunci foarte dificil, începerea lucrului la carte se va produce abia în 1992. Din acel an, Andrei Pleșu va susține o serie de cursuri la Facultatea de Filosofie din București, legate de subiectul îngeri. Cartea a fost scrisă pe parcursul a zece ani, printre multele obligații și angajări publice ale autorului, ajuns într-o vreme, după cum se știe, ministru de externe al României. Ambițiile înspre exhaustiv sunt temperate de vastitatea subiectului, iar modul de abordare, ne spune autorul, alternează între "mici accese de pedanterie și candori misionare." Stilul colocvial, ales până la urmă ca fiind cel mai potrivit, se impune cu strălucirea și verva eruditului. Andrei Pleșu excelează prin cantitatea de informație furnizată, "abaterile" de la subiect, sub forma finelor și malițioaselor observații colaterale, dând farmec și viață acestei cărți eronat presupus docte.

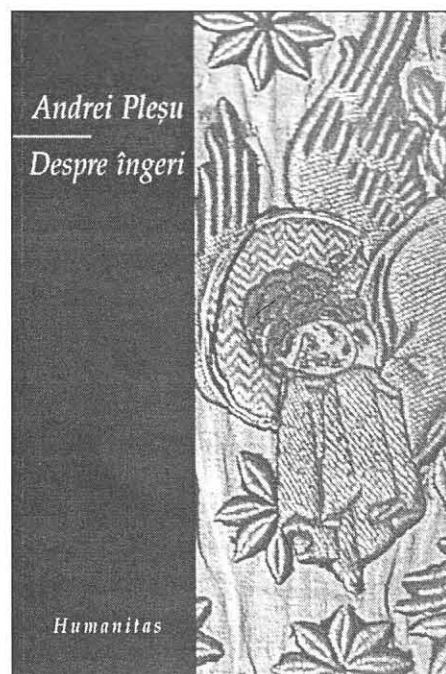
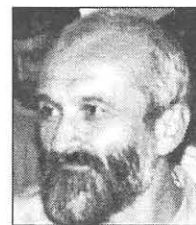
Andrei Pleșu nu este un teolog și nici un mistic iluminat. Pentru el, o carte despre îngeri devine un prilej de reflecții subtile,

motivație pentru un periplu prin gândirea filosofică și teologică, atât de bogată în reprezentarea lumii angelice: "Dacă înlăturăm prejudecățile curente, sentimentalismele minore, terminologia și sistematica rece, ale unui anumit discurs teologal, angelologia dovedește reale virtuți "operative" și poate constitui punctul de plecare al unei reflexiuni vii, intens stimulativă."

În ultimul timp, îngerii au devenit un subiect "bătătorit". În Occident a apărut o cantitate impresionantă de cărțuții dulcege, de prost gust, de genul îngerășilor cu funde și panglici.

La noi, terenul pare mult mai "aerisit"; în deceniile din urmă nu a apărut ceva semnificativ în literatura teologică legat de subiectul îngeri. Iar în "teologumena laică" de la noi se semnalează abia un început prin "*Îngerul și persoana*", lucrările colocviului "Persoana și singurătatea îngerului", Saloanele Rebreanu, Bistrița, noiembrie 1992, coordonator Alexander Baumgarten, Editura Charmides, Bistrița, 2000.

Structurată pe două părți, cartea "*Despre îngeri*" conține în prima parte o "introducere în angelologie", iar în a cea de-a doua dezvoltă teme recurente din prima. Cu dezarmantă sinceritate, pe un ton adeseori ludic, autorul își recunoaște anumite "scăpări": teme "expediate frugal" sau rămase pe dinafară, discurs pe alocuri "frivol". Iar "scuza" lui Pleșu

este "creditată" de intențiile relativ modeste: nu și-a propus elaborarea unui "tratat", a unei "contribuții științifice", nu a căutat originalitatea, ci a dorit să familiarizeze cititorul român cu lumea intervalului. Și într-adevăr, cartea lui Andrei Pleșu se citește alert, iar intenția declarată de a face din îngerii un subiect "plauzibil" își atinge scopul. Riscurile, inerente unui subiect de asemenea anvergură, și le asumă cu seninătate: "Sînt convinși că dacă am comis vreo erezie, clerul nu va ezita să mă ia de urechi." În "precizările" din același Cuvânt înainte, "cel cu îngerii" (adică autorul) nu uită să-i "gratuleze" pe cei ce i-au stat aproape (în rolul de îngerii păzitori!) cu sfaturi și cu sugestii binevenite, pe tot parcursul celor zece ani de muncă intermitentă.

Eseistul nu cade în ispita metaforizărilor cu o asemenea temă generoasă pentru imaginație și nici nu adoptă limbajul rece și auster al specialistului, ci se menține pe linia unui discurs degajat. Există însă reale dificultăți (pe care A.P. a reușit să le depășească) în a vorbi despre lumea inefabilului, lumea imaginalului (diferit de imaginar). Despre imaginal autorul ne spune: "Imaginalul desemnează o lume care subzistă și se exprimă ca imagine." Pentru a descrie lumea imaginală, cea în care îngerii se simt "acasă", metafora oglinzii este cea mai potrivită. Despre modul cum percepem transcendența ne vorbește Sfântul Apostol Pavel cu o inegalabilă profunzime și frumusețe (în 1.Cor.13). Lumea imaginală e un plan de reflexie între lumea spiritului și cea a materiei. "Realul" metafizic îl putem vedea, deocamdată, doar în oglindă. Și firește că în această metaforă a oglinzii îngerii să fie "firi luminoase". Apariția îngerilor, întotdeauna luminoasă (cu excepția celor căzuți) manifestă "aparența reală" a unui corp. Imaginalul îl poți vedea, dar nu-l poți "arăta" nimănui. El este o lume virtuală, care se desfășoară "obiectiv".

Un capitol al cărții se ocupă de îngerul

păzitor. În multitudinea reprezentărilor, A.P. simte nevoia unei sistematizări și simplificări. Ideea distribuției preferențiale a îngerilor păzitori i se pare eseistului nostru "copilăroasă", deși trebuie să înfrunte susținători ai acestei idei de talia Sfântului Vasile cel Mare și a lui Chiril din Alexandria. Iconografia îngerului păzitor văzut numai în latura lui ocrotitoare este spulberată cu aplomb, dezvăluindu-ni-se o altă "față" mai puțin plăcută a îngerului: cea punitivă.

Ceea ce-i apropie și-i separă pe îngerii de oameni face obiectul unor reflecții surprinzătoare, - în urma analizei atente a textelor Scripturii și a interpretărilor unor teologi sau mistici. Astfel, îngerii sunt slujitori ai omului și ai lui Dumnezeu, pe când omul e înzestrat cu darul creativității, care lipsește îngerilor. Omul e mai mult după chipul lui Dumnezeu decât îngerii.

Un alt capitol al cărții este produsul unor momente conjuncturale, cum este cel ce reproduce conferința rostită în deschiderea Festivalului de Muzică Simfonică de la Lucerna, în data de 15 august 2001. Între îngerii și muzică există o relație veche, iar evenimentul muzical și monden deopotrivă îi prilejuiește autorului conferențiar eclatante reflecții asupra acestei relații: "Martori ai "dimineții" lumii, îngerii știu, și o confirmă prin imnurile lor, că perfecțiunea cosmică e de natură muzicală."

Cartea lui Andrei Pleșu nu putea să se încheie fără o concluzie pilduitoare, în care să nu fie invocat pasajul vechi-testamentar (Numeri, 22) cu măgărița lui Balaam, cea care are "ochiul metafizic" cu care vede îngerul cu sabia scoasă, în vreme ce Balaam nu-l vede decât doar atunci când Dumnezeu îi deschide ochii. Între raționalismul cartezian și "înțelepciunea" de a accepta existența lumii imaginale, Andrei Pleșu a făcut deja alegerea cea bună.

George VULTURESCU

PIELEA DE URS

I.

La marginea târgului, cerșetor în piei de urs. Și ce dacă ai scris câteva cărți, și ce dacă e secolul XXI? Cei care trec au chip de oameni (amintește-ți de Rilke: "de la chip la chip / O, ce încântare"). Poliția și administrația nu te recunosc: cred că ai rămas aici din zilele Carnavalului. "Nici moartea nu te poate găsi, ți-a spus Moș Achim. Când vrei să te uide o femeie, când vrei să scapi de o boală îmbracă pielea de urs și rătăcește o zi să ți se piardă urmele, să ți se șteargă numele..."

II.

Ca într-o placintă, proteguit ești în pielea de urs, ca în spatele unui ecran îi vezi cum trec: nici nu-ți aruncă o privire, nici nu-ți răsfoiesc măcar vraful de cărți. Mai ușor se poate prăvăli cerul pe pământ, mai ușor se prăvălește o catedrală și se desprinde stânca din munte decât să cadă o monedă din mâna angrosistului. Nu-mi spuneți că n-ați trecut pe-acolo și că n-ați văzut un nebun îmbrăcat în piei de urs privindu-vă!

III.

Oare am fost o vreme acest urs (sau lup, sau mistreț) îmi spun stând în arșiță și simțind cum pielea lui se mulează pe carnea mea precum cearceaful transpirat pe șoldurile femeii (să iei bani pe un poem

nu e încă prostituție?). "Dar pielea de urs te poate revendica, îți poate hotărî foamea și setea, te-a avertizat Moș Achim. Nu scrie când ai pe tine pielea de urs..." Voi fi fost aproape sau târât departe? Scrisul e o combustie prin care hălăduiești către trupul de salamandră. Cine rezistă hăituit printre litere? Sau ai transpirat cu gura animalului printre femele în călduri? Le vei fi însămânțat, vei fi făcut carnagii? Dar văd cuvintele poemului: nu sunt năclăite de sânge. Doar prin mine pielea de urs se lipește de ele: o zi (un poem?) atât mi-a spus Moș Achim că pot să o port.

Poezia Mișcării literare

IV.

Cerșetor, învelit în piei de urs la marginea târgului. Ziua e pe sfârșite și nimeni nu s-a apropiat de vraful de cărți. Se retrag mașinile salubrității și măturătorii.

Vezi doar o mogâldeată venind pe mijlocul străzii. Casc ochii: e o cruce. Da, necredincioșilor, o cruce

umblă pe asfalt ca un cal orb lăsat de izbeliște. Da, e de lemn, proaspăt cioplită: îi simt rășina de brad. Îl deosebesc și pe Iisus, cocârjat, abia trăgându-și sufletul, în spatele ei. Nu pot ști dacă a scăpat de pe ea, dacă o urmează și dacă vrea să o ajungă.

Nu asta mă rănește (când îmi leapăd pielea de urs) ci privirile acelea goale, care nu pot dărui nimic, oarbe, ce-mi rămân atârinate zile întregi ca niște omizi.

SICRIUL SINGURĂȚĂȚII

Ei tot mai cântă, tot cântă sperând să urce pe podium. Podiumul ca pregătire pentru ce?

Nimic de adăugat: "Aproape niciodată nou, aproape întotdeauna la modă: informat, șlefuit, erudit, măsurat, dar, de cele mai multe ori, mort" - versul canonic. Și ei tot mai cântă, tot cântă...

Nimic mai măreț decât să fii ultimul dintr-o singurătate târâtă cu labe de sânge sau să pui o piatră la căpătâiul celor morți. Când mereu cineva schimbă ordinea: unul cu genunchii fleșcăiți se apropie de marele juriu. Mâna ministrului atinge mâna care așază literele în cuibul paginii. O duhoare de stârvuri bate în sală, a limbilor care au lins metalul monezilor ca pe-un sobolan mort.

I-a fost dat să viețuiască deasupra pietrelor: nu în zoaie, nu în mocirlă, nu peste bitumuri. Lumina Nordului cade pe umerii lui precum

grinzile unei case în flăcări. Casa de locuit. Cine să-i calce pragul?

Piatra îți spune: "Așa precum voi jucați zaruri și Muntele e un zar într-un Joc Magic: eu sunt **litera** de pe una din fețele lui. Trebuie să mă păstrezi vizibilă pentru ora când se va citi numărul..."

Altădată te trezești noaptea și auzi un zgomot (bacovian, da, da): piatra mănâncă - mănâncă bezna. Piatra e un crematoriu al beznei. Tu îi vezi fumul cum acoperă satele, orașele, câmpul.

Nu-i nimic de repudiat în Marea Aulă: profesori și scriitori canonici, miniștri și administratori mănâncă la aniversarea unui mare poet. Ei proslăvesc **textul**: ca baterie, ca generator electric care să salveze spitalele lăsate în beznă. Dar portarul e mereu beat și flămând și nu trage maneta la timp. El care e imun la sunetele de pe podium.

Tu ia-ți zarul și-l mănâncă.

Mănâncă litera de pe fețele lui.

Jocul tău e să-ți mănânci literele poemului care te-a ținut flămând, însetat.

Nu mai sunt alți invitați la ospăț (Pehlivanule, cititor de peste veac, te văd cum te streкори la bucate!...) Pe podiumuri ești întotdeauna îmbrâncit să ajungi la ora când ministrul va înmâna diplomele.

Dar muntele are goarne sonore în pietre care-ți rostesc numele și numele iese din creierul tau, se retrage cu ochii tăi, cu sângele tău de pe zațul creierului ca o zăpadă în avalanșă: puah!

Slăvit este sicriul singurătății!

TRENURI PENTRU LITERATURĂ

Mai sunt gările loc de popas, “capăt sau început de lume”, loc de plecare în sau de sosire dintr-o călătorie, sau de răgaz pe calea ce te duce spre țelurile vieții? Acum, când timpul, cu trenurile lui rapide, cu autocarele ce taie frontiere, cu avioanele ce fac din săgeată un mesager răpciugos, timpul acesta îți fură pământul de sub picioare cu o insolență descumpănitoare ... Gările pentru trenuri, autogările, aerogările ... Privim cu nostalgie spre gările trecutului, în care fumul locomotivei cu abur închidea privirea fetei sau a soției șefului de gară într-un vis neîmplinit, dar descoperim, deodată, că gara își promovează o însuflețitoare proximitate, că în perimetrul ei timpul (alt timp?) deschide perspective, că, în încilceala amețitoare de șine și macaze, se înnoadă capete ale scrisului nostru. Și afli, iarăși și iarăși, că viața însăși e alcătuită din aceste mici “noduri de cale”, care își anunță o simbolistică aparte, surprinzătoare.

“M.1.”

Aurel PODARU

“La Beclean pe Someș, cândva ...”

Ideea unei cărți despre gara Beclean pe Someș și scriitorii a venit pe la începutul anului 2003.

N-am mai stat pe gânduri și, entuziasmat de-a dreptul de această, originală, idee, m-am apucat de lucru. Alcătuind, mai întâi, o listă a oamenilor de condei care, în ultimii 35 de ani (de când m-am instalat eu la Beclean), au pus piciorul pe peronul faimosului nod de cale ferată. Am încercat, apoi, să-i contactez. Pe unii i-am găsit, pe alții, însă, nu, din păcate. Pe cei cu care am luat legătura i-am rugat să scrie ceva despre această gară: o amintire oarecare, “un gând”, orice. Doar patru dintre aceștia și-au declinat, sub un pretext sau altul, competența. Ceilalți însă, 60 la număr, mi-au trimis textul solicitat. Le mulțumesc și pe această cale. Datorită domniilor lor, cartea, probabil unicat, vede lumina tiparului. Oferim cititorilor câteva texte care intră în substanța acestui volum, pe care l-am intitulat: “La Beclean pe Someș,

cândva...” Și prin care acest spațiu feroviar va intra, poate, în literatură.

Ioan GROȘAN

Scriitorul și gara

Un nod cultural

Oricât ar părea de ciudat, de “extravagant”, Beclean pe Someș a fost, la începutul anilor ‘80, unul din puternicele puncte de rezistență culturală ale generației mele. Ce-nseamnă

“punct de rezistență culturală” în timpul unei dictaturi? Un loc unde să te poți aduna cu prietenii, unde să te poți exprima (relativ) liber, unde să te poți defini literar sub privirile critice

ale celorlalți - cu alte cuvinte un loc de fraternizare. I se datorează, în mare măsură, găsirea și organizarea acestui loc regretatului meu prieten, excelent critic și tulburător poet Radu Săplăcan. Conjunctura a fost, dacă bine-mi amintesc, următoarea: prin 1980 Radu împreună cu alți prieteni ai noștri (Zorin Diaconescu, de pildă) a organizat la Dej, sub auspiciile cenaclului pe care-l conducea, un colocviu național multidisciplinar care masca de fapt, foarte inteligent, prima reuniune "de masă" a câtorva din vârfurile generației noastre. Atunci, la Dej, s-au văzut întâiași dată (și s-au plăcut instantaneu) echinoxistii cu vedetele Cenaclului de luni; atunci, la Dej, și-a ținut N. Steinhard celebrul lui expozeu pe marginea unei piese a lui Eugen Ionescu, care se încheia cu îndemnul să nu deschidem sub nici unui motiv cuiva care sună în toiul nopții la ușă (aluzie străvezie la descinderile Securității); atunci, la Dej, a citit soția lui Vasile Gogea eseul "Libertatea care (ne)norocoște"; atunci, la Dej am citit și eu schița satirică "Portretul maiorului Apostolescu"; atunci, de la Dej, am plecat cu toții la Rohia, pe care noi, "bucureștenii", o vedem pentru prima oară. Și tot atunci, după Dej, am publicat o notă în "Viața studentască" despre întâmplările de-acolo, cu

titlul "Generația '80 la rampă", notă care a stârnit mânia proletară a lui Ion Cristoiu (care nu era deloc așa de democrat cum se da astăzi și care, în stil de pur delator, lua atitudine împotriva unei astfel de manifestări). Rezultatul acestei - repet - pure delațiuni din "Scânteia tineretului" a fost interzicerea cenaclului de la Dej. Și-aici a fost ideea genială a lui Radu Săplăcan: ne interziceți la Dej? Nu-i nimic, deschidem cenaclul la Beclean! Beneficiind, dacă nu mă-nșel, și de sprijinul unui primar generos la suflet și la trup, cenaclul a funcționat din plin luni în șir. Gândiți-vă numai cine venea să citească sau numai să asculte la Beclean: Ion Mureșan, Alexandru Vlad, Teohar Mihadaș, Cornel Cotuțiu, Ion Stratan, Zorin Diaconescu, Florin Iaru, Tiberiu Alexa, Olimpiu Nușfelean, George Țăra, Mircea Oliv, Țărmure și - cu voia dumneavoastră, ultimul pe o listă evident incompletă din cauza proastei mele memorii - Ioan Groșan. Am petrecut aici, de altfel, într-un castel pe sfert renovat unul din cele mai minunate revelioane din vremurile acelea grotești. Așa încât pentru mine Beclean pe Someș n-a fost niciodată un atât de important nod de cale ferată, cât probabil cel mai important nod de "cale culturală" al tinereții mele.

Adrian Dinu RACHIERU

"Gară pentru doi"

Am mărturisit și în alte împrejurări că pe Aurel Podaru l-am cunoscut într-o gară. Bănuieți că e vorba de faimosul nod de cale ferată BECLEAN PE SOMEȘ. În vânzoleala de acolo, în furnicarul uman l-am "recunoscut" imediat, veghind "Ieșirea", cu ciudata senzație că ne știm dintotdeauna. Și anii care au urmat acelei întâmplări au cimentat o prietenie. Care, sunt sigur, va "trece" doar odată cu petrecerea noastră, părăsind această lume.

Sper ca timpul să aibă răbdare (vorba unui mare prozator) și proiectele care ne frisează să prindă chip. Fiindcă prietenul meu de departe e un neastâmpărat, doldora de idei. Ca dovadă, și această carte, izvodită tot prin lucrarea dumisale.

Fără a mă deda la nevinovate exerciții

de flaterie spun că gara din Beclean merita acest gest. Și tot inimosul prozator, cu teribilă vervă orală, a lansat ideea și a pus umărul semnând o izbândă editorială. Fiindcă de vorbăreți nu ducem lipsă ... Dar Aurel este (și) omul faptelor. El vine să confirme corectivul blagian: da, ardelenii sunt românii care nu-și pierd ideile pe drum. Care le împlinesc în pofida potrivnicilor destinului. Mă rog, or fi și excepții ...

Vin cu drag la Beclean, oricând sunt (și voi fi, sper) poftit. Coborând din tren caut cu privirea, ușor panicat, pe fostul "inșpector de mori", acum tânăr și vioi pensionar. Și gara din Beclean va fi martota acestor reîntâlniri. Fiindcă Aurel e acolo, mereu la datorie ...

Nicolae PRELIPCEANU

“În gara Beclean pe Someș, cândva ...”

Acum mulți ani, pe când mergeam prin Ardeal pe la șezători, neuitatul Teohar Mihadaș recita, uneori, o poezie care începea așa “În gara Beclean pe Someș, cândva”. Nu mai țin minte ce urma, era o poezie melancolică, dar mi-a rămas în memorie începutul care s-a reactivat la auzul temei.

Ce mi s-a întâmplat, oare, mie, în gara Beclean pe Someș? Parcă-mi amintesc o noapte, sau un fragment de noapte de iarnă, când m-am mutat din trenul care venea de la București într-un personal care m-a dus la Vatra Dornei. A fost, acea umilă sală de așteptare, o anticameră a peisajelor mirifice, cu nămeți și păduri troienite, care mi-au defilat pe urmă, ore și ore, prin fața ochilor.

Numele acestui loc - Beclean pe Someș - mi-a răsunat întotdeauna în ureche într-un fel

franțuzesc evocator: Châlons-sur Marne, pe unde, iarăși am trecut de vreo două ori, în trenul de Paris.

Oare aici, la Beclean pe Someș, să se fi ținut acel faimos cenaclu al lui Radu Săplăcan, după ce-a fost exilat de la Dej, unde l-am întâlnit extrem de surprins căci nu obișnuia să călătorească, pe Virgil Mazilescu, în primăvara dinaintea ultimei sale veri (avea să moară la 11 august, iar nu la 13, cum crede Alex. Ștefănescu). Aici era, și Virgil, descoperise *palinca*, însoțitoarea sa la acel eveniment, supravegheat de ochi “vigilenți” nu-i așa?

Și o dată cu *palinca* mai descoperise Virgil, și ni-l spunea tuturor celor care-l știam mai de mult, cântecul “Și-așa-mi vine câteodată, să dau cu cuțitu-n piatră”. Venea din satul unde suferea și scria Ion Mureșan și s-a întors acolo. Iar noi, Teohar, eu, poate și alții, am plecat spre Cluj, din gara Beclean pe Someș, unde și el, și eu, cândva ...

Alexandru VLAD

Beclean pe Someș

Beclean pe Someș, gară mică însă cu un nume pompos. Aici m-am pierdut de poet, care se pierduse și el de sine. Abia te urci în tren și ajungi la Cluj-Napoca, gară ceva mai mare, cu peroane când aglomerate, când pustii. Gări de provincie care nu au lumea permanentă a marilor gări. Și de aici, ori încotro ai lua-o, te așteaptă gări și mai mici, relativ cochete, cu verdeață, fântână și bariere paralele ca niște cumpene gemene. Gări care sunt parcă aceleași în capătul acesta de lume. Gările fostului Imperiu. Gări în care nevasta șefului de gară se uită pe geam. Gări înșirate pe calea ferată precum nodurile pe o sfoară. Dacă nu ești atent aluneci prea departe, cobori în miez de noapte într-o gară suspect de pustie. Mi-amintesc gara din *Pietroșița*, gară mică și încă mirosind a cocs, în care cât a fost noaptea de lungă n-a sosit nici un tren. Pe urmă aluneci spre sud, parcă atras de curbura globului

terestru. Și așa ajungi la *Gara de Nord*, care pare să nu mai încapă în sine - e ceva între gară și super-market. Și după o zi și jumătate poți fi în gara din *Atena*, gară modestă pentru un oraș atât de mare, plină de studenți din occident întinse pe jos, rezemate de pereți și de rucsacurile lor pitice de voiaj. Aici se sfârșesc Balcanii, și trebuie s-o iei iar în sus. Și dacă ajungi până la urmă la *Zagreb* ai surpriza vieții tale: gara de aici este tot gara din *Cluj*, așa cum era ea acum cincizeci de ani, cu polițe pe care oamenii mănâncă pâine cu brânză, cu bănci de lemn în sălile de așteptare, cu rafturi largi la bagajele care se adună la vedere, sub ochii unui funcționar ce-și poartă creionul după ureche. Cu un cântar mare de alamă, pe care se pun sarsanalele. Mi-amintesc din copilărie. Am fost atât de încântat de parcă mi s-ar fi oferit un bilet în circuit pe gratis. De aici, în câteva ore ești la *Graz*,

gară modernă, cu peroane de metrou, din care pornesc trenuri colorate și curate. Străbați o vale plină de vile și localități pitorești, cam așa cum e Valea Prahovei la noi, cu iarba încă verde până când cade zăpada, și apoi ajungi în gară la *Viena*, acolo unde Vestul se freacă cu Estul. Aici se amestecă pardesiile lungi de pe *Mariahilfestrasse* cu ponositele costume ale celor veniți din Est, și care în naivitatea lor se cred eleganți. Aici mi se pare că-l zăresc o clipă pe poet, dar m-am înșelat. Apoi, surprinzător de repede gara din *Budapesta*, ca ale noastre, poate ceva mai mare, ca o coajă goală dincolo de fațada pompoasă. Apoi gări mici

pentru care nu merită să te trezești din somn, vameși care trec pe lângă cușeta ta fără să te deranjeze, și ajungi într-o gară plină de oameni murdari și aurolaci, gara din *Arad*. Apoi *Simeria* pustie, despre care am crezut cândva că e gara-gărilor, construită mult prea mare în vederea unui viitor care n-a mai sosit. Nu putea veni cu trenul. Și apoi *Teiuș*, și apoi iarăși *Cluj-Napoca* unde uiți să te dai jos. Și așa te întâmpină, aproape pustie și familiară, gara din *Beclean pe Someș*. Și poetul e la bufet, singur, și te întreabă: "Unde ai lipsit atât? Am crezut că ai plecat undeva!"

Radu ȚUCULESCU

Gară pentru trei

Poate mai corect ar fi ...pentru patru. Dar nu-mi place cum sună acest patru, nu e muzical, are o sonoritate seacă, e prea exact, prea corect, prea "matematic", lipsit de fan-tezie, de nebunie, de miraj. Deci, gară pentru trei ... Am coborât dintr-un vagon cenușiu (cărui nu-i acordasem nici cea mai slabă importanță, veselia noastră îi colorase și lui viața, atîta timp cît am existat în burta lui) în gara *Beclean*, avînd sub brațul stîng bătrîna mea vioară într-un toc roș-verzui (sub gîtul viorii, un capitol din manuscrisul romanului *Degetele lui Marsias* iar la brațul drept ființa tînără liceeană *Mona*, cea de pe malurile *Izei*, hotărîtă să mă însoțească cu orice risc, înfrun-tînd, cu mîndrie maramureșană, unele priviri ce se credeau superior ironice.

Părul *Monei*, înghesuit cu greu în cenușiuul vagon comun, invadase întreg peronul gării, reprimîndu-și strălucirea, suplețea, mireasma, spre bucuria poezilor. Nu m-a însoțit la cenaclu, a rămas la hotel, dorind să păstreze o anumită discreție ce ținea de bunul simț. Oricum, nelipsiții turnători de la aseme-neia întîlniri, știau de existența ei, notaseră, convinși că-mi lipeau în dosar o nouă pată rușinoasă.

La întîlnire am cîntat *Bach* iar regretatul *Teohar (Mihadaș)* a recunoscut că îl jude-case greșit pînă atunci pe marele compozitor (ce mîndru am fost, *Doamne!*) apoi am citit un

amplu capitol din *Degetele lui Marsias*. Lîngă mine, cu fruntea lipită de tăblia mesei, se afla regretatul *Virgil (Mazilescu)*. Sub masă, sticla. Credeam că doarme și eram trist, nu revoltat. Cînd am terminat de citit, însă, și-a ridicat capul și a vorbit uluitor, era pentru prima oară (și ultima!) cînd îl vedeam și-i auzeam analiza sa făcută textului fiind impecabilă iar pentru mine de-a dreptul măgulitoare. Apoi, regretatul *Radu (Sălpăcan)* m-a rugat să mai cînt o pagină dintr-o *Sonată*, una lentă ca o rugăciune (de ce i-ai luat, *Doamne?*) și cu asta, pentru mine, întîl-nirile de acest gen s-au terminat definitiv.

Niciodată n-am făcut parte dintr-o anume grupare literară, n-am ținut de vreun cenaclu mai mult ori mai puțin celebru, n-am crescut într-o anume redacție literară care moșea generații. Singurul cenaclu frecventat cu o anumită regularitate a fost *Saeculum (Dej-Beclean)* datorită unor oameni (scriitori sau nu) pe care i-am iubit.

Cînd m-am întors la *Cluj*, după acea întîlnire, tovarășul maior *Tatu (filolog, deh!)* m-a somat la o "discuție" avertizîndu-mă, de la bun început, că el știe, oricum, tot chiar și că am cîntat la vioară *Largo* din *Sonata I-a* pen-tru vioară solo de *Bach*. Da' culți turnători mai aveți, am exclamat eu admirativ iar tovarășul securist era cît pe ce să mă înjure cu celebra replică: cultă-i mătă!! Dar se abținu și rînji. Un rînjet ce anunța nebunia. Apoi șuieră

replica finală: de-acum înainte să te abții de la semenea întâlniri, asta spre binele familiei dar și al ...amantei încă minore, știm noi ...!

Uneori mă cuprinde un nostalgic dor

Mircea PETEAN

În ceață

Ca de obicei, și-n anul acela Nicanor avea de gând să-și petreacă vacanța de vară la țară, între ai lui. Pe vremea aceea vacanțele erau ale lui și le dedica, așa cum era firesc, scrisului și cititului. Asta nu însemna că, dacă i se solicita ajutorul, nu se ducea să muncească pe câmp sau nu îndeplinea mărunte treburi gospodărești - vorba mamei sale: "Nu sta atâta între cărți că-i înnebuni, dragu' mării".

În vara aceea hotărâseră - Nicanor și soția sa - ca el să plece singur la țară; ea urma să plece la mare; acceptase, mai mult de dragul odraslei, să însoțească un grup de elevi în tabăra de la Năvodari.

Iată-l, așadar, retras peste zi în biblioteca răcoroasă din casa alor săi și trudind la ale sale (în biblioteca sa de la oraș există cu siguranță un caiet măcar cu însemnările zilnice din vara aceea; în stilul celor din Școala de la Târgoviște, și nu numai, am putea insera aici fragmente din jurnalul cu pricina dar noi vom refuza această "ofertă", pe de o parte pentru că am intrat în criză de timp, textul de față fiind în chip evident rezultatul unei comenzi sociale - bunul nostru prieten, prozatorul Aurel Podaru, *Bunin al nostru*, cum ne place să-i zicem, ne-a rugat inițial, apoi ne-a pisat la cap să scriem ceva, orice, despre gara din Beclean căci nu se poate să nu fi trecut și noi pe-acolo, căci nu se poate să nu avem noi vreo amintire despre gara din Beclean, Beclean pe Someș, cântă el în receptor de parc-ar fi vorba de Frankfurt am Main - și pentru că iarăși în chip evident am amânat punerea arhivei personale în orânduială pentru anii liniștiți ai bătrâneții, acum că tot am scăpat de teroarea gândului că vom pieri devreme, pe de altă parte, nu o vom face - zic - cu riscul de a fi catalogați de simpluți, aculturali și becisnici).

În dimineața zilei în care știa că auto-

de gara Beclean (câte trenuri n-am scăpat acolo!) chiar dacă sub braț nu voi mai purta vioara și nici părul Monei nu va mai învada niciodată peronul.

buzul cu odraslele minerilor, butinarilor etc. - elevii soției - va face joncțiunea cu trenul special, care urma să-i *care* pe toți la mare, Nicanor se trezi ferm hotărât să dea o fugă la Beclean să se întâlnească cu *fetele*. Îi asigură pe ai săi că se va întoarce negreșit cu primul tren sau cu prima mașină de ocazie. Aceia, și îndeosebi sora sa, au primit cu tot scepticismul potopul de vorbe mângâietoare ale anonimului nostru transilvan. O lucire de speranță le luea totuși în ochi căci nu-l văzu nimeni să-și pregătească nici un soi de bagaj.

Fugi la gară unde avu norocul să prindă trenul de Bistrița. Nici nu-și dădu seama când ajunsese la Beclean. și poate nici nu s-ar fi dormit dacă nu ar fi auzit gălăgie pe coridor. Controlorul se răstea și se opintea din răputeri asupra unui ins surprins fără bilet, pare-se. Era un vagabond care venea de nicăieri și se ducea nu se știe unde. Mormăia cuvinte fără șir, ridicând instinctiv brațul stâng și uitându-se speriat la omul în uniformă, furios nevoie mare. Gara zăcea într-o ceață groasă, urât mirositoare. Cum puse piciorul pe peron, vagabondul dispăru înghițit de vâlătucii de ceață; controlorul rămase perplex, mut, incapabil să schițeze un gest.

"Ți-a zburat păsărica din mână" îi zise în treacăt Nicanor care dispăruse la rândul-i în ceață.

"Ce ceață groasă, vai ce ceață mare / Unde e drumul, doamna-nvățătoare", murmură el cu mâinile adânc înfipite în buzunare. Se așeză pe-o bancă umedă în aerul lăptos; ațipi în ciuda faptului că mirosul de cărbune amestecat cu cel de urină îi tăia nasul.

Se văzu bântuind pe străunile unui oraș de munte în compania unei tinere încântătoare. Când nici nu te-așteptai strada oferea o sublimă priveliște alpină - o vale cu greieri, o blândă colină, un iezer translucid, un izvor, o

potecă șerpuind vitejește printre molizi și tufe de zmeură și de afânari, un platou cu jneapăn și rododendron - pentru ca-n clipa următoare să se izbească de-un zid. La o răscruce au întâlnit un librar care i-a invitat la el acasă. Su-au dus. Apartamentul aceluia era înțesat de piese de mobilier masiv, de un prost gust monumental. Ostilitatea soției era evidentă. Conversația nu se lega cu nici un chip. Au plecat. Orașul plutea într-o ceață cenușie spartă pe alocuri de becurile care formau gheme de lumină bolnăvicioasă. Tânăra dispăru iar el rămase singur. Făcu câțiva pași dar realizează îngrozit că habar nu are în ce parte ar trebui s-o ia ca să ajungă la hotel. Porni decis într-o parte; se opri; o luă înnebunit de spaimă în altă parte; se opri. Se aștepta să fie atacat din clipă în clipă. Și nu atât de hoți îi era teamă cât de pedeapsă. Simți mâini umede și lungi apucându-l de ceafă și ducându-l la eșafod. În clipa supremă auzi un urlet prelung urmat de câteva mai scurte. Trenul special intra în gara Beclean.

Sări ca un apucat și alergă spre peron unde copiii însoțiți de-ai lor dascăli iscuțiți se-nghesuiau într-un vacarm general. Ceața se mai ridicase așa încât putu să-și dea seama că fetele lui nu-s nicăieri. Urcă în primul vagon, *din putere*, avea doar experiența asediilor din fața alimentarelor, a chioșcurilor de pâine și a locurilor unde se schimbau buteliile de aragaz în *iepoacă*. Străbătu trenul de la un capăt la altul având grijă să nu strivească totuși pe nimeni căci toate locurile erau ocupate iar mulți stăteau în poziții dintre cele mai hilare pe culoare ori spațiile dintr fotolii. Când dădu de fetele lui, aciuite în vagonul de după locomotivă, răsuflă ușurat. Pe loc uită de promisi-

unile făcute sieși și alor săi, uită de datoria față de cultura română și agricultura socialistă și le ceru voie să-l ia cu ele la mare.

Iar ele atâta așteptară.

Și fu cea mai frumoasă vacanță din viața lui; ziua înota în mare până la epuizare, d eunul singur, la început, apoi cu câte un prunc în preajmă, îl lua pe fiecare în parte, cu binișorul, momindu-l până aproape de gemen-dură, acela scotea mici țipete de spaimă și de plăcere, i se agăta cu mânuțele de gât, se despreindea încercând să înoate ca să i se abandoneze iute iar în brațe, apoi se îndepărta din nou în așa fel încât fiecăruia i se părea că se aventurează și înfruntă marea pe cont propriu, fugea la Mamaia de unde se întorcea cu lăzi de fructe pentru prunci, pe care le devo-rau la sfârșitul meselor *copioase* - vorba unei educatoare din Prahova sau Teleorman - pe care le serveau la cantina Complexului de vacanță pentru șoimi ai patriei, pionieri și școlari; seara se plimbau împreună cu pruncii pe plajă culegând scoici și contemplând sulita lunii înfiptă în valuri iar noaptea se iubeau pe furiș pe o saltea având grijă să-și armonizeze respirația cu respirările copiilor care dormeau duși un somn adânc în urme de picior de ciută.

Fu cea mai frumoasă vacanță din viața lui - poate și pentru că fu ultima căci veni Revoluția, ieși din învățământ, se înhămă la muncă, mereu cu două, trei slujbe pe cap, se îmbolnăvi în două, trei rânduri de era să se curețe, așa că uită cu desăvârșire gustul vacanțelor, gustul mierii ca și pe acela al poeziei - și ea porni, odată cu trenul special, din gara Beclean pe Someș, prinsă în plasa cu ochiuri mărunte a ceții.

Ion CRISTOFOR

Gara Nicolae Steinhardt

Nu-mi amintesc prea bine când am pășit pentru prima dată pe peronul gării de la Beclean. Știu cu precizie, însă, că locul acela a lăsat o pată luminoasă în memoria mea. De câte ori am trecut cu trenul prin această gară am fost invadat de cele mai plăcute amintiri. Căci acest spațiu a fost intens spiritualizat,

grație celor câțiva scriitori ai urbei de pe Someș. Aici, în gara de la Beclean, eram mereu întâmpinați de câțiva prieteni dragi: de prozatorul Aurel Podaru, de poezii Sorin Gârjan, Nicolae Avram, de prozatorul Cornel Cotuțiu.

Lansările de carte și Colocviile la care

participam începeau, la drept vorbind, încă din gara Beclean. Discuții aprinse, pasionate erau găzduite - ca într-un veritabil for public - de această gară modestă, care a văzut și-a auzit multe. Prin acest loc au trecut numeroase personalități ale culturii românești, dacă ar fi să-l amintim aici doar pe neuitatul Nicolae Steinhardt.

Olimpiu NUȘFELEAN

Gara și strada

La Beclean, nu știu care reper local e mai important, gara, ca nod de cale ferată, sau strada ce-i poartă numele și trimite călătorii spre oraș sau spre satele învecinate. Aici, în această gară, se încheia zi de zi, patru ani de zile, periplul meu de navetist CFR pentru liceul din Beclean. Încă mai port în nări mirosul vagoanelor de clasa a doua antediluviene, cu banchete de lemn, dar proaspăt vopsite, în care, după ore, în așteptarea plecării spre casă, urcat de pe linia de garare, mai răsfoiam câte o carte din lecturile mele personale, care nu întotdeauna corespundeau cu cele cerute de manual. Aici, în aceste vagoane, în aceste locuri, purtam cu prietenii discuțiile noastre despre cele mai bune cărți, considerate de noi, despre comportamentul vertical, despre lumea spre care înaintam. Ion Radu Zăgreanu cred că-și mai aduce aminte. Aici, din cât îmi amintesc, am ținut în brațe primele mele iubiri, dar Becleanul a devenit, mai ales din anii studenției, un fel de punte între satul meu și lume, o trecere de la rural la urban. După ce treceam de Beclean, cu trenul, începeam să-mi dau seama că mi-am lăsat satul în urmă. Când, venind de aiurea, ajungeam/ajung la Beclean, mă simt de parcă am ajuns acasă, deși mai am de mers vreo cincisprezece kilometri. De aici o iau spre Cluj, spre Timișoara, spre Occident, spre Iași sau Rusia, spre București sau spre Mare. Și e, în imediata apropiere, dealul cu pădurea răcoroasă, cu cărările pe care am înaintat adesea agale, dealul care, la plecare, întărește amintirea peisajului de acasă, sau, la venire, îmi anunță un loc foarte familiar.

În vremea navetei mele de elev (de la

Dacă această stație ar fi avut o carte de onoare, câte lucruri minunate nu ne-ar fi putut dezvălui!

Nu e târziu pentru minunații slujbași de aici de a găsi o formulă de a spune "bun venit" amintirii marilor spirite ce au pășit prin gara Beclean.

Șieu-Sfântu la Liceul teoretic din Beclean), m-am împrietărit cu mecanicul de locomotivă și cu ajutorul acestuia de la trenul ce ne ducea la școală. Era o locomotivă cu abur, cu trei roți de tracțiune, zveltă cândva, acum cam obosită. Mecanicii mă luau în mașina cu abur și aveam privilegiul să trag sirena la plecare din stații (Caila, Șintereag) și între stații. Drumul spre Beclean era o continuă avertizare. Stația - un popas de regăsire. O întoarcere spre cele dragi. Când, mai târziu, într-o noapte, am vrut să ajung acasă, la părinți, cu trenul (după o petrecere cu whisky și bere), după ce am cumpărat biletul, filmul (vieții?) mi s-a cam rupt. Urc în tren și ... adorm, desigur. La un moment dat se produce o zguduitură. Mă trezesc. Urcă cineva în vagonul unde mă aflu. Mă întreabă: Trenul ăsta unde merge? Îi răspund cam somnoros: La Beclean. Dar e în Beclean, îmi spune călătorul. Atunci, zic eu, la Bistrița!... Orice tren care pleacă dintr-o gară merge undeva, nu? Trenurile din Beclean te duc întotdeauna acolo unde trebuie. În noaptea cu pricina, plecând, acum, din Beclean, am ajuns unde doream.

Dar, de la gară, e strada aceea de nici două sute de metri, care a devenit o legendă. Nu știu cum și-a câștigat, această străduță, statutul legendar. Prin castanii ei? Printr-un cântec de pahar? Printr-o casă în care nu am intrat niciodată, dar care, pentru mine, a devenit într-un fel tainică și care mi-a inspirat imaginea unei clădiri descrise în primul meu roman? Gara în sine face lumea să vină sau să plece, aproape indefinită. O lume călătoare. Strada face să curgă mulțimea de călători, într-o osmoză în care poți identifica trăsă-

turile beclenarilor, chiar dacă unii dintre călători o iau spre autobuze. Strada aceasta are o identitate oximoronică, este un fel de popas trecător, un popas în mișcare. Pe strada aceasta ești mai mult în inima Becleanului decât atunci când te-ai afla la Primărie sau la restaurantul

Bachus. Lumea e mai diversă aici, în sensul reprezentativității, mai vie, mai palpabilă. Ceva te face să percepi orașul prin ea, deși nu insistă în acest sens, deși nu-ți dă multe repere. Te cuprinde și te cucerește. Te face beclenar.

Vasile GOGEA

Urcările mele în Beclean (pe Someș)

Nu știu cu precizie în care dintre situații: când vii dinspre Salva, ori dinspre Dej este corect să spui că "urci" spre Beclean. În ce mă privește, din oricare parte m-aș îndrepta spre Beclean (pe Someș) mă simt "urcând".

"Urc", mai întâi spre vârsta copilăriei, o urcare, adică într-o memorie care ar trebui să fie a paradisului.

Dar ...

Era în vara anului 1959. Abia împlinisem șase ani. Vagonul de vite în care, împreună cu mama mea și cu fratele mai mic, printre mobilele și lucrurile încărcate într-o oarecare orînduială, călătorisem aproape o zi, de la Sighet, staționa de câteva ore bune undeva, în "triajul" stației Beclean pe Someș. Era o căldură caniculară. Mîncare aveam, dar ni se terminase apa. Și, aici, în Beclean pe Someș am băut eu în copilărie, cea mai grozavă apă...

Stabilit, ulterior, cu familia la Făgăraș, am descoperit - tot vara, împreună cu alți copii ai căror părinți lucrau la Combinatul Chimic și, deci, aveau biciclete! cu care noi, aveam dreptul duminică să facem mai mult sau mai puțin scurte plimbări - un alt Beclean - pe Olt.

N-am știut multă vreme dacă Oltul se varsă în Someș, ori Someșul se varsă în Olt.

Am "urcat" mai târziu, în anii 1980, din nou la Beclean (pe Someș) pentru a-mi "livra" producțiile prozastice la Cenaclul "Seculum" al tinerilor scriitori ardeleni (care a început la Dej, dar a fost nevoit și el să "urce" la Beclean!). "Urcam" aici, în acei ani un însemnat număr de "alpiniști" ai viselor și "atleți" ai prieteniei. Mi-e teamă să-i număr. Prea mulți lipsesc ...

Nu, pentru mine Beclean (pe Someș sau pe Olt) este un loc în care s-a "desenat" o altă geografie, în care altitudinea se măsoară cu sufletul, și nu de la nivelul mării, ci de la nivelul ființei.

Beclean (pe Someș) este un nod (de cale ferată): este o țesătură magică de trecut și prezent, de vis și realitate, de iluzii și certitudini, de prietenie și solidaritate ...

Am credința că nu voi fi niciodată atât de bătrîn, de bolnav, ori de slab să nu pot "urca" la Beclean, chiar dacă trebuie s-o fac coborînd pe Someș!

Sorin GÂRJAN

Gara din Beclean sau despre Nobelul iubirii mele

Pentru că m-am născut și am copilărit la Dunăre, departe de pâlcurile cu flori de *nu mă uita* răsărite ca o obrăznicie între traversele de cale ferată și sub freamătul primejdios al trenurilor, am pentru gări și trenuri sentimente aparte. Ani de-a rândul în copilăria mea am auzit doar despre trenuri

cum ai auzi de o planetă străină. Priveam convoaie de vapoare și șleपुरi trecînd pe fluviu în sus și în jos și-mi imaginam că într-o noapte voi fi trezit de șuieratul înfiorător (ca o mîngiere de fată!) al unui tren alergînd peste ape îmbrăcat în lumini nestemate. La zece ani am ajuns prima dată într-o gară. Am urcat în

tren cu o sfială egală aceleia cu care m-am suit totdeauna în carul tras de singura vacă a bunicului Iani. Cu un tremur aparte al sufletului. Ani mulți au trecut de atunci (ca toate pe lumea aceasta!) și Dumnezeu mai știe prin câte gări și trenuri îmi e hărăzit să-mi așez pasul, câți oameni și câte necazuri vor mai asculta urechile mele prin săli de așteptare, compartimente de tren sau prin bufetele gărilor. Ca orice bănățean sfătos și hîtru (originile nu pot fi doar niște pete de cerneală de cari scapi la prima splălare!) am “în sînge” gustul și dorința taifasului, al vorbelor însoțitoare călătoriei. Poate că de aici mi se trage! Aș putea chiar spune că m-au însurat “nu babele, ci călătoriile. Prima întâlnire cu soția mea am programat-o nu în fața cofetăriei, a

cinematografului sau “lîngă poștă” (clasicele locuri de întâlnire ale iubiților!), ci în gara Beclean. Într-o dimineață de iarnă în care-am “picat” ca un african în Siberia. Am plecat din Timișoara pe o vreme primăvăratecă și am ajuns în gara Beclean în pantofi și fulgarin pe un ger și o zăpadă aproape de genunchi. Acesta era prețul ce se cerea plătit marelui premiu al iubirii. Gara Beclean mi-a dăruit adevărata iubire, o soție minunată Un “Nobel” aparte pentru un bănățean sosit cu “*vaporul de Sighet*” într-o gară celebră, (pe)trecută prin poezii și prin cîntece: Gara Beclean. Este gara în care, dacă ai noroc, poți prinde *trenul vieții*.

Eu aproape că am apucat scara de aur a ultimului vagon!

Andrei MOLDOVAN

La un capăt de realitate

Așa cum mulți sunt aceia care afirmă că Franța este *ceva*, iar Parisul este cu totul *altceva*, despre Beclean se poate spune că simbolizează un anumit lucru, iar gara Beclean pe Someș un altul, complet diferit. Orașul acesta care, din fericire, se dezvoltă pe baza unei mentalități de aristocrație rustică are toate șansele să devină o localitate a cărei locuitori să fie măguliți să audă că se spune despre urbea lor că e “une ville pour bien vivre”. Este bine și așa.

Gara, însă, este cu totul altceva. Ea respiră un cu totul alt aer: este spațiul în care trec ignorându-se sau acceptându-se tacit oameni de condiții total diferite, cu destine felurite, cu destinații amestecate, îmbrăcați după cum le cere rangul sau le permite buzunarul și uniți toți prin calitatea lor de călători pe distanțe mai mari sau mai mici. Ei poartă cu sine în piept, în ochi, în ținută, freamătul și lumina munților, a câmpiei, a Deltei și a mării, ei vin cu un crâmpei din locul natal, fie că este un biet sat sau o metropolă, ei iradiază bucuria sau melancolia semănate și ocrotite în sufletele lor.

Dumnezeu pare că a așezat gara Beclean pe Someș la un capăt de realitate, la răspântia mai multor târâmuri, într-un spațiu unde poți întâlni orice și pe oricine. Cine se “îmbolnăvește” de un astfel de spațiu are puține șanse să mai scape. Maladia nu poate fi comparată decât cu acel aproape trecut “mal du siècle”.

Iată, îmi este recentă în memorie drama

unui confrate, îmbătrânit în navetă spre și din magica stație de cale ferată. Până la urmă, soarta nemiloasă l-a scutit de drumuri zilnice. Trăitor acum în Beclean, el nu mai trebuie să călătorească zilnic. Cu toate astea, pașii îl poartă cotidian prin preajma gării. Spun “prin preajma”, deoarece nemaivând calitatea de călător, o oarecare jenă îl oprește probabil să străbată în mod repetat peronul sau să mângâie cu talpa pantofului scara vreunui vagon. În schimb, se așează în mod constant la o masă de pe terasa uneia dintre cafenelele de lîngă gară, cu fața spre liniile de cale ferată și savurează cu toată ființa sa trenurile de călători ce alunecă generos prin spațiul ce a fost altădată și al lui. Nu este doar o imagine simbolică, pentru că nu plecarea sau neputința plecării în altă parte este importantă, ci identificarea cu atmosfera miraculoasă a gării.

Gara Beclean pe Someș, mereu “unde va” și “cînd va”, este locul unde te poți duce ca să fii mai aproape de marile metropole ale lumii, de ținuturile exotice, de marile pasiuni, de oceanele mirosind a sare, de tine însuți, de necuprins, de oamenii viețuind în ținuturile pentru care ai suspinat, de necunoscuți cât și de prieteni, de tot ceea ce lumea aceasta mărunță și nesfârșită în același timp îți poate ispiti spiritul de cuprindere.

Și, cine știe, poate chiar respira aerul acelor locuri.

DAN COMAN

erg

nici o clipă nu am încetat să-mi vorbesc altfel decît unei
femei
dar astăzi nerușinarea depășește orice închipuire.
e peste miezul nopții o oră și eu mă rotesc în jurul meu
cu o viteză amețitoare și-mi tot sărut mîinile.
mi-e peste puteri să mă abțin. pînă peste puteri.
căci numai știind că sunt acolo în el și trupul meu
reacționează
cum zece pisici în călduri laolaltă cum hajnalca cum
nimeni altcineva.
am încercat totul. pînă și muțenia pînă și totala
nemișcare. fără folos.
de cîte ori îmi vorbeam gura mea mai că s-ar fi
devorat pe sine

Poezia Mișcării literare

de atîta splen-
doare sonoră
de atîta
meșteșug.

luni de zile n-am făcut altceva decît să mă umilesc însă
fără, fără folos.
cu adevărat: niciodată n-am încetat să-mi vorbesc altfel
decît unei femei
dar astăzi nerușinarea a depășit orice închipuire.
astăzi cînd tocmai reușisem să-mi adorm trupul
iar tensiunea dintre mine și el se risipise.
numai că nimic nu a fost mai puternic și nimic nu
m-a putut opri:
m-am ridicat în toată splendoarea mea deasupra
trupului meu și l-am țintuit între perne
și întocmai ca unei femei i-au fost de-ajuns cîteva

mișcări puternice și pline de precizie
pentru că strigătele lui înfundate să-mi acopere
strigătele.

*

lumea e de neconceput fără pieptul meu. în lunile de
vară
nici nu pot să dorm. nu închid un ochi. nu mă lasă
sufletul:
sunt atît, atît de important. mai ales cînd se lasă seara
iar sîngele meu clocotește și se subțiază pînă ce devine
de neobservat.
pas cu pas cei din neamul meu încep să se apropie de
mine.
și alături de neamul meu aproape călcîndu-se în
picioare
toate celelalte neamuri ale lumii.
vin cu toții și fără să-mi vorbească îmi caută
neîndemînatici pieptul.
vin cu toții și-mi zgîrie pielea cu tremuratur lor.
și ca întotdeauna încep să mă laude intimidîndu-se
astfel unii pe alții.
însă toate acestea doar trei patru luni pentru că mai
apoi se lasă frigul
cei care n-au apucat să mă atingă rămîn totuși în
continuare sub pieptul acesta
și pieptul mi se umflă și mi se întărește
și seamănă din ce în ce mai bine cu fundul pămîntului.

*

cît mai puțin despre moarte, despre viața dintre acești
pereți, și nimic
nici un cuvînt care să o trezească pe ea și să înde-
părteze umbra.
văd rareori iar cînd văd patruzeci de zile după aceea
mi-e tot mai rușine.
am rezistat tuturor catastrofelor lumii dar în fața mea
încă mi se înmoaie picioarele, nimic altceva nu mă mai
poate ademeni.
și mai sunt și diminețile acelea de vineri cînd fără nici
o șovăială
cu amîndouă mîinile deschid buzele acestei femei
și folosindu-mi capul exact ca pe o pasăre de curte
îi ciugulesc răbdător negreala din gură.

*

ca un roi de lăcuste ca o femeie neagră de supărare ca
un tutun belgian
astfel trece acum pămîntul cel nou pe deasupra mea.
îmi strecor capul printre cîțiva bărbați triști și le
urmăresc ticurile.
pielea frunții lor îmi atîrnă pe obraji ca o jumătate de
unt proaspăt.
seara închid ochii. mă pot închipui deja: un bărbat
violent
aproape zburînd duminica pe deasupra meselor și
respirația mea violentă
scurgîndu-se fără zgomot în plămîinii acestei doamne
(nici dac-aș numi-o dansatoarea n-aș putea spune mai
mult).
azi dimineată am făcut cîțiva pași pînă în dreptul
ferestrei dar n-am mai privit.
părul roșcat al gambelor mele atîrna ca o trenă și
foșnea într-atît
încît pînă și eu a trebuit să-mi acopăr urechile de cîte-
va ori.
azi dimineată în fața sănătății mele burțile cailor au
pălit.
îmbrac costumul negru și caut prin buzunare: nimic
deși deseori cîte o femeie mai visătoare își uită
coapsele printre batistele mele brodate.
acum însă doar dansatoarea a făcut cîteva miscări de
încălzire și apoi
ca un lăntșor de argint s-a agățat de mine și mi-a
zornăit toată ziua la gît.
și toată ziua, zornăind mai ceva ca o morișcă, toată
ziua pămîntul cel nou
bucată cu bucată trecînd pe deasupra mea
și capetele roșcate și pline de somn ale părinților mei
ivindu-se brusc din pămîntul acesta

lipindu-și buzele de buzele mele ca de un muștiuc de
trompetă
și eu folosindu-mi puterile pe zece ani trebuind să urlu
imediat
dragostea mea pentru mine.

*

fac parte dintre cei aleși. moartea mă bîntuie iar
ținuta mea este exemplară.
stau nemișcat și admir fără suflare fiecare boală cu
adevărat de neoprit.
și deși nu trebuie dintre toate bolile o aleg pe a mea.
nimeni nu știe dar dintre umbre azi dimineată s-a
ridicat o parte a soarelui
și mi-a luminat mîinile.
sunt acum cele mai multe părți ale corpului fără folos.
și o liniște care nu-mi dă pace o clipă.
cînd îmi fac semne nu le văd iar cînd înțeleg ceva uit
imediat totul.
doar noaptea tîrziu cîte un pumn de ploaie cade de
foarte aproape și-mi răcorește fața.
fac parte dintre cei aleși. stau aici și nu văd nimic. fără
suflare, bătînd pasul pe loc.
de la bun început totul se năruie iar dacă sunt totuși
lucruri care rezistă
imediat apare cineva primprejurul lor.
din ce în ce mai des moartea mă bîntuie iar ținuta mea
depășește exactitatea.
nimeni nu știe dar dintre umbre azi dimineată s-a
ridicat o parte a soarelui
și fără să lumineze a trecut pe deasupra mea.

*

sunt imposibil de urnit. fără nimic înlăuntrul meu însă
imposibil de urnit
cu forța unui singur om. ca o mobilă imensă de
sufragerie.
ca orice alt lucru pentru care el însuși nu înseamnă
nimic.
dar vorbesc. vorbesc pînă ce îmi plesnește pielea
obrajilor. nu încetez niciodată.
toată forța mea se strînge ca un arc în fundul gurii
și lovește fără milă sunet de sunet. frază de frază.
nu obosesc pentru că nu înțeleg nimic din ceea ce spun
și nu obosesc pe nimeni pentru că nu mai e nimeni.
așa m-am născut. direct din pămînt direct imposibil de
urnit
direct cu vorbele afară din mine. exact așa.
ca orice alt lucru pentru care el însuși nu înseamnă
nimic.

Cornel COTUȚIU

NEPRIMIT

Partenie avea mare dragoste pentru mărul dăruit pământului de bunicul său. Nu-i plăcea neapărat să mănânce mere sau să scoată din borhotul lor, la cazan, aleasa țuică de mere. Se bucura mai cu seamă de umbra lui, care se înclinase - de la o vreme - acoperind bună parte din curte, asta însemnând și răcoare și fruct.

Mărul era statornic și luat în seamă în vremea verii și a toamnei. Sub el se întindeau petreceri, vorbe între vecini și neamuri, duminică, după ieșirea de la biserică. Și nu puțini dintre cei care poposeau în curtea lui Partenie recunoșteau că țuica de prune e mai gustoasă, mai odihnitoare dacă e

Proza Mișcării literare

însoțită de o mușcătură din măr.

Toamna, vecinii veneau să cumpere câțiva saci din merele pomului; le voiau păstrate peste iarnă, fie, zdrobite, să le ducă la cazan - ieșea întotdeauna o țuică fără pereche. O laudă lumea și se bucurau toți, atât Partenie, cât și cei care erau învredniciți cu ceea ce uriașul măr rodea pentru gospodarii dornici de ceea ce nu aveau.

Într-o zi, Partenie s-a îmbolnăvit și în ziua următoare și-a dat sufletul.

La vârsta lui nu era de mirare: Se

moare fără nedumerire mare. Cei apropiați lui firește că-l voiau pe picioare, întreg și fără necazuri, mulți și mulți ani înainte. Dar așa i-a fost hărăzit să meargă la Domnul.

L-au jelit copiii, nevasta, nepoții, vecinii, satul. Era un om foarte de treabă, oricine îl căuta avea nădejdea că, dacă e bine, Partenie întinde o mână de ajutor.

Dar, uite, că s-a dus. Bineînțeles că s-au rânduit cele cuvenite, așa cum se întâmplă, printre lacrimi, păreri de rău, mirări și câte altele.

Partenie nu avea pereche în a rândui locul de veci. Însă o făcea doar celor vii; celor care urmau să nu mai fie, dar încă erau.

Croia lăcaș de piatră și făcea din daltă pietre de mormânt. Cerea din timp bani sau clopoței. Cei care nu înțelegeau de ce clopoței și nu căpătau răspuns, îl plăteau cu bani. Cei care încercau să înțeleagă îi aduceau clopoței, talângi și se mirau că au făcut târgul pe o nimica toată. Mai apoi, Partenie bătea la geam sau la ușă și le spunea: Mai ai de dat atâta, îi vreau acuma.

Avea casa cu cele mai multe talângi din sat. Le atârname în tindă, pe târnaț, în casa dintâi, în bucătărie, în cele din urmă în grajdul care nu mai folosea la nimic, deoarece Partenie hotărâse că nu mai are nevoie de vite. Lui îi trebuiau piatră, var, ciment și nisip.

De câte ori se auzeau clinchete dinspre casa lui, Tavifta știa doar atât: Îi iară trist. Nici vecinii nu întrebau de ce.

La începuturi își spunea: Asta-i plăcerea lui, să și-o facă, dacă tot îi sucit. După o vreme, a înconjurat-o gândul că nu e vorba doar de plăcere. Și într-o zi l-a întrebat: De ce faci asta? Partenie și-a răsucit mai întâi mustățile, apoi i-a răspuns, ca într-o doară: O să vezi.

Diacul și cantorii tocmai încheiaseră un "Amin!" prelung și s-a ivit o frântură de timp fără glas. De aceea rudele și cei mai apropiați de sicriu au fost cei care au auzit și văzut ceea ce nu bănuiau că se poate întâmpla. Un scurt icnet al desprinderii de creangă, după care, în cădere, mărul a lovit o crenguță ivită în cale și, cu toată greutatea lui de fruct al pământului, desprins pentru a atinge pământul, l-a lovit pe Partenie tocmai pe frunte.

La rândul sau, preotul Bindea tocmai da să rostească primele cuvinte din versetul 15, capitolul 4,1 Tesalonicieni, după rânduiala prohodului. Își pregătise suflul, gura se deschisese pentru acel "Iată, într-adevăr...". A rămas nemișcat, înțepenit, ochii neclipind, gura nerostind.

Mărul - roșu, cu câteva șuvițe de alb - nu a zăbovit pe fruntea mortului. Potolit în puterea căderii, a străbătut repede obrazul. I s-a oprit lângă umăr, deasupra unui buchet de tinere crizanteme albe și roșii. Parcă ar fi crescut din lujerul vreuneia dintre ele.

Lumea ridică privirea. O copilă blondă, cu blugi și bluză vărgată sta într-o crăcana a pomului, însă, oricum, nu de acolo căzuse mărul.

Preotul încă nu-și revenise, iar lumea căuta din nou înspre sicriu. Nu cumva era un măr de altă seamă, prevestind ceva? Gândul se putea citi în ochii oamenilor și într-o oarecare unduire a sprâncenelor. Nu cumva era un măr care icnește minuni? Câteva fete căpătară de îndată un freamăt al neliniștii și speranței de deasupra firii. Cum poți răbda să vezi - ferească Dumnezeu! - un om care și-a dat duhul, revenind la viață, ridicându-se, privindu-te nedumerit, cercetător și întrebând: Ce caut aici? Ce căutați aici?

Părintele își scoase brațul stâng de sub veșmânt și tuna: "Nu voim, fraților, să fiți în necunoștință despre cei ce au adormit, că să

nu vă întristați că ceilalți, care n-au nădejde."

Glasul acestuia a mirat și a potolit deodată cealaltă mirare, iscată de măr.

La vremea aceea Candale i-a spus tatălui său că așa cum și-a pregătit mormântul, ar putea cine știe când, să alunece. "Îl clădesc pe un ciob de stâncă, așa că are sprijin." "Să-i tragem o ramă de ciment". "Măi băiete, neam de neamul nostru a fost zidari, neam de neamul nostru ne-am ticluit mormintele din piatră. Nu știi? Nu le-ai văzut și pe celelalte?" "Bine, se îndârji Candale, da' asta-i într-o dungă." "Aici mi s-a poruncit să-l așez." "Când?" "Într-o noapte, când am visat că vin puhoaiile."

Locul de odihnă veșnică se dovedea așa cum înțelesese Partenie, că o împletitură de piatră agățată - ca într-un cui - într-un ciot de stâncă. Știuse Partenie, nu știuse? Când a rostuit chenarul pentru cele două sicrie - al lui și al Taviftei -, a săpat împreună cu Toma și n-a fost nevoie de târnăcop, ci, așa cum pătrunzi în pământ odihnit, de hârleț și lopată. Doar că n-au cercetat ce e la mijloc, chiar dacă Partenie a fost cel care a hotărât adâncimea zidirii.

Au adus piatra cuvenită, au făcut mortar, au ridicat rama de piatră, în partea de jos cu o jumătate de metru mai înaltă, ca să cumpănească lucrarea la același nivel. Iar la căpătâi, după o jumătate de an, s-a fixat, așa cum știa Partenie, piatra de mormânt, de el gândită. Două lespezi făceau o alăturare care închipuiau crucea. De o parte și de alta - câte o placă de marmură, cu numele lui și cu numele Taviftei.

Cineva glumise: "Partenie, ar trebui să-ți scrijelești și anul morții." "Să-ți-l spun? Că-l știu." "Spune-l." "Ți-l spun, după ce, mai întâi, o să-ți fac mormântul." Omul s-a îndepărtat tulburat. "Bagă de seamă, îi striga din urmă Partenie. De mâine trec la lucru. Vezi de talângi și de bani!" Dar bărbatul nu l-a luat în seamă.

Cei trei frați și-au împărțit de la început rosturile. Toma urma să se ocupe de prohod și toată rânduiala din zilele de până la înmormântare. Candale trebuia să se ocupe de mormânt; chiar dacă și-ar fi luat trei zile din concediu, tot nu era sigur pentru toate datinile; oricând, la mina unde lucra puteau să

se ivească necazuri și, fără prezența lui, nu se înțelegea, nu se credea că va fi bine. De aceea, frații și-au zis că e bine așa. Călina urma să se îngrijească de pomana mortului.

În seara dinaintea înmormântării Candale a fost chemat, prin telemobil, să vină la mina Crucea, unde o avarie punea în pericol viața câtorva zeci de ortaci. A trebuit să plece, promițând că în ziua următoare negreșit se va îngriji de ce mai era trebuință la cimitir.

A revenit dimineată, cu mașina întreprinderii, și, bineînțeles, mai întâi a oprit la cimitir, aflat pe stânga, la intrarea în sat, pe colina unde el însuși, ani de zile, l-a ajutat pe taică-său la întemeierea mormintelor.

Cei trei țigani, dintotdeauna tocmiți să pregătească mormintele gândite de Partenie, l-au întâmpinat răzimați în hârlețe. Păreau că nu știu să-și înceapă vorba.

- Nu se poate - îl întâmpină Tuli, cel mai voinic dintre ei.

- Ce?! întrebă enervat Candale.

- Între pereții ăștia de mormânt îi o piatră care nu ne dă pace.

- Și?

- Haideți s-o vedeți.

În mijlocul temeliei de piatră se ivise, într-adevăr, un colț de stâncă de bazalt, după ce pământul fusese înlăturat în adâncime de un metru.

- De ce n-ați spart-o?! se zburli Candale.

- Cu ce?

Întrebarea lui Tuli avea un ton blând.

- De ce nu ne-ați spus din timp?! - se răsti celălalt.

- Cui? întrebă țiganul. Ați fostără plecat și noi așa știm că de groapă dumneavoastră aveți grijă.

Groparii au încercat să dreagă necazul. Nu au luat în seamă că mormântul e pentru două sicrie. Au dibuit că în locul hotărât și zidit de Partenie e o îngăduială măcar pentru un sicriu, dar, așezat invers, nu spre piatra funerară, unde scrijelise în marmură numele lui, anul nașterii și al morții (mirase oamenii din sat asupra acestei cutezanțe). Coșciugul ar fi urmat, după socotelile groparilor, să fie așezat paralel cu piatra de veci, iar când îi va veni vremea de apoi a Taviftei să se aducă ceva care să zdrobească acel ghimpe de stâncă din mormânt, pe care, pesemne, Partenie nu-l

bănuise (Oare? - se întrebă Tuli într-un răstimp) și sicriile să fie orânduite normal. Așa gândiseră groparii, de aceea nu i-au cerut părerea lui Toma, rămas acasă.

Candale îl aținti pe Tuli cu o privire furioasă și țipă, cum ai trece prin răcoarea unui stejar:

- Galop după târnăcoape! Peste un sfert de oră sunteți înapoi! Altfel, *bahtalo*-ul mamei voastre!

Văzându-i cum o iau în jos spre sat, Candale își aprinse o țigară, sperând că lucrurile vor reveni în făgașul lor dintotdeauna. A coborât dealul pe o cărare ce ducea la casa parohială. Preotul Bindea tocmai ieșea din grajd, cu o furcă ce lucea și parcă mirosea a fân.

- E vreun bai? îl întâmpină acesta, văzându-i fața neliniștită.

- Părinte, se poate amâna prohodul cu două ore?

Preotul nu ceru lămuriri, însă îi răspunse îndată, fără șovăieli:

- Nu.

Candale se îndoi la trup, ca și cum i s-ar fi întâmplat ceva în pânțele. Își reveni imediat și îi explică venerabilului paroh ce năpastă se ivise. I-a înșirat apoi treptele gândului său: Cei trei, ocupați cu groapa, să dea din târnăcoape și baros până sapă în colțul de stâncă din mormânt, loc îndeajuns pentru așezarea sicriului tatălui său. Candale promitea că, din când în când, va coborî din cimitir să-i dea veste despre cum înaintează lucrarea. Și, dacă va fi nevoie, dumnealui, părintele Bindea, să o lungească cu zicerea prohodului, dar, bineînțeles, nu într-atât încât poporenii întristați să se apuce să caște.

- Nu-i lua în derâdere - îl muștra blând preotul. Trecerea la cele veșnice nu e atât de ușoară precum pentru cei care încă mai rămân în trecere.

- Părinte, lungește-o! îi suflă Candale la ureche.

Se uită înspre sicriu de parcă n-ar fi fost acolo.

- Sunt în prag de a trece la iertăciuni, i se dădu răspuns, ca și cum n-ar fi fost răspuns.

Candale insista:

- Fă iertăciuni din partea mortului

către toți, ia-i pe rândul ulițelor, dar lungește-o, mormântul încă nu-i gata...

Fumase deja un pachet de țigări și abia aștepta să se îndepărteze de curte ca să aprindă o țigară și să ajungă iar la cimitir.

Groparii - atât de învățați cu Partenie - hotărâseră că nu e pricina de repezeală, iar la întrebarea lui Toma, cum stau cu săpatul, aproape că nu l-au luat în seamă. În ziua înmormântării cei trei țigani au văzut că în mijlocul mormântului, clădit de Partenie, se iveau un clonț de stâncă. Cum nu aveau pe cine întreba, au hotărât ei că sicriul ar putea fi așezat de-a curmezișul.

- Cum poți așeza mortul de-a curmezișul!? - tipă Candale. Capul nu trebuie să fie spre cruce? și apoi cum să așezi copârșeul mării Tavifta, când i-o veni și ei vremea?

Candale a mai adus doi bărbați, cu târnăcoape, ca să zdrobească din piatră.

Între timp, începuse prohodul. Cât va reuși popa Bindea s-o lungească? - se întrebă Candale, dorindu-și, deodată, să fie el în locul pieritului întru vecie.

Trăia un soi de îndârjire, pe care n-o cunoscuse până acum. Nu putea să nu recunoască faptul că mortul era. Se simțea într-un fel de naufragiu. Ca și cum, după un sfert de oră de la înecul vaporului, auzi un tipăt disperat: "Salvați-mă!" și el se aruncă în mare și la rândul lui cere ajutor.

- Să n-aud cuiele! strigă Tavifta. Lăsați-mă să nu le aud!

Se știa că cei doi - Partenie și nevastă-sa - erau în drag de o viață. Din tinerețe până la bătrânețe. Acum, până la moarte.

De la început, Tavifta a stat ca o piatră. Ziceai că așa a hotărât-o Partenie înainte de a-și da duhul. Nici măcar cruce nu și-a făcut, când lumea, la îndemnul preotului își făcea semnul crucii. Stană de piatră, numai bine să se ridice Partenie și să dea cu dalta.

Ai fi zis că, dacă Partenie s-ar fi sculat, ca s-o zidească, ea tot așa ar fi rămas, ușor aplecată înainte, mâinile îmbrățișate și privirea nemișcată de pe chipul gălbui al bărbatului ei.

Nimeni nu-i putea desluși privirea. Era căutată, pe furiș, chiar dacă preotul înainta cu slujba. Era mai de folos să fie văzută și

înțeleasă. Oamenii voiau să-i tălmăcească privirea și obraji. Nu se închea vreo părere? duioșie? durere? amăgire? păreri de rău? furie? silă? revoltă? mirare?

Cei care stăteau de partea cealaltă a sicriului o cercetau din când în când. De ce nu plânge? De ce nu mișcă? De ce nu vrea nimic?

Și deodată tipătul acesta: "Să n-aud cuiele!" Iar când a strigat din nou: "Lăsați-mă să nu le aud!" și-a dus palmele la ochi, nu la urechi.

Oamenii au întors unii altora o privire încruntată. Dar grabnică. În uliță cailor erau împodobiți cu ciucuri negri, căruța pregătită pentru a-l primi pe cel care nu mai era, iar preotul Bindea aștepta, tulburat, nedumerit, să apară Candale pentru a-i da dezlegarea.

Voia să rostească ceva, după tipic, însă îl înfiora cuvintele lui Partenie, cu câteva săptămâni înainte de trecerea întru cele veșnice, și care se adevereau acum: "Să nu se tragă clopotele decât atunci când o să-ți dea dezlegare fata mea, Călina. Te rog fă-mi hatârul acesta, deși nu ține de tipic."

A fost mai întâi un clinchet. Ca un ciripit de început al puilului de rândunică. O chemare a iedului neastâmpărat. Un scurt claxon neatent de bicicletă. Un piuit de făptură abia ieșită din găoace. Un sunet înalt de pe struna viorii. Un sunet zglobiu, dar fără înțeles.

Apoi glasul spart, dur, al talangilor. Înviorau. Înfiorau. Chemau clopoțelii, se lăsau alintate.

Călina se întoarse din convoi, furioasă, însoțită imediat de câteva neamuri. În curte și-au dat seama că nu știu ce vor, mai cu seamă că talăngile și clopoțelii nu-și slăbeau sunetele. Călina a urcat în pridvorul casei, voind să smulgă clopoțelii. A prins alcătuirea de aramă al unuia și, înainte de a-l rupe din cingătoare, se opri la jumătatea faptei: Simți că trăiește o stare de duioșie, de căldură. Începu să tremure: nici speriată, nici voioasă. Își dezlipi degetele de pe clopoțel și simți un fior de gheață în tot trupul.

Își potrivi năframa neagră și din câțiva pași ajunse lângă preot. Acesta o întrebă șoptit:

- Știi că așa va fi? Ți-a spus?

- Nu, părinte. Însă îndură-te și fă un semn să tragă clopotele.

Nu a început molcom, ca apoi să se înteească și, după aceea, dumiriți, oamenii să apuce să-și scoată animalele și să le ferească de furia apei, vântului și pământului.

Norii se prăbușiseră peste sat. Măi nemaipomenit: Se întâmplă îndată după miezul nopții. Cei mai mulți dormeau. Ceilalți, chiar dacă strigau din curte în curte, nu toți au apucat să se trezească, să audă primejdia. Unii n-au ajuns nici măcar să se smintească de la locul nopții. După ce s-a încheiat prăpădul, s-au numărat între ei și au văzut câți au rămas, câți morți au fost scoși din noroi, câți morți n-au mai fost găsiți.

Spre dimineață, când cerul ar fi putut da semne că se îndură, începu o nouă urgie, pe care ei au înțeles-o mai târziu. Se rupsesse barajul de peste deal.

Puterea apei, dezlănțuită acum de pământ, nu din ceruri, și-a găsit albia hărăzită din demurturi de vreme. Dar nu i-a fost îndeajuns. S-a ridicat înspre dealul care ocrotea satul și a cuprins pădurea de mesteceni, ce era pentru ei ca o cunună de mireasă, și s-a slobozit către oameni, uliță, case, animale.

Au scăpat mulți dintre oameni, ca de obicei isteții și puternicii. Trunchiurile de copac le-au fost mântuirea. Trupurile mestece- nilor lăsau vederii din când în când câte un scrâșnet de alb murdar. Însă era îdestulător să fie cuprinse de copii, muieri care-i îmbrățișau pe cei înlănțuiți de spaimă în jurul copacilor. Unii apucaseră să se cațere, femeile își legau cu năframele copiii de ele.

Nu mai erau cuscri, nași, dușmani, vecini. Erau întâi de toate ființe înspăimântate.

Îi supăra întunericul, aveau ochi degeaba. Bezna se făcuse prietenă cu apa și noroiul. Câteodată sfâșia preajma un țipăt de disperare, trecut repede în bolboroseală și apoi în tăcere. Cel puțin a murit, se gândea cu durere și ușurare. Și cei din apropiere își făceau semnul crucii. Fie cu mâna, fie cu limba.

Groaza, apa, noroiul îi amuțiseră.

Gemeau cu dinții strânși.

Cei mai mulți urcaseră pe coama celor

două dealuri între care se întemeiasse și se lățise satul.

Când ziua a început să dea geană de lumină, au înțeles că au făcut bine urcând spre pădurea de mesteceni. Ploaia încetase, iar apa dinspre barajul distrus, nu mai avea puterea să urce și să coboare pe aici. Numai că, dintr-un răstimp, vedeau, auzeau cum unii copaci începeau să lunece la vale și simțeau cum ei înșiși coboară, încet-încet.

Glia, îngrijită, dezmiardată ani și ani, curgea la vale fără nici un semn de bunăvoință. Umilea, cu o răcoare ce putea prevesti, în orice clipă, moartea.

Din mult lăudata cunună de mireasă a pădurii coborau la vale, spre sat, pământ, copaci și oameni.

Acum spaima scotea țipete, ca și cum, în beznă fiind, dorești să te alături celor care fac la fel, ca și cum ai întinde mâinile în dreapta, în stânga, înainte, înapoi, în speranța că va mai fi soare, că vei mai putea zăbovi lângă un izvor care să te învoinicească.

Înfingând lopata în mâl, Candale avu o înfiorare despre care gândi că frate-său Toma trebuia să știe. Cel puțin deocamdată. În același timp gândi că nu va fi nevoie să știe, că nu va fi nevoie de acest „deocamdată”.

Era ca o tăcere care te apără.

Ieni puternic, aruncând noroiul alături. Toma făcu la fel, doar că, având hârleț, luă mai puțin din pământul ce acoperea mormântul ca un animal din care oricât ai tăia tot viu rămâne. Toma căuta mai degrabă în adânc, Candale lua de deasupra.

Numai că nici unul, nici celălalt nu prindeau încă sunetul acela înăbușit al scândurii izbite; nici unul, nici celălalt nu simțeau izbitura. Mișcările lor se înecau, atâta tot.

Doreau să simtă izbitura, ca semn dinăuntru al scândurii din copârșeu. Doreau să nu ajungă la un gând ce putea să-i sperie. Gândul despre scândura neatinsă.

Îndârjiți, se priveau pe furis, ca și cum își pândeau propriul gând la celălalt. Nu erau pregătiți pentru așa ceva, cum nimănui nu i-ar fi putut trece așa ceva prin cap.

- Stai! se răsti Candale.
- Stau, încunviință cu năduf Toma.
- Ce facem?
- Nu vezi ce facem?

Cunoșteau destul de bine poziția și adâncimea sicriului. Din dreapta, Toma atinsese rămășița de zid, dar simțise piatra, nu scândura. Se apropie de Candale, braț lângă braț, sete lângă sete. De aceea se opriră din nou în scormonirea lor. Toma se lăsă, lunecând doi pași, unde, într-un ciot de creangă își lăsaseră traista cu apă și câțiva dumatici de mămăligă. Candale întinse lopata către el și se osteni să-l tragă înapoi. Reuși în cele din urmă.

Nu aveau îndemn să-și vorbească nici după câteva sorbituri de apă. Cercetau acum preajma. Din poiana lui Firicel nu mai rămăsese decât o râpă uriașă. Pământul acoperise mormintele, apoi puhoiul le scursese spre vale. Mormintele zidite de Partenie rămăseseră, chiar dacă ici-acolo crucile sau lespezile erau aplecate.

Cei doi s-au privit deodată unul pe celălalt, loviți de gândul care le dăduse târcoale. Au pus mâna pe unelte și, cu răsuflarea întretăiată, au început să scoată noroi din partea stângă. Până au băgat de seamă că au ajuns la fundul gropii. Dar nici urmă de sicriu, de scândură.

Gâfâind, Candale strigă din toți rărunchii:

- Nu-i adevărat! Nu vreau!

Fața, mustățile, bărbuța erau acoperite de noroi. Curate rămăseseră doar buzele. Lui Toma i se păruse că - după cum arată Candale - strigătul izbucnise dintr-o arătare

alcătuită din pământul cleios și sudoarea puterii de atâta vreme.

Până spre seară, cercetară partea din dreapta a mormântului, cea orânduită, cuvenită mamei Tavifta. N-au dat decât de pământ clicos. Candale căzu pe spate în noroi, șoptind, ca pentru sine:

- Nu-i adevărat... Nu vreau...
- Apoi către Toma:
- De ce, Doamne? Trezește-te!

*
* *

Cei trei și mama lor își luaseră cizme de cauciuc, să poată cerceta cu tălpile. Tavifta voise la început să rămână cu picioarele goale, dar n-au lăsat-o copiii. Era, totuși, rece.

Nu găseau sub tălpile lor decât noroi și crengi și tufe de alun și măceș, coborât din dealul care se ușurase de atâta dărnicie de pământ.

- Să stăm trei fire, rosti Toma.

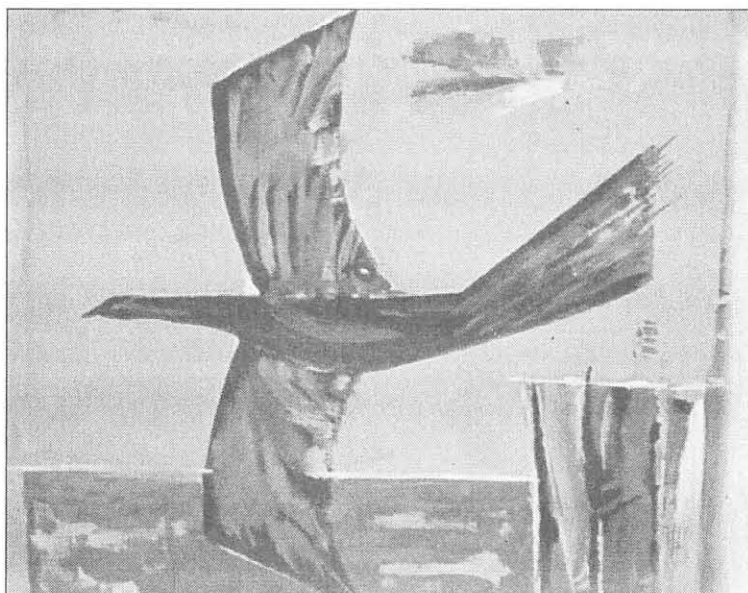
S-au oprit, rezimându-se de un pom pierit. Pe o creangă rămăsese un singur măr, ciudat de frumos, de proaspăt.

Din vale se auzi deodată câteva bătăi de talangă. Aveau ceva lunecos, ca unduirea unui șarpe.

L-au zărit pe omul care nu-i dăduse lui Partenie nici bani, nici clopoței.

- Nu-i adevărat, șopti Călina.

Ochii - niciodată așa de mari și de rotunzi.

RĂZBOIUL CA EXERCİTIU DE FICȚIUNE

Ioan HOLBAN

Nu întâmplător prima proză din volumul de debut al lui Alexandru Vlad, *Aripa grifonului* (1980), fixează ceea ce aş numi *momentul de criză al povestitorului*; în *Vara libelulei* este vorba despre un oarecare Horea pe care îl părăseşte excepționalul său dar de a povesti în clipa în care se confruntă direct cu o experiență - limită, de felul acelor pe care, povestindu-le înainte, nu le putea trăi: naratorul devenit erou nu mai reușește să "mimeze", nici măcar să resimtă tensiunea faptului trăit, această inadecvare (nu numai de "tonalitate") provocând metamorfoza autorului de povestiri în protagonist al acestora. Alexandru Vlad studiază aici, ca și în *Racursiu* și *Nordul*, modalitățile de integrare într-un ansamblu epic a celor două feluri de experiență pe care și le apropie prozatorul: *livrescă* și *directă*. Nemaiacordând "credit nelimitat" cărților, naratorul nu-și poate reprima un anume fel de a percepe existența, datorat, iată, hulitelor cărți; scriind o poveste de dragoste în *Nordul*, urmărind două personaje (Virgil și Liana) care își provoacă reciproc sensibilitatea până la a o răni, notând conștiincios mărcile romantice ale unei iubiri ce se

Contur

închipuie prin "depersonalizări în atmosferă", plimbări solitare și refugii într-un cadru natural cu lac, noapte, foșnete, tentații amestecate, sonorități de trestii biciuite de o abia ghicită boare, naratorul analizează lucid o pasiune mistuitoare și nu se lasă prins în jocul afectelor decât pentru a jalona o evoluție a stărilor interioare ale protagonistului angajat pe "drumul pierzaniei". Aceste prime trei proze conturează o anume funcție a naratorului, proprie mai cu seamă scrisului celor ce alcătuiesc nucleul textualist al generației '80; el, naratorul, nu doar povestește, dar este și primul *critic* al propriului text.

Funcția critică nu este un simplu "dublet" al celei naratoare; cele două ipostaze se relaționează, se intercondiționează în narațiunile lui Alexandru Vlad care scrie proză pentru a o analiza, creând, adică trăgând cu ochiul la tratatele de teorie a povestirii: protagonistul

textelor sale este narator și critic: instanța interioară (eul povestitorului) este supusă mereu judecății unei instanțe "publice" (a criticului).

Eul (naratorul) scrie un jurnal care respectă convenția sincerității, aducând observații de bun-simț și pertinente clasificări tipologice, extrase din experiența directă de către un ochi curios, iscoditor, în stare să organizeze un material altfel incongruent; jurnalul naratorului cuprinde, în esență, *istoria* unui grup de adolescenți din Cluj. În replică, remarcile criticului constituie un adevărat examen, materiile de concurs fiind stilul, poetica prozei și argumentarea opțiunii de formulă narativă: nu rareori naratorul îl nemulțumește pe critic; sinceritatea și ironia, persoana întâi și persoana a treia, funcția narativă și funcția critică - acestea sunt reperele esențiale pe care le au în vedere naratorul și criticul din *Aripa grifonului*.

Primul relatează povestea unui grup de tineri legați prin firele care unesc în chip obișnuit membrii unei promoții; jurnalul oferă figuri, evenimente, destine și acea "*stare de grup*" care reprezintă unicul fapt autentic pentru persoana întâi a prozatorului. Criticului, care trăiește din plin "tragedia lucidității", îi aparține *comentariul*, textul povestirii; jurnalul și comentariul, persoana întâi și a treia, naratorul și criticul se regăsesc în înfățișarea *grifonului*: sinceritatea și ironia se pot recunoaște ușor în "crizimea" șoimului și "regalitatea" leului, care alcătuiesc trupul grifonului, adică figura eroului lui Alexandru Vlad. Lectura unui asemenea text, al cărui epic este scris de narator și al cărui comentariu este produs de critic, nu poate fi decât *investigație*; cititorul este invitat să citească analiza ca pe un captivant roman polițist în care ucigașul și victima sunt aparent inofensivii naratori și critici. O istorie de grup este și *Scurta vizită acasă*; într-un decor de o banalitate apăsătoare se reîntâlnesc câțiva absolvenți din promoția 1962 ai Școlii generale Runcu, pentru a resuscita pasiuni vechi și pentru a se re-cunoaște prin examenul lucid al fiecărei fapte trecute: întâlnirea nu are nimic spectaculos în desfășurarea ei exterioară, miza povestirii

fiind centrul și circumferința, grupul și personajul, problematica și biografia. Alexandru Vlad pune aici în relație cu mai mare pregnanță arhitectura orașului cu aceea a ființei; orașul este un produs al grupului în aceeași măsură în care grupul s-a constituit pe structura spațiului urban: raportul individului cu orașul ("Cetatea vie" din proza Hortensiei Papadat-Bengescu), mereu problematizat de "poezia epică urbană" încă de la manifestarea ei în literatura noastră (la 1920), preocupă și pe prozatorul care a părăsit vastele domenii ale satului și "obsedan-tului deceniu", unde s-a scris gloria generației '60: cu o carte precum *Aripa grifonului*, proza generației '80 reînnoadă firul cu tradiția literaturii noastre interbelice, "tema orașului" fiind încă o dovadă a acestei continuități.

Aranjate în ordine cronologică, prozele din cel de-al doilea volum al lui Alexandru Vlad, *Drumul spre Polul Sud* (1985), scrise între 1975 și 1983, continuă experimentul epic din *Aripa grifonului* și susținut, între timp, prin intervenții critice, să le spun teoretice, de către prozator; de altfel, toate cele unsprezece narațiuni ale cărții își circumscriu o componentă teoretică, în sensul larg al definirii prozei și al precizării tipului de scriitor pe care îl reprezintă autorul: iar atunci când epicul pare a fi "pur" în fapt el pornește de la un același efort de instalare a *ordinii* în real și de la convingerea "concomitenței" faptelor acestuia. Tipul de scriitor pe care îl ilustrează naratorul textelor lui Alexandru Vlad se deosebește în chip flagrant de cel pe care l-a "acreditat" majoritatea prozatorilor din generația sa; el este un "creator" care încearcă să transforme literatura *orală* în literatură *scrisă*, să "uite" faptele reale pentru a le putea recrea prin apelul la imaginație: naratorului lui Alexandru Vlad nu-i convin maniera transpunerii directe a cotidianului, nici lentilele complicate ale aparatului de filmat ori de fotografiat, de care se folosesc "textualiștii", ci caută subiecte, acumulează durate, lasă evenimentele să se estompeze pentru a reține o atmosferă și câteva sugestii. Modul conceperii prozei, apoi "cheile" și abordarea unor stări și sentimente cu instrumentele eseistului (personajul însuși este un pasionat cititor, ca mereu invocatul Boldisar care citește tratate de teoria artei și literaturii) îmi lasă impresia că prozatorul Alexandru Vlad ascunde un bun critic literar și eseist; cea mai

frumoasă proză din carte, *Drumul spre Polul Sud*, este un excelent eseu. Cum eseuri vom regăsi în drumul spre *adevăratul* Pol Sud într-o carte de peste aproape zece ani, *Atena, Atena* (1994).

În sfârșitul romanului *Frigul verii* (1985), Alexandru Vlad pune o notă unde își explică textul și deconspiră sursele de informație, atâtea câte vor fi fost, privitoare la o perioadă de care tânăra generație de scriitori nu se poate apropia, atunci, decât folosindu-se de diverși intermediari: "Cartea de față este în întregime o operă de ficțiune, s-ar putea spune chiar un exercițiu de ficțiune. Autorul, din fericire, nu a cunoscut experiența războiului și nu descrie evenimentele retroversiv, a încercat mai degrabă să sugereze criza în care diacronismul faptelor aruncase oamenii. L-au interesat în special degradarea umană și mutațiile care au loc într-o astfel de experiență, să-i spunem - existențială. Perspectiva asupra evenimentelor poartă astfel marca scopului său și este tributară, firesc, surselor de informație și bibliografiei. Dacă acestea din urmă ar fi fost altele decât s-au întâmplat să fie, amănuntele ar fi fost altele dar esența aceeași, întrucât ea nu se datorează informației".

Amănuntele constituie epica romanului. Un ofițer român, Avram B., se întoarce în satul natal, beneficiind de un concediu, prin primăvara sau începutul verii lui 1944: ajuns în liniștea doar aparentă a așezării devenite de graniță după pierderea Ardealului de Nord, tânărul ofițer întâlnește un medic maior neamț, Sedler, care îl vindecă, făcându-i o a doua operație și cu care poartă lungi discuții referitoare la evenimentele la zi sau la cele premergătoare celui de-al doilea război mondial. Se mai întâmplă, în sfârșit, câteva fapte - uciderea unui soldat nazist, clemența unui Herr Kapitan, datorată schimbării cursului războiului și actului de la 23 august, încercarea de a arunca un pod în aer, opoziția lui Avram și moartea sa aproape glorioasă (o glorie cam în felul aceleia pe care o dobândise tânărul Beethoven din nuvela *Mări sub pustiuri* a lui Dumitru Radu Popescu) -, care susțin nucleul problematic al romanului, exercițiul de ficțiune al lui Alexandru Vlad finalizându-se în analiza *crizei* unui intelectual aflat nu atât în conflict cu semenii, cât cu propria sa perspectivă asupra existenței și a epocii pe care o traversează. Sigur că epica, adică

“amănuntele” au cerut o documentare serioasă în presa vremii și o consultare, fie și întâmplătoare, a unor cărți de sinteză asupra războiului, a altora care privesc subiecte mai restrânse (ca, de pildă, *Administrația românească în județul Cluj*) sau a unor articole precum *Rezistența populară antifascistă pe Valea Drăganului*; Alexandru Vlad a topit toate aceste informații, construind o “intrigă” fără de care *ideea* textului nu ar fi rezistat asaltului său analitic; cu aerul că povestește faptele “pentru curiozitate”, autorul reconstituie veridic o atmosferă, profilul unei colectivități și cadrul general al contextului politic.

Dar Avram B., înainte de a fi ofițer, este profesor de istorie, un personaj gândind “literar” și trăind din amintiri care, trecute printr-un rafinat filtru cultural, pierde din prospețime, se desprind de fragmentul de viață care le-a produs, îmbrăcând o haină livrescă: tot ceea ce a trăit sau trăiește Avram B. pare să fie citit ori creat printr-un efort imaginativ. Amintirile, ca și senzațiile imediate, “transpar” în text, sunt ecranate de zgomotul îndepărtat al loviturilor de tun, pe care Avram le poartă cu sine ca pe un semn distinctiv, tot așa cum nu poate ieși pe ulița satului decât în uniforma militară: chiar dacă satul este departe de linia frontului, Avram *știe* că, undeva, istoria se derulează cu repeziciune, în ritmul înaintării mașinilor de război și chiar dacă ofițerul se află în concediu medical, printre ai săi, el nu poate îmbrăca hainele civile pentru că oamenii *știu* că profesorul de istorie nu le aparține. Între Avram și satul său este distanța care, într-o altă ordine, separă *cultura* de *natură*; cu certitudinea acestei îndepărtări (prezența Toiei, sora sa handicapată, îi certifică mereu acest lucru). Avram parcurge criza sa morală, folosindu-se de “privilegiul analitic” pe care i-l oferă acuitatea privirii, boala, claustrarea și apropierea maiorului Sedler, lucid și sceptic, care îi furnizează informațiile necesare pentru reconstituirea cauzelor războiului. Cu ajutorul medicului, profesorul de istorie cunoaște Germania lui Hitler, se implică în mecanismul istoric depășind limita intelectualului: pentru Avram, momentul-cheie este cel în care războiul încetează să fie *numai* o tragică experiență personală. Îl ajută, însă, nu doar scepticul

Sedler, ci și “amănuntele”: execuția “de bălci” a bătrânului Zaharie, participarea la întrunirea celor din rezistența românească, câteva cuvinte cu miez ale unui fost coleg de școală, Simu (“Interesul tău nu poate fi altul decât al comunității în care trăiești”) și conștientizarea graniței dureroase impuse de Diktatul care a făcut ca la marginea satului său din inima Transilvaniei să apară pichetele de grăniceri români și horthyști. Între cele două lumi - a frontului cu pericolele sale umilitoare și a satului, încremenit într-o tensionată așteptare - și între două moduri de a privi lumea - cel sceptic, ilustrat de Sedler și cel sentimental, propriu ființei sale - Avram descoperă experiența sa existențială cuprinsă fără putință de întoarcere în fluxul destinului colectivității din care face parte; ajuns aici, actul său de opoziție, ca și moartea aproape glorioasă și aproape stupidă, par lucrurile cele mai firești: cum firesc este și deznodământul dialogului dintre Sedler și Avram, a cărui concluzie este formulată în acești termeni de profesorul de istorie: “Între modul cum vezi dumneata lucrurile, cum reacționezi la ele, și venirea lui Hitler la putere există o anume legătură (...) Cred că ai fost un teren fertil și vulnerabil pentru un lider ca Hitler, natural înzestrat pentru a depista opacitatea ce există totdeauna în condiția inteligenței. Și instrucției”: între structura individului și configurația momentului politic există o relație de geneză reciprocă - acesta este adevărul, esențial pentru profesiunea sa, pe care îl descoperă Avram B.

Subiectele acestui roman sunt degradarea umană și mutațiile din psihologia oamenilor, care au loc în momentele de criză a societății, iar decorul epic este cel de-al doilea război mondial. Conceput pe o confruntare intelectuală, care o repetă, în fapt, pe aceea a armelor, textul se dezvoltă pe o componentă eseistică, proprie, cum s-a văzut, tuturor cărților lui Alexandru Vlad, de la debutul cu *Aripa grifonului* până la *Atena, Atena. Frigul verii* este un eseu scris impecabil despre câteva fapte și despre alterarea, prin ele, a condiției umane. Dintre prozatorii generației '80, Alexandru Vlad este cel mai aproape de Alexandru Ivăsiuc.

MANOLESCU DUPĂ MANOLESCU

Victor ȘTIR

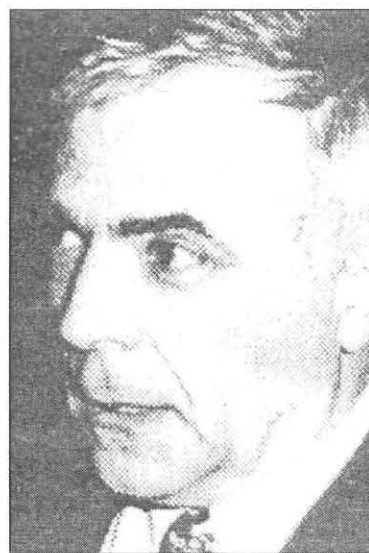

Între domeniile în mare suferință, la noi, astăzi, se numără și critica literară. Aproape nu este întrunire între oameni de litere, sau text, în care să nu se afirme că astăzi critica literară străbate o criză iremediabilă, că nu se mai face de către critică o judecată de valoare a cărților și că este instalat un haos roditor într-un domeniu cu entropie în creștere. Marea nenorocire vine, după părerea multora, tocmai din lipsa instanței critice, a personalității puternice, cu autoritate absolută și «voce» care să spună da sau nu. Mai departe mergând, se sugerează că harababura din viața literară românească se datorează retragerii lui Nicolae Manolescu, de la «cârma» cronicii literare române.

Există o categorie de români care-l regretă pe Nicolae Ceaușescu, pentru un gen de stabilitate și de confort dedus din acesta. Există, la fel, o categorie de intelectuali, de scriitori chiar, care regretă «așezarea» valorilor de pe vremea dinainte de 89. Ierarhizarea «corectă» a operelor literare apărute atunci, se datorează, după părerea unora, lui Nicolae Manolescu, care a ținut cronică literară cam 35 de ani și avea autoritatea să spună despre o carte dacă are sau nu are valoare. Scriitorul tânăr sau bătrân, după ce a tipărit o carte, aștepta să scrie despre ea Manolescu pentru a pune diagnosticul, pentru a-l consacra, sau a-l arunca la lada deriziunii.

Ar fi fost prea simplu să fi fost așa. Valorile timpului nu erau numai adevărații scriitori, ci erau și cei cu state de servicii în slujba ideologicului, după cum prea bine se știe. Nu e mai puțin adevărat că au existat și atunci alți critici care au dat cărți importante, care și-au lăsat amprenta asupra criticii literare a epocii: Gheorghe Grigurcu, Mircea Martin, Marin Mincu, Ion Pop, Laurențiu Ulici, Al. Cistelean, Cornel Moraru și mulți alții, nu au apărut din întuneric în seara zilei de 22 decembrie. Totuși, iubitorul de «stabilitate» al valorilor clare nu și-l amintește decât pe Nicolae Manolescu. Azi pare mai ușor vizibilă

condiția de «papă» al criticii române la care a fost ridicat, după Revoluție, Manolescu, așa cum se spune că este în critica literară de după război, în Germania, Marcel Reich Ranicki. Mai mult, se crede că universitarul, asemeni lui Pico della Mirandola citea toate cărțile care apăreau și avea controlul deplin al producției literare din România. Lucru posibil, pentru că se tipărea de câteva zeci de ori mai puțin decât acum și pe de altă parte imposibil, măcar principal.

Omul de cultură, ca și cei cu mai puține atingeri cu acest domeniu, simte lipsa sistemului unic de referință de dinainte de 89, numai că, dacă neînțelegerile celor din urmă sunt ușor de acceptat, ale primului par surprinzătoare. Este de-a dreptul șocant să înțelegem că Manolescu a fost trecut în mitologie, că i se atribuie puteri magice, regretate de toți, azi, și că, Doamne ferește!, el este «unicul», creat după modelul liderul unic care a fost Nicolae Ceaușescu,

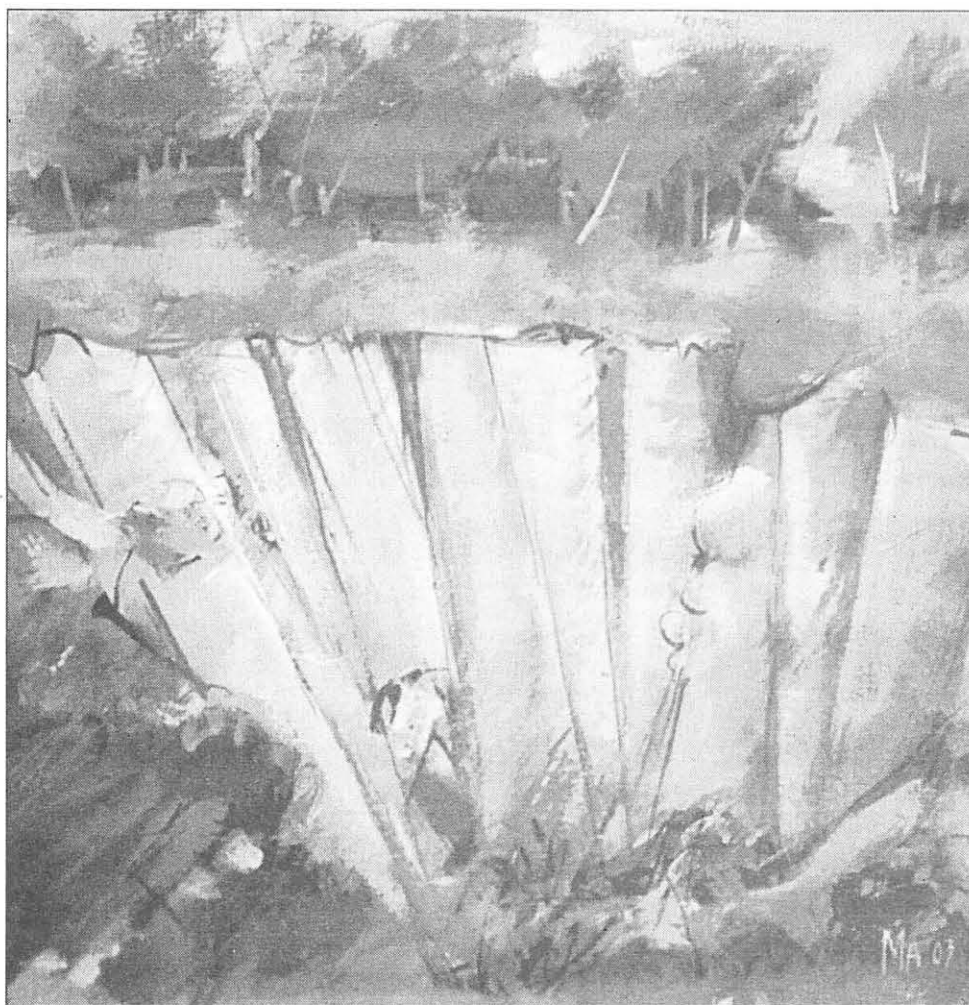
atoateștiutor. Al doilea atoatevalorizator. Un sâmbure de adevăr pare a exista între proiecțiile celor două personalități. Cei doi Nicolae nu mai sunt persoane reale: primul, pentru că nu mai există fizic, iar al doilea pentru că este perceput azi deformat, idealizat. Nu «interesează» judecățile lui M. Nițescu despre textele de la 60 de ani ale lui N. Manolescu, dar ceva poate spune despre înțelegere și toleranță, «exilarea» lui Paul Goma din România (literară), prin «pisica înspăimântătoare», «Adio, d-le Goma».

“Letopiseț” critic

Ruperea zăgazurilor puse de cenzura comunistă și accesul tuturor la litera tipărită a risipit autoritatea unică, centrul de «putere» din literelă române postrevoluționare. Astăzi, chiar dacă și-ar dori foarte mult, nu numai Nicolae Manolescu, dar nimeni, nu ar putea citi și cunoaște tot ce se tipărește în materie de literatură pe întreg cuprinsul țării. Marele critic a avut timpul său, dar și ceea ce scrie azi este la nivelul lui. Ceea ce a fost nu mai e cu puțință. Calculat, sau dintr-o intuiție doar bănuită de noi, s-a retras exact când trebuia: sigur că nu mai prezenta interes cronică literară după 25 de ani. Fiecare este liber să hotărască pentru sine și alegerea domnului Manolescu trebuie respectată. În aceeași măsură, critica românească trebuie să depășească retragerea

marelui cărturar și, pe cât cu puțință, să se adopte alt discurs, altă strategie decât cea plângăcioasă pentru situația de acum. SUA și India nu vor fi avut niciodată un astfel de critic; poate nici nu știu că poate exista așa ceva.

Există păreri că tipărirea celor trei volume din literatura română contemporană ar însemna chiar «canonizarea» criticului, precum alții care cred că retragerea este "strategică" pentru împlinirea "Istoriei Critice a literaturii române" și a altor proiecte pe care profesorul le-a amânat din pricinile politicii. Până una-alta nu ne rămâne decât să ne rugăm ca Dumnezeu să-i ajute lui Nicolae Tone să publice cât mai curând, cele mai mult de zece volume din cronicile celor 35 de ani de «letopisetz» critic.

LIMPEZIȘ

Alegerile au picat pe patru mai, în a doua duminică de după Paști, a Apostolului Toma, de Sfântul mucenic Palaghia și Sfântul cuvios Valerian ...

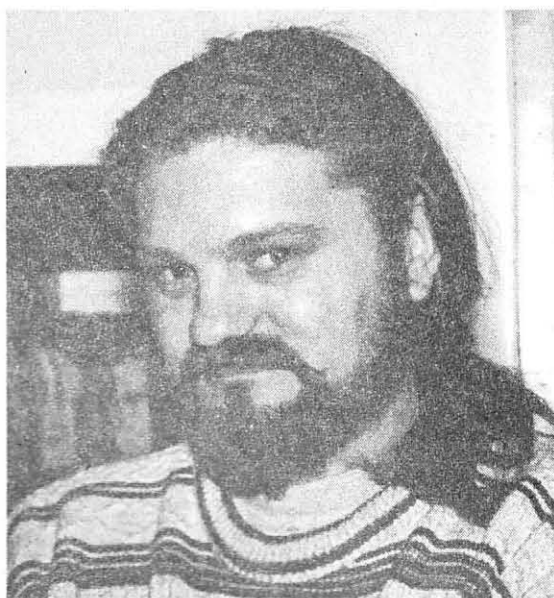
Dăduse de cu dimineață o ploită și la ieșirea din Biserică toți oamenii au văzut deasupra dealului lui Șărț un curcubeu mare și plin - semn de pace și belșug - care-i îndemnă să se ducă încet spre centrul satului, spre cabinele de vot. Numai neisprăviții se grăbiră să se arunce după draperii și să tragă la ștampile. Oamenii serioși se strânseseră pe mici grupuri, făcură mărgele ca-ntr-un șerp și rămaseră prin gurile ulițelor ori rezemați pe lângă gardurile din centru pentru a mai dezbate - încă o dată - problemele satului și pentru a stabili dacă unul e mai bun decât altul, care merită să fie consilier, care primar, care ar fi cele mai importante probleme și cine le-ar putea rezolva.

Pe deasupra dealurilor se lățeau sprâncene de negură care, sub puterea soarelui, se ridicau încet a mirare, astfel încât părea că împrejurul e atent la cei cuibăriți în vale. Un vânt aducea aer reavăn și scâldea satul smântânind drumul pe care trecea câte o căruță cu ciolanele unse de ploaie.

Din capătul din sus al satului, de printre plopilor ce străjuiau înalt drumul, se ivi un drumet. Tânăr, cu o față curată, înconjurată de o barbă moale, fragedă, pe alocuri ușor albită ca o spumă de val, cu ochi albaștri, intensi, pătrunzători, cu părul lung, răsfirat pe umeri și îmbrăcat cu o cămașă lungă, albă, neprinsă cu curea.

Intră în sat privind oarecum nepăsător, într-o doară, în stânga și în dreapta, pășind măsurat, fără grabă, ca unul care nu are o treabă anume ci e pornit mai degrabă într-o lungă, lungă drumeție. Se opri în dreptul câtorva mărgele încercând să intre în vorbă cu oamenii.

În fața casei lui Iosub Trișcaș, brigadierul silvic, era Alexa Brînză, George Pricop, ginerele lui Bărdan Șuștăru' și unu a lui Mihăilă Righii care lucra mai tot anul în Banat. Povesteau de zor și abia au apucat - pe rând - să întoarcă binețea tânărului călător care s-a lipit de grup.

- Înainte știai că te duci și-ți rezolvi o treabă, nu ca amu'! zicea Alexă Brînză cu năduf, supărat că nu i-a ieșit o treabă la comună.

- Exact cum zici! se băgă iară a lui Șuștăru' - da asta-i numa' una! Că te duci că o anunțat că avem de aștia cu protecția plantelor ...

- Agent protecția plantelor! preciză Iosub Trișcaș, brigadierul silvic, care era dincolo de gard, la el în curte, rezemat de porțiță.

- Ie, ie ... la primărie! Și-i zici: dă-mi și mie că am așa și așa: trei iugăre de grâu în Prihodiște, zece de mălai în Gezuini și o năpărie în Cip. Și el zice: îți dau substanțe, da numa' dacă iau și vecinii că altfel faci tratamentul degeaba, vin iară paraziții de la ei la tine. Eu cred că-i pe interes ca să se vândă mai multă marfă. Adică să mă duc eu de mână și cu Iosub și cu Izechil și cu Grigore și cu mai știu eu cine dacă-mi trebe un kil-două de otravă, ca să vândă ei zece, ori douăzeci ...

- Nu-i așa mă, că aici are el

Proza Mișcării literare

dreptate! sări Trișcaș de după porțiță. Uită, la grâu, de exemplu, dacă dă în el tricobondarul îl mănâncă din pământ și pe-al tău și pe-al vecinului și dacă îl tratezi numa' tu, se-ntoarce boala de la vecin ...

- Important îi să ai sămânță curată! zise George Pricop. Să trateze ei sămânța și să dea frumos la om sămânță tratată, uscată, cum trebuie.

- Acuma că vorbiți de grâu, pentru că stați de vorbă și vă spuneți gândurile unul altuia ...

- Da, de grâu vorbim! preciză Trișcaș.

- Vreau să vă spun și eu ceva - zise tânărul cu bărbuță atrăgând atenția celorlalți. Dacă ai sămânță bună și oameni, bobul pe care-l pui în păstrare va rămâne uscat, o vreme frumos și bun și mai apoi slab, nevrednic, pe când cel care cade în brazdă și e acoperit de pământ putrezește dar dă rod însutit. Așa-i cu semănătorul: însutit!

- Adevărat?! făcu ironic Alexă Brînză.

- Adevărat vă spun că dacă ...

- Și dacă se aprinde de la căldură, de la arșiță? Dacă îți spală o viitură locul? Însutit?

- Lasă că domnu' poate-i de la Direcția Agricolă și știe ce spune ... Poate ne dă niște garanții în bani pentru recoltă ...

- Ori poate-i de la Banca Agricolă și ne spune cum să obținem credite agricole garantate-n grâu, ori ...

- Ori îi de la Prefectură, de la amenajări funciare, de la Ocaota, de la terenuri, de la cadastru ...

Tânărul, cu privirea plecată, se retrase încetitor și porni mai departe deși în spatele lui se auzi de câteva ori "Domnu'! Hei, domnu'! Und' te duci?!". Cei ce stăteau de vorbă îl abandonară însă repede pentru că destui se perindaseră în campania electorală și erau sătui. Se apucară iar să povestească despre grâul bun pe care l-ar putea oferi primăria, dacă ar vrea ...

În fața barului lui Buftea stătea Ștefan Corcode cu Gavrilă Bența cu unu a lu' Șoldoaie, cu Marc Sîngeorzan, fratele lui Buftea, care tocmai se întorsese din Spania și cu Grigoriță Iloaie, morarul de la moara electrică, pe trifazic.

- Și chiar așa a făcut nebunu? zice Ștefan Corcode scuturându-se de rîs.

- Da - rîse și Gavrilă Bența - din ceteri și din gordune ... și zicea că amu-i place că-i cântă vîntul printre ele și are muzică tăta ziua ... Nu mai știe de frig.

- Mă, țiganul tot țigan! zise și a lu' Șoldoaie.

- Da ... doară că nu-i țigan ... Îi român de-a nost', numa că s-o lăsat pe tînjală. Îi mai negru el așa ... de felul lui! zise Grigoriță Iloaie.

- Cum mă?! Român și-și face pereții la casă din lemn de la ceteri și gordune stricate?

Ăsta-i român, aicea unde se prăvălește pădurea pe tine ...?

- Bună ziua! zise tânărul cu ochii albaștri lipindu-se de grup.

- Bună, bună - zise grăbit Corcode - și-și urmă vorba: Păi ce-i lipsește lui ...

- Ei parcă n-ai ști? .. - îl apără pe cel despre care se făcea vorbire a lui Șoldoaie. Ăsta-i așa sărac că n-are nici secure. L-o prins odată și n-o avut ce să-i dea amendă și în judecată o hotărât să-i confişte topoşul. Cu ce să-şi taie lemnul din pădure, cu ce să plătească bonurile la primărie ... ?

- Să fure iară! decretă sec Corcode și izbucni în rîs alături de morarul cu trifazic și cu Marc spaniolul. Râseră mult ca de-o glumă bună ...

- Bani-s o problemă, e adevărat, vorbi icnind de rîs Marc - mai ales când nu-i ai! Asta-i tot, banul nene!: ai, trăieşti bine, lumea ți-e prietenă, prinzi loc în faţă, n-ai, te laşi pe burtă că-i apa mică, faci figura iepurelui, nu intri în schemă. Ai banu', ai femeia, ai casa, ai maşina. N-ai bănuţul ...

- Vă aud că vorbiţi despre bani și aş vrea să vă spun și eu ceva! zise clar și blînd tânărul cu părul lung făcându-i curioşi pe cei din grup.

- S-auzim! zise sec Ștefan Corcode.

- Numa să nu fie vrăjeală electorală că s-a terminat campania și e nasol! Fără dume! atenţionă Marc Buftea, mîngîindu-şi ghiulul mare de aur și învîrtindu-l pe deget cu priviri încruntate, îngrijorate.

- Ia, hai ...! dezlegă la vorbă musafirul și Ilarie Trifazicul.

- Un bogătaş care trebuia să plece într-o călătorie lungă - începu să vorbească tânărul cu un zîmbet în colțul gurii - îi lăsă fiecăruia dintre fiii săi câte o mie de drahme, sau de dolari sau ... mă rog, de lei - zise tânărul și zîmbi mai larg - ca să facă cu ei cămătărie, să-i dea cu dobîndă. Când s-a întors le-a cerut socoteală. Cel mare i-a dat înapoi două mii și a fost foarte lăudat și prețuit. Cel de-al doilea i-a înapoiat o mie cinci sute, pentru că doar încă cinci sute reuşise să câştige. Cel de-a treilea, i-a dat mia înapoi spunându-i că el a păstrat banii, că nu a riscat să-i înmulţească pentru că i-a fost teamă. Bogătaşul i-a luat mia și i-a dat-o celui care a făcut două mii. "Dar

acela are destui!” - s-a plâns al treilea. Tatăl i-a spus: celui ce are i se va mai da iar celui ce n-are i se va lua și ce are. După cum acel bogătaş a așteptat sporul și învățătorul așteaptă să ...

- Aici, la ce spui dumneata este foarte important dacă erau lei, sau dolari, sau dinari cum le-ai zis la șilingi ..., sări repede la vorbă Marc Buftea întrerupând povestea tânărului în cămeșoi. Nu-i deloc același lucru, la un curs de schimb de douăzeci-treizeci la unu nu putea să ...

- Stai mă, că poate domnu' vrea să zică altceva - interveni Iloaie Trifazicul - că dacă ai un ban, bagă-l într-o afacere ... ceva că altfel se devalorizează. E pentru investitori pentru profit, nu?

- O fi liberal de-al tău că voi o tot dați la vale cu profitul! zise Ștefan Corcode.

- Domnu', sunteți de la vreo bancă de vă pricepeți așa de bine la monetar? Asta-i clară cu dobânzile: sunt mari dom'le, sunt exagerate. Uite de pildă Berede-ul are mult peste Cec, cu vreo zece la sută ...

- Păi mută-ți contul la Cec ...

- Aia te poartă după câte o hârtie de-ți vine să ...

- La Becere e mai bine ...

- Lasă-i mă, că toți îs cu comisioane de te usucă. Orice operație, oricât de mărunță o taxează de nu te vezi ...

- Și ce să faci? Să ții banii sub pernă, în strujac ... ? Umbli cu valiza ...

Tânărul coborî ochii în pământ și se îndepărtă încet și de acest grup care continua să dezbată situația dezastruoasă a birocrăției și a conturilor din bănci și o apucă spre capătul din jos al satului.

În fața bisericii, aproape de casa domnului învățător Emanoil Petringel, era părintele paroh Presecan care se întreținea cu diacul Dumitru Scridon, cu Porfirie Paneș, cu Octavian Petringel, un nepot de-al domnului Petringel venit într-o scurtă vizită de la oraș, cu lelea Rodovica Cute și cu lelea Tavifta Runcan care erau cele mai active femei din corul bisericii și cu unul a lu' Catarig, care avea casă în câmp și venea numai câteodată, rar, în sat.

- Așa-i, așa-i .. toată lumea are greutăți zicea domnul părinte Presecan încercând să-l liniștească pe a lu' Catarig.

- Știu dom' părinte, da' să mă oblighe ...

- Dacă-i dreptul lor să facă școala atunci

să facă, nu? Că-i un drept! Da să nu le deie alocația dacă nu se duc ... Păi îs vreo zece kilometri de mers pe jos în fiecare zi. Îs copii, nu-s vite, nu-s mărhăi ...! Plus că am nevoie de ei la lucru, în gospodărie ... Ce școală?! Dacă au opt clase or da mai bine în strungă, or să mulgă mai bine vaca ...? Țștia-s pricepuți așa cum îs, așa proști știi de toate .. Țșta care mi-i plecat în Irlanda, Petruț, n-a avut carte, da câștigă acolo într-o lună cât dumneata ...

- Aș vrea eu! zise părintele Presecan și zâmbi.

- Zău, câștigă foarte bine! Acuma mi-o trimis bani să-mi cumpăr doi cai. Lucră, lucră dom'le și câștigă ... No, și apoi pe aștilalți cinci să-i port cum se poartă apa-n ciur, numa' că zice dom' director?

- Școala n-a stricat nimănu! zise părintele.

- Uite, a nost care-i în Australia avea liceul și știa de aici limba lor. I-a fost mult mai ușor. Dani îi însurat, are acolo casă, femeie, copil, și îi tot la oi. Da' limba la liceu o-nvățat-o și zice că-i mult mai ușor dacă te poți înțelege frumos cu ei. E drept că vine acasă și grăiește câteodată de nu-l poți înțelege, o limbă așa ... amestecată cumva, că-i dus amu' de opt ani ..., zise lelea Tavifta Runcan.

- Nu-i rea școala! oftă iar părintele.

- Da și să facă naveta la oraș, la liceu nu-i ușor dom' părinte, că uite Ștefan a nost', ajunge de fiecare dată așa de obosit, de deșălat, că nu mai îi bun nici să-l trimiți după o vidă ră cu apă! se plânse diacul Dumitru Scridon.

- Și apoi să ajungă la oraș și să ție de un salariu de mizerie cu toată școala pe care a făcut-o, se plânse și nepotul lui Petringel care se părea că știe ce-i aceea "greul de la oraș".

Tânărul cu plete arămii se opri lângă cei ce povesteau, îi salută și stătu o vreme ascultându-i apoi intră și el în vorbă:

- Copiii sunt podoaba lumii! zise.

- Așa-i domnu'! întări a lu' Catarig. Uite, eu am șapte, cât zilele-n săptămână și mi-i greu de numa' eu știu, da mi-s dragi tăți ...

- D-apoi și ăștia din insule mi-s dragi! Eu am un nepot în Tenerife da' mi-i dor de el încontinuu ... zise Rodovica Cute.

- Era un om care avea doi feciori, care amândoi îi erau dragi deopotrivă, ca brațele, ca ochii: nu-i mai de preț unul decât celălalt! Primul era din fire mai calculat și mai

cuminte, se gândea deja la ce înseamnă să fii cap de familie să ai răspunderi, să conduci o gospodărie. Cel de-al doilea era mai tânăr și se scălda în tinerețe ca-ntr-o gărlă. Hoinărea cu prietenii, se uita după femei și le recita poezii, îi plăceau hainele frumoase și era foarte chipeș. Era bun la suflet și de multe ori dădea pomană nevoiașilor fără știrea fratelui său. Dorul de ducă îi ardea inima și-i furnica tălpile într-atât încât într-o zi a cerut partea sa de avere tatălui și a plecat în lume. Frate-său s-a bucurat că, în sfârșit, nu-l mai încurca nimeni în conducerea treburilor gospodărești. Tatăl și-a ascuns plânsul sub pleoapele bătrâne și și-a strâns haina neagră în jurul inimii care se răcea, nutrind totuși speranța că o să-l mai strângă odată la piept pe fiul ce s-a depărtat de el rătăcind prin lume. Acest fiu și-a cheltuit toată partea din avere în petreceri și nerozii, în încercări și călătorii ciudate și după mulți ani de umblat nu a mai avut altceva decât să se întoarcă umilit, ca o zdreanță, la casa părintească, de acolo de unde plecase ca un rege. Îl trădaseră prietenii și femeile, pierduse tot și mai avea doar o nădejde: în tatăl său. A pornit desculț, flămând, jigărit și umil înspre casă și fiecare pas îi era hrănit de nădejdea iertării. Când a ajuns s-a aruncat la picioarele tatălui și i-a spus că nu mai e demn să-i fie fiu, dar că îl roagă să-l primească la casă ca argat și-o să muncească orice pentru o bucată de pâine pe zi.

Tatăl l-a ridicat de pe jos, l-a îmbrățișat și a poruncit slugilor să-i dea haina aurită și inelul cu efigia casei în deget și mai apoi a poruncit să fie tăiat vițelul cel gras, care era ținut pentru sărbători. Să fie bucuroasă toată lumea: a spus tatăl, căci nu e mai mare sărbătoare ca asta. Fiul meu a fost mort și a înviat, a fost pierdut, și acum l-am regăsit!”.

S-a oprit tânărul din poveste și repede a încăput la vorbă lelea Tavifta:

- Și eu tai câte-o găină de fiecare dată când vine aiesta din insule! Îi drept că și el ne aduce: o adus un video, un televizor, tăt felul de aparate. Îi foarte de treabă ...

- Apoi așa-s ăștia care-s duși de mult de acasă! zise părintele Presecan și oftă uitându-se lung și cu înțeles la străin.

- Da dumneata ești cumva de la județ de la Direcția de Protecție a Copilului? întrebă a lui Corcode. Că uite, mie nu mi se dă alocația decât

cu mare întârziere și copiii ăștia au nevoie de mâncare și încălțăminte în fiecare lună ...

- Ori poate sunteți de la Inspectoratul pentru Handicapați că acolo-s oamenii cu interes mare! Eu am un vecin în cărucior, a lu' Șorecău, ăla care o lucrat la cefereu și săracul ar avea nevoie de un cărucior nou ...

- Nu-ți dă nimeni nimic în ziua de azi. Tăte-s numa' afacerile lor: că vin ajutoare din străinătate și le împart între ei, ca și ăsta care vrea amu' de primar de la ăștia cu ochiul ori trandafirul, ori dracu știe ce semn au pe afișe, s-a ocupat de ajutoare până și-o făcut încă o casă și n-o văzut nici un năcăjit nimic de la el ...

- Nu-i bine să furi! zise părintele Presecan.

- Da nu vă puteți ocupa acolo la județ de toți escrocii ăștia? Să veniți să faceți o anchetă să-i prindeți asupra faptului! Păi se poate așa ceva ...!? se arată indignat și diacul Iloaie.

Tânărul nu mai zise nimic ci se îndepărta binișor de acei oameni. Ei mai povestiră despre cât le este de greu și despre străinul rătăcitor, “Poate-l așteaptă și pe el cineva acasă și uite, umblă în campania electorală cu povești, zise părintele Presecan. Măcar dacă ar veni cu programe concrete”.

După ce trecu de tabla pe care scria cu litere mari LIMPEZIȘ tânărul, abătut și parcă puțin plictisit, a zărit o babă care stătea pe un bolovan. Se tot apleca baba și se căina, se tot cumpănea și vorbea singură: “Doamne cui ne-ai lăsat! Se duce lumea de răpă! Toți îs numa cu a lor!” auzi el trecând pe lângă babă și mai apoi, în spatele lui: “Doamne Dumnezeu de ce ne-ai lăsat?, de ce ne-ai părăsit că lumea parcă-i nebună? Hai Doamne și-ndreapt-o spre înțelepciune și iubire! Vino Doamne și arată-ne calea. Doamne Dumnezeu haide și ajută-ne!” Își întoarse capul și o suviță i se desprinsă despărțindu-i ochii albaștri, arzători: “Anul trecut am fost de trei sute șazeci și cinci de ori!” spuse el și-și continuă drumul neauzit, neluat în seamă. Cu ochii înspre cer baba nu vedea nimic în jur și se ruga mereu: “Miluiește-ne Doamne, haide și fie-ți milă ... Ai îndurare Doamne Dumnezeu și arată-te ...”

Străinul se topi printre plopii înalți, foșnitori.

(fragment din romanul ȚARA ASCUNSĂ)

TRATAT DESPRE ÎNFRÂNT

I

Uitarea - un privilegiu exclusiv al învinsului. Opusul ei maximal - *coșmarul* - va fi marea "pradă" a învingătorului.

*

Setea învingătorilor nu va fi domolită nici de apele Nilului.

Înfrântului îi va fi de ajuns o batistă înmuiată în oțet.

*

O ploaie torențială, un cutremur, o furtună pe mare nu te înfrâng, ci te copleșesc.

Înfrântul nu e niciodată o *victimă*.

*

Stoic ar trebui să fie învingătorul.

Cinic, își poate permite să fie învinsul.

*

Trădătorul este un delapidator grăbit: fură din tabăra înfrânților înainte de a fi numit "administrator".

*

Doar înfrânții împlinesc toate *denumirile*. Învingătorii le *consumă* înțelesurile.

*

Înfrântul *prăznuiește*. Învingătorul che-
fuieste.

*

"Orbul" s-a așezat într-o zi de duminică. Toți ceilalți, și-au găsit alte "zile".

*

Noaptea de Înviere: Ziua Internațională a Înfrânților.

*

Zborul! Obsesia dintotdeauna a omului ... El nu poate fi înfrânt, ci doar *frânt*.

*

Anotimpurile nu se înfrâng unele pe altele. Ele se succed. În succesiunea naturală nu există învinși și învingători. Relația învins-învingător nu se instalează decât în simultaneitate.

*

"Nimeni nu e profet în țara lui". Altfel: poți fi învingător în alte limbi, dar mereu înfrânt în limba natală.

*

Nu te poți "muta" dintr-o victorie, într-o înfrângere. Dintr-o victorie trebuie să te *prăbușești*.

*

Victoriile nu te definesc, ci te deșiră. Înfrângerile, însă, îți spun și ce puteai fi, păstrându-te, totuși, în tine însuți, cel ce ești.

*

Adevărații părinți își bat copiii doar pentru a fi înfrânți de aceștia.

*

Femeia e totdeauna învingătoare, chiar și atunci când e "bătută" de bărbat.

*

Victoria perfectă:
o înfrângere continuă.

Meditații

*

Zei nu înfrâng, ei pedepsesc.

*

Pe Diavol, Dumnezeu nu l-a înfrânt. L-a doborât doar, l-a aruncat din ceruri, lăsându-ne nouă, celor creați de El după chipul și asemănarea Lui, să-l înfrângem, nu prin putere - că a Lui e puterea - ci prin *credință*.

*

Isus, până în ultimul moment, înaintea răstignirii pe cruce, n-a făcut altceva decât să-și organizeze înfrângerea.

"Tubiți-l pe cel înfrânt!" – pare să spună. Iată de ce, în ideea de Dumnezeu, nu încap trufie.

*

De la "cunoaște-te pe tine însuți", la *înfrânge-te pe tine însuți*, sau de la "ești buricul pământului", la "nu ești nimic".

II

În termenii *Recesivității* lui Mircea Florian, înfrântul nu este mai slab decât învingătorul, ci *recesiv*.

*

"Singur ca un eșafod" notează undeva, în *Carnetele maro*, Aurel Dumitrașcu.

Mai singur este încă, după ce ca un învingător, a încheiat execuția, călăul.

*

"Trăiește-ți viața conform gramaticii!", ne îndeamnă poetul Ion Mureșan. Dar gramatica nu este altceva decât organizarea sintactică a unei înfrângerii semantice.

*

"Poți să-ți lași aici ca pe-o înfrângere rochia" – scrie Simion a' lu' Șuștic din Rozavlea.

Va să zică, ispita se vedește abia după ce te-ai dezbrăcat de toate înfrângerile.

*

"Învingerea despre sine singur..."; o superbă definiție a trufiei, formulată de cărturarii transilvăneni de la începutul secolului XIX.

*

Don Quijote de la Mancha (în fapt, Cervantes) – adică cel care, într-o epocă a marilor cuceriri, a ridicat înfrângerea la rang de virtute supremă.

*

După Mons. Vladimir Ghika:

"Pe cei care nu-i poți face să cunoască adevărul, învață-i cel puțin să nu-l disprețuiască"

Spun:

Pe cei care nu-i poți face să înțeleagă virtutea înfrântului, învață-l cel puțin s-o respecte.

*

Ion Caraion:

"După ce te gâtești în lacrimile învinsului femeile lui te iubesc".

*

După Leon Wieseltier:

"Nu: identitatea mea; ci: identitățile mele. În plural există mai mult adevăr".

Spun:

Nu: înfrângerea mea; ci: înfrângerile mele. În plural este mai multă smerenie.

*

Adrian Grănescu:

"Bărbații-nfrânți sunt niște militari ce-au pierdut războiul; fără identitate, fără grade puse la vedere, cenușii și egali, exploatați în munci zadarnice și iraționale pentru societate, demagogie politică, în suflet copii, poeți.

Femeile-învingătoare urcă spre culmi, fericirea le-mbată, calcă orice-n picioare, obligatorii trepte de scară, insignifiante piedici propulsatoare, supraviețuitoare unui dezastru-n care cine-i mai puternic, mai isteț, mai rapid, învinge, moralul, vai de el, moralul și-l păstrează puternic, de metal, durerea din suflet le roade, nu-i doctor să le poată găsi leacul, noroc că de la o vârstă orice femeie știe prea bine ce trebuie să ascundă".

*

Panait Istrati:

"Învinși sunt toți oamenii care se află către sfârșitul vieții în dezacord sentimental cu cei mai buni semeni ai lor. Sunt unul dintre acești învinși. Și fiindcă există o mie de feluri în a fi în dezacord sentimental cu semenii săi, precizez că este vorba aici de acea penibilă despărțire, care aruncă un om în afara unei clase, după o întreagă viață de aspirații comune cu această clasă și cu sine însuși, și care rămâne totuși credincios nevoii care l-a împins totdeauna de-a lupta pentru dreptate".

*

Cioran:

... Poporul, "cum nici un regim nu-i aduce salvarea, le suportă pe toate și pe nici unul. De la Potop și până la Judecata de Apoi, nu poate aspira decât să-și împlinească onest vocația de învins."

(Din volumul cu același titlu, în curs de apariție)

Ioan PINTEA

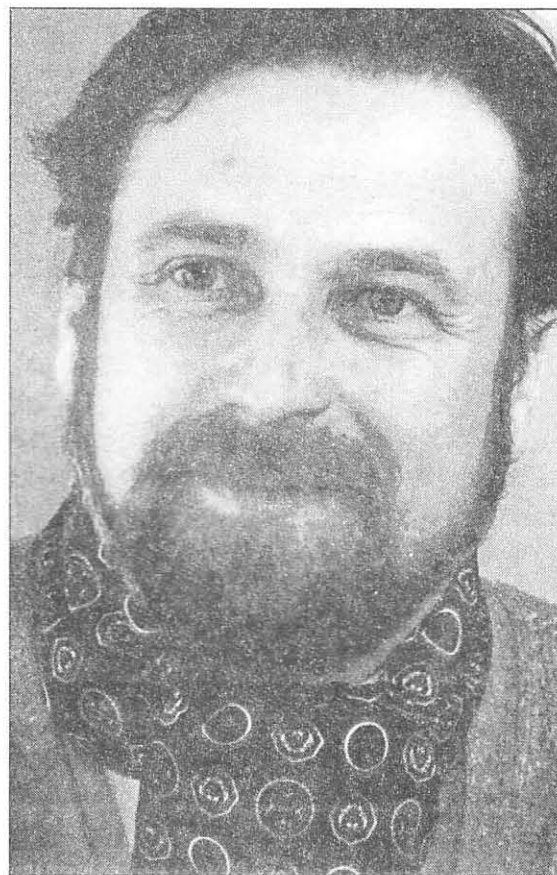
“VREAU SĂ VĂ ANUNȚ CĂ ÎN URBEA NOASTRĂ A APĂRUT, CU DISCRETIE, FĂRĂ SĂ FACĂ MULT ZGOMOT, DEPARTE DE URECHILE VELEITARILOR, DAR ȘI A CELEBRITĂȚILOR LOCULUI, O NOUĂ GENERAȚIE”

- *Mișcarea literară a fost comentată, consemnată, apreciată bine și foarte bine de majoritatea revistelor de cultură din țară. Te-ai așteptat la o asemenea primire?*

- Sincer să-ți spun, n-am crezut că vom fi primiți chiar atât de favorabil. Există o anume rețineră când e vorba de o revistă din provincie. Din fericire, *Mișcarea Literară* s-a bucurat de aplauze, nu de huiduieli. Au mai fost și cârteli, șușoteli, pe la colțuri, nesemnificative, dar ele, după cum bine știi, n-au venit din partea unor voci autoritare din cultura română, ci dimpotrivă, din glasurile pitigăiate ale veleitarilor de aproape și răuvoitorilor de tot felul. Cu toate piedicile și disfuncțiile administrative și financiare (suntem o redacție care muncim voluntar), ne-am străduit să ducem în fața confrăților, cel puțin până acum, câteva numere bine făcute. Mai mult decât onorabile, aș zice, de vreme ce Uniunea Scriitorilor a acceptat, încă de la numărul 4, să ne primească alături de celelalte reviste de cultură din România, sub umbrela sa. Nu e puțin lucru.

- *Se pare că în cele din urmă Consiliul Județean a înțeles și el necesitatea susținerii Mișcării Literare și s-a hotărât să devină finanțatorul acestei reviste. Au fost probleme în acest sens?*

- Au fost ceva probleme. Sper să nu mai fie. Dar, cum zic, în cele din urmă consilierii au luat lucrurile foarte în serios. Nu poți să dă râmi, fără motiv, o publicație care îl are drept fondator pe întemeietorul romanului românesc modern, Liviu Rebreanu. Mi se pare absurd și absolut aiurit să nu susții, din motive curat murdare și cameleonice, o revistă care este legată eminamente de numele lui Rebreanu. Nu putem vorbi la nesfârșit, la modul tâmp, despre

“meleagurile lui Coșbuc și Rebreanu”, “județul Coșbuc-Rebreanu” și să nu facem ceva concret, acum în posteritate, pentru ei. Majoritatea revistelor culturale, literare din țară (mai ales cele din provincie) au un singur finanțator: Consiliul județean. *Mișcarea Literară*, spun fără pic de modestie, face cinste culturii din acest județ. Așadar, Consiliul județean Bistrița-Năsăud poate fi mândru că a devenit editor al acestei reviste.

- *Revista are colaboratori de prestigiu: Nicolae Gheran, Mihai Sin, Nicolae Breban, Gheorghe Grigurcu, Adrian Popescu, Dan Ciachir, Ion Simuț, Gheorghe Crăciun, etc. Ce face Mișcarea literară pentru scriitorii locali?*

- Răsfoiește cu atenție numerele *Mișcării Literare* și vei vedea că, alături de numele pe care le-ai

Dialogurile Mișcării literare

pomenit, și altele pe care le-ai uitat fără voie, sunt publicați un mare număr de scriitori care locuiesc la Bistrița, sau la Beclean, sau la Năsăud. Cornel Cotuțiu, Aurel Podaru, Sorin Gârjan, Alexandru Uiuiu, Camelia Toma, Daniela Fulga, Andrei Moldovan, Al.C.Miloș, Victor Știr, Emil Dreptate, Vasile Cihorean, Ion Radu

Zăgreanu, Sever Ursa, Mircea Măluț, Icu Crăciun, Nicolae Bozbiu, redactorii revistei și atâția alții pe care din lipsă de spațiu nu-i mai amintesc. Ei nu sunt locali, nici provinciali, după părerea mea. Numele lor circulă în majoritatea revistelor culturale din țară și *Mișcarea Literară* îi publică fără discriminare. Că nu încurajăm și nu promovăm veleitarismul, asta e o altă poveste. Pe tema ei putem discuta ceasuri întregi. Dar, cred că, din nefericire, tot degeaba. Cine ar trebui să înțeleagă, nu înțelege, și basta!

- Există o "fisură", o lipsă, un neajuns la *Mișcarea Literară*?

- Din păcate, da. Dar, din fericire, orice "fisură", este amendată cu asupra de măsură de Nicolae Gheran. În lungi scrisori, două, trei pentru un singur număr (sunt cele mai frumoase scrisori pe care le-am citit în viața mea), ne spune de la obraz cam tot ceea ce am greșit în numărul respectiv. Ne face cu ou și cu oțet. Apoi ne iartă părințește și drept regret ne trimite un nou text pentru *Arhiva Rebreanu*. O lipsă? Un neajuns? S-ar putea ca sectorul critic al revistei să fie mai puțin împlinit. Suntem în așteptarea unor critici care să asigure și o direcție critică *Mișcării Literare*. De aceea ne-am dori o prezență mai insistentă, mai "activă" a colaboratorilor noștri: Daniela Fulga, Nicolae Bozbiu, Rodica Mureșan, Simona Konradi. Oricum, ne bucurăm că sunt alături de *Mișcarea Literară* destul de mulți scriitori din generații diferite originari din județ: Aurel Rău, Gavril Istrate, Grigore Traian Pop, Călin Teuțișan, Gelu Vlașin, Cristina Maria Frumos.

- Pentru că, iată, povestim despre Rebreanu și revista pe care a fondat-o în 1924, și pentru că ai amintit de Coșbuc, ce ne poți spune despre receptarea lor contemporană?

- Nu sunt eu chiar cel mai în temă să îți răspund. Ar fi bine să-l întreb, de pildă, pe domnul Nicolae Gheran, căruia Liviu Rebreanu i-a "tocat viața cu deamănuntul", cum îmi spunea într-o scrisoare zilele trecute, cel mai în măsură să-ți relateze despre tot ceea ce mișcă în "grădina Rebreanu". Despre Coșbuc e mai greu, pentru că Lucian Valea, din păcate, a trecut prea devreme la cele veșnice. Ar fi bine să-l întreb pe cei care se ocupă insistent și cu profesionalism de opera lui Coșbuc și Rebreanu. Pot, însă, considerându-mă, cu modestie, cel puțin un cititor corect, dar avid, al cărților

despre cei doi autori, să îți mărturisesc că opera lor n-a intrat într-un con de umbră și, din fericire, este supusă, din ce în ce mai mult, unor comentarii absolut adecvate și surprinzătoare. În ceea ce-l privește pe Rebreanu esențiale, după părerea mea, sunt cartea lui Nicolae Gheran "Tânărul Rebreanu", "Alt Rebreanu" a lui Liviu Malița și cărțile criticului și istoricului literar Ion Simuț de la Oradea. Probabil, Ion Simuț este vocea cea mai autorizată și cea mai grea, care se pronunță astăzi în România despre opera lui Rebreanu. Spun astăzi, pentru a nu-i uita și neglija pe excelenții rebrenologi: Mircea Muthu, Lucian Raicu, Aurel Sasu, Nicolae Crețu, Stancu Ilin, Adrian Dinu Rachieru, Teodor Tanco, Al. Săndulescu etc.

După comentariile și edițiile, clasice deja, ale lui Gavril Scridon, George Coșbuc a avut parte de un "vârf" în receptarea poeziei prin cartea lui Petru Poantă "Poezia lui George Coșbuc" și o abordare completă a vieții prin cele două volume scrise de Lucian Valea "Viața lui George Coșbuc" și tipărite la Editura "Timpul" din Iași. Din păcate, cartea lui Valea e de negăsit în librăriile și bibliotecile din județul nostru. Ea se află totuși, în câteva biblioteci personale. Dar nu este de ajuns. Mi se pare de-a dreptul scandalos ca o carte, cea mai bine alcătuită, exhaustivă și cea mai importantă despre viața lui Coșbuc, să nu fie pusă la dispoziția elevilor, profesorilor, cititorilor din județul nostru, județ atât de ahtiat și "topit" în ocaziile festive și festive de numele lui Coșbuc. Dar să revenim. După 1989 poezia lui Coșbuc are o receptare sporadică și parcimonioasă. Două momente aș vrea să le reții: apariția în 2001, în "România Literară" a unui eseu, fundamental, după părerea mea, în ceea ce privește soarta operei coșbuciene, scris de Mihai Zamfir și "interpretarea" lui Andrei Bodiu, un important scriitor nouăzecist (din păcate, după câte știu nici cartea lui n-a fost achiziționată și difuzată în județ), apărută la Editura "Aula" din Brașov. De notat: *Mișcarea Literară* a publicat fragmente din acest studiu extrem de serios și, aș spune, provocator.

O carte foarte interesantă, îndrăzneată, la nivel de contrapunct: clasic-modern-post-modern dedicată poeziei lui Coșbuc a scris Andrei Moldovan: "George Coșbuc și lirismul pragurilor". E un studiu curajos, care merită cuprins în orice bibliografie coșbuciană. Din nefericire a apărut într-un moment nepotrivit,

nefast pentru cultura românească (degringolada teribilă din primii ani postrevoluționari). O reeditare ar fi necesară și binevenită.

Nota bene: absolut fiecare număr din *Mișcarea Literară* conține eseuri și studii despre Rebreanu. Nu mai vorbesc de *Arhiva Rebreanu*. Lui Coșbuc, de asemenea, i-a fost dedicat, cu contribuții remarcabile, o mare parte din numărul 2 pe 2002.

Prin urmare, după cum vezi, cei doi mari clasici au parte de o "posteritate fericită", ca să-l citez pe directorul nostru Olimpiu Nușfelean.

- *Se editează foarte multe cărți. Apar peste noapte din ce în ce mai mulți scriitori. Ce părere aveți despre acest fenomen?*

- În primul rând ar trebui să avem o reflecție foarte serioasă despre noțiunea de scriitor, de om de cultură. Mai nou toată lumea scrie. Toată lumea scrie și tipărește cărți. Sunt pline gazetele de prezentări, de recenzii, care mai de care mai elogioase, la adresa mormanelor de maculatură. Nu știu cum și când se vor limpezi apele, dar știu cu certitudine că s-a provocat o confuzie de nedescris. E mult de discutat despre această situație. Eu zic, însă, să nu ne obosim și să o lăsăm, totuși, în seama tinerilor care vin. Fie că sunt poeți, prozatori sau critici, artiști plastici, filosofi sau antropologi. Pentru că, vreau să vă anunț, că în urbea noastră a apărut, cu discreție, fără să facă mult zgomot, departe de urechile veleitarilor, dar și a celebrităților locului, o nouă generație. Ea se formează mult mai serios decât generațiile noastre. Nu mi-e teamă să o spun. Îți dau și câteva nume, care deja lasă urme și confirmă pe unde trec: Dan Coman, George Mircea, Ioana Bradea, Simion Pop, Dorin Mureșan, Dan Alexandru Ilieș, Silvestru Dănilă etc.

- *Disparația unor scriitori, a unor oameni de cultură ca Lucian Valea, Valentin Raus, Dumitru Andrașoni, Luca Onul, Zaharia Sângeorzan, Tit-Liviu Pop, Viorel Paraschivoiu a "văduvit" peisajul literar bistrițean. Ce credeți că ar trebui făcut pentru memoria lor?*

- E, într-adevăr, dureros că scriitorii pe care i-ați amintit, și care ar fi putut onora, cu numele și textele lor, paginile revistei *Mișcarea Literară*, nu mai sunt printre noi. Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească în pace! Ca preot îi

pomenesc, alături de alți scriitori români trecuți la cele veșnice, în fiecare duminică și sărbătoare la Sfânta Liturghie. Îmi pare rău și, sincer, mă deranjează că posteritatea lor nu este respectată cum se cuvine și este umberită de neglijența semenilor. Cineva, cei apropiați, colegii de breaslă, instituțiile culturale și administrative din oraș și județ, ar trebui să "investească" sufletește și material pentru memoria lor. De ce în loc de strada Pârâiașului, a Lăcrămioarelor, a Arțarilor, a Turturelelor, a Liliacului (dau exemple absolut la întâmplare) n-ar fi strada Valentin Raus, Luca Onul, Viorel Paraschivoiu, Zaharia Sângeorzan, Dumitru Andrașoni, Tit-Liviu Pop etc. De ce pe blocul (chiar așa, blocul) unde a locuit Lucian Valea, Valentin Raus, Luca Onul etc. nu se poate pune o placă memorială? De ce Școala din Telciu, de pildă, n-ar purta numele poetului Luca Onul? E de laudat că Florica Dura s-a zbatut ca Școala din Valea Mare să poarte numele scriitorului Lucian Valea. E de admirat că Mircea Măluț și Olimpia Pop s-au ocupat îndeaproape de editarea unei cărți esențiale pentru biografia lui Lucian Valea "Generația amânată". E de apreciat că Alexandru Câtcăuan a "binecuvântat" biblioteca de la Casa de Cultură a Sindicatelor cu numele lui Luca Onul. Dar nu este de ajuns.

Nu sunt primul care pun aceste întrebări. Și le-au pus înaintea mea, făcându-le publice, adică publicându-le în presă, și alți doi confrăți: Cornel Cotuțiu și Victor Știr. *Mișcarea Literară*, deja revistă a Uniunii Scriitorilor din România, va înainta, în scurt timp, o adresă către Consiliul Municipal Bistrița și către alte instituții, prin care, alături de ceilalți colegi scriitori, redacția revistei va cere, nu numai un răspuns la aceste întrebări, dar și o rezolvare cât mai favorabilă cu putință pentru memoria scriitorilor dispăruți. Și pentru ca să și făptuim ceea ce vrem și cerem, *Mișcarea Literară* face un apel către toți cei care dețin texte și manuscrise aparținând confrăților noștri pomeniți, să le pună la dispoziția redacției pentru a fi publicate în numerele viitoare.

Dialog realizat de
Ion MOISE

“MCLUMEA” ȘI ALERTA IDENTITARĂ

Adrian Dinu RACHIERU

Frământările lumii de azi, aflată în reasezare, întrețin și amplifică criza identităților. Se practică chiar, pe scară largă, un maniheism contraproductiv: logica integrării, spun multe voci, intră în conflict cu eruptivul proces al reafirmării identităților. De unde concluzia - superficială - că fenomenul identitar ar fi un obstacol al integrării. Or, identitatea este mai profundă decât construcțiile geopolitice (multe artificiale) și nu se poate asigura - observă sociologul Ioan Mihăilescu - în cadrul unor structuri demografice sau teritoriale de nivel continental (1, p. 6); mai mult, prin integrare se cedează o parte din autonomie, dar nu și din identitate (1, p. 7). Ceea ce înseamnă că procesul integrator nu presupune drept condiție fatală ștergerea identității. Integrarea prin diferențiere păstrează atașamentul comunitar (teritorial, etnic, religios, lingvistic), implicit sistemele referențiale identitare. Ceea ce s-a întâmplat în unele țări ale U.E. în privința re-orientării electoratului pare mai degrabă a fi o reacție pro-identitară (1, p. 6), respingându-se, astfel, acuzele (grăbite!) care așezau fenomenul sub împovărătoarea etichetă a extremismului de dreapta. Oricum, identitatea - se știe prea bine - nu e o problemă de opțiune politică. Iar reacțiile în cauză, alertând clubul

Eseu

analizatorilor, erau anunțate de prognozele sociologice: reculul demografic al societăților vestice, în evidentă îmbătrânire și permisivitatea față de „masa migrațională” pregăteau astfel de șocuri culturale, implicit proliferarea / reactivarea „temerilor arhetipale”.

Paradoxal, era mondializării a deșteptat și scoriile naționalismului. S-a trecut de la intoxicare la demonizare; în replică la posibilitatea apariției unei „lingua franca” (engleza, în speță), proiect deloc utopic, interesul pentru localism mobilizează culturile „parohiale” și pasiunile identitare. Mai cu seamă că societatea de masă, pe fundalul mobilității, condamnă la anonimitate și atomizare iar trâmbitatul multiculturalism înseamnă o „ghetoizare”,

consfințind capitularea Europei în fața ofensivei „americanizării”. Fie că se vorbește abundent despre postetnicitate (precum un David Hollinger, pentru care drepturile colective nu mai au sens), fie că se invocă obsesiv post-democrația, e limpede că puternicii lumii dovedesc egoism și cinism. Absența certitudinilor pe termen lung într-o „societate flexibilă” (Richard Sennet), erupția individualismul primar agresiv, iresponsabil (cf. Amitai Etzioni), disoluția personalității în era mediatică (ștergând diferențele dintre cultura înaltă și „culinaristică”) ar trebui să conducă, crede Ralph Dahrendorf, la creșterea ponderii și rolului societății civile, la armonizarea intereselor individuale și sociale. Nu credem, cel puțin în actuala fază, că societatea civilă ar putea copleși rolul jucat de instituțiile statului (cum sună unele profeții sociologice hiperoptimiste) dar „întărirea comunității și a vocii sale morale” (cum cere Etzioni) ni se pare o doleanță credibilă și, poate, realizabilă, însemnând și salvarea specificității culturale.

În ceea ce ne privește, băjbăiala în „tunelul” tranziției denunță o fază inertiară; România, dezorientată, înecată în vorbăria integrării euro-atlantice are - s-a observat - o direcție, dar nu o strategie. „Țintele” sale de dezvoltare vor produce efecte-bumerang dacă, dincolo de risipa argumentativă și retorica cliseistică, larg împărtășită deocamdată, nu apar semnele bunăstării, risipind actuala demotivare (1, p. 9). „Eurooportunismul” este o uriașă șansa dar ea nu exclude dezvoltarea comunitară și nici apelul la prezervarea reperului identitar primordial, taxat nedrept ca o manie estică!

Că așa stau lucrurile, ne-o dovedește chiar faptul că în UE educația și cultura, ca principale instrumente de promovare a identității, sunt lăsate la „libertatea completă a statelor membre” (1, p. 6), în pofida tentativei unora de a impune sisteme normative comune. Cert e însă că absența unei strategii diminuează „capacitatea de negociere”,

oferindu-ne o politică de obediență; după cum integrarea nu înseamnă, automat, rezolvarea tuturor problemelor. Există, negreșit, un pachet problematic, în strictă competență a autorității naționale. Soluționarea lui presupune o sporită coeziune socială, solidaritatea - prin convergența eforturilor - fiind la baza oricărui proiect politic modern. Or, societatea există ca fapt social (în sens durkheimian) și ființează și ca proiect, angajând toate forțele, nu doar nucleul etnic și implicând refacerea încrederii, deopotrivă la nivelul relațiilor interpersonale și al integrării instituționale. Criza de încredere trebuie depășită. Va trebui să înțelegem că proiectul tranziției nu cere o ideologie obediență, manevrând inadecvat concepte și imagini mentale (cazul naționalismului rezidual, al disjunției zgomotos clamată sau conștiința etnică / conștiința civică sau a societății civile, văzută neapărat în relație opozitivă, ca parte privată, nepolitică - în accepție gramsciană - a suprastructurii sociale).

Reamintim apoi că o constatare de largă circulație, împărtășită, totuși, nu fără rezerve acreditează teza că, în general, „este bine ca societatea să aibă capital social” (2, p. 29). Deși termenul lansat, se pare, de Lyda Judson Hanifan (1916) suferă de imprecizie și se dovedește imposibil de cuantificat, el ar defini - după Fr. Fukuyama - „rezerva totală a relațiilor sociale de cooperare, bazate pe normele cinstei și reciprocității” (2, p. 31). Este evident că acea înfloritoare „artă a asocierii”, lăudată de Alexis de Tocqueville în condițiile celei mai individualiste democrații (evident, cea americană), a cunoscut o nouă erupție, favorizată de cercetările sociologului James Coleman și ale politologului Robert Putnam, interesați în anii '80 de rolul capitalului social în generarea societății civile.

Asupra acestei chestiuni stăruie și Jackie Smith, preocupat de posibilitatea apariției unei Societăți Civile Globale (3). Înainte însă de a aprofunda acest subiect vom reaminti că absența capitalului social, ușor de diagnosticat prin indicatorii tradiționali ai disfuncțiilor sociale, lasă să se înțeleagă că devianța socială denotă tocmai o lipsă de capital social. Iar acesta ar reflecta existența unor

norme de cooperare dar ar cunoaște o distribuție inegală, lipsind o evidență fermă privind apartenența grupală ori, dimpotrivă, lipsa de implicare civică (pusă în evidență de National Commission on Civic Renewal). Viața comunitară s-a deteriorat; afirmarea unor noi norme și a unei noi morale ar fi posibilă doar prin dialog cultural, societățile regenerându-și astfel, printr-un proces dificil, rezervele de capital social (2, p. 286). Jackie Smith e convins că societatea civilă e capabilă să genereze capital social chiar dacă R. Putnam (1995) limita această posibilitate la contactul face to face. Mai mult, examinând relația dintre organizațiile de mișcare socială transnațională și capitalul social, autorul menționat nota că astfel de organizații, în expansiune și câștig de vizibilitate, creează o infrastructură socială globală, mobilizând resurse politice pentru schimbări sociale. Dar centrul de greutate se deplasează spre acțiuni colective transnaționale câtă vreme recunoaștem „natura transnațională a problemelor” cu care ne confruntăm. Inventarul problemelor globale stimulează largi dezbateri publice și, implicit, apariția unor identități transnaționale, antrenând colaborarea dintre agenții statali și mișcările cetățenești.

Este favorizat dialogul transnațional, mobilizând grupuri marginalizate și asigurând democratizarea procesului politic global. Astfel de mișcări sociale organizate transcend politicile locale (naționale) și penetrează sfera relațiilor internaționale, fără a avea însă și posibilități decizionale. Mediind între interesele locale și instituțiile globale (Banca Mondială, FMI) ele încurajează o presiune globală în creștere, asigurând contactul între grupurile nonstatale și instituțiile internaționale. Transnaționalizarea mișcărilor sociale fructifică oportunități și identifică soluții colective, apărând „o demnitate culturală globală” (3). Cum guvernele naționale nu pot impune decizii interstatale, acest activism transnațional, sensibilizând opinia publică (pusă în fața unei problematice criziste de dimensiuni planetare) ar asigura tocmai dezvoltarea capitalului social global. Implicit, fortificarea societății civile globale, înțelegându-se că gravitatea problemelor cu care se

confruntă umanitatea, departe de a genera efecte locale (pe fundalul unui pacifism amenințat) obligă la o abordare planetară. Să menționăm doar campania Greenpeace ori ofensiva Earth Action, atenționând că acele câștiguri militaro-economice (prioritare în sfera decizională a marilor puteri, îndeosebi) atentează, pe termen lung, la însăși supraviețuirea speciei. Iar globalizarea, ca proces în marș, ne îndeamnă să gândim responsabil la soarta planetei, înțelegând că întronarea unei conștiințe planetare ar fi cheia rezolvării atâtor chestiuni nevralgice, cumulative în orizontul crizist al noului mileniu. Societatea civilă globală poate interveni, credem, salvator.

Odată cu mondializarea vieții sociale pe agenda sociologiei s-a înscris, ca obiectiv prioritar, redefinirea conceptului de realitate socială. Realitatea globală a devenit, se vede bine, un suprasistem social asaltat de un inventar crizist, cumulativ, gata să scape de sub control; iar multiplicarea și „autopropulsarea” problemelor, creșterea interdependențelor acuză absența unui centru decizional, apt de a gestiona - crede Armand Mattelard - noua ideologie globalitară (4, p. 74-83). Să observăm, întâi, că discursul universalist propune o falsă imagine a satului global (McLuhan) ignorând polarizările lumii de azi. În fond există într-o asimetrică lume-arhipelag, oferind violente segregări sociale; „ghettouri de siguranță” dar și întinse zone asincrone, de sărăcie endemică făcând din întâlnirea dintre particular și universal o sursă de conflict. Ceea ce ar obliga la o re-teritorializare a mizelor mondializării (4, p.81), dincolo de superficialitatea extensiei - ca poiză civilizațională - a produselor, tehnologiilor și modelelor de viață prin vectorul consumerist.

În plus, devine tot mai apăsător-anxioasă constatarea că globalizarea nu este doar o provocare conceptuală. Retorica ei dezinvoltă nu se poate dezinteresa de gestiunea totalitară și securitatea globală, noi fiind departe de a oferi generațiilor care vin o lume „mai sigură”, unificată sub spectrul spaimelor comune. Motiv de a pleda pentru edificarea unei conștiințe globale, însoțind și modelând ascensiunea culturii globale, posibilă prin

„explozia” tehnologiilor audio-vizuale, firește globalizatoare. Ea se instaurează ca experiență mediată și ține cont, inevitabil, de conexitatea (John Tomlinson) cu care ne confruntăm. Dar o cultură globală este departe de a fi monolitică, înaintând uniliniar în postmodernitate. Unii analiști (cazul lui Anthony Smith) consideră că ar fi chiar prematur să discutăm despre o astfel de posibilitate; evident dacă nu restrângem câmpul analizei la promovarea globală a bunurilor de consum, beneficiind de o popularizare eficientă, rapidă și zgomotoasă sau la avalanșa de imagini și informații, bombardându-ne cotidian și alimentând falsa teză a omogenizării culturale. Complexitatea procesului nu poate fi ignorată; pe de o parte, el ne propune identități alterate, experimentând „dis-locarea”, pe de altă parte, accelerarea aculturației, atentând la memoria colectivă pare vidată de orice implicare emoțională. Oricum, practicile culturale fac din comercializare argumentul suprem al cotidianității impunând cultura de week-end, în izbitoare degradare axiologică. Capitalismul se extinde prin „rețeaua rizomică de consumatori” și prezența lui ca mod de viață pare a-și găsi argumentul forte nu în seducția ideologică a textelor doctrinare ci, îndeosebi, prin cultura consumeristă, transformând totul în bunuri de consum. Avea dreptate S. Latouche să observe că McLumea înseamnă o standardizare internațională a stilurilor de viață și că procesul la care asistăm (numit de autorul francez westernization) este în esență anticultural, sufocând diversitatea.

Din unghi sociologic, orice cultură, se știe, este intim legată de un anume loc (spațiu) și vădește coerență prin efortul (colectiv) de construire a sensului. Localul a fost și rămâne suportul identității. Când Giddins (1990) vorbea despre dislocare și Clifford (1992) pomenea de „culturi itinerante” era vizat fenomenul de penetrare și interferență a culturilor. Or, „legăturile culturii cu un anumit loc sunt slăbite de conexitatea complexă” (5, p. 48). Suntem martorii planetari ai unor evenimente „la distanță”, primim, prin fluxul de informații și imagini, „vizita” altor culturi, topim zestrea culturală în orizontul globalității, nutrind o experiență comună, ocupând o

modernitate ambiguă, accesibilă la nivelul culturii media, oricum nelocalizată. Lumea e un întreg, mobilitatea elitelor evidențiază „infidelitatea” lor (prin slăbirea legăturilor cu „rădăcinile”) încât deteritorializarea culturii este în curs. Întrebarea e dacă ne putem procura, astfel, o identitate globală. Pentru a atinge globalitatea, repertoriul identitar trece prin cercuri concentrice de apartenență, fixându-se primordial în local. Și pare puțin probabil că, într-un viitor previzibil, perspectiva etno-istorică va fi abandonată. Mai ales că sistemul statelor-națiuni rezistă, identitățile naționale fiind construite în timp, printr-un efort de durată, cu cert efect inhibant asupra identității globale, de dorit a fi asimilată rapid. Din această pricină, scepticismul afișat de mulți analiști este nu doar explicabil ci și înțemeiat. În plus, după cum nota același John Tomlinson, logica occidentalizării - manevrată de unii teoreticieni euforici - e tributară relației de dominație, globalizarea fiind, indiscutabil, un proces inegal (5, p. 139). Ideologii globalizării găsesc că procesul se anunță providențial, construind și multiplicând un „suflet global” (Pico Iyer), oferind șansa imersiunii în alte culturi. Să notăm, în treacăt, că multiculturalismul afișat, promis și invocat nu înseamnă, realmente, și educație multiculturală. Iar reacțiile potrivnice, aplicând fără ezitare eticheta maleficității, vor recunoaște, totuși, că nivelul statului-națiune nu oferă un cadru adecvat pentru rezolvarea problemelor, angajând acum o responsabilitate planetară. Acumularea efectelor globale obligă la o gestionare corespunzătoare la scara lumii (worldwide) câtă vreme împărțim o planetă iar societățile particulare se dovedesc neputincioase. Să fie acronimul globalizare soluția salvatoare, stingând conflictele dintre local și global? Gândind, așadar, din perspectiva globalului și acționând local, fără a uita de implicațiile culturale ale deciziilor politice?

Dar - ne întrebăm - poate fi controlată globalizarea sau este o ideologie fără stăpân? Încercând un răspuns, Achim Mișu propunea o distincție între globalizare (ca proces multi-dimensional), globalism (ca mesaj ideologic) și globalitate, inventariind faptele petrecute, constatabile (6, p. 107). De regulă, preopinienții

comit o dublă eroare: reduc globalizarea la dimensiunea economică și, replicând celor care consideră cultura globală ca omogenizată și omniprezentă, consideră că fenomenul cultural rămâne imun la tăvălugul globalizării. Dacă globalizarea economică e vizibilă prin efecte, încurajând tendința omogenizantă, nu mai puțin inventarul problematic-alarmist al Planetei, începând cu pericolul nuclear, dezastrelor ecologice, dezintegrarea socială, bomba demografică s.c.l. obligă la o percepere a întregului și la conștientizarea consecințelor, punând sub semnul întrebării însăși soarta umanității.

Nu sunt puțini cei care înțeleg globalizarea ca strictă occidentalizare. Dar teza occidentalizării lumii, enunțată de un S. Latouche (vezi *The Westernization of the World*, 1996) înseamnă și un triumf al Occidentului? „Familiarizarea” cu anumite stiluri de viață / nivel de consum, dezvoltând febril un „cosmopolitism practic” (Dick Hebdige, 1990) întreține dominația culturală dar estompează senzația de proprietate (vezi, de pildă, „McDonaldizarea culturii”, instaurând transconsumerismul). Dacă instituțiile modernității, cu pretenții universalizatoare sunt omniprezente (ceea ce este indiscutabil), expansiunea Occidentului, stimulând avântul omogenizant nu poate fi tăgăduită. Să nu uităm însă că hibriditatea la care obligă epoca a stârnit reacții culturale, că expansionismul vestic a trezit mișcări de rezistență pe fundalul recalcitranței, că, în fine, chiar „tiparele geografice de dominație” au fost zdruncinate (5, p. 135), declanșând criza ordinii occidentale. Iar angoasele postmodernității, prin descentralizare, infidelitate față de instituțiile-mamă și nesiguranța relațiilor de putere au potențat experiența incertitudinii și au încurajat declinul încrederii (Giddens). Ceea ce înseamnă subminarea dialogului.

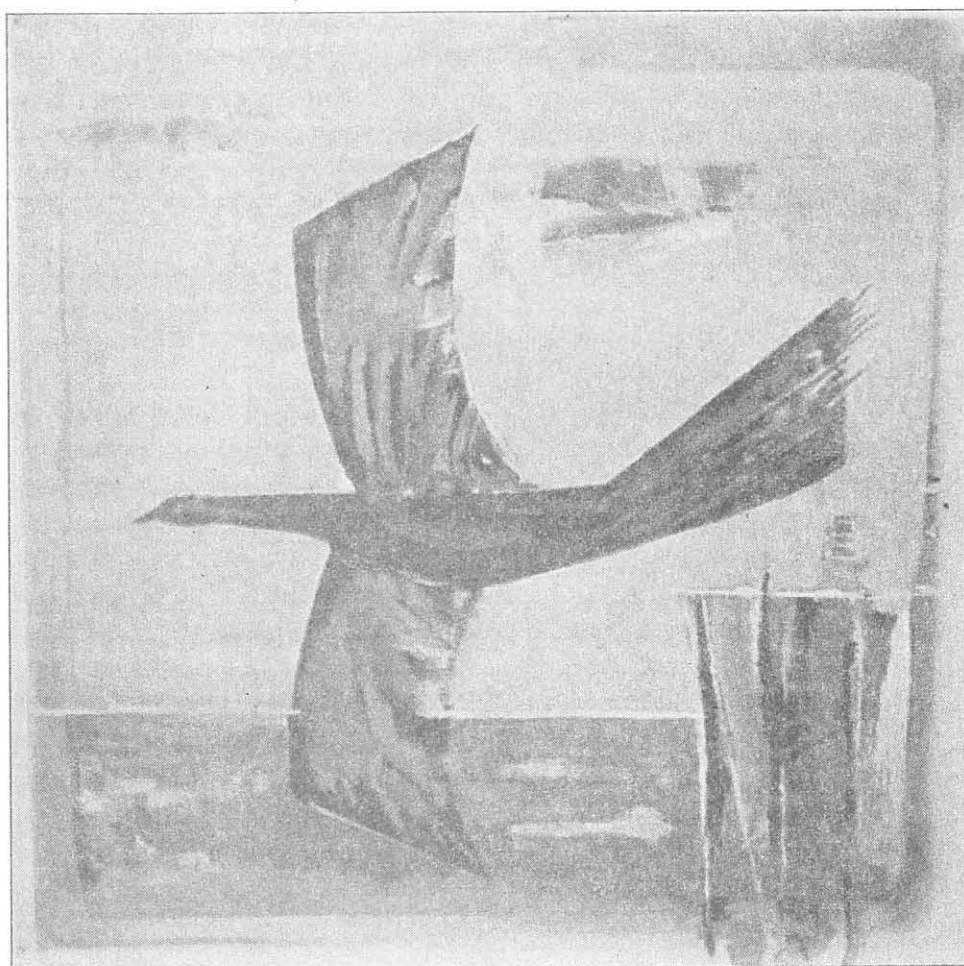
Dezvoltând capitalul social, societatea civilă globală își propune să încurajeze tocmai dialogul transnațional, singurul în măsură să favorizeze gestionarea corectă a problemelor de rang planetar. Paradoxala lume de azi cultivă un mediu cultural în extensie pe măsură ce rolul culturii este, vizibil, în scădere; mai mult, infestată de consumerism, ea se

degradează accelerat și devine o cultură de alt tip, subjugată de piață, impunând - odată cu invazia mediocrității - senzaționalismul palpitant, avid de succes. Să fie vorba de un „anti-realism conștient” (7, p. 336), cum pare a crede Zinoviev? Cultura modernă plebee, oferită în flux, transformă mijloacele tehnice în instrumente culturale, cu o semnificație de sine stătătoare; sub aparența omogenizării, cultura media adâncește, de fapt, alienarea și izolarea și pare a atenta tocmai la „capitalul social” al umanității.

NOTE:

1. Ioan Mihăilescu, Identitate, Universitate și integrare europeană, în România XXI, nr. 1/iulie 2002, Anul I (Convorbire cu Paul Ghițiu).

2. Francis Fukuyama, Marea ruptură: natura umană și refacerea ordinii sociale, traducere din engleză de Liana V. Alecu, Ed. Humanitas, București, 2002
3. Jackie Smith, Societatea civilă globală?, în American Behavioral Scientist, septembrie 1998, vol. 42
4. Mondializarea dincolo de mituri, volum coordonat de Serge Cordellier, Editura Trei, 2001, traducere din limba franceză de Margareta Batcu
5. John Tomlinson, Globalizare și cultură, Ed. Amarcord, 2002, traducere de Cristina Gyurcsik
6. Achim Mihu, Sociologie generală, vol. I, Ed. Napoca Star, 2002
7. Alexandr Zinoviev, Occidentul - Fenomenul occidentalismului, Traducere de Nadejda Stahovschi, Ed. Vremea, București, 2002

BASME ȘI SĂRBĂTORI

Mircea TĂMAȘ

Nu este ușor de înțeles de ce basmele sunt considerate mai ales „povești pentru copii”. Faptul că „binele” învinge întotdeauna „răul” nu poate fi un motiv suficient de puternic; numai „moralismul” societății noastre ne face să credem că este. Analizând chiar și superficial basmele, găsim o mulțime de absurdități, cruzimi și elemente imorale. Mintea unui copil ar putea fi șocată și tulburată la citirea sau ascultarea unui basm; dar așa ceva nu se întâmplă. Oricine știe că basmul nu este „real”. Totuși, cum este posibil a se permite ca basmele să marcheze începutul educației unui copil? Unele basme prezintă copii alungați de părinți, condamnați să rătăcească prin pădure, mame rele, fete automutilându-se, ca surorile Cenușăresei, capete tăiate etc., etc. Cele mai cunoscute basme sunt pline de trădări și crime, abuzuri suferite de copii și animale. Cum poate atunci un basm să fie literatura potrivită pentru un copil inocent?

Răspunsul îl constituie simbolistica tradițională. Odată cu decăderea ciclică, sămburele spiritual a devenit ascuns pentru ochii profani și unul dintre mijloacele eficiente de camuflare și de menținere a lui în viață este folclorul, și în cadrul acestuia, basmele pentru copii. Folclorul, ca și mitologia, reprezintă „rezervorul” ce păstrează vestigiile spirituale ale unor societăți tradiționale apuse, iar o metodă majoră de transmitere a înțelepciunii tradiționale o constituie calea „copilărească”. Un adult ar fi tentat să schimbe ceva, să intervină cu aroganța specifică individului, să se joace de-a Dumnezeu. Or sămburele spiritual tradițional este imuabil și veșnic, nu are nevoie de modificări ce numai l-ar profana. Copilul, din contră, este inocent și dotat cu o „inconștiență” ce îl face ideal pentru a prelua și conserva vestigiile tradiționale. Basmele, cântecele, jocurile, toate aceste copilării sunt încărcate cu noime spirituale și simboluri tradiționale, copilul fiind cea mai bună audiență și cel mai bun gardian al lor. Învățăături

inițiatice și spirituale, rămase fără cadrul normal și organizat tradițional, s-au ascuns în „folclor”, în basmele ce au fost transmise nealterate de-a lungul veacurilor, așteptând să fie descoperite și citite cu „ochiul inimii”. Folclorul românesc este o adevărată comoară în această privință.

Basmele noastre, baladele, colinzile, ghicitorile, dansurile populare, ce în mod eronat se consideră „producție a geniului popular”, sunt tot atâtea moduri de camuflare a sămburelui inițiativ și spiritual al unor civilizații tradiționale acum dispărute.

Datinile și credințele, frumoasele noastre povești și basme, imensa mare de poezii populare, de lacrimi și de dureri cristalizate, baladele - depozitarele tradițiilor, proverbelor și cimiliturilor cu notele lor variate -, care toate împreună alcătuiesc tezaurul amintit au fost fântâna din care și astăzi încă sorbim duh de viață și de conservare națională. Deși acest tezaur nicicând nu va dispărea, deci va rămâne veșnic jeratic de încălzire în vatra poporului, totuși, văzând cum valurile civilizației precum și alte împrejurări ce nu atârnă de la noi, ne răpesc câte un obicei, ne falsifică câte o credință, ne îngroapă proverbele - trebuie să ne ridicăm glasul întru apărarea acestei proprietăți.

Povestea sau basmul reprezintă unul dintre cele mai comune forme de manifestare ale Tradiției, conservând caracteristicile majore ale acesteia. Basmul nu are o origine definită, nici un autor anume; s-a transmis nealterat de-a lungul timpului, ab ore ad aurem, „de la gură la ureche”, intrând în „perioada istorică” și fiind relativ recent consacrat în scris. Ca și în cazul marilor doctrine tradiționale, precum Kabbala sau Sufismul, ori al scrierilor tradiționale, precum Mahabharata sau Iliada, strădania de a găsi un autor anume, sau de a stabili data „creației”, este ridicolă, căci în astfel de cazuri respectiva doctrină, sau scriptură, sau basm

circulă deja de mult timp pe cale orală. Cum zice excelent Hocart: „Apariția unei datini într-un text este foarte rar prima sa apariție în lume. Ea adesea nu este notată decât atunci când începe să dispară”; cu alte cuvinte, consemnarea în scris a unor tradiții sau doctrine era adesea semn de slăbiciune a societății respective, reprezentând nu începutul ci oarecum sfârșitul ei.

Povestea sau basmul este o lucrare pur tradițională. Etimologic, tradiție înseamnă „ceea ce se transmite” sub o formă sau alta, fiind însă vorba de transmiterea unor elemente sacre, efectuată fără întrerupere, printr-o filieră regulată și continuă, elementele avându-și originea dincolo de ciclul umanității prezente, cu alte cuvinte având o origine „non-umană”. Într-o societate tradițională, totul avea un caracter sacru, fiecare membru al ei îndeplinind în mod ritual o activitate învățată printr-o transmisiune regulată, deci prin tradiție, refăcând ceea ce făceau zeii la început; numai o dată cu decăderea ciclică, când profanarea a dobândit tot mai mult teren, lanțul transmiterii regulate s-a întrerupt, pierzându-se legătura cu principiile, și pentru omul modern orice obicei vulgar și invenție individuală a devenit ceva „tradițional”.

Un element de seamă al poveștii tradiționale este continuitatea, adică transmiterea sa neîntreruptă, fără modificări ale sâmburelui esențial. Chiar dacă basmul s-a îmbrăcat în haine noi, adaptându-se timpului istoric și cerințelor diverselor epoci, aceste haine nu au afectat de fel symbolismul și noima sa spirituală. Chiar dacă eroii basmului au căpătat, unii, nume de personaje istorice, chiar dacă anumite evenimente apar ca „istorice”, toate acestea constituie numai o tehnică prin care datele tradiționale și-au asigurat supraviețuirea și perpetuitatea. O aceeași continuitate sacră se cere respectată în toate domeniile, fie că este vorba de meserie, nuntă, dans ori război, numai atunci o societate se poate numi tradițională, adevărată și binecuvântată. Orice ruptură, indiferent unde, produce slăbirea și înjosirea societății, căci transmisiunea neîntreruptă este o condiție esențială în menținerea legă-

turii cu Principiul și deci în asigurarea unei realități și autenticități de fond, orice rupere a acestei legături însemnând „uciderea” spiritului, rămânând numai „litera moartă”, coaja netrebnică. Este ca și cum sfoara ce leagă păpușa de Păpușar a fost tăiată, și păpușa și-a pierdut orice realitate, devenind un Pinocchio neînsuflețit. De aceea, în decursul vremurilor, orice întemeiere, nu numai a unui element al vieții societății respective, ci a societății însăși, fie ca centru (cetate, templu) sau ca țară ori regat, a avut grijă să promoveze o „istorie sacră” prin care să-și ateste „realitatea” și „ortodoxia”.

Exemplul cel mai cunoscut este cel al Romei ce s-a considerat directă moștenitoare a Troiei, Troia fiind una dintre cetățile antice ce simboliza Centrul spiritual. Se spune că Eneas a dus cu el în Italia Palladium-ul, sacra statuie a zeiței Pallas-Athena ce coborâse din ceruri în Troia, devenind emblema ei sfântă; această poveste ilustrează transmisiunea principiilor sacre și a influenței spirituale de la Troia la Roma, Palladium-ul, ca și Sf. Graal, fiind un simbol al Tradiției însăși. În același mod, când Constantin cel Mare a întemeiat Constantinopolul, Palladium-ul a fost mutat în noua capitală, un gest ce dezvăluie neîntrerupta transmisiune a Tradiției sacre, chiar dacă Roma reprezenta o societate „păgână” iar Bizanțul una creștină. Tot așa, catedralele gotice au fost ridicate pe locul unde deja existau urme ale unor temple păgâne, și ne aducem aminte de Meșterul Manole ce, împreună cu Negru-Vodă, căuta „un zid părăsit / și neisprăvit”, cu alte cuvinte căuta un „loc sacru”, în felul acesta asigurându-se transmisiunea neîntreruptă a influențelor spirituale coborâte în lume o dată cu facerea ei.

Dacă povestea ca element tradițional reflectă statutul Tradiției, fiindu-i măsură, ea își păstrează funcțiunea chiar și după ce sacrul a căzut în profan. Civilizația modernă, profund profană, își trădează natura tocmai prin atitudinea ei în raport cu povestea. Omul modern nu numai că nu este capabil să înțeleagă un basm, dar pentru el toate cele lipsite de „credibilitate” sau temei „științific” sunt simple „povești” sau „basme”. Prin urmare, însuși cuvântul „basn” (ori „poveste”) a

decăzut, profanându-se. La începutul lumii, gândul, cuvântul și fapta erau una, de aceea când Dumnezeu a zis: „Să fie lumină!” a și fost lumină. Într-o societate profană, omul una gândește alta vorbește, și cu atât mai mult, una vorbește și alta făptuiește; din această cauză, pentru omul profan miturile, legendele, riturile, simbolurile, sunt doar niște „povești”, adică niște fantezii, când de fapt ele cuprind cea mai înaltă realitate. Ca urmare, povestea cu transmiterea Palladium-ului, sau strădania unora de a-și face strămoși mitici din daci, sunt doar „basme”, iluzii fără suport material; numai că, din punct de vedere supernal, „poveștile” fără realitate sunt apanajul exclusiv al omului modern și al omului de știință.

Desigur, ne putem întreba astăzi, în lumea noastră profană, ce rost mai are să scriem despre Tradiție și sacru? Cine va mai citi sau va mai fi interesat de Poveste când mentalitatea omului modern e plină de pozitivism și opacă la basme? Răspunsul ni-l dă Sf. Grigorie Palamas.

Sfântul Filotei, biograful Sfântului Grigorie Palamas, înregistrează modul cum acesta și-a început scrisul. După o perioadă de

severă asceză și o cercetare dumnezeiască, Sf. Palamas se afla în afara mănăstirii Marea Lavra, într-un schit, un fel de școală a isihiei. După două ore de rugăciunea minții și meditație într-o adâncă liniște, el a căzut într-o stare de ușoară somnolență, și a intrat într-o stare de contemplație divină. Credea că ține în mână un vas plin cu lapte, care, brusc, a început să se verse. Apoi se făcea că laptele se transformase într-un vin minunat care se revărsa neîncetat pe hainele și mâinile sale, înmiresmându-le în chip minunat. Apoi și-a făcut apariția un om „plin de lumină”, care i-a spus să împărtășească și pe alții cu această dumnezeiască licoare ca nu cumva să curgă în deșert, deoarece era Darul lui Dumnezeu care nu va înceta să-l umple și trebuie să fie dăruit din plin tuturor. Sf. Grigorie și-a mărturisit apoi neputința de a împărți această dumnezeiască licoare, spunând, de asemenea, că nu existau oameni care să fi căutat aprig astfel de învățături. Dumnezeiasca arătare îi răspunse că el trebuie să-și facă datoria și să lase în seama Domnului nostru Iisus Hristos grija de a căuta astfel de oameni.

Cornel COTUȚIU

1

În zilele pregătitoare ale "Saloanelor Liviu Rebreanu" dl. Niculae Gheran a propus organizatorilor ca întâlnirile cu publicul să înceapă la Beclean, moderatorul și preparatorul dialogului urmând să fie profesorul Andrei Moldovan.

O plăcută suprapunere. În aceleași zile, 27-28 noiembrie, se derulau "Zilele Școlii Liviu Rebreanu" din Beclean.

A. Moldovan are un gând și se consultă cu dl. Gheran la telefon: Simpozionul cu tema "Corespondența lui Liviu Rebreanu" să fie alcătuit din intervențiile a cinci tineri. Dl. Gheran încheie convorbirea astfel: "Dragă Andrei, tu întreg la minte nu ești și eu sunt nebun de tot ca să nu fiu de acord cu tine".

Din această frumoasă "nebulă" a rezultat o splendidă întâlnire datorată celor cinci protagoniști: Adina Beian și Nelia Puica (profesoare la Colegiul Național "Petru Rareș" Beclean) și Dana Hiticaș Moldovan, Sergiu Pastor, Nelu Diacon (studenți la Cluj-Napoca).

M-am alăturat și eu acestora, cu oarecare stânghereală, pe motiv că aș putea distona în raport cu rostirile sprințare ale antevorbitorilor.

Intervenția mea a avut un titlu, care parafrazează (e ușor de recunoscut) titlul

Exerciții de bunăvoință

dedicației
lui Ion
B u d a i

Deleanu din "Țiganiada". Epistole închinătoare către Niculae Gheran, vestit cântăreț.

Și începeam așa:

Inerția datorată anilor antedecembriști e încă vie.

"Colocviile Coșbuc"? Atunci dă-i gâlgâit și exclusiv pe seama bardului de la Hordou. Chit că s-au cam epuizat epuizantele teme coșbuciene, dedicându-i-se teme superfine de genul (exagerez, firește): Firul de praf, din colțul odăii, sau: Ipostaze ale părului creț în erotica lui Coșbuc.

La "Saloanele L. Rebreanu" tot așa: Au fost niște ani când s-a mers exclusiv pe opera rebreniană.

Dar au fost și ani când s-a ieșit din mecanica festivalului "Cântarea României" și Coșbuc sau Rebreanu au devenit cupola de spirit, competență și adevăr sub care s-au ținut convorbiri cuprinzătoare privitor la poezia sau proza românească, eseistica și filozofia universală.

2

Coșbuc și Rebreanu nu trebuie înțeleși, la aceste manifestări, ca pretexte pentru gâlceavă, relaxare, agape sau prilejuri pentru aranjamente revuistice ori editoriale. Ei pot fi și au fost - aștri tutelari pentru fapte de cultură, care au marcat destine, direcții literare. Așa încât, la "Saloanele Liviu Rebreanu" de ce să nu vorbești și despre Marin Preda sau D.R. Popescu? Exemplele pot continua, dar mă opresc aici, pentru a nu da impresia că forțez uși deschise.

De fapt, ce a fost până acum, în intervenția mea, s-a constituit ca un preambul la "obiectul" rostirii mele și care se numește Niculae Gheran.

Ne știm de mai multă vreme, corespondăm arar, ne mâniem unul pe celălalt foarte rar, însă, mai nou, grație "Adevărului literar și artistic", am parte săptămânal de o întâlnire în care dialogul comportă o ținută particulară: Eu îl citesc în pagina pe care și-o organizează în funcție de gânduri și intenții proprii, iar eu, cititorul, neputând să-i răspund, să-l provoc, rămân, totuși, cu un beneficiu bogat.

Zic așa, gândindu-mă că această pagină săptămânală din "Adevărul literar și artistic" valorifică, număr de număr, zeci de ani de cercetări în arhive și biblioteci.

Nu mai departe decât corespondența. E formidabil să ai acces la atâtea epistole expediate de Liviu Rebreanu sau primite de la confrăți întru condei, rude, cunoștințe, anonimi.

Să le descoperi, să le citești, să le transcrii, să le comentezi, să le așezi în contextul vieții literare și vieții literaturii ale vremii, să rămâi constant și tenace în judecățile de valoare asupra operei și vieții scriitorului, să găsești o dreaptă așezare a adevărului, să lași posterității atâtea consemnări, impresii despre lumea prin care treci și s-o faci uneori cu umor ori sarcasm, cu tristețe (bine mascată) sau cu vivacitate (la timp strunită).

Toate acestea m-au determinat să-l consider pe dl. Nicolae Gheran un prozator peste care s-au prăbușit patru pereți de bibliotecă și care a găsit calea de a ieși dintre cărți și manuscrise prin cutezanță, sacrificiu și generozitate.

3

Scrisoare deschisă

Domniei Sale, domnului Profesor Gavril Istrate, cât și celor care (încă) mă iau în seamă.

Precum se știe, a apărut la Bistrița o nouă tipăritură, numită "Litera Nordului".

"Colegiul redacțional consultativ" impresionează prin numărul persoanelor incluse. E cât efectivul a două echipe de fotbal. Director fondator: același nechemat în sfera culturii - Dumitru Munteanu.

Regret prezența Domniei Voastre în postura de editorialist la o publicație schioapă. Dacă e vreo vină aici, ea este a veleitarilor, care se consideră "redactori responsabili de număr".

"Venerabile Domn, nu aceasta este "litera nordului", nici sub aspect geografic, nici cultural. Nici măcar la propriu, decum la figurat. Asta este una. A doua: Revuistica zonei trebuie așezată/reășezată pe cărămizi reale și nu nostalgice sau partizane.

Nici pe departe intenția (aparent obraznică) de a vă trage de mânecă, privitor la un moment actual din presa românească, legat de zona Bistriței și Năsăudului. Dar, prin intervențiile unor nume, precum Gavril Istrate sau Al. Husar (și a altora), adevărul trebuie cultivat cu atenție, bunăvoie și bună cunoaștere.

Mă refer la revista MINERVA (ediția 1990-1999), vârată de Domnia Voastră la categoria efemeridelor și despre care, în editorial menționați doar atât: "reluată după 1989".

Maestre, ediția postdecembristă a "Minervei" este - rezon! - cea mai importantă revistă de literatură și artă din spațiul bistrițeano-năsăudean - de la începuturi și până azi. Și, cu acest profil, apărută pe cea mai lungă durată. "Gazeta Bistriței" sau "Săptămâna" au fost publicații eclectice, dar nu literar-artistice.

La Biblioteca Universitară "Mihai Eminescu" din Iași, "Minerva" postdecembristă are o colecție integrală grație bunăvoinței d-lui Corneliu Ștefanache. La Năsăud, prin receptivitatea profesorilor Eugenia Ilovan și Ion Lăpușneanu, lumea culturală avea acces, număr de număr, la această revistă - dar (ciudat?) era cunoscută mai bine la Ploiești, Timișoara, Iași, Suceava, Câmpulung Moldovenesc, Sibiu, Cluj sau în Israel, Canada, SUA, Franța, Germania.

Vă înțeleg această sincopă în informația prodigioasă a Domniei Voastre, dar regret girul pe care l-ați dat unei publicații născută moartă.

N-avea nimeni nevoie de ea.

"Mișcarea literară" (aflată în al doilea an de apariție) și cele două suplimente literar-artistice găzduite de "Răsunetul" și "Mesagerul de Bistrița-Năsăud" acoperă din plin nevoia de valorificare a potențelor creatoare din zonă și a receptării creațiilor artistice din țară sau de peste hotare.

"Văd necesitatea apariției unei noi reviste" - afirmați în editorialul din nr. 1 al tipăriturii "Litera Nordului".

Această afirmație ține de generozitatea plină de noblețe a Domniei Voastre, de o vârstă a cărei înțelepciune prevalează circumstanțialul zilei.

Cu afectuoasă prețuire,
al Domniei Voastre,
C. C.

ION VINEA SAU POEZIA METAFOREI BEMOLICE

Mircea MĂLUȚ

Nu totdeauna consecvența în artă este binevenită, după cum inconsecvența poate fi, în multe cazuri, o virtute în plan estetic. Donjuanismul estetic - prin care înțelegem părăsirea unui anumit crez estetic sau, mai mult, a unor principii de natură estetică - a fost, nu de puține ori, agentul modernismului (termen luat în semantica lui naturală de *nou* și nu opus post-modernismului, ultimul, de altfel, cu o semnificație vagă: nu există postmodernism, cât, pur și simplu, modernism).

Este și cazul poetului Ion Vinea angajat inițial în avangardism (după un stagiul în simbolism) cu un program - *Credința noastră* - anunțat în revista *Contemporanul* (1922), chiar la înființarea acesteia:

"Jos Arta
Căci s-a prostituat!
Poezia nu e decît un teasc de șters
glanda lacrimală
A fetelor de orice vîrstă

Literatura un clistir răsuflet

VREM

Minunea cuvîntului nou și plin de sine;
expresia plastică strictă și rapidă a aparatelor
Morse..."

Topografii critice

și în regim ironic:

"Metro, metronom, mecanic, construc-
tiv: nichel,

Express, radium, telefon, T.F.F., cablu,
Ascensor. Termometru, bitul, calcul
Integral, vermouthe, vitessa, passport
Radiator, arc voltaic, pneumatic, motor,
Alcool, turbină etc. ..."

(Vorbe goale)

și care, neîndoindu-l că ar fi condus la o simplă revoluție
lexicală și, implicit, la sterilitate estetică.

Dincolo de o anumită robustețe fizică, trasată în proporționalități ce conduceau la o seducătoare armonie ("Îl am în fața ochilor, așa cum l-am cunoscut în 1920, în redacția ziarului *Chemarea*, condus de N. D. Cocea. De statură potrivită, cu silueta sveltă, cu fața tăiată în linii fine..." - Tudor Teodorescu-Brașilă), dincolo de ochii de un albastru senin ("albastrul ochiului reflectînd apele septentrionului" - Al. Rosetti) ce reclamau o bănuțată seninătate, se ascundea un suflet ultragiă, aflat parcă într-o incongruență existențială, transpunerea lirică avînd drept reper vagul ce transpare din enunțuri precum:

"Poezia e o stare sufletească.

E o zonă aparte, o atmosferă în lumea
simțirii, o treaptă pe scara sensibilității...

Pentru a fi redată, nu necesită nici
obiect, nici anecdotă, nici logică, nici punere în
scenă...

Ea trebuie exprimată pentru ca toți să
trăiască simplu, într-însa...

Poeții posedă secretul stării de poezie."
exprimate în *Principii pentru timpul nou*.

Nu întîmplător, credem, volumul *Ora
fîntînilor* (apărut în 1964, în chiar anul morții
poetului) începe cu patru poezii (*Destin, Ora fîn-
tînilor, Declin și Ivoriu*), ele însumînd esența
discursului liric al lui Ion Vinea. Fîntînile, ochi ai
pămîntului, reprezentînd conștiința trează la
nivelul coordonatelor spațialității terestre, își
împlinesc destinul printr-o conjuncție cu coordo-
nată temporală, expresie a absolutului manifes-
tat. Menirea poetului este cea de angajare într-o
aventură de natură gnoseologică

"Nainte dar! Sub gura de azur
cuprinsă lacom în sărutul zării
sirenele mă cheama iar, - vi-o jur."

(*Destin*)

de a surprinde, deci, această intersecție con-
sumată în transcedental, în zona conceptelor
pure, unde el, suveran, se retrage:

"Într-un sfîrșit, în marginea orelor moarte,
nalt și aspru, Turnul a crescut
zi după zi, noapte cu noapte,
întemnițîndu-mă.

Singur veghez. Nici un zvon. Lumea e de mine departe.

Glasul strigă-n deșert:
unde sînt visele? Unde izvoarele? Unde ești, mamă ?

Pumnul zadarnic izbește în piatră.
Cine e de vină ? cine mă desparte ?
Nimeni n-aude. Nimeni nu mă cheamă.
E târziu. Turnul sporește în noapte."

(Ivoriu)

Turnul de fildeș este, în fapt, o prelungire a fîntîinii în transcendelitate, locul aventurii spirituale a poetului. O aventură ce stă sub semnul neîmplinirii, desenată în regimul culorilor reci care conduc spre orizontul tristeților nevindecabile. Metafora bemolică este constanta acestui discurs, asigurînd, în geologia profundă a poemului, o unitate în care fragilitatea nu este decît un ingredient al lirismului. Neliniști de tot felul, încorsetări difuze, șoapte, gesturi frînte, ispite, taine, părăsiri "pale", tăceri insinuante, nedeslușiri, liniști "de piatră", rătăcirii, goluri și destrămări conduc toate spre o hartă a doliului neconsolat. Verbul nu caută semantica tragică, tonalitatea stînd sub semnul melancoliei, într-o țesătură fină a poliformiilor ce dau sentimentul spontaneității. Este o iluzie abil întreținută în ecuația poetică, Ion Vinea fiind cunoscut drept o conștiință lucidă avînd "acel dar de a defini oamenii publici în centrul atenției și faptele politice de la <<ordinea zilei>>, printr-o singură trăsătură, printr-o observație absolut personală, printr-un cuvînt revelator "(Șerban Cioculescu), capabil "de observații pătrunzătoare asupra evenimentelor actuale" (Al. Rosetti). Bănuim, prin urmare, o cenzură intelectuală, întreținută atîta vreme cît nu sufocă un elan, avînd mai degrabă o funcție de corijare.

Actul cunoașterii nu este unul sistematic, bine conturat - ca cel blagian, de pildă -, ci unul ce se manifestă în regimul intenționalității, tangent actului în sine, astfel că sintagmele abstracte sînt insule într-un discurs cu profunde accente sentimentale, deschizînd perspective fără a defini ceva anume.

Experiența avangardistă, cîtă a fost, i-a lăsat lui Vinea o mare capacitate asociativă, declinată într-o libertate necomplexată la nivel lexical, iar de la simbolism a moștenit o muzicalitate aparte

în regim minor. Aici este cheia seducției exercitate de acest discurs, care învăluie ca o vrajă, acționînd aidoma narcoticelor. Un declin, o disperare surdă, sentimentul unei claustrări fără obiect, un spațiu al neîmplinirilor de tot felul, premoniții la tot pasul construiesc un peisaj sumbru în care drumurile poetului sînt halucinante. O relativitate stă în spatele oricărui gest, un agent coroziv este liber în această lume atacînd fundamentele ființării, atînsă parcă de un blestem.

Fundamental Ion Vinea este un elegiac:
"O tristeță întîrzie în mine

Cum zăbovește toamna pe cîmp,
Nici un sărut nu-mi trece prin suflet,
Nici o zăpadă n-a descins pe pămînt.

Cîntecul trist, cîntecul cel mai trist
Vine cu clopotul din asfințit,
Îl auzi în glasul sterp al vrăbiilor
Și răspunde din umilința tălăngilor.

E toată viața care doare așa,
Zi cu zi pe întinderea stepelor,
Între arborii neajunși la cer,
Între apele ce-și urmează albia,
Între turmele ce-și pasc soarta pe cîmp
Și între frunzele care se dau în vînt."

(Declin)

de o mare expresivitate în acest registru, asimilîndu-și liniile de forță, uneori divergente, ale tendințelor liricii timpului într-un discurs unitar.

MEDITAȚII CREȘTINE

Mircea POPA

Încă din faza începuturilor, când semna cu pseudonimul Alfius la "Unirea" din Blaj, Ion Agârbiceanu a rămas un scriitor foarte atașat de credința creștină. În paginile ce le publică aici strecoară mereu o notă ecleziastică, un gând, o meditație care trimite la cartea sfântă, la credință, la rugăciune. Și mai târziu scrisul său a poposit de nenumărate ori la fântâna cu numeroase izvoare ale spiritualității creștine.

Cine l-a citit atent pe Agârbiceanu nu se poate să nu fi fost impresionat de textele aflate într-o carte mai puțin cunoscută, mai puțin frecventată de public, dar cu rezonanțe dintre cele mai subtile; ca parfumul tare și greu ce nu se evaporă imediat după stropire. Cartea se cheamă *Fața de lumină a creștinismului. Meditații* (Blaj, 1943) și a fost scrisă într-un moment de cumpănă, cel al războiului, când confrății săi aveau nevoie de o îndrumare, de un sfat, de o călăuză. Problema esențială a cărții este abordarea învățăturilor Evangheliei dintr-o perspectivă pur umană, laică

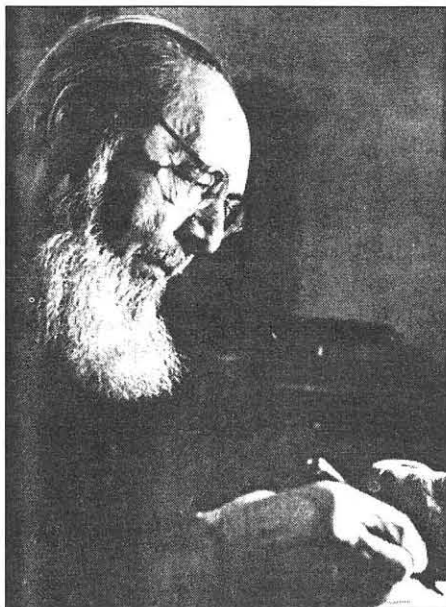
am putea spune, ca o îndrumătoare a vieții, a pătrunderii înțelesurilor sale dintr-un unghi de vedere integrator, încrezător, luptător, ca un fidel și plin de nădejde tovarăș, nu ca o probozire a legilor trupești, ci ca o înțelegere a lor, în intimitatea lor cea mai frapantă, cea mai larg înțelegătoare. "Evanghelia nu învață să ne urâm trupul, să ni-l torturăm,

Chip interior

ci numai să nu ieșim din legile naturale, lăsându-ne robiei de excese și patimi cari primejduiesc însăși sănătatea lui. Să ne păstrăm "un spirit sănătos într-un trup sănătos". Evanghelia nu trebuie să-l pună pe om în contradicție cu trupul său, ci să-l armonizeze: "Eu știu că Evanghelia nu condamnă trupul, ci numai ceea ce poate duce trupul în ruină", căci "viața, în duhul evanghelic, nu e renunțare, ci luptă. Luptă pentru ridicarea noastră pe culmi, de pe cari punem piciorul în nemurire, în veșnicie". Concluzia sa este aceea că "în

Evanghelia nu-i decât lumină și optimism" și că trebuie să slăvim viața, nu s-o condamnăm.

Cel dintâi lucru pe care scriitorul îl observă în lume este raportul dintre microcosm și macrocosm. El observă ingeniozitatea cu care sunt alcătuite toate componentele trupului, spre a forma întregul care este *Om*, căci prin om trec minunile văzului și ale pipăitului, rezultate din munca fiecărui organ în parte, dar pe care noi le percepem ca o unitate inseparabilă, căci toate instinctele, cum ar fi cel al hrănirii sau al reproducerii, sunt controlate și aservite spiritului, iar "morală creștină e în bună tovarășie cu știința, cu educația" și ea nu încurajează nici abstenența, nici excesele, păcatele lăcomiei, ale mâncării și băuturii, dar și supunerea trupului la canoane greu de îndurat. Omul trebuie să fie atent atât la ceea ce se întâmplă în el, cât și în jurul lui, deoarece "Frumusețea, minunea, e permanentă în jurul meu și în mine însumi". Omul este prin excelență o ființă panteistă, care trăiește în mijlocul naturii și se

bucură de frumusețile ei, căci "bucuria singurătății mi se pare că izvorăște dintr-un contact mai intim cu divinitatea. Contemplarea frumuseților naturii și a armoniei universale îți descoperă pe Dumnezeu la tot pasul, nu pe El personal în înțeles panteist, ci puterea, înțelepciunea și desăvârșirea Lui, arătate minții și inimii noastre în lucrurile create". Relația dintre microcosmosul uman și macrocosmos constă în discuție mai departe, omul și natura alcătuind o unitate indestructibilă.

Iată de ce scriitorul nu se simte străin și singur la cabana unui vânător din munte unde s-a retras și unde îi place să uite de sine și de mersul timpului: "Sunt aici de o săptămână, mi se pare. N-are nici un rost să țin minte zilele. Și n-am nici vreme. Stau cu ziua de cap, nopțile până târziu pe terasa asta largă... Ochii nu se mai săturau să vadă; urechile nu se mai săturau să audă; mirosul nu se mai sătura să adulmece.

Prospețimea și curăția vieții din jurul meu îmi improspăta toate simțurile și ele se deșteptară lacome, părând că nu se vor sătura niciodată.

... Singurătatea, frumusețea și prospețimea naturii deșteptaseră în mine o harfă, care cânta din toate coardele, încât nu mai pridideam s-o ascult. Prin ferestrele trupești ale sufletului intrară în mine, și intrau mereu, crainici care deșteptau și făceau să crească tumultuos sensibilitatea spiritului. și mă trezii în mine ca un om nou, pe care nu l-am mai identificat din anii copilăriei și a întâiei tinereți, de pe când hoinăream, cu pușca în spate, prin pădurile de fag și de stejar".

Clipa singurătății e pentru el binecuvântată, deoarece nu se simte nici o clipă singur, ci înconjurat de sufletul naturii, a cărei taină o poate cuprinde de la o zi la alta și ochiul lui de prozator se oprește asupra celor văzute:

"Acum lujerii tineri au crescut, coaja lor verde, crudă, a început să se întunece, să se facă pietroasă, și numai în vârful tufelor tăieturii, unde sunt încă în creștere, se sfârșesc în verigi verzi ce se îndoaie de frăgezime și de povara frunzelor pline de suc. Printre tufe crescute din tulpinile bătrâne, din rădăcini și din semințele sămânțarilor, iarba a crescut înaltă și grasă. Înseși tufe s-au înălțat și s-au îndesat binișor din mai până acum. Și în iarba deasă canacul roșu al trifoiului, ochiul bouului cu bănuțul de aur înconjurat de genele albe ca zăpada, picura ca niște decorații exotice. Ba mi pare că simt și mireasmă de iarbă coaptă printre aroma tare a verdeții; poate e colia care a înflorit de mult ochind poiana din Coasta Cornului".

A vedea cu ochii, dar a vedea și cu gândul, căci lumina interioară a conștiinței nu ne părăsește niciodată, chiar când în jur se face întuneric; ori "prin lumina noastră interioară trăim într-o lume de frumuseți imateriale, mai vastă, mai nesfârșită decât lumea materială, scăldată în lumina fizică". Elogiul luminii se face acum firesc, într-o lume în care faptele omului sunt guvernate de trebuința de a munci, de a întreprinde acțiunea cunoașterii. Pentru om munca este necesitate de neînlăturat, e însuși elementul nostru de viață, o binecuvântare, "că fiecare om, fiecare suflet omenesc poate fi un vas curat și prețios care cuprinde mirul nemuritor al harului divin."

Alte meditații iau în discuție problema zădărniciiei și a deșertăciunii, arătând că lenea e groparul spiritului, iar faptul că filosofia și știința există nu înseamnă că s-a micșorat lumea

lui Hristos, ci că s-a mărit. "Filosofia a întărit gândirea noastră, i-a pus o temelie chiar în cercetarea legilor naturii. Numai din înălțimea împăratească în care filosofia și religia a ridicat sufletul omului s-au îmblânzit moravurile, s-au născut sistemele sociale de apropiere și nivelare dintre om și om. Numai prin ele a început să se umanizeze viața. Ele au descoperit și descoperă superioritatea și demnitatea ființei omenești în lume". El este convins că religia creștină a "luminat viața, a îmbucurat sufletul muritorilor" și că prin jertfa Sa, Iisus a dat acesteia un țel nobil și măreț, deoarece prin revelație și răscumpărare a luminat suferința și a umplut-o de noblețe, pregătindu-l pe om pentru viață și fericirea veșnică. Pentru aceasta este însă nevoie de purificare, sinceritate și mărturisirea periodică a păcatelor, e nevoie de responsabilitate și de eroism creștin, adică de o pregătire permanentă pentru cele viitoare. Trebuie să ne dezbarăm de convenționalismul fariseic, să ne scrutăm interioritatea, deoarece "Fiecare e un om responsabil de el însuși, nu o păpușă sau o mașină". Trăirea în adevăr și lumină e țelul suprem al fiecăruia dintre noi, iar înțelegerea lumii din jurul nostru este esențială pentru această trăire. E vorba de viețuirea cu bucurie și în bucurie, de resemnarea optimistă, de credința în biruința care o să vină. Sunt în aceste pagini de meditații destulă frumusețe a cugetării, încredere și tărie în credință în Dumnezeu, dar și destulă frumusețe a cuvântului, care face din Agârbiceanu același observator atent al sufletului uman, un ins dăruit înțelegerii și ușurării vieții aproapelui. De aceea nu putem decât să elogiem harfa simțurilor pe care scriitorul o pune în lumina ei firească, binecuvântată și spornică totodată:

"Harfa simțurilor este într-adevăr instrumentul prin care cântă sufletul nostru, după ce prin fiecare din ele iese din temnița trupului și ia contact cu lumea ce ne înconjoară. Ele sunt ferestrele prin care duhul se desprinde din lut și își ia zborul către elementele din care e compus: lumină și întuneric, armonie și disonanță, cântec și plâns, gând și simțire, voință și hotărâre, fantezie și realitate, putință și realizare".

Meditațiile lui Agârbiceanu din *Fața de lumină a creștinismului* ne prezintă chipul interior al scriitorului cleric, cel mai adânc înrădăcinat în credință și religiozitate dintre toți scriitorii noștri. Gala Galaction a trecut prin prea multe vârtejuri, ca sufletul său să aibă puritatea caratelor sale creștinești.

EROISM CREȘTIN

"Să nu socotiți - a rostit Iisus cu un prilej - că am venit să aduc pace pe pământ; nu am venit să aduc pace, ci sabie. Căci am venit să despart pe tată de fiu și pe fiică de mamă-sa, pe noră de socrul său, - și dușmanii omului sunt cei dintr-o casă cu el".

Dacă aruncăm și numai o privire fugară asupra Istoriei creștinismului, ușor ne lămurim că nu solia cântării îngerești s-a împlinit, ci cuvintele Mântuitorului. *Între oameni, pe pământ, nu a coborât pacea ci sabie.* Încă prunc fiind Mântuitorul, Irod taie mii de prunci, pentru a-L răpune și pe Acela pe care Magii de la Răsărit îl declarară - după semnul stelei - că se naște și că este Împăratul Iudeilor, deci un rival al lui. Din calea cumplitei amenințări Iisus scapă, dus fiind în Egipt de Preacurata și sfântul Iosif. Mântuitorul însuși nu are pace, nu întâmpină bunăvoința oamenilor, nici la naștere - se naște într-un staul - nici în prima copilărie.

După întoarcerea în Nazaret, trăiește în pace câtă vreme nu se amestecă între oameni. Dar chiar în acest răstimp, la vârsta de 12 ani, vine odată în conflict cu înșiși părinții săi, când rămâne în urma lor în biserica din Ierusalim, "în casa Tatălui său, unde i se cădea să petreacă", pe când mamă-sa îi spunea: "Fiule, pentru ce ne-ai făcut nouă aceasta? De când te căutăm!".

După ce își începe învățătura, a stârnit întregul cuib de viespi al fariseilor și cărturarilor, care s-au ținut neobosiți și înverșunați pe urmele lui, - încercând să-l dovedească de prooroc mincinos, de călcător al legii, de revoluționar, - până l-au văzut răstignit pe cruce nu au avut pace. Dintr-un interes personal, egoist, ca și Irod: să nu le ia din mână puterea și clientela! Zadarnic l-au văzut minunile, zadarnic l-au spus solii trimiși să-L spioneze ce învață: Niciodată n-a vorbit om ca omul acesta!

Venirea lui Iisus în lume a scos sabia împotriva Sa însuși. Nu se putea ca aceeași soartă să n-o aibă toți ucenicii Lui, și orice om

sau popor care a voit și vrea să meargă pe urmele Lui. Sabia a fost aruncată, cea mai sângeroasă sabie, împotriva creștinilor din primele trei veacuri, și până în zilele noastre.

*

Mântuitorul spune că el a adus sabia, nu pacea. Dar cum a adus-o?

Așa că a despicat în două viața singuraticilor oameni ca și a popoarelor; deoparte a pus Adevărul, Dreptatea, Binele; de partea cealaltă minciuna, nedreptatea și răul. Și le-a lăsat oamenilor să aleagă.

Cu sabia conștiinței binelui și a răului a tăiat în două conștiința omului, a societății și a popoarelor, și a provocat o luptă a omului cu sine însuși, a omului cu omul, a neamurilor cu neamurile, luptă care nu avea sfârșit câtă vreme va fi om să voiască să biruie binele în el, câtă vreme va fi colectivitate omenească ce va năzui să se întemeieze pe Adevăr, pe Dreptate și pe bine etc. Câtă vreme jumătatea bună din noi va lupta împotriva jumătății celei rele, care nu se va stinge de tot niciodată.

*

Sabia despre care vorbește Mântuitorul că a aruncat-o pe pământ prin venirea sa în lume, e sămânța de foc a războiului permanent dintre Adevăr și minciună, dintre Drept și nedreptate, dintre Bine și rău. În acest înțeles spune El că a venit să despartă pe copii de părinți, și că cei ce locuiesc în casă cu noi, pot ajunge dușmanii noștri. Pentru că ce-i poate despărți pe copii de părinți, și pe membrii primei celule a societății omenești? Ce desparte prin dușmănie și ură, neamurile lumii, și le însângerează? *Un singur motiv în toate vremile: unii apără adevărul, dreptatea și binele moral; alții minciuna, nedreptatea și răul.*

Dar fiindcă în lupta deschisă de sabia aruncată de Iisus în lume, *fiecare parte susține că aceste valori veșnice sunt de partea ei*, Mântuitorul a dovedit odată pentru totdeauna, prin biruirea morții, de care parte sunt valo-

riile și de care sunt negațiile lor corespunzătoare: *"Eu sunt calea, adevărul și viața. Eu sunt viața, voi mlădițele. După cum mlădița nu poate să aducă roadă dacă nu va rămânea în viță, așa și voi dacă nu veți rămânea în mine... Cerul și pământul vor trece, însă cuvintele mele nu vor trece"*.

Nici o problemă nu mai poate exista în fața acestor cuvinte: Cine merge cu Iisus, pe urmele Lui, cine rămâne în învățătura vestită de El și în legea etică poruncită de El, *cu acela e Adevărul, Dreptatea și Binele*.

Sau cu alte cuvinte: *acel om și acel popor luptă în realitate pentru valorile de mai sus, care le primește, le crede și le pune în practică vieții după pilda Mântuitorului*. Alt criteriu mai sigur decât acesta nu va putea descoperi în veci nici rațiunea, nici inima noastră.

*

"N-am venit să aduc pace pe pământ, ci sabie!" *Adevărul e sabie, Dreptatea e sabie, Binele e sabie*, pentru că taie în minciună, în nedreptate și în răul moral, în păcat, având menirea să le stingă din lume, ducând viața singuraticilor și a neamurilor la perfecțiune.

Fiți desăvârșiți precum Tatăl vostru ceresc desăvârșit este!

Pentru a urca pe această culme a vieții, și singuraticii oameni și colectivitățile, trebuie să lupte!

Să lupte omul cu sine însuși pentru a birui în el binele asupra răului; *să lupte părinții* cu copiii pentru a-i îndruma către adevăr, dreptate și binele etc; să fie gata să se despartă cei ce trăiesc într-o familie decât să îngăduie ca răul să-i cuprindă pe toți: "dacă ochiul tău cel drept e rău, scoate-l și aruncă-l de la tine"; *să lupte căpeteniile societății și ale popoarelor* pentru a face să stăpânească în viața publică și națională cele trei valori eterne, - stâlpii desăvârșiți pe pământ; *să lupte neamurile* când le sunt atacate aceste trei comori - columnele civilizației omenești, și să le apere chiar și cu prețul vieții.

Pretutindeni luptă, pretutindeni sabie! Sabia e adusă în lume de Iisus, și împlântată în conștiința umanității. Pentru aceea lupta va fi veșnică în lume.

Nu va putea înceta câtă vreme cele trei

valori nu vor birui negațiile lor corespunzătoare. Și dacă nu vor birui până la capătul veacurilor, lupta va fi dusă până atunci: pentru că sabia aruncată pe pământ de Hristos este însăși misiunea omului în lume, supremul și ultimul ideal al vieții trecătoare: desăvârșirea noastră și ca indivizi și ca societate, ca națiune, ca umanitate. Sabia adusă de Iisus nu numai despică binele de rău, ci și luminează, ca fiind dată de "Răsăritul cel de Sus", arătând drumul omului în lume; drum drept, drum sigur, fără greș, drum veșnic în ascensiune.

Numai prin purtarea cu bărbăție a sabiei adusă de Mântuitorul se va ajunge și la împlinirea soliei îngerești din noaptea Nașterii: "Pe pământ pace, între oamenii de bună voie".

"Omul de bună voie", e omul care se închină și slujește celor trei valori eterne; numai el are pace în sine și poate voi pacea și în alții. Popor de "bunăvoie", element de pace este, de asemenea, numai poporul care slujește și apără Adevărul, Dreptatea și Binele etic, al său, al altora, al lumii întregi, pentru că cele trei valori spirituale sunt aceleași pentru toți oamenii și toate neamurile: așa cum sunt fixate în învățătura și pilda lui Iisus.

*

Mântuitorul n-a venit în lume să nască o omenire lașă ci una eroică. Să semene pământul nu cu omul prea comod, prea leneș, ori prea nepăsător care se lasă înecat de bălăriile răului moral, ale păcatului (care e negația celor trei valori spirituale), ci cu o nouă rasă omenească gata să plivească buruienile, să poată crește florile din straturile neamurilor, ca și din acela al propriului suflet.

Iisus a voit și voiește să facă din noi și colaboratori ai săi, împreună lucrători cu Dumnezeu, pentru coborârea împărăției Lui în lume.

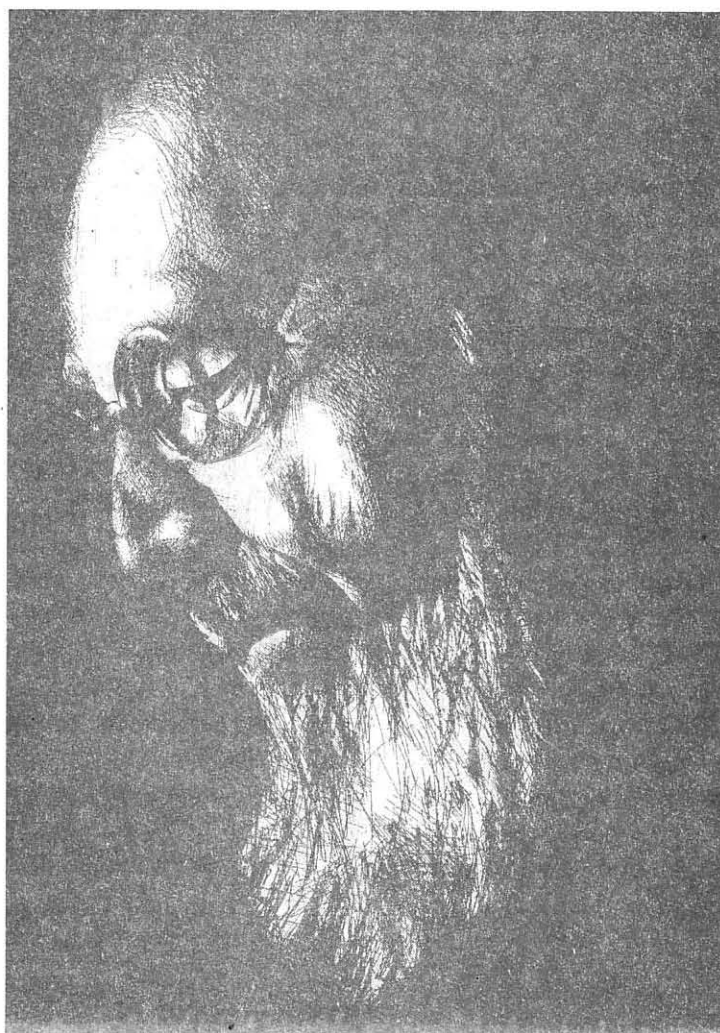
El are nevoie de soldați viteji, nu de cei ce se ascund în spatele uriașului front de luptă, pe care l-a statornicit sabia sa aruncată pe pământ. Marele apostol al neamurilor, Sfântul Pavel, n-a avut cuvânt mai înalt pentru a arăta rostul creștinismului în lume decât pe acesta, spus la bătrânețe: "Luptă bună am luptat, credința am păzit".

Și nu a luptat-o numai în el și pentru el, ci în toți și pentru toți cărora le-a propovăduit cuvântul de nouă și bună veste, de la cei mai umili până la cei mai puternici oameni ai vremurilor lui. A mers pe urmele Domnului.

Creștinismul nu e o *doctrină indiferentă* față de viața trecătoare a omului, cum cred unii. Nu sunt indiferente pentru el valorile eterne de Adevăr, Dreptate și Bine, și ele sunt *însăși esența lui*. Și în consecință creștinismul adevărat e obligat să lupte pentru biruința lor în viața particulară, publică și a neamurilor cu

jertfe oricât de mari, fiindcă luptă pentru însuși idealul său de viață. Cine nu luptă cu toate puterile, cine "nu se împotrivește răului până la sânge", cum spune sfântul Pavel, nu este încă luptătorul eroic pe care-l vrea Mântuitorul.

(Fragment din *Fața de lumină a creștinismului. Meditații*, ediția a II-a îngrijită și prefată de Mircea Popa, în curs de apariție la Ed. Eikon din Cluj-Napoca.)

"Ton Agârbiceanu" - aquaforte de Mihai POP

RADU BRATEȘ, UN OM DIN ARDEAL

Titus Octavian BIRIȘ

Opera literară a lui RADU BRATEȘ (1913-1973), conturată în liniile ei definitive abia după stingerea prematură din viață a scriitorului, reprezintă un subiect demn de interes pentru cercetarea critică și istoria literară a Transilvaniei și, implicit, pentru cultura și literatura română.

Radu Brateș face parte din generația de scriitori transilvăneni care, la un deceniu de la Unire, contribuie prin scrisul lor la declanșarea resurecției culturale și literare ardelenene. Numele său este frecvent întâlnit alături de cele ale lui Pavel Dan, Emil Giurgiuca, Ion Vlașin, Mihai Beniuc, Teodor Mureșanu, Ion Breazu, Ion Chinezu, Ion Agârbiceanu și mulți alții în revistele și presa vremii cum ar fi "Abecedar", "Pagini literare", "Gând Românesc", "Blajul", "Unirea poporului", "Drumul nou" sau "Patria".

Revenit în Blaj, în 1935, după ce absolvă Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj cu "magna cum laude", Radu Brateș este profesor la Liceul "Sf. Vasile cel Mare". Era deja un nume cunoscut și un poet apreciat. Nu îi apăruse încă un volum de poezii, dar tipărise un studiu închinat lui Ion Axente Sever ("Ion Axente Sever și timpul său", Cluj, 1931), era prezent în antologia "Noua lirică ardeleană" alcătuită de Octavian Șireagu și colabora frecvent în revistele literare ale vremii. La Blaj se alătură lui Pavel Dan, prozator și profesor și lui Nicolae Comșa care au reușit să ducă revista "Blajul" la al doilea an de apariție. Radu Brateș și Pavel Dan, vechi prieteni din anii studenției stau la aceeași gazdă, "casa Pușcaș de pe Hulă", și citesc din ceea ce scriu, poartă discuții literare

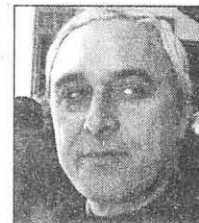
în lungile plimbări pe care le făceau "pe dealurile din jurul Blajului sau pe Câmp. Libertății... comentând evenimente sau cărți citite de amândoi".

Agravarea bolii lui Pavel Dan și stingerea sa prematură din viață în plină forță creatoare îl zguduie puternic pe Radu Brateș. Blajul începea să-și piardă încet, dar sigur,

după Unire forța de focar spiritual pentru românii din Ardeal. Poetul este mereu prezent în viața culturală și literară, participă la șezătorile Astrei, la întrunirile Asociației Scriitorilor din Ardeal, este permanent interesat de problemele culturale și literare. Colaborează la reviste literare precum "Gândirea", "Revista Fundațiilor Regale", "Transilvania" sau "Luceafărul". Poetul ezită să-și adune poezia în volum deși era apreciat și cunoscut. Îl găsim totuși prezent cu versuri în

antologia lui Emil Giurgiuca "Poeți tineri ardeleni" (București, 1940). Tot din această perioadă lucrează la o serie de "portrete ardelenene" care, vor constitui substanța unei cărți admirabilă prin căldura sufletească și patriotismul de bun simț de care va fi străbătută "Aspecte din viața Blajului" (Blaj, 1942). Tot în 1942 scrie, pentru ardeleni, "Balada Episcopului Inochentie cel prigonit pentru dreptate" pe care o va publica în 1944 în "Luceafărul" de la Sibiu.

După război, revine la Cluj, chemat de Profesorul Sextil Pușcariu, la Institutul de Lingvistică (fostul Muzeu al Limbii Române) ca șef de lucrări la "Dicționarul Limbii Române". Fiul de țărani săraci educat în spiritul

Sublinieri

“Școlii Ardelene” și al înaintașilor care copleșeau prin spiritualitate, patriotism, adevăr și dreptate nu are, surprinzător pentru spiritele gregare, comprehensiune pentru “noua ordine roșie” care se instaura tiranic “în numele poporului, a celor mulți”. Refuzând o colaborare “împotriva naturii” poetul pătimește din greu. Ani buni este deportat în Bărăgan și închis la Canal, fără proces și fără vreo altă vină decât lipsa de apetență și de proslăvire prin scris a “mărețelor realizări comuniste”.

Revenit acasă, după câțiva ani buni de surghiun și umilință, profesorul-preot, poetul și publicistul constată cu amărăciune că nu mai are biserică, nu mai are drept să publice și nici loc la Liceul “Sf. Vasile cel Mare” din Blaj, ci doar la școala din satul Crăciunel, de lângă Blaj, locul copilăriei unui alt mare martir ardelean - Octavian Goga. Mai crede totuși în destinul său de luminător al neamului și cu multă căldură îi învață, precum odinioară fusese el educat, pe puii de țărani lucruri bune pentru om și sufletul acestuia.

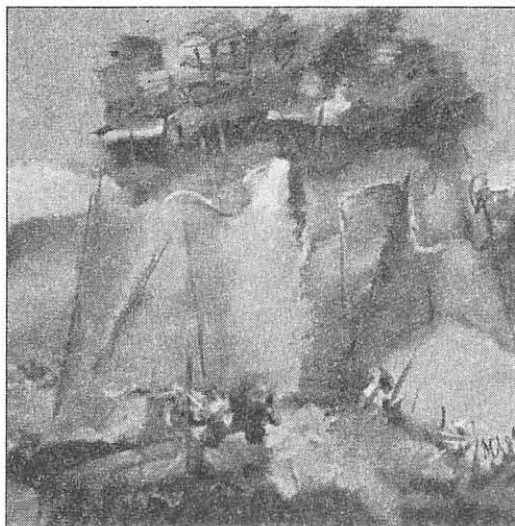
Abia în 1964 poetul primește drept de semnătură în începe să colaboreze la revistele vremii. Filonul poeziei de inspirație religioasă nu făcea casă bună cu “noua direcție din cultura română” (nu cea maioreșciană). Poetul abordează acum teme care nu-l angajează ideologic și colaborează la “Gazeta literară”, “Steaua”, “Luceafărul”, “Tribuna”, “Revista de istorie și teorie literară” sau “Vatra”. Lucrează cu sârg la două cărți, una de proză memorialistică de foarte bună calitate prin datele pe care le oferă și alta de poezie.

Soarta vitregă îl încearcă din nou pe poet. O boală necruțătoare îi curmă prematur viața în 1973, când abia împlinise 60 de ani. La căpătâi îl are pe prietenul din tinerețe și dintotdeauna, regretatul astăzi Cardinal Dr. Nicolae Todea care îi oferă Sfânta Împărtășanie. Alături, exemplarul de semnal al cărții sale “Oameni din Ardeal” (București, Ed. Minerva, 1973).

La un an după trecerea în lumea umbrelor veșnice, apare volumul de poezie, “Cântece de pe coline” (Cluj, Ed. Dacia, 1974) îngrijit de Valentin Tașcu, remarcabilul universitar clujean care scrie și postfața volumului. Prefața, în semn de recunoștință este scrisă de poetul Ion Brad, fostul elev și ucenicul întru poezie de la Blaj.

Postum, poetul este reținut în antologia din 1974 a profesorului universitar Vasile Fanache - “Gorunul lui Horea” cu “Balada episcopului Inochentie cel prigonit pentru dreptate” și apoi, cu aceeași poezie de înalt patriotism și simțire românească, în antologia de lirică patriotică “Noi vrem să ne unim cu țara” (Alba-Iulia, 1978, îngrijită de Ion Buzași, Monica Anton și Ion Mărgineanu).

Dacă nu ne-ar fi părăsit atât de devreme, în mod sigur și astăzi s-ar preumbla prin locurile Blajului pe unde a umblat însoțit de Pavel Dan, de data asta cu un alt spirit al Blajului, profesorul de istorie Teodor Seiceanu, fostul său coleg de bancă din liceu, care încă mai poate medita la locurile pline de sfințenie românească ale Blajului, la vremurile și oamenii din Ardealul de odinioară.

Radu BRATEȘ

DIN PERIODICE

Fluier fără grai

Liniște-n văzduh și-n satul cu salcîmi
cerul de fulgi; zarea aproape;
zvon risipit în ierburi și pe ape
și-n suflet tinerețea mea pierdută.

Adie vînt, și unda-i așternută
pe trepte reci de iaz primăvărat,ic,
culeasă-n cioc de porumbel sălbatic
sau în cristelniță de sfîntă mănăstire ...

De-atîtea ori mi-am povestit durerea
pe ramura cu șase creștături,
dar liniștea, bălaie precum mierea,
îmi moaie ritmul tinerei măsuri.

Ca apa ce bate-n huma fîntîinii din plai,
strîngînd în copaie stele zdrumicate,
cobor în mine doruri împăcate
și-ncerc fluier - fluier fără grai ...

(1934)

Ectenie

Doamne, prea m-am depărtat de Tine
și de satul meu,
și-am umblat pribeag pe drumuri de cetate.

M-au privit potrivnic turnurile'nalte,
despuindu-mi sufletul de cer și datini;
printre gratii
cîinii m-au lătrat prelung, căci
purtaam cu mine semn străin: o floare de
măcieș.

Doamne, prea m-am depărtat de Tine
și de primăvara din livezi;
am uitat și lanurile verzi
și Tîrnava și pădurea noastră.

Cine-mi va strînge pașii pe cărări bătute,
lîngă troițe aplecate în leat?
Miluiește-mă! ...

(1935)

Lecție despre Eminescu

Cînd a plecat poetul din sat, era ca voi,
Poate mai trist, și-n suflet cu freamăt de
pădure.
Ducea în amintire bulboane din zăvoi,
Tălăngile din dealuri, răzoarele cu mure.

O mamă, ca a voastră, l-a petrecut plîngînd
Pîn' s-a pierdut în zare și dincolo de vremi.
Poate atunci simțit-a în suflet fremătînd:
"O mamă, dulce mamă, la tine tu mă chemi..."

În minte grămădit-a înțelepciunea lumii,
Probleme și imagini, singurătăți lunare,
Dar n-a uitat nici chipul, nici lacrimile mumii,
Cînd și-a dorit mormîntul la margine de mare.

Luceafărul veghează azi teiul și mormîntul,
Căci prea ades poetul l-a fost oprit din mers
Să-i lumineze fruntea, cînd ramurile, vîntul,
Îi aduceau cuvinte să le înșire-n vers.

Voi murmurați în clasă vocabule și rime
Și parcă-i o-nțîlnire de muzici, nu cuvinte;
Iar gîndurile voastre, migrînd în înălțime,
Îi troienesc mormîntul cu-aducerile-aminte.
(1965)

Destin

Eu sînt poet
cu destin ciudat;
port prin orașe, discret,
cerul din sat.
Cerc să prind în cuvinte
azurul și apele luncii,
amiaza fierbinte
și cîntecul muncii
din cîmpuri.
Oamenii spun
că-i slabă meserie
poezia: să tot scrii despre prun,
despre măr, despre vița de vie
și să nu culegi niciodată.

De-i slabă, fie!
 Nu muncesc pentru plată.
 Slăvită fii, poezie,
 care, cu lanuri de grâu,
 îți clatini spicele-n vînt!
 Cutreier, ca-n basme, pădure și rîu
 și-ntregul pămînt
 și-adun doar imagini
 și umbrele serii, profunde.
 Se miră arinul
 (care-și trimite melancolia pe unde) ...
 că sînt purtat și eu de valul sorții ...
 Ascult ce spun morții
 cînd noaptea le topește stema frunții
 în petalele care pier ...
 Iubesc munții,
 căci ne urcă gîndurile la cer
 și din înălțimi aruncă punți
 către frumusețile de dincolo de zare.
 Ei! fără de munți
 chiar paradisul n-ar avea nici o valoare,
 căci ar fi monoton.
 Și șesul,
 șesul cum să nu-l iubesc?
 cu iarba fragedă sub tălpi - răcoare,
 cu ape licurind sub nimb ceresc
 printre arinii și salcîmii-n floare ...
 Cuprind în vers: cirezi și stoluri, ape,
 amurguri și aleanuri lîncezînd
 și visuri irizînd de sub pleoape -
 și vi le-aduc ofrandă, rînd pe rînd,
 cum și viața ne dă bucuriile-n etape.

(1968)

Pentru ...

Pentru durere, pentru marea durere
 de-a muri, de-a trebui să mori -
 pentru destin, pentru imprevizibilul destin,
 care-și ascunde potecile și abisurile -
 n-ar trebui tropi și cadențe,
 ci doar un titlu sublimat
 și-un oftat ...

(1969)

Adolescența

Zi de zi și vara toată
 te-am purtat în gînd ...

(Ce încet se scurge vremea,
 așteptînd.)

N-am uitat cuvîntul simplu
 ce mi-ai spus,
 Cînd horbote de lumină
 fluturau pe sus.

Diminețile-nsorite-s
 ca obrajii tăi
 (Cum mă arde-mprejmuirea
 de văpăi!)

Ramul care se înclină-n
 calea mea
 îmi aduce-n minte trupul
 de nuia.

Și amiezile mă cheamă-n
 cîmp deschis;
 Rătăcesc după stihia
 unui vis ...

Noaptea răspîndește-n aer
 praf lunar
 și te-aduce iar aproape,
 iar și iar.

(1970)

E timpul

Pe deal - copii desculți, miei și albine.
 De-acuma lumea tot mai largă devine.

Cerul coboară-n rîu să bea soare.
 Soarele, sus, arde și doare.

Sufletul bea și el azur, apă vie
 Crește-n lumină ca lăstarii din vie:

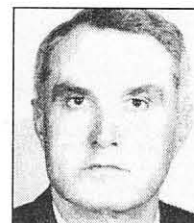
E timpul suprem să simțim veșnicia
 Vieții, să-i sorbim bucuria.

Sub adieri ca din grădini suspendate ...
 - Îți mulțumim ție, primăvară, de toate!

(1973)

DIN ISTORIA POEZIEI RELIGIOASE ROMÂNEȘTI

Ion BUZAȘI

Inaugurăm, cu acest număr, această rubrică, în care vom înfățișa selectiv, în succesiunea veacurilor, imaginea „poetilor români în rugăciune”. Ea va învedera că inspirația religioasă este nu numai foarte veche, identificându-se cu zorii culturii pe meleagurile Daciei romane, ci și permanența acestei teme de la începuturile poeziei românești până la poezii contemporani. Vom oferi, în această perspectivă a evoluției istorice, numai „flori alese”, care pot intra într-o antologie a poeziei religioase românești.

Este, pentru unii, discutabil că Niceta de Remesiana aparține poeziei românești, de vreme ce n-a scris în limba română, pentru că, ne spun lingviștii, procesul de formare a limbii noastre s-a încheiat abia în secolul VI d. Cr., la venirea slavilor, iar marele imnograf a trăit în primele secole ale creștinismului. Aceștia susțin că aparțin literaturii române doar textele literare scrise în românește. Dar Niceta de Remesiana scrie în limba latină. Dar dacă aproape toate istoriile literaturii române încep cu textele în limba slavonă și cu Învățăturile cu Neagoe, de ce nu poate fi considerat unul dintre „primii noștri poeți?” (v. Ion Itu, *Primii noștri poeți*, Editura Orientului latin, Brașov, 1994, p. 95-111; 239-243).

Nu se cunoaște data nașterii sale, aproximată de biografii săi la sfârșitul secolului al IV-lea. Numele lui a fost schimbat prin călugărie și prin episcopatul de Remesiana, din nordul Munteniei de astăzi. A trăit într-o vreme în care s-au ilustrat mari personalități ale Bisericii creștine: Ulfila gotul, care tâlmăcește în germana veche, pe teritoriul Daciei romane, pentru prima dată Sfânta Scriptură, sfinții Athanasie, Ambrosie, Augustin, Vasile cel Mare, Ioan Chrizostomul. A lucrat cu multă râvnă pentru răspândirea creștinismului, de aceea a fost numit atât de frumos de biografii săi: apostolul dacilor, apostolul daco-romanilor sau apostolul nostru național. A murit probabil în anul 415 d.Cr.

Imnul *Te Deum Laudamus* este unul

din cele mai vechi, mai frumoase și mai vestite imnuri din literatura creștină. Paternitatea lui nu este unanim acceptată. Unii cercetători indică drept autori pe Sf. Ambrozie sau pe Sf. Augustin. Dacă mulți biografi îl atribuie lui Niceta de Remesiana trebuie să vedem în *Te Deum Laudamus* un testament al lirismului românesc; în textul imnului vedem influența psalmilor lui David, iar fragmente din el au intrat în rugăciunile noastre și în cuprinsul Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur.

Deși scrierile rămase de la Niceta de Remesiana sunt numeroase și de o mare diversitate (filosofice, morale, muzicale), fervoarea adorației din aceste versuri îl situează în vecinătatea avântului de inspirație din Psalmii Bibliei.

Te Deum laudamus

Pe Tine, Dumnezeu, Te lăudăm, pe Tine, Doamne,

Te mărturisim

Pe Tine, veșnicule Părinte, tot pământul Te cinstește,

Ție, toți îngerii, cerurile și toate puterile

Ție, Heruvimii și Serafimii cu glas neîncetat îți strigă

Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu Savaot,

Pline

sunt

cerurile și pământul de mărirea slavei Tale;

Pe Tine Te laudă ceata slăvită a apostolilor,

Mulțimea vrednică de laudă a proorocilor,

Oștire îmbrăcată în alb a mucenicilor,

Pe Tine Sfântă Biserică TE mărturisește pe întregul pământ,

Tată a nesfârșitei măriri,

Pe adevăratul Fiul Tău unul Născut care trebuie cinstit

și pe Sfântul Spirit Mângâietorul,

Tu, Hristoase, împărat al slavei,

Tu ești Fiul veșnic al Tatălui,

Poeți români în rugăciune

Tu, Care aveai să Te întrupezi în om pentru al
mântui
Nu Te-ai temut de pântelece Fečioarei;
Tu, după ce ai biruit actul morții, ai deschis
credincioșilor împărăția cerurilor
Tu stai de-a dreapta lui Dumnezeu, în slava
Tatălui.

Credem că vei veni judecător!

Așadar, Te rugăm, vino în ajutorul robilor Tăi
Pe care i-ai răscumpărat cu prețiosul Tău
sânge,

Dăruiește-le slava veșnică cu sfinții Tăi,

Mântuiește, Doamne, poporul Tău și
binecuvântează

moștenirea Ta

și condu-i pe ei și-i înalță până în veacul
veacului.

Învrednicește-ne, Doamne, în ziua aceasta fără
de

păcat să ne păzim noi.

Mântuiește-ne pe noi, Doamne, miluiește-ne pe
noi

Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am
nădăduit

întru Tine,

Întru Tine am nădăduit, Doamne, să nu mă
rușinez

în veac.

II. MITROPOLITUL DOSOFTEI (1624?-1693)

Istoria poeziei românești consemnează
numele lui Dosoftei ca al primului poet cult din
literatura română. *Psaltirea în versuri* (1673)
înseamnă o dată memorabilă în istoria liricii
românești. Urmând modele din alte literaturi
(Clement Marot în literatura franceză și Jan
Kochanowski în literatura poloneză), Dosoftei
Mitropolitul versifică una din cele mai celebre
cărți ale *Vechiului Testament*: Psalmii lui
David. Nu este însă o simplă versificare și o
docilă tălmăcire, pentru că - așa cum arată pro-
fesoara Zoe Dumitrescu-Bușulenga - *Psaltirea în
versuri* „se aseamănă cu pictura zugravilor de
la Voroneț care au tălmăcit istoria sacră în ter-
meni specifici ai istoriei românești”. Astfel
Psalmul 136 (La râurile Babilonul...) numit și
„Psalmul iubirii de țară”, își șterge cadrul
vechi și devine o jelire a propriilor noastre

dureri, într-o istorie prea adeseori vitregă.
Ecoul Psalmilor lui Dosoftei ca elegie patriotică
a iubirii de țară se va regăsi în poezia
înstrăinării în lirica pașoptistă (Vasile
Alecsandri, *Adio Moldovei*, George Crețianu,
Cântecul străinătății) și, mai ales, în lirica
deșteptării a lui Aron Cotruș.

Prin Dosoftei se inaugurează și o
specie a liricii românești, psalmul. Dacă la
Dosoftei el este totuși o traducere a celebrilor
imnuri religioase, la Macedonski, în *Psalmi
moderni* și mai ales la Arghezi în ciclul cu acest
nume, *Psalmi*, el devine o meditație asupra exis-
tenței, o poezie a neliniștilor existențiale.

Dosoftei urmează modelul poeziei popu-
lare, limba română fiind supusă pentru prima
dată, după încercările stângace ale lui Varlaam
și Miron Costin, la rigurile versificației.

Psalmul 136 (La apa Vavilonului)

La apa Vavilonului

Jelind de țara Domnului,

Acolo șezum și plânsăm

La voroavă de ne strânsăm

Și cu inema amară,

Prin Sion și pentru țară,

Aducându-ne aminte

Plângeam cu lacrimi fierbinte

Și bucline ferecate

Lăsăm prin sălci aminate.

Că acolo ne-ntrebară

Aceia ce ne prădară

Să le zicem viers de carte

Într-acea străinătate

Ca-n sfânt numele Sionu

Cântări ce cântam la Domnu.

Ce nu mi se da-ndemână

A cânta-n țară străină.

De te-aș uita, țara sfântă,

Atuncea să-mi vie smântă

și dreapta mea să uite

A schimba viersu-n laute

Și să mi se prinză limba

De gingini jelindu-mi scârba

De te-aș mai putea uita-te,

Ierusalime, cetate...

Psalmul 101
(Doamne, mi-ascultă de rugă)

Doamne, mi-ascultă de rugă
Ce mă rog de vreme lungă
Și strigarea mea să meargă
Spre tine să-nțaleagă.
Nu-ți întoarce sfânta față
De către mine cu greață
Și ia zi ce sunt cu jeale
Și cu tânga de greșeale
Pleacă-ți auzul spre mine,
Și să-mi fii, Doamne, spre bine
Și la ce zi te-oi striga-te
Să-mi auzi de greutate.
Că-mi trec zilele ca fumul
Oasele mi-s saci ca scrumul
Că nește iarbă tăiată
Mi-este inima săcată
Că stă uitată de mine
Ce-am gătat să mănânc pâne.
De suspinuri și de jeale
Mi-am lipitu-mi os de piale
De-s tocma ca pelecenu
Prin pustii petrec tot anu
Și ca corbul cel de noapte
Îmi petrec zilele toate
Ca o vrabie rămasă
În sub strașina de casă
Toata ziua mi să strâmbă
Pizmașii mei de-mi fac scârbă
Și ceia ce mă-mbunează
Fac jurământ să mă piarză.

III. SAMUIL MICU (1745-1806)

Deși în opera reprezentanților Școlii Ardelene preponderente sunt lucrările de istorie și filologie, nu lipsesc nici preocupările de creație artistică. Cel mai talentat din trinitatea Școlii latiniste blăjene a fost Samuil Micu, pe care Iorga îl considera un povestitor cu har, în felul cronicarilor moldoveni. Opera lui, de o varietate impresionantă, cuprinde și creații poetice: traduce din poetul italian medieval Iacopone de Todi, celebrul imn religios *Stabat mater* cu titlul *Cântare jalnică către prea sfânta de Dumnezeu Născătoare*, de fapt o „adaptare” în care se simte și influența cântărilor populare ale pelerinilor la hramul Sfintei Adormiri a Maicii Domnului. Versifică o parte din

Strașnicul (având și o variantă, *Imn sau Cântare la îngroparea Domnului*). Versificarea folclorică și imaginile din aceste poezii amintesc de bocetul popular. Poate că principala operă poetică a lui Samuil Micu este traducerea *Bibliei* (1795). Cunoscută în istoria literară sub numele de *Biblia de la Blaj* sau *Biblia lui Samuil Micu*, ea reprezintă a doua traducere integrală a *Sfintei Scripturi* în literatura română, după *Biblia de la București* din 1688. Despre frumusețea limbii poetice a tălmăcirii lui Samuil Micu a scris pagini convingătoare un critic literar de finețea și gustul artistic ale lui Perpessicius, arătând că unele imagini și expresii le vom regăsi și în *Biblia* din 1938 tradusă de Gala Galaction și Vasile Radu. Recentă traducere în versuri a unor cărți din *Vechiul Testament* de către Petru Creția, evidențiază și mai mult harul poetic arhaic.

**Cântare jalnică către prea sfânta
de Dumnezeu Născătoare**

Stă Maica cu jele plângând
Lângă Cruce mult lăcrămând
Când Fiul se restignea.
Sufletul ei cel supărat
Și cu durere întristat,
I l-au pătruns sabia.
O, tristă și năcăjită
Tu, acea blagoslovită
Pre Maica lui Hristos privind
Cum Fiul său pătimind;
Pentru-a omului păcat
Văzu-l pre el în chin băgat,
Trupul lui de chin stricat
Pre al său preadulce băiat
Văzu-l murind nemângâiat
Când El sufletul și-au dat.
Maică, izvor de iubire
Fă-mă să simt chinuire
Să plâng și eu cu tine.
Fă să arză sufletul meu,
Iubind pe Hristos Dumnezeu
Ca să-I placă întru mine.
Maică, te milostivește
Rana lui Hristos sădește
Tare, în inima mea.
A Fiului tău cel rănit,
Cel pentru mine chinuit,
Chinul lui fă-l partea mea.

Fă-mă cu Tine a tângui
De cel răstignit milă a-mi fi
Maică unuia născut!
Carea plângea și mult jelea
Și tremura când ea vedea

Patima celui născut.

Ce om ar fi netânguind
Pre Maica lui Isus văzând
Într-atâta chin fiind?

Cine-ar putea fi nejelind,
Până ce voi să trăiesc.

Lângă Crucea Lui a fire
Ție a mă însoțire
În plâns, bucuros voiesc.
A fecioarelor Fecioară
Nu-mi fi tu mai mult amară
Ci fă să plâng cu Tine,
Să port a lui Hristos moarte
Și a patimii lui soarte,

De rane-i gândind bine.

Fă ca și eu să pățimesc
De Cruce să nu mă lipsesc
Și de scump sângele Lui,
Aprins, fierbinte și înfocat,
Prin Tine să fiu apărat

În ziua județului.

Fă cu Crucea să mă păzesc
Cu moartea Lui să mă întăresc
Și cu a Lui dăruire,
Cându-mi va muri trupul
Fă să-mi capete sufletul
A raiului mărire.

Biblia (1795)

Ecleziatul (fragment)

Neam trece și neam vineri
Și pământul în veac stă
Și răsare soarele și apune soarele
Și la ceasul său se trage;
El acolo răsărind
Merge către miază-zi
Și încunjură către miază-noapte.

Cartea Lui Iov (fragment)

Piară ziua în care m-am născut
Și noaptea aceea în care s-au zis:
iată bărbat!
Noaptea aceea să fie întunerec

Și să nu o cerce pre ea Domnul de

Sus

Și să nu vie peste ea lumină
O cuprinză pre ea întunerecul și
umbre mari

Să vie peste ea negura,
Blestemată să fie ziua aceea!

IV. TIMOTEI CIPARIU (1805-1887)

Când este vorba despre literatura transilvăneană pașoptistă, se citează, de obicei, un singur nume, Andrei Mureșanu, poetul care a intrat în conștiința națională ca bardul Revoluției transilvane de la 1848. Corpusul epistolar Barit și contemporanii săi îndeamnă stăruitor la o altă imagine asupra poeziei ardelenene din jurul anului 1848. Pentru că înaintea tuturor - și este o revelație a istoriei literare din ultimii ani - trebuie să-l așezăm pe Timotei Cipariu, căruia nu i-au lipsit, se vede, nici una din înzestrările cărturărești. Manuscrisele lui Cipariu oferă destule surprize în ceea ce privește creația poetică. Dintre temele liricii sale nu lipsește poezia de inspirație religioasă. Ms. rom. 62 cuprinde sonetul Cerească-mpărăteasă, datat 1857. Prin fervoarea adorației, sonetul ciparian amintește Rugăciunea către Fecioara Maria din Paradisul lui Dante (cap. XXIII), care este și un posibil izvor al poeziei cărturarului blăjean. Poezia începe cu o formă de adresare: „Cerească-mpărăteasă...” atât de înrudită cu începutul celebrei Rugăciuni eminesciene: „Crăiasă alegându-te/Îngenunchem rugându-te...”. Este un imn închinat sfintei Fecioare Maria. Cipariu se prezintă într-o stare de umilință ce solicită ajutorul divin („ca fiul ce se roagă să-l duci numai de mână”), iar prin interjecțiile din final își exprimă convingerea că rugăciunile adresate sfintei Fecioare, pe care o numește „dulce mângâiere de suflet și virtute”, vor ajuta la înălțarea sa morală. Ca și Eminescu, Cipariu găsește metafore inspirate, derivate din textele sacre sau din tradiția populară, despre cea care mijlocește rugăciunile credincioșilor către sfântul său Fiu; ca în Imn închinat Sfintei Vergure. În mod sigur, Eminescu n-a cunoscut sonetul lui Cipariu și Eminescu oferă surpriza unor afinități între două mari spirite ale culturii române.

Sonnet

IPOSTAZE REFLEXIVE REBRENIENE

Vasile SPIRIDON

Gheorghe Glodeanu, alături de alți istorici literari care au studiat confesiunile și documentele rebreniene (Niculae Gheran, Stancu Ilin, Mircea Muthu ori Ion Simuț), este convins că "primitivul" nostru prozator a creat nu doar în virtutea înzestrării naturale ci că s-a dovedit a fi un spirit profund modern, preocupat de întrebările estetice majore ale vremii sale. Notațiile zilnice, conferințele și interviurile adunate în volumul de restituiri *Amalgam*, apărut în 1976, conduceau la concluzia că un studiu sintetic despre Liviu Rebreanu nu va trebui să neglijeze imaginea, oricât de cețoasă ar fi ea, a teoreticianului aflat în umbra creatorului. Ulterior, eseul *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului* (1993), al îngrijitorului acelei ediții, Mircea Muthu, încerca să schițeze un asemenea profil spiritual, aflat la cumpăna dintre comandamentele obiectivării epice și receptivitatea la mersul esteticii contemporane scriitorului. Iar aceasta, cu atât mai mult cu cât nici jurnalul rebrenian, publicat acum două decenii, nu aducea revelații, ci confirma lucruri știute ori bănuite despre "atelierul" de creație al scriitorului.

În noua sa carte *Liviu Rebreanu. Ipostaze ale epicului* (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001), Gheorghe Glodeanu dezvoltă nucleul studiului *Liviu Rebreanu sau tentația romanului total*, din cartea *Poetica romanului românesc*

interbelic, apărută în 1998. Autorul are la îndemână

Epicul rebrenian

confesiuni risipite în numeroase interviuri (cu Felix Aderca, I. Valerian, Dan Petrașincu, Ioan Massoff etc.), articole programatice, mărturisiri, meditații teoretice și note zilnice în măsură să profileze crezul artistic al unui scriitor care nu a urmărit să-și expună sistematic concepția despre creația literară - de unde numeroasele iterări și nuanțări ale unor afirmații cu alură programatică -, dar confesiunile cuprind suficiente informații pentru a permite circumscrierea poeticității sale, avându-se în sprijin și practica scriiturii.

"Prozatorului îi vine greu să vorbească despre crezul său artistic, deoarece nu a avut răgazul necesar să elaboreze un studiu riguros pe această temă. Ba mai mult, în momentul în care se apucă de scris, el nu se gândește niciodată să respecte anumite cerințe programatice." (p.11). Eu aș zice că, dimpotrivă, Liviu Rebreanu nu a elaborat un studiu tocmai pentru că nu se gândea să respecte anumite cerințe programatice, de "școală" ("Opera literară se explică prin ea însăși sau nu se explică deloc" - sună sentențios o frază a sa). Iar motivația cu lipsa de timp nu rezistă, indiferent că ar veni din partea autorului sau a lui Rebreanu însuși. În ceea ce-l privește pe marele prozator, timp ar fi avut el, măcar dacă nu se dedica cu atâta ardoare și minuțiozitate treburilor gospodărești de la Valea Mare, după abandonarea gestului social. În fața posterității, nici o scuză biografică nu poate fi invocată pentru neîmplinirea proiectelor literare.

Liviu Rebreanu se numără printre puținii scriitori interbelici care nu au trebuit să-și asigure existența profesând alte meserii și de aici și critica sa adusă diletantismului, a celor "nechemați".

El identifică creația cu un proces sufletesc de natură divină ce se situează dincolo de puterea noastră de înțelegere. Din această cauză, explicațiile genetice nu pot fi decât provizorii, deoarece esența creației este lăuntrică, cu o deplină libertate de concepție, dependentă de voința și abilitatea scriitorului. Autorul analizează concepția creației, din perspectiva poeticității, ca Facere, el proiectând asupra romanului imaginea sublimă a Creațiunii. Improvizația este o stare tot atât de puțin prielnică artei ca și dogmatismul, motiv pentru care hotarele libertății imaginative trebuie să le traseze creatorul însuși. În astfel de condiții, romanul nu poate fi doar social, psihologic, fantastic sau istoric, ci toate acestea la un loc. Derivată din sentimentul totalității lumii și axată pe conceptul de *mimesis*, literatura nu face decât să copieze o realitate complexă,

altfel spus, să ofere iluzia vieții eterne. Dar artistul nu copiază realitatea *tale quale*, aceasta constituind doar un pretext pentru crearea unei lumi noi, cu legile și întâmplările ei. În plus, Rebreanu nu ascultă de preceptele calofiliei, ci de pulsul existenței convertit în ritm epic. Toate acestea se desprind din demersul sistematic al lui Gheorghe Glodeanu.

Formarea deprinderii din partea prozatorului de a lucra între ore fixate, educarea voinței în spiritul formației sale germanice se transformă în mod treptat în pasiune și apoi devine obsesie. Concepția lui este că totuși romanul trebuie să fie cu preponderență social, concurând istoria pe planul ficțiunii prin documente umane, cu personaje posesoare de stare civilă, ce par mai autentice decât în versiunea istorică. Posteritatea critică a romanului *Răscoala* este explicabilă în carte astfel: "Critica postbelică s-a dovedit mult mai generoasă cu acest roman, care a fost alăturat celorlalte două capodopere rebreniene, *Ion* și *Pădurea spânzuraților*." Apoi se trec în revistă opiniile unor critici precum Al. Piru, Dumitru Micu, Ion Ianoși, Ovidiu S. Crohmălniceanu, Mircea Zăciu, Ion Vlad și Nicolae Balotă. Însă, până a ajunge la acești comentatori, explicația primă a re poziționării postbelice a romanului respectiv eu o găsesc în impunerea percepțelor sociologismului vulgar de factură realist-socialistă, atașat fidel ideilor revoluționare și implicit memoriei celor 11000 de țărani uciși în 1907. Or, acum, "popularitatea" romanului nu numai că a fost redusă la dimensiunile normale prin dispariția criticii sociologizante, dar are de suferit, în ierarhia internă a operei rebreniene, de pe urma deplasării interesului de pe problematica maselor pe aceea a individului, un roman precum *Ciuleandra* fiind astăzi mai bine prizat. Nu știu dacă este benefic sau nu receptării actuale a acestui excelent analist al sufletului mulțimilor care a fost Liviu Rebreanu.

Pentru autorul *Calvarului*, nici creațiile autobiografice nu se pot sustrage realității sociale și, în acest sens, formulează rezerve față de narațiunea la persoana întâi - o modalitate considerată în perioada interbelică drept o condiție esențială a autenticității, dar care pentru el nu reprezenta decât un procedeu de

tehnică prozastică. Hiperbolizarea este văzută de către "bolovănosul" nostru narator drept o reminiscență anacronică a sentimentalismului romantic (deși mitul cuplului etern, de care a fost tentat cel care a scris *Adam și Eva*, vine din această descendență).

Gheorghe Glodeanu nu ignoră însă faptul că, în ciuda viziunii sale artistice, Liviu Rebreanu a experimentat și narațiunea autobiografică, ceea ce arată că, uneori, între ideile teoretice și practica scriiturii intervine un decalaj sensibil. Dorința de a-și îmbogăți discursul epic a dus la descoperirea narațiunii la persoana întâi singular și la asumarea esteticii autenticității - specifice romanului interbelic. Ceea ce întărește premisa volumului că autorul luat în discuție nu este doar un scriitor de factură balzaciană, ci și unul care încearcă să se impună prin cele mai noi și mai diverse formule epice, acest efort constant de înnoire alcătuind o trăsătură a modernității sale.

Examenul tipologic al operei și trecerea în revistă a diferitelor formule românești adoptate îi relevă exegetului mutațiile survenite în poieticitate, care trădează dorința autorului de a se sincroniza cu noile experiențe estetice ale romanului european. Gheorghe Glodeanu identifică neliniștile creatorului modern și receptivitatea sa la legile noi ale epicii, tentativele de sincronizare fiind detectabile mai ales în partea a doua a creației, când devine mai pregnantă trecerea de la construcția polifonică la fragmentar. Acest proteism estetic se concretizează în forme multiple de roman: social, epopeic, psihologic, istoric, politic, polițist, fantastic, roman-jurnal. Recursul la alegorie și simbol, inserția elementelor de reportaj, subiectivitatea tot mai accentuată a narațiunii (făcută altminteri din perspectiva creatorului omniscient), utilizarea unor procedee specifice cinematografilei, permeabilitatea la proza onirică, reprezintă doar câteva dintre mutațiile pe care le cunoaște în timp poetica rebreniană și analizate în prezentul studiu.

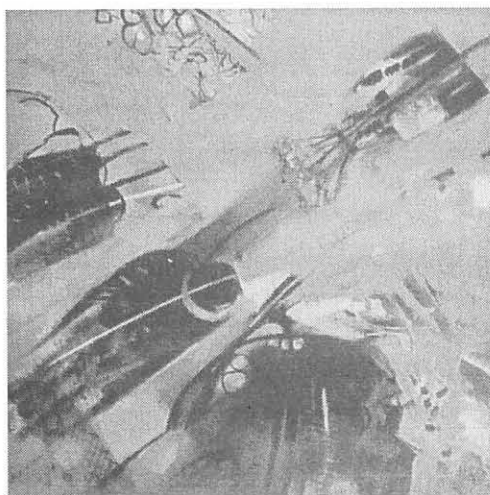
Prin universul tematic, dar mai ales prin tonalitate și formulă narativă, scrierile autorului ardelean reflectă însăși condiția prozei românești de la începutul secolului al XX-lea. Metamorfoza prin care trece narațiunea rebreniană este explicată prin interesul pentru

forma obiectivă a nuvelei (firesc la un adept al modelului narativ balzacian) și nu pentru subiectivitatea exacerbată a povestirii sau pentru stilul laconic al schiței (între care scriitorul făcea o mare diferență: "În povestire, povestitorul este mereu prezent, în nuvelă se ascunde cât poate"). Chiar dacă perspectiva rece, detașată a autorului omniscient domină aceste narațiuni, se remarcă în studiu efortul lui Liviu Rebreanu de a-și înnoi mereu scriitura, atât cu teme noi, cât și prin recursul la forme diverse ale epicului, precum cele două amintiri mai sus. Astfel, el introduce teme inedite cum ar fi dramele cotidiene ale mici burghezii sau lumea periferică a orașelor. Sursa preferată de inspirație rămâne însă viața rurală, unde omul este așezat antiidilic în umila și precara lui realitate socială, fără sentimentalism și fără radicalizare a antitezei sat/oraș, specifice prozelor poporaniste dar mai ales sămănătoriste.

Deși considerată îndeobște un exercițiu minor ce prefătează prin tematică și tipologie a personajelor marile construcții epice de mai târziu, nuvelistica introduce numeroase elemente novatoare în literatura timpului, pe lângă faptul că îndelungatul ei exercițiu l-a maturizat pe Liviu Rebreanu ca romancier. Nerealizarea unui proiectat ciclu nuvelistic este explicată, cu pertinență, astfel: "*Rebreanu se gândește și la un ciclu de nuvele, dar faptul că proza sa scurtă trecea aproape neobservată îl determină să renunțe la acest proiect și să se întoarcă la roman. În societatea timpului apariția unui roman - fie și mediocru - constituia*

un eveniment literar, în timp ce proza scurtă era ignorată. Revenirea se dovedește paradoxală deoarece, negăsind pe moment nici o perspectivă privind continuarea muncii la Răscoala, Rebreanu reia munca la celălalt proiect epic de proporții, romanul Ion. Semnificativă rămâne însă această oscilație a scriitorului între mai multe genuri și specii literare diferite, care însă îi erau toate la îndemână. Indecizia lui Rebreanu de a se exprima în roman, într-un ciclu de nuvele sau într-o dramă poate fi interpretată ca o experiență pirandelliană a căutării formei celei mai potrivite pentru un fond deja existent" (pp. 129-130). Iar acel fond deja existent depozita în subconștientul autorului imagini arhetipale ce răbufneau din când în când la suprafață și se concretizau în operă.

Demersul exegetic de față include un dialog continuu cu ideile importante despre opera marelui nostru prozator. Gheorghe Glodeanu își situează în spirit deontologic opiniile într-o înșiruire diacronică, raportându-se la ceea ce s-a mai spus despre autorul analizat. Mai mult decât succesiunea cronologică, universitarul băimărean surprinde o dialectică a ideilor critice, delimitând ceea ce este nou în substanță și nu doar în limbajul interpretărilor. El urmărește, cu vădit scop didactic, să nuanțeze complicata mișcare a spiritului creator rebreșian. Cartea *Liviu Rebreanu. Ipoteze ale epicului* configurează protogeneza credo-ului artistic și are menirea de a șterge definitiv impresia că autorul Ciuleandrei era un scriitor refuzat de ipoteza reflexivă, că nu avea "cap teoretic".

LIVIU REBREANU - ÎN CĂUTAREA CUVINTELOR ...

Nelia PUICA

„Opera de artă- spune Liviu Rebreanu într-un interviu în 1935 - nu o alcătuiesc cuvintele, frazele sau paginile, oricât de meșteșugite, ci duhul dintre cuvinte, dintre rânduri, dintre pagini. Numai grație acestui duh trainic se animă materialul, dobândește viață cuvântul, se creează atmosfera, o lume și mai presus de toate oameni.”

Să ne întoarcem cu 27 de ani în urmă în anul 1908, anul în care Liviu Rebreanu debutează în presa literară românească din Ardeal. Revenit pe meleagurile natale, fostul ofițer de honvezi avea să lucreze ca funcționar pe lângă notarii mai multor comune someșene și va avea ca principală preocupare însușirea cât mai perfectă a limbii române literare. Prin urmare el va abandona propriile scrieri maghiare, aplecându-se asupra cărților românești. În urma eforturilor sale va da la iveală povestirea „Glasul inimii” și povestirea „Ofilire”, ambele publicate în paginile revistei „Luceafărul” din Sibiu, la 1 noiembrie 1908 și respectiv la 15 decembrie 1908.

Studiile perseverente de limbă și literatură română continuă în anul 1909. La 28 ianuarie 1909 îi trimite lui O.Tăslăuanu nuvela „O femeie și doi bărbați”, ulterior numită „Răfuiala”, care va fi publicată în revista „Luceafărul” la 1 mai 1909. Două luni mai târziu, la 24 aprilie (1909) îi trimite lui Emil Gârleanu, pentru a fi publicată în revista „Făt-frumos”, schița „Talerii”, schiță care va apărea doar peste patru ani. Chiar dacă Liviu Rebreanu continuă sau scrie în limba română, totuși limba lui literară nu pare a fi evoluat foarte mult. Putem compara în acest sens începutul unei scrisori din noiembrie 1908, adresată lui G. Ibrăileanu: „Îndrăznesc a vă trimite o povestire (e vorba de „D-l Ionică” adaptare în limba română a povestirii „D-l Maior” din ciclul „Scara măgarilor” scrisă în ungurește), rugându-vă totodată că de-i bună s-o publicați în „Viața românească”, iar de-i rea s-o aruncați în coșul de hârtie” cu începutul scrisorii din 28 aprilie 1909, adresată lui

Mihail Dragomirescu, directorul revistei „Convorbiri critice”: „Am onoarea de a vă trimite o povestire, rugându-vă să binevoiți a o publica în „Convorbiri critice”. Rămâne firește să judecați dumneavoastră dacă e vrednică sau nu să apară în revista dumneavoastră. Orișicum cunoscând principiile dumneavoastră în judecarea operelor literare, sunt sigur că de e bună povestirea mea i se va face loc; dacă însă ar fi rea vă rog s-o aruncați în coș. Cred iarăși că ortografia, oricât nu s-ar potrivi cu cea folosită de dumneavoastră, nu poate fi „o piedică”. (probabil e vorba de „Talerii”).

Conștient de carențele sale în ceea ce privește limba română, Liviu Rebreanu nu ezită totuși să-i mărturisească lui M. Dragomirescu că ar dori să-i devină cu timpul „tovarăș de muncă”, ceea ce se va și întâmpla puțin mai târziu, în anul 1910, când va deveni și secretar de redacție la revista „Falanga” (10 ian/9 mai 1910).

Această scrisoare reprezintă începuturile corespondenței cu M. Dragomirescu, o persoană care va juca un rol extrem de important în viața lui L.R. El îi va deveni treptat prieten, confident, manifestând în același timp interes pentru scrierile sale și încercând să-i găsească tânărului Rebreanu un rost, o slujbă de pe urma căreia să poată trăi.

Scrisorile din anul 1910, an cumplit în viața scriitorului, anul privării de libertate, sunt aproape în întregime destinate acestui domn:

Caietele Rebreanu

Mihail Dragomirescu. Pe el îl va anunța că a fost arestat și dus la Văcărești, de unde i se va confesa mai târziu, descriindu-i condițiile grele de detenție, lui îi va trimite scrisori de la Gyula, ținându-l la curent cu viața lui, sau rugându-l să-i trimită cărți, nu va ezita să-l anunțe imediat ce a fost eliberat sau să apeleze la el pentru mici împrumuturi bănești.

Având în vedere toate acestea, cui altcuiva ar fi putut să-i încredințeze creațiile sale? Astfel, la 16 ianuarie 1910, de la

București, îi va trimite manuscrisul povestirii „Proștii” apărută la 25 februarie 1910 în revista „Convorbiri Critice”, apoi de la Văcărești îi va trimite la 6 mai 1910 schița „Culcușul”, urmată de o povestire de același gen „Golani”, trimisă de la închisoarea din Gyula la 1 august 1910, însoțită de o lungă epistolă. Conștient că are încă multe de învățat în ceea ce privește limba literară, nu refuză un posibil ajutor: „Mi-ați face însă foarte mult bine - îi scrie el în această scrisoare prietenului său - dacă mi-ați comunica toate observațiile Dumneavoastră, cât mai amănunțite, chiar dacă nu mi le-aș însuși pe toate, totuși aș trage mari foloase din ele.”

Chiar dacă stilistic prozatorul se află încă în faza exercițiilor de limbă, deloc eliberat de arhaisme improprie și regionalisme stânjenitoare uneori, totuși se poate observa o evoluție a limbii literare de la 1908 și mai ales se pot identifica primele manifestări ale poieticului. Această scrisoare din 1 august 1910 este importantă și pentru că aici se prefigurează primele influențe ale biografiei scriitorului asupra operei. Meditația filosofică a tânărului pe tema vieții și a omului în general, arată că scriitorul, aflat acum la început de drum, caută esențialul dincolo de limbaj și de scriitură. Iată un fragment din scrisoarea de la 1 august 1910, semnificativ în acest an:

„[...] A fost ceva straniu în tot mersul vieții mele prea zbuciumate. Fie că voia soartei, fie că voia întâmplării sau a împrejurărilor, sau poate chiar firea și temperamentul meu, m-au izolat în lume când încoace când încolo. A trebuit să lupt mereu cu pizma, cu răutatea oamenilor, cu ura străinilor, cu necazurile de toate zilele, să duc o luptă poate prea grea pentru vârsta și experiența mea. Și așa am ajuns să învăț și să sufer din practica toate cele ce majoritatea oamenilor de seama mea le învață și le aude din basme sau din cărți. Am vrut să mă urc, nu prin mijloace lăaturalnice, ceea ce mi-ar fi fost mult mai ușor, ci prin puterile mele proprii. Și în loc să mă urc m-am coborât acolo unde nu se coboară decât cei mai slabi din viață.

Nu m-a omorât pe mine pușcăria, cum nu m-au răpus nici suferințele poate mai strașnice, mult mai grele decât acestea; pușcăria e o etapă în viața mea, unde îmi pot

îmbogăți inima cu sentimente pe cari până aici nu le-aș fi putut întâlni nicăieri în viață. Și nu vorbesc de sentimentele josnice, care sunt mai dese afară decât aici, ci de unele din cele mai frumoase, cum e de pildă mila cea Dumnezeiască, în interesul cel mai creștinesc. Dar pușcăria nu poate să mă strivească, mai ales pentru că am conștiința curată și sufletul nepătat; ar putea să mă osândească toată lumea, câtă vreme în inima mea mă simt cinstit, voi putea umbla cu capul sus. Și dimpotrivă. Iar dacă a trebuit să sufer atâta timp nevinovat, mă mângâi gândindu-mă că am fost și sânt alții cari au suferit și mai mult.

Ceea ce mă întristează este numai zădărnicia ce a însoțit toate eforturile mele de până acum. Din toate luptele ce le-am dat eu n-am ieșit așa-zicând niciodată biruitor, ci totdeauna biruit. Și-n vreme ce eu mă căznesc cu mijloace cinstite, alții pe căi piezișe mă ajung, mă întrec; și cine sunt acești alții? Ce oameni și ce suflete?

Ei dar, toate ca toate, trebuie să mă împac și eu cu acel mare adevăr cu care se mângâie o bună parte a omenirii: viața ți-e scrisă și degeaba vei încerca să o îndreptezi, o să te prăpădești dar n-o să reușești. Gândindu-mă la aceasta îmi macin și eu zilele una după alta, așteptând ziua de mâine cu aceeași nerăbdare cu care am așteptat-o pe cea de astăzi, deși știu că n-o să-mi aducă nici o schimbare, nici o noutate. Știu însă că cu ziua care a trecut și care trece sunt baremi mai aproape de ziua scăpării; și asta încă e ceva.”

Aceleași cuvinte spuse parcă altfel le auzim de la Gonea Bobocel (personajul nuvelei „Golani”): „În viață trebuie să fii deștept... Trebuie să știi înșela viața, altminterlea e un adevărat iad pentru bietul om... Cu viața nu te poți război, degeaba! Viața nu se lasă biruită de oameni, cel mult înșelată. Pentru aceia care izbutesc s-o înșele, ea e o glumă urâtă, pentru cei care se războiesc cu dânsa e un șir neîntrerupt de dureri... Bine, știu și eu că odată ș-odată orice înșelăciune trebuie să iasă la iveală, dar poți să știi când o să fie asta? Cel ce a înșelat va fi strivit, da, dar oare nu e învins și cel ce se războiește?”

Probabil că experiența pe care a avut-o în temnița de la Văcărești și de la Gyula a făcut ca în nuvelele sale de început să izbuc-

nească extrem de viu sentimentul tragic al unei lumi ostile, obișnuite să modifice arbitrar și absurd destinele anonime.

„A scrie - spune Rolan Barthes - înseamnă zguduirea sensului lumii, insinuarea unei întrebări indirecte, căreia scriitorul, printr-un ultim suspens se abține de a-i da un răspuns. Răspunsul îl dăm fiecare dintre noi, punând în el istoria noastră, limbajul nostru,

libertatea noastră; dar cum istoriile, limbajele se schimbă neconținut, răspunsurile pe care lumea le dă scriitorului sunt infinite: nu încetăm niciodată a răspunde la ceea ce s-a scris în afara oricărui răspuns: afirmate, apoi intrând în rivalitate, apoi înlocuite, sensurile trec, întrebarea rămâne. "Liviu Rebreanu a spus-o mai concis: creația este o verigă „între trecut și viitor."

LIVIU REBREANU ÎNTRE UNIVERSUL ÎNCHIS ȘI "GROZĂVIILE RĂZBOIULUI"

Adina BEIAN

Relatând dificultățile pe care le-a întâmpinat în scrierea lui „Ion", Liviu Rebreanu își amintește de o noapte din 1916, când a așternut pe hârtie „întreg capitolul întâi, cel mai lung din roman, și începutul celui de-al doilea". Această noapte din august 1916 coincide cu intrarea României în război de partea Antantei (27 august). Astfel, viața fictivă a romanului, universul său rotund și închis, se pierde, oarecum, în realitatea deschisă și infinită, rămânând paradoxal, complet izolat de ea.

„Realitatea a fost pentru mine numai un pretext - scrie Rebreanu în Mărturisiri (1916) - pentru a-mi putea crea o altă lume nouă, cu legile ei, cu întâmplările ei".

Îmbinarea planurilor - real și ficțional, vărsarea ficțiunii în realitate, această lipsă de granițe ce ascunde de fapt a delimitare, o izolare - se manifesta recurent la Rebreanu. Revelator în acest sens este și anul 1916, când, deși răscolit sufletește de „ravagiile războiului", Rebreanu reușește să găsească tonul și ritmul potrivit pentru romanul „Ion".

Asemeni personajului său Apostol Bologa - „prototipul propriei sale generații", precum îl numește autorul - Rebreanu parcurge un drum de zbuciumări și de incertitudini.

Cu un statut ambiguu, asemenea tuturor românilor din Transilvania, considerați în continuare cetățeni ai monarhiei austro - ungare, Rebreanu caută continuitatea firească dintre „lumea de afară" și cea „dinăuntru".

Deși revenit la masa de lucru (după mari greutăți de ordin material și strădanii de

găsire a unui loc de muncă), Rebreanu nu se izolează total în lumea dinăuntru, ficțională, ci trăiește profund implicațiile războiului.

„Istoria - va remarca Rebreanu - peste ani - a fost cruntă peste măsura cu noi. Ne-a chinuit și ne-a oropsit multe de-a rândul. Ne-a așezat la o încrucișare de drumuri, de lumi și de credințe. Toate puhoaiile, toate durerile și toate asupririle au trecut pe aici. Le-am îndurat și am rezistat. Destinul care ne-a aruncat în mijlocul primejdiilor permanente ne-a dăruit și viețile care să ne ocrotească și să ne păstreze. Avem o misiune în lume pe care trebuie s-o împlinim până la capăt. Unirea e abia un pas pe drumul îndeplinirii".

Deși colaborase la Gazeta Bucureștilor (cotidian înființat în timpul ocupației germane), Ziua, Minerva, Seara (aflate în „posesiunea unui consorțiu german"), deși manifestase o înclinație germanofilă, fiind pasionat de filosofia și teatrul german, Rebreanu fusese consecvent în credințele sale, rămânând ostil colaboraționismului.

Spre deosebire de alți ziariști ce cochetaseră cu o politică dăunătoare intereselor țării, influențată de starea de pe front - favorabilă într-o vreme Puterilor Centrale - „înalta trădare" de care scriitorul ar putea fi acuzat ar consta în romanul „Ion" (Niculae Gheran, - Amiaza unei vieți), operă născută în anii războiului și care i-a captat energia și puterea creatoare. Aceasta prudență a lui Rebreanu de a nu evada din orizontul paginilor culturale, din universul lumii „dinăuntru", pare a fi insu-

ficientă pentru aceia care, urmărindu-i activitatea jurnalistică, îl acuză de colaboraționism.

Pentru a-i pune în lumină starea de spirit, mă voi opri asupra a două din scrisorile adresate lui Caton Theodorian. Scrisorile existente conturează un scriitor legat sufletește de cauza românilor de pretutindeni, preocupat de soarta celor din teritoriul ocupat, revoltat de „aceste clipe de groază”. Deși izolat și dedicat creației literare, ce-l preocupa în cea mai mare măsură, Rebreanu se vrea constructiv, cu gândul la „răspunderea ce apasă pe fiecare dintre noi pentru catastrofa țării”. Asumându-și o mare putere morală, Rebreanu nu face altceva decât să dea glas unui firesc patriotism.

Scrisorile din 1916 îi întăresc sentimentul apartenenței la propriul neam, conștiința sa națională, fiind o continuare a luptei de pe front în plan spiritul și cu mijloacele spiritului, legitimând un om și un crez.

Legat sufletește de cauza românilor

Miercuri, 14 sept. 1961

În clipa când am ieșit aseară să pun c[artea] p[oștală] la cutie, se dădea alarma. Erau exact orele 12 noaptea. La 12 l' s-a arătat Zepelinul, dar n-a venit spre noi, ci de la gară s-a dus spre Filaret. Pe la 3" ne-am culcat. La 7" dim[ineata] ne-au trezit bubuiturile de tunuri și bombe. Erau 6 aeroplan ce ne bombardau. Au căzut în Bd. Coltei încrucișare cu Str. Atenei 7 bombe, care au ucis vreo 5 oameni și au rănit vreo 12; iar la mine au spart iar geamurile ce apucasem să le pun ieri spre seară. Peste zi s-a mai dat alarma de vreo trei ori, din fericire degeaba. Azi, în sfârșit, s-au urcat și doi aviatori de-ai noștri să-i gonească.

Ce să-ți mai spun: trăim adevărate clipe de groază. Parcă pirații și-ar fi pus în cap să ne strivească. Dacă vor mai ține-o așa, o să înnebunească multă lume. Am pleca și noi, că pleacă mulți la țară, iar nevastă-mea e prăpădită de tot. Scrie-mi ce condiții de trai sânt pe-acolo, ce cheltuială; - e prea posibil să uzăm de invitația d-tale prietenească, numai să știm dacă ne ține punga cu cheltuielile. Aici nu mai e de trăit cu bandiții aerieni. Chiar când era să sfârșesc, ora 9" seara, a fost o alarmă. La 10 s-a terminat pericolul, fără să se fi arătat

ceva. Acuma poți vedea ce pătimim. Aștept știri de la tine. Cu drag, L. Rebreanu

[Pe cartea poștală:] D-sale Domnului Caton Theodorian, Nămești, prin Câmpulung.

B. N., Fondul St.-Georges,
CLXVII, Dosar 4, f. 50.2

30 sept. 1916, vineri

“De vreo cinci zile nu ți-am scris, de când țin aici știrile rele. Credeam că am să te revăd printre noi, căci pe-acolo nu prea mai ești în siguranță. Îți scriu acum, deși nu încetez a crede că mâine-poimâine vei fi aici.

Nu-mi dau bine seama ce este, dar simt că bine nu e. Circulă zvonurile cele mai fantastice. Unul la sută de-ar fi adevărate și n-ar fi bine. În orice caz e nespun de dureros că am trebuit să părăsim Ardealul. Cât entuziasm era când am intrat și acum, când ieșim, cât e de trist! și măcar de s-ar opri, de n-ar fi mai rău. O vorbă a lui Averescu e reconfortantă: „Până la Sinaia am să îngrop pe toți nemții!” - așa ar fi spus. Dare-ar D-zeu să-i fie gura de aur.”

Altfel, de vizitele nemților aerieni am mai fi scăpat. De vreo săptămână nu s-au arătat pe-aici.

Parcă esti un englez în fotografia din cerdacul mănăstirii. Ferice de d-ta.

Firește că nici nu mai e vorba de teatru. Cui îi mai arde de teatru? Actorii bătrâni au fugit la Iași. Poate în România Mare să mai vedem spectacole artistice. Până atunci însă mai este. Cu multă dragoste, L. Rebreanu

[P. S.] Pe ultima carte poștală ți-am trimis și rețeta cerută, pe care de-abia am luat-o. Cred că ai primit-o.

[Pe versoul c. p.:] Domnului Caton Theodorian, Nămești, prin Câmpulung.

B. N., Fondul St.-Georges,
CLXVII, Dosar 4, f. 52.3

(Notă: Scrisori puse la dispoziție prin amabilitatea Domnului Niculae Gheran, căruia îi mulțumesc și pe această cale.)

În calitate de președinte al Societății Scriitorilor Români, la 7 iunie 1928, Liviu Rebreanu adresează un memoriu Ministerului Cultelor și al Artelor, însuși lui Alexandru Lepădatu, sesizând criza editării de carte românească. Problema cărții e, de altfel, destul de veche în peisajul cultural românesc și ea l-a preocupat pe scriitor încă de pe vremea când făcea gazetărie culturală la Sburătorul unde semnase articole Despre editori și alții, Invazia străinismului sau Leon Alcalay (a se vedea L.R. Opere, 16). Dreptatea Partidului Național îi va publica mai târziu articole despre Criza cărții românești, Direcția literelor, Politica hârtiei (ca să amintim doar câteva), campanie de promovare a cărții continuată de Rebreanu în propria sa gazetă, Mișcarea literară, și, peste ani, în România literară (1932) sau Timpul (1939) - a se vedea același volum de Opere (16), amintit. La momentul la care Rebreanu scrie memoriul în cauză, situația cărții românești pare să intre pe făgașul unei crize adânci ce amenința viitorul însuși al scrisului românesc: *În situația actuală însă a producției cărții românești, (...) suntem amenințați să ne pomenim, într-un viitor poate nu tocmai depărtat, și fără scriitori și fără editori.*

Adevărul literar și artistic, ca să ne dăm seama de dimensiunea crizei cărții, menționăm că inițiază tot cam în perioada sfârșitului de deceniu trei, mai exact în cursul anului 1929, o anchetă de amploare, cu interviuri luate atât scriitorilor cât și editorilor, în vederea stabilirii unor posibile cauze, a găsirii unor posibile soluții în fața unei situații paradoxale. Prozatorul atrage atenția asupra acestei situații chiar din primele rânduri ale memoriului în discuție: se constată, remarcă Rebreanu, o scădere continuă în producția de carte când firesc era,

odată cu realizarea Unirii, ca fenomenul cărții să se înscrie într-o creștere.

Rebreanu, președinte al breslei literare și scriitor el însuși, cunoaște perfect relațiile existente între scriitori și cei care fac posibilă editarea de carte și dezvăluie, în consecință, problema din profunzime. Editorii, din lipsă de capital, restrâng tipărirea de opere noi, ajungând să nu mai îndrăznească a tipări decât cărțile scriitorilor consacrați, a căror desfacere le asigură recuperarea capitalului într-o perioadă relativ scurtă. În acest mod, continuă Rebreanu, scriitori tineri sunt nevoiți să păstreze în sertare manuscrisele lor, renunțând apoi definitiv la ele. Scriitorul recomandă de aceea ca statul să acorde un sprijin material editării lucrărilor valoroase, triate de o comisie care să activeze pe lângă minister. Tot aici se prevăd modalitățile de colaborare cu editurile particulare, modalități prin care s-ar asigura scriitorilor un onorariu demn și în conformitate cu activitatea desfășurată, editorilor o posibilitate de a lucra mai intens, având și un beneficiu onorabil, librarilor râvna mai bună de a desface cărțile românești și de a le prefera cărților străine. Rebreanu nu insistă asupra perspectivelor ce s-ar deschide astfel asupra producției cărții, nici asupra amănuntelor de organizare a realizării propunerii sale Ministerului Cultelor și al Artelor. El convinge doar în finalul memoriului, însă într-un mod imperativ, de necesitatea unei astfel de realizări ce ar asigura existența scrisului românesc, însăși a culturii românești. Pledoaria în favoarea cărții Rebreanu o va face ori de câte ori se ivește ocazia, fie în persoana scriitorului, fie în persoana omului aflat în fruntea breslei literare.

SPRE O IDENTITATE CA FIINȚĂ

Căutând calea spre adevăruri despre personajul rebrenian, l-am dezbrăcat o clipă pe Ion de tot ceea ce îl compune: spațiu, timp,

pasiuni, alte personaje etc. Ce-mi rămâne dinaintea ochilor? ființa goală a cărei imensitate intimă e vidul? acțiuni etichetate drept fără

sens, acte gratuite? Nicidecum...Gădesc, cu surprindere, o ființă ce se caută pe sine însăși; o ființă ce caută să ia în posesie propriul său sine, propria sa identitate, care să-l situeze într-o existență așezată; o ființă ce se zbate febricitant între două țarmuri existențiale ce cochetează cu obrăznicie cu ea, fără să reușească să acosteze fericit nici unul; o ființă în definitiv tragică. Din acest punct de vedere, nici un alt personaj rebrenian nu se găsește într-un astfel de mers existențial cum îl descoperim la Ion. Poate că Apostol Bologa ar putea, într-o proporție anume, să intereseze ca personaj ce cunoaște evolutiv și calitativ existența, descoperindu-i treptat un alt prag, esențial, mai profund - al iubirii universale. Însă, în cazul lui Apostol Bologa am vorbi de o evoluție, de un salt existențial. În ce sens? Bologa, așa cum îl descoperim ca făcând parte din Curtea Marțială ce l-a condamnat pe Svoboda, am putea spune, are deja o stabilitate existențială, un sens al vieții asigurat de cariera de militar pe care încearcă să o construiască. Are, în mod implicit, și o anumită viziune asupra lumii, asupra existenței, poate că superficial acum, ce-i drept, și datorată parțial, dacă ne gândim bine, meseriei lui. Conjunctura, întâmplările ce survin însă sunt ceea ce-l determină să descopere un alt înțeles al existenței, al vieții, mai adânc. Tot conjunctura, întâmplările trăite îl fac să simtă sau să bănuiască (fapt ce include, frământare, tulburare, îndoială!) că există ceva dincolo de aparențe, dincolo de linia contingentului, mult mai profund și care aparține ființei în totalitate. Astfel Bologa se va apleca asupra sensului final al vieții reformulându-l și descoperindu-l în egalitatea dintre sine și iubire și-și va asuma pe deplin, până la sacrificiu, noul destin; cu alte cuvinte, va lua în posesie noul său eu și tot ce aduce cu acesta. Bologa reprezintă astfel un caz clasic: ființa ce pătrunde (din nou) în sine pentru a se situa în adevărata existență - pare sfatul unui filosof.

Niciodată Ion nu se va apleca cu un ochi scrutător asupra ființei sale în felul în care o face Bologa. Niciodată Ion nu va găsi înlăuntrul sau ceea ce caută și apoi să-l ia în posesie, să și-l asume. Ion e o curiozitate! Luarea de sine în posesie e, în cazul său,

luarea lumii, a celuilalt în posesie! E, fără discuție, o cutezanță în această acțiune, demnă de pedeapsa divină!

Însă Ion nu înseamnă încă nimic, e un nimeni, un sărăntoc. Nu are nimic care să-i confere stabilitate, nici ca ființă socială, nici ca ființă umană în general. Existența lui e încă neașezată, destinul nu i-a bătut încă la ușă. Trebuie să și-l facă el, cu mâna lui. Faptul acesta implică o cucerire a lumii, a celorlați, și, înainte de orice, și o confruntare. E cât se poate de normal, de aceea, să fie iscate conflicte cu celelalte personaje, aproape că nu există personaj care să nu fie antrenat în vreun conflict anume; iar între timp, adică printre toate aceste confruntări, Ion reușește să mai facă câte un pas, oricât de mic ar fi, în demersul său de a lua lumea în posesie. Se pot identifica mai multe moduri, în cazul lui Ion, de luare în posesie: al privirii, al săracului (apropo de pământ), al actului sexual, al căsătoriei (Ana) etc. Se întâmplă însă un lucru deosebit de interesant în legătură cu aceste forme de luare în posesie, oricare am considera-o. Să urmărim, pentru a putea vedea exact despre ce e vorba, scena aceea memorabilă în care Ion e copleșit de-a dreptul în fața grandorii pământului ce se întinde sub privirea sa:

Sub sărutarea zorilor tot pământul, crestă în mii de frânturi, după toanele sau nevoile atâtor suflete moarte și vii, părea că respiră și trăiește. Porumbiștile, holdele de grâu și ovăz, cânepiștile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzeau, șuşoteau, fâşăiau, vorbind un grai aspru, înţelegându-se şi bucurându-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare şi roditoare. Glasul pământului pătrundea năvalnic în suflul flăcăului, ca o chemare, copleşindu-l. Se simţi mic şi slab, cât un vierme pe care-l calci în picioare sau ca o frunză pe care vântul o vâltoreşte cum îi place. Suspina prelung, umilit şi înfricoşat în faţa uriaşului:

- Cât pământ, Doamne!

Contemplarea grandorii pământului determină o atitudine atât de specială, o stare de spirit atât de particulară la Ion, încât spectacolul privirii transpune personajul în afara lumii imediate, în fața unei lumi ce poartă semnul ființei, dimensiuni lăuntrice, intime.

Nu sunt multe astfel de momente în romanul lui Liviu Rebreanu, dar au cu siguranță ceva particular: lumea e imensă în afară, îi apare grandioasă lui Ion, dar, e profundă în sufletul său. Spectacolul privirii produce exaltare, produce o stare de trăire intensă; am zice, autentică. Aici accedem spre însuși centrul ființei personajului rebrenian! Aici, în fața grandorii imaginii pământului, pare că avem în față întregul sine al personajului! Același lucru apare și în binecunoscuta scenă a sărutului pământului. Ion, știm asta, nu sărută pământul ca materie, ci ca pe o ibovnică, ca pe o parte a ființei sale, ca pe un alt eu al ființei sale. Aproape că Ion zice: astă sunt eu! Ar fi în aceste cuvinte dovada unei identități din profunzimi a personajului cu ibovnica sa, identitate ce trebuie, ce caută, în mod necesar, să și-o aroge. Asta pentru că e vorba de însuși sinele său.

Urmărind de-a lungul romanului demersul lui Ion în privința luării în posesie a sinelui prin celălat, prin alții, se constată totuși o neputință, pentru că încercarea personajului, antrenând o confruntare cu alte

personaje, cu întreaga lume de altfel, sfârșește într-un mod tragic. Atitudinea lui Ion nu e una obișnuită, ci mai degrabă ieșită din comun: a lua în posesie un nou sine înseamnă schimbare radicală a destinului ființei și întemeiere a unui alt destin. Faptul în sine implică în mod necesar sacrificiul. Pentru Apostol Bologa, în ceea ce-l privește, sacrificiul e o parte integrantă și necesară a noului destin asumat. Sensul nou asupra existenței pe care-l definește Bologa e unul profund și conține în sine sacrificiul. Cât despre Ion, ce se înfățișează ca un adevărat legendar Prometeu, sacrificiul survine ca o pedeapsă divină, ca urmare a încălcării unui hybris.

Dar să înțelegem bine lucrurile: nu este vorba de o ambiție sfidătoare a personajului rebrenian de a cuceri lumea, pe ceilalți. Ci însăși existența sa, identitatea ca Ființă, e pusă în discuție! În mod curios, Ion găsește esența ființei sale în afara lui, în ceea ce posedă altul. Poate pentru că el nu posedă nimic sau poate că ceilalți dețin ceea ce orice ființă umană trebuie să aibă.

SCRISORILE LUI LIVIU REBREANU CĂTRE CORNELIU MOLDOVANU

Dana HITICAȘ-MOLDOVAN

Nu foarte multe la număr, dar cu un conținut foarte interesant, scrisorile lui Liviu Rebreanu către Corneliu Moldovanu reprezintă o parte cât se poate de relevantă a unei amicitii de durată. Afirm acest lucru menționând totodată că prietenia dintre Liviu Rebreanu și Corneliu Moldovanu este uneori presărată de mici incongruențe, fapt care însă nu duce spre destrămarea relației.

Corneliu Moldovanu (1883-1952), veche cunoștință a familiei, a fost poet, prozator, director al Teatrului Național între 1924 și 1925, 1927 și 1928, membru în Consiliul de administrație al Societății de Radio și alte instituții. În jurnalele lui Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu este adesea adus în discuție. Din cercul de prieteni, Corneliu Moldovanu nu lipsea, bineînțeles, dar legătura de prietenie nu s-a fondat pe singura trăsătură

comună, și anume crearea de literatură, ci viața cotidiană în care erau ambii antrenați ca personalități ale vremii. Să nu mai vorbim despre lumea politică cu care intrau mai mult sau mai puțin în contact. Posturile ocupate de Liviu Rebreanu și Corneliu Moldovanu i-au făcut, dincolo de situația: prieteni de familie, prieteni la un nivel mult mai înalt în care bineînțeles că relațiile pot fi afectate foarte ușor.

Scrisorile adresate lui Corneliu Moldovanu în perioada 1911-1942 dezvălesc în scriitorul nostru personalitatea unei ființe directe. Scrisorile sunt adesea lipsite de formale introduceri sau cel puțin de simple introduceri. Pentru Liviu Rebreanu, scrisoarea este un mijloc de a-și expune intenția, părerea. Totuși, să nu uităm și de cazurile în care Liviu Rebreanu construiește din stilul său epistolar simplu unul extrem de ceremonios. Așadar,

frazele scurte, indicațiile și concluziile redau textului sentimentul unui ritm sacadat, încă de la începutul scrisorii: „Sunt foarte încurcat.”, „Directorul e plictisit, repetițiile încep mâine; nenorociri peste nenorociri.”

Formulele de adresare diferă spre deosebire de aceeași formulă de încheiere: „Cu toată dragostea”. Cele de adresare sunt mereu alese în așa măsură încât să corespundă conținutului, cu alte cuvinte ele sunt imediat corelate textului propriu-zis. De pildă: „Dragă maestre” sau „Stimate domn” sugerează poziția pe care se află Rebreanu în raport cu Moldovanu. Astfel, în scrisoarea din 31 august 1911, adresându-i-se cu „Dragă maestre”, Liviu Rebreanu îi vorbește cât se poate de familiar, regretând totodată faptul de-a nu-l putea ajuta financiar: „Să-ți spui drept, îmi pare rău și acumă că îți scriu lucruri nu tocmai plăcute”. Epistolele lui Rebreanu tind întotdeauna să fie persuasive. Pentru aceasta ele sunt foarte bine structurate, exprimând totul la obiect. La sfârșit se reia problema, conferindu-i-se un plus de gravitate: „Deci cum zic, scrie-mi repede... ca să-ți pot și eu scrie, până când e Gîrleanu aici, ca să aranjăm tot”.

Odată cu trecerea timpului, formulele de adresare demonstrează o tot mai apropiată legătură amicală: „Dragă Corneliu” sau „Iubite Corneliu” (datate între 1925 și 1934). Astfel că, în ciuda oricăror inconveniente, Liviu Rebreanu și Corneliu Moldovanu păstrează legătura și bineînțeles, nu numai formal.

Există cazuri în care scrisorile sunt trimise în numele unor instituții, cum este de exemplu, scrisoarea de la 26 august 1913 în care L. Rebreanu cere contribuția lui C. Moldovanu la ziarul *Rampa* în numele direcțiunii. Aici, deci, stilul va fi constrâns de formalitate, adresarea fiind făcută la persoana a doua plural: „Colaborarea dv. o solicităm pentru articolele de fond”. Se înțelege aici că textul este redactat mai mult din inițiativa conducerii ziarului, dacă nu chiar este un text standard trimis mai multor personalități. Atunci formula de încheiere nu va fi desigur: „Cu dragoste”, ci „Primiți, vă rugăm, încredințarea distinsei noastre stime și considerații”.

Dintre toate epistolele însă, cea din 2

aprilie 1918 este mult diferită. Contextul ne dă unele informații cu privire la situația scriitorilor din perioada primului război mondial. Astfel că în perioada de ocupație, o parte s-au refugiat la Iași de unde unii aveau să-l acuze pe Rebreanu de colaboraționism.

Cu o atitudine surprinzător de ironică, Liviu Rebreanu disprețuiește modul scriitorilor din Iași de-a interpreta rămânerea sa la București. Ironia devine pe alocuri caustică. Adresându-se lui Corneliu Moldovanu în numele întregului grup de scriitori, păstrează uneori o subiectivitate bizară, ceea ce ne face să credem că tocmai prietenia dintre ei îi oferă posibilitatea adoptării unei astfel de atitudini.

Cât despre formula de adresare, este și ea la fel de sugestivă purtând de asemenea amprenta ironiei: „Dragă Cornelică”. Printre altele, maniera de adresare deține conotații bivalente. Pe de-o parte este ironia iar pe de altă parte jocul de cuvinte ce conferă într-o oarecare măsură textului sentimentul de ludic:.

„Dar, în sfârșit, ce-o fi o fi. Acumă începem și aici să mai respirăm. Cu Steinberg am început să scot o bibliotecă săptămânală cu 25 bani, Scriitori celebri, din care îmi iese și mie ceva... Dacă altceva nu, cel puțin contrabalansarea verbală a otrăvirilor cotidiene ce le răspândeau nemții. Te pomenești că voi v-ați făcut nemțofili și noi aici nu-i putem suferi. Ei, dar destulă polologie politică.”

Adresarea plină de reproș mai păstrează printre altele senzația unor ameliorări. Astfel Liviu Rebreanu îi spune lui Corneliu Moldovanu despre *Scriitori celebri*. Asemenea momente de vădită subiectivitate redau textului epistolar un caracter bizar.

Într-un final, oscilarea atitudinii între diversele evenimente depinde întotdeauna de situația iscată. Important e că Liviu Rebreanu poate fi și ironic în cazul în care simte că are tot dreptul. Dacă astfel își maschează disprețul sub carcasa ironiei, este numai și numai în favoarea lui. Mai mult, ironia sa neobișnuită oferă posibilitatea existenței mai multor interpretări. De ținut minte însă că toate aceste capacități ale sale se includ în propria-i personalitate.

Anul 1944 a însemnat pentru viața lui Liviu Rebreanu agravarea bolii pe care o suporta deja de multă vreme, și moartea care s-a întâmplat la 1 septembrie 1944. Făcând abuz de țigări și cafea, romancierul resimte tot mai puternic gravitatea bolii. La începutul lunii aprilie este transportat de urgență la Valea Mare, fiind într-o stare foarte gravă.

Datorită bolii, anul 1944 reprezintă și ieșirea completă din viața publică, activitățile la Teatrul Național și ziarul *Viața* fiind abandonate.

În contextul bolii și retragerii forțate la Valea Mare, răzesc totuși câteva raze de scriitură venite din partea romancierului. Puținele pagini de jurnal și cele câteva epistole reprezintă singurele pagini scrise de Rebreanu în această perioadă grea pentru el.

Ultima scrisoare oficială din postura de director al Teatrului Național este cea adresată dramaturgului Eugene O'Neill. Rebreanu îl anunța pe autorul american de reprezentarea unei piese de teatru care îi aparține și de faptul că drepturile de autor sunt păstrate la Societatea Autorilor Dramatici. Rebreanu nu i le poate trimite în America datorită războiului. Epistola nu este semnificativă pentru starea de spirit a romancierului, neavând valențe personale sau intime. „Drepturile dvs. sunt păstrate de Societatea Autorilor [Dramatici] din România (str. Lipscani 110, București). Avem grijă să depunem acolo sumele de bani convenite dvs., care, din cauza războiului, sunt „blocate”. Anexăm afișul de la premieră, programul, cartea cu traducerea în limba română, ca și trei albume cu fotografii ale actorilor noștri și aspecte de la reprezentații.”

Celelalte trei epistole sunt, poate, cele mai expresive dintre cele scrise de Rebreanu ilustrând starea sa de spirit.

Într-o primă epistolă, trimisă în data de 9 iunie lui Nicolae Negulescu, un profesor de fizică și chimie, prieten de familie, Rebreanu „trădează” o formă bună, având în

vedere starea în care se afla. Epistola este de la bolnav la bolnav. Prin încurajările trimise lui Negulescu putem înțelege o autosugestionare. Astfel, aflăm în epistolă: „Eu veșnic optimist, sunt sigur că boala ta se poate vindeca aproape deplin numai tu să ai încredere în tine însuși și în puterile tale de regenerare.” Încurajările lui Rebreanu par să fie trimise în primul rând spre sine.

După doar cinci zile, romancierul va expedia o altă epistolă lui Ion Petrovici, ministrul Culturii Naționale, în subordinea căruia se afla și el. Rebreanu îi scrie lui Petrovici pentru ca acesta să ia act că e sănătos și capabil de muncă. Chiar dacă boala sa se găsea într-un stadiu avansat, romancierul îi spune ministrului: „În sfârșit, după aproape trei luni de zbuciumări grele, iată-mă înviat din morți!” Fiind absent deja de multe luni de la serviciu, Rebreanu dorea să conteze în continuare. În acest sens face chiar o deplasare, probabil inutilă, și cu siguranță foarte imprudentă, până la Pucioasa, unde se afla Ion Petrovici. Călătoria avea să-i agraveze și mai tare boala, rămânând după aceea ținut la pat. Starea de spirit a lui Rebreanu este în continuare una de autosugestionare. Optimismul lui și dorința de a reveni la muncă pot părea destul de ciudate dacă nu privim intenția lui din perspectiva salariului. Bani primiti pentru funcția de director general al teatrelor naționale era singura sursă de venit pentru Rebreanu la acea vreme.

Ultima epistolă trimisă de Rebreanu este datată la sfârșitul lunii iulie. Scopul ei este, din nou, de a-și confirma capacitatea de muncă. Bineînțeles că sănătatea afișată de Rebreanu nu putea fi excepțională, ținând cont de faptul că trecea printr-o boală aflată într-un stadiu avansat.

Circumstanțele morții lui Rebreanu sunt discutate și discutabile chiar și în ziua de azi. Cu doar o lună înainte de a muri romancierul scria în ultima lui epistolă: „Restabilindu-mă după boala grea ce am

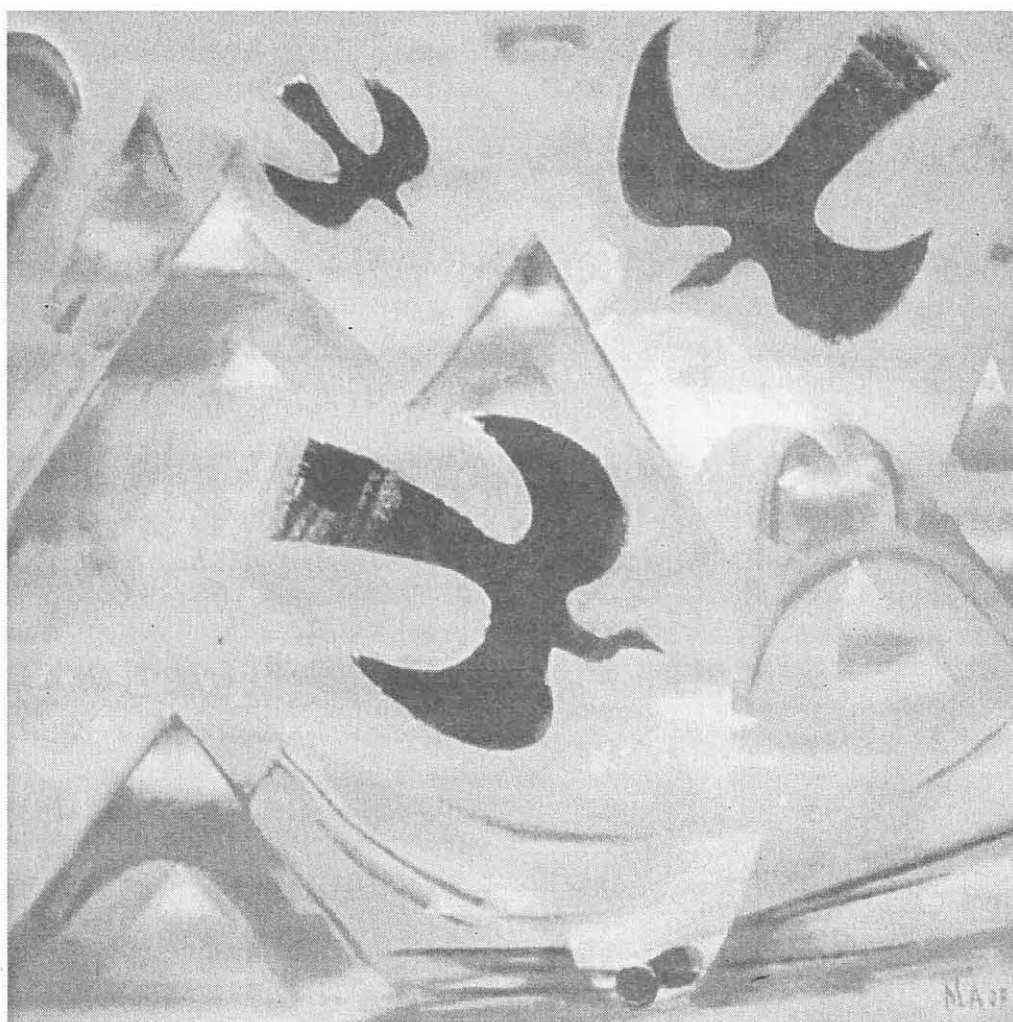
îndurat..." Nu consider că Rebreanu ar putea să afirme și să dorească a lucra, știindu-se foarte grav bolnav. Probabil că scriind acele rânduri, Rebreanu avea în vizer o însănătoșire, poate chiar însemnată. Dacă vom considera acest lucru ca fiind un fapt adevărat, având chiar mărturia lui Rebreanu, atunci moartea datorată bolii cade sub semnul întrebării.

Părerea multor specialiști, însă, a fost că a avut loc un proces pulmonar degenerativ, culminând cu formarea unei tumori maligne,

după cum rezultă și din notele domnului N. Gheran la *Jurnal*.

Iată cum anul 1944, privit din perspectiva epistolară, aduce informații semnificative despre ultimul an din viața romancierului, despre starea de spirit mai mult decât optimistă care l-a însoțit de-a lungul grelei boli.

(Textele de mai sus au fost prezentate în cadrul Saloanelor "Liviu Rebreanu", Beclean, 2003. Autorii lor au lucrat sub îndrumarea prof. Andrei Moldovan).

Propunându-mi să vă prezint un document inedit din arhiva casei noastre memoriale, mă simt obligat ca, în câteva cuvinte, să-l încadrez nu doar într-un context epistolar, ci și al unor împrejurări de viață care l-au generat. Este vorba de o scrisoare pe care romancierul o adresează fratelui său Iuliu, la 15 octombrie 1931.

Importanța documentului pe care intenționez să vi-l prezint este da natură să elucideze și mai bine adevăratele raporturi familiale, multă vreme extrem de încordate. Este drept, tipărirea volumului anterior de corespondență, demonstrând nu doar răceala relațiilor din membrii familiei REBREANU, aflată de-o parte sau de alta a Carpaților, ba chiar și ruptura ce avea să-i despartă adesea, cum a fost cazul neînțelegerilor ivite între romancier și propria lui mamă. În plus, epistolarul matern editat de Liviu Malița - "Adio

până la a doua Venire" - cuprinzând scrisorile Ludovicăi Rebreanu către fiul ei, atestă această stare de lucruri, de mult exprimată de Niculae Gheran în volumul său "Tânărul Rebreanu". Numai că autorul cărții amintite o face cu pudoare, plecând de la zicala că "rufele murdare se spală în familie", spre deosebire de Tiberiu, mezinul familiei.

Scrisoarea este expediată fratelui său la scurt interval după ce Liviu demisionează din fruntea Direcțiunii Educației Poporului, de unde, până atunci, avusese un venit lunar garantat de stat.

Consacrându-se în exclusivitate scrisului - elaborarea *Răscoalei* va fi un prim rezultat așteptat de toți cititorii lui, rămâne însă descoperit în privința mijloacelor necesare traiului. Să adăugăm că nu de multă vreme cumpăraseră via de la Valea Mare cu bani împrumutați de la banca lui Coandă din Pitești.

Conținutul epistolei sună astfel:

15.X.1931 București

Dragul meu Iuliu, am primit scrisoarea ta și, dacă-ți răspund numai azi, e din pricină că am vrut să te servesc. Din capul locului însă vreau să-ți spun că te înșeli rău dacă-ți închipui că eu am făcut avere și că am capitaluri din slujbele în care am fost, cum poate îți închipui după insultele unor ziare murdare. N-am făcut, dragul meu, nici o afacere; dacă aș fi făcut, fii sigur că nu m-ar fi cruțat nimeni. Am fost înjurat chiar nefăcând nimic, dar încă să fi făcut într-adevăr ceva! Am avut leafa și atâta tot. Nu am azi, cum n-am avut nici înainte, nici o rezervă. Trăiesc numai din ceea ce-mi produc cărțile și munca mea istovitoare, încât vezi, n-aveam de unde să scot suma ce mi-o ceri tu, nici măcar a zecea parte. Știind însă că suma aceasta ți-e absolut necesară acum, am căutat pe la diverse bănci să mă împrumut eu, ca să-ți pot veni în ajutor. Din nefericire situația financiară e așa de critică încât n-am izbutit să fac nimica. Băncile nu mai acordă împrumuturi nici măcar cu gajuri, necum pe simplu obraz. Îmi pare nespus de rău că nu sînt în stare să te servesc. Totuși eu voi mai încerca. Din vreo două locuri am oarecare promisiuni, dar pentru mai târziu, peste vreo trei luni. Nu știu de n-ar fi prea târziu pentru tine? Stau prost bănește, dar aș face orice ca să-ți pot da o mînă de ajutor. Îndată ce voi avea ceva, am să te înștiințez.

Te îmbrățișez cu pe ai tăi toți.

Liviu

Arhiva REBREANU

Desigur, rudele, care în epocă l-au acuzat de ingratitudine (nota bene: în corespondența intimă, nicidecum în mod public), ca și urmașii lor ce trăiesc printre noi, ar putea spune că romancierul s-a eschivat de la satisfacerea cererii formulate de fratele său. C-ar fi vorba de o meschinărie.

Personal o atare ipostază o resping, deoarece acum, când dispunem de un adevărat arsenal documentar, o putem verifica prin coroborarea actelor. Nu puține sunt scrisorile pe care autorul lui "Ion" le trimite, în aceeași perioadă, unor amici, cu rugămintea de a-l împrumuta cu diverse sume de bani. Uneori modice. De asemenea, procesele ce i-au fost intentate pentru nepla-

ta scadențelor la bănci, sau a chiriilor, pledează în favoarea lui, în favoarea unui om agasat de griji materiale.

Este un motiv în plus de a saluta apariția noului volum de corespondență, *Opere*, 22 cu speranța că recenta colaborare dintre Academia Română și Muzeul Județean Bistrița-Năsăud - grație generozității ilustrului cercetător Niculae Gheran - să continue cu editarea unor noi lucrări, pe baza valorificării uriașului tezaur documentar de la Biblioteca Academiei Române.

Notă: Comunicare prezentată la SALOANELE "LIVIU REBREANU", ediția XXI, 2003, la Muzeul Memorial "Liviu Rebreanu" din Prislop, Năsăud.

Ioan ANCHIDIM

Biografia secretă, cartea cu care debutează la Editura Dacia din Cluj George Vasile Dâncu, m-a convins, dacă mai era nevoie, că temele mari: viața și moartea, trebuie atacate direct, abrupt și frontal. Nu numai că prea puțini poeți tineri se încumetă să ia în serios temele fundamentale, dar, dimpotrivă, adeseori le bălăcăresc în ironii facile și absolut dizolvante. Vasile George Dâncu face figură aparte. El spune: "Drumul care trece prin Runc/ Duce către Tibleș/ Drumul ce străbate pământul /duce către Cer./ Unii bătrâni spun că, de fapt,/ Ar fi unul și același Drum". (*Drumul care trece prin Runc...*) sau "Urc pe un munte;/ Pe un altul, toți oamenii pământului. /Nu ne întâlnim/ și nu ne vom întâlni niciodată./ Dar eu am impresia că ei urcă/ în urma mea pe același munte/ Pe care urc eu;/ și ei au impresia că eu urc în urma lor,/ și se grăbesc, să nu-I ajung,/ Pe muntele pe care urcă ei." (***) redescoperind cu înțelepciune și cu un anume tîlc înțelesurile adânci și înalte ale existenței, ale lumii etc. Nu spun lucruri mari. Lucrurile mari, cred, le spune chiar

Raft

Vasile George Dâncu. Fie că vorbește din cărți și despre cărți, fie că face apel la marii înțelepți și la marile cărți, fie că, în primul rînd își alimentează poezia din propria-i biografie, nu întotdeauna secretă. Lapidar și sentențios, paterical, borghesian și filosof, așezînd în miezul poemului pe Heraclit, pe Hegel și pe Rabi Nahman din Brațlav, dar și pe Maiakovski, Sfîntul Augustin, Înțelepciunea chineză, Marx ori Napoleon Bonaparte, Dâncu are darul - rarism - de a comunica, precum bucătarul cel bun care distribuie cu multă pricepere sarea în bucate, o învățătură bună, un gând limpede, tulburător cu un înțeles, în cele din urmă, profund și deloc futil. Exemple: "Tânăr fiind, am descoperit/ în Biblioteca Lumii o carte./ Era plină de praf/ și-am suflat peste ea -/ și cartea s-a risipit. (*O mărturisire de-a lui Borges*). "Versurile mele,/ Se întorc împotriva mea, /-din fericire!-/ Spre deosebire

de ale/ Lui Maiakovski, care/ Se întorc împotriva lumii. (*O meditație de-a lui Serghei Esenin*). "Numele Heraclit l-au purtat cinci bărbați./ Întîi filosoful./ Al doilea, un poet liric care a scris elogiul celor doisprezece zei. /Al treilea, un poet elegiac din Halicarnas./ Al patrulea a scris o istorie a Macedoniei și era din Lesbos. /Al cincilea era un bufon care știa să cînte la chitară./ Fost-au cinci bărbați cu numele de Heraclit/ Și numai zeii și înțelepții /știau că era unul singur. (*Despre cinci oameni și un suflet*). "îi arunc pe dușmani/ În groapa cu poeme,/ și poemele îi devoră,/ Singele lor pătrunde-n poeme./ Eu mă îndrăgostesc de aceste poeme/ Ce-au ridicat sîngele/ La rang de metaforă./ Le îmbrățișez,/ și ele mă devoră. / Ce poeme reușite / Sunt cele cu gust de sînge!" (*Groapa cu poeme*). Chiar dacă plonjează în realitate, în cotidian, Dâncu are o ironie înaltă, un rîs puternic, detașat de dulcegărie, aproape sarcastic oarecum înrudit cu Daniil Harms: "Ivan vinde în fiecare seară soarele pe băutură/ și americanii îl cumpără tot de-atîtea ori./ Ivan îl vinde deoarece îi place băutura,/ Iar americanii îl cumpără din/ Obişnuința de a cumpăra./ Dar, de fiecare dată, soarele fuge de la americani/ și se ascunde în paharul de votcă al lui Ivan./ "Soarele nu suportă America!" râde Ivan cherchelit." (*Ivan, soarele și americanii*).

Știindu-i foarte bine biografia lui George Vasile Dâncu - una, în linii mari frustă și crudă - nu mi-a fost greu să descifrez mesajele poemelor din *Biografia secretă*. "Revolta tăcută", despre care vorbește, pe coperta a patra a cărții Aurel Codoban este, cu certitudine, o secvență din biografia, reală și livrescă, a autorului.

"M-am născut în Sahara/ și mama nu știe acest lucru./ Ea crede că am văzut lumina lumii/ într-un pat de spital din Năsăud" (*Biografia secretă*).

Cartea, subțire precum o lamă, taie adânc chiar și în concepte, care țin mai degrabă de zona filosofiei mirabilis, și extrage, prin mijlocirea poemului ideea, gândul pur și simplu. Postfața autorului intitulată Elogiul tăcerii lămurește în sens heideggerian rostul cuvântului filosofic convertit în limbaj poetic. "Drama poeziei europene moderne este excesul de vorbă./.../Am epuizat limbajul, va trebui să epuizăm tăcerea pentru renașterea cuvântului pur", spune George Vasile Dâncu. Are, într-un fel dreptate, pentru că în poezia pe care o scrie el atinge, de foarte multe ori, purități și limpezimi inefabile. Nu întâmplător și-l ia drept aliat în această construcție poetică, care

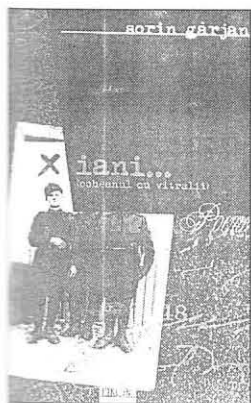
este *Biografia secretă*, pe Aristotel din care și citează: "Darul cel mai de preț al exprimării poetice este să fie limpede, fără să cadă în comun".

Am citit cartea cu o atenție specială însoțită de o bucurie pe măsură. Mi-am amintit, căzut pe gânduri, ceea ce Apostolul Pavel le-a spus grecilor din Areopag atunci când, epuizându-și argumentele despre "Dumnezeul necunoscut" a făcut apel la poezii lor... Mi-am pus și o întrebare. Mi-am dat și un răspuns. Au curaj poezii tineri ai anului 2004 să se întoarcă la greci? la temei? Au, cred, de vreme ce George Vasile Dâncu face un asemenea gest și pas cu *Biografia secretă*.

BUNICUL ȘI NEPOTUL

Ion Radu ZĂGREANU

*"iani n-a citit poezie vreodată!
n-a sărutat "gura lumii", doar a băut
pînă la fund
metafizica fiecărui pahar"*
(Sorin Gârjan)

Citind primele pagini ale volumului de versuri "iani... (oceanul cu vitralii)", (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003), al poetului Sorin Gârjan, te cucerește impresia, că autorul ar avea intenția de a-și muta discursul liric pe o "plajă" a genului epic. Ți se pare, că mai nimerit ar fi fost să recurgă la narațiune, pentru a relata faptele

autobiografice, pe care poetul le dispersează prin poemele acestei noi cărți de poezie.

Consemnările autobiografice sunt doar un pretext pentru a privi printr-un "ocean cu vitralii" spre un trecut răscolit de amintiri, cu scopul unei mai depline autocunoașteri. Trecutul trăit la înălțimi morale modeste, se transformă într-un bumerang care lovește în cei care au parcurs o istorie impusă, împiedicându-le opțiunile unui nou început, cu zori limpezi și sinceri.

Are loc în aceste poeme un schimb de ștafetă, bunicul *iani*, protagonistul primului ciclu poetic al acestui volum devenind sinonim

cu trecutul unui neam, pe care nepotul îl preia, vrea să-l înțeleagă, să și-l asume, ca pe un "testament" arghezian.

Sorin Gârjan nu ne propune un personaj liric întruchipând un model, lustruit prin codurile de morală, ci un "bunic hîtru", prin care am putea recunoaște istoria noastră tulburată a acestui sfârșit de mileniu. Portretul bunicului *i a n i* este conturat în ultimul poem, "argument". Bunicul, acum "cu ochii plini de pămînt și de pîclă", cu trupul odihnind "pe dealul cu cruci", a traversat un timp greu, fără a face compromisuri, "n-a sărutat gura lumii", înmagazinând în sufletul lui multe dureri. A luat viața, așa cum a fost, cu acea filosofică simplitate populară: "aceasta e viața". A câștigat și a pierdut, a gustat într-o manieră originală "metafizica" întâmplărilor mari și mărunte ale destinului său, convins și senin, că sfârșitul este același. Doar drumul său spre inevitabilul final a fost unul aparte: "a schimbat deportarea la ruși pe / deportarea în cer".

i a n i a fost contemporanul unui timp revolut, a parcurs o epocă anapoda. Este *i a n i* un fel de filosof, este el un alter ego al poetului? Ce îl învață bunicul pe nepot? Se redescoperă poetul prin bunicul său? Iată câteva întrebări care ni se propun în prima parte a acestui volum. Bătrânul *i a n i* pare a fi un destin transmis poetului pentru într-

pare în cuvinte testamentare: "scriind mă trezesc din uitare..." ("urletul cu aromă de ghințură"). În amintirile nepotului "obsesiile" bunicului sunt o lecție de istorie predată pe viu. Tragedia deportaților cu camioanele, în care cei destinați necunoscutului stau "înghe-suiți / unul într-altul ca vacile-n tîrg..." ("o secvență de viață, boala: colhozul poeziei!...") este zguduitoare. Într-o vreme în care oamneii erau doar niște păpuși, ce își aplecau capetele la comandă pentru a-și asigura burta existenței, "munca" pentru suflet era o noțiune abstractă: "doar Dumnezeu știe măsura cămășii de forță / căreia ei îi spun suflet!..." ("akedia: sîrguința nimicului!").

Bunicul, un Zorba Grecul, un simpatic viveur, nu uită să-i amintească nepotului, de moarte, pe care o acceptă ca pe un dat obligatoriu: "în care bărbații bat coasele îngenuncheați într-un / lan de lucernă / ca pe o toacă la capătul lumii" ("akedia: sîrguința nimicului!").

Un alt personaj al acestei mici cronici de familie este tatăl, prezentându-și fiul ca pe o "ariergardă" a "unei petreceri neterminate" ("ariergarda, firavele înscenări ale destinului tînar").

"Nimic netrăit", afirmă poetul, contaminându-ne cu sinceritatea lui. Poezia lui Sorin Gârjan este a unui însingurat, a unui cavaler al tristeților, a unui rătăcitor bacovian: "cu amenințarea sfîrșitului simțindu-te / mai în largul tău / cu pîinea fricii în sîn" ("fecioara semnului, librăria din rai"). Poezia nu-i decît o autoînșelare: "minte-te și dă-ți note!" ("fecioara semnului, librăria din rai").

Întîlnim uneori în poezia lui Sorin Gârjan un senzualism de bravadă, afișat ca o mască ironică la adresa unei lumi care îl agresează pe poet, prin robustetea primitivă expusă, prin nepăsare sau brutalitate: "fiecare cîștigă pierzania celuilalt" ("postludii!").

Al doilea ciclu al volumului, "poemele cu aripi" conține versuri dedicate unor prieteni dragi. Superbe definiții ale poetului găsim în poezia dedicată lui Ion Mureșan: "potul e ca o cruce: oriunde o pui ea e cel mai / aproape de sfinți", "gunoiul de lux al cerului", "cîrciumă a viselor lumii". Însingurarea poetului devine extremă: "cum să te vomîți pe tine întreg / și să mai ai cu cine vorbi?" ("lui Geza, Vola, Copi").

Ultimul capitol al cărții are un titlu șocant: "elegii incestive ...". Gheara dezgustului s-a înfipt în soarta individului și a colectivității. Nici iubirea, altădată refugiul pentru momentele grele de prăbușire a înălțimilor, nu-l mai salvează pe poet. În "oglindea" ei, eul liric descoperă chipul unui străin. Pe bună dreptate, Ion Cristofor îl numea pe Sorin Gârjan un "poet al tragicului existențial".

Poetul se acceptă totuși pe sine cu luciditate: "și gustul vieții acestea ca și cum aș avea / o fotografie cu Kafka lipită pe cerul gurii / pe care o mîngîi cu limba mereu". ("poem cu un motto și un discurs perimat").

De multă vreme n-am citit o carte de versuri atât de gravă!

AVATARURILE PELERINULUI

Gheorghe LUPU

Era de așteptat ca proza poetului Valeriu Stancu să aibă măcar o discretă aură poetică. Nu se întîmplă tocmai așa, spre avantajul discursului epic. Dinamismul unei combustii bărbătești, fără nici un complex tensionează romanul cu nume captivant prin multitudinea canotațiilor temporale, etimologice și stilistice, Pelerinul de cenușă (Ed. Cronica, 2000): o contemporaneitate cețoasă acceptă și chiar practică acte de o cruzime primitivă; prezența alternativă dintre real și ficțional, dintre mister și dezvăluire sugerează imaginea

rătăcitorului care rămâne o enigmă pentru semenii săi. Scriitorul Radu Șendrea, eroul narării, parcurge, preponderent în el însuși, un drum inițiat, de cunoaștere și auto-cunoaștere. Dacă el rezistă prin cultură și creativitate, alții dintre prietenii ori cunoscuții săi accidental clachează iremediabil; totul se petrece sub incidența umanului și a eforului de a ieși din hățișurile genetice ori exterioare. Nici atunci când sunt odioși, precum Jan Pericol, care-și violează fiicele și le obligă să se prostitueze, înșii nu par irecuperabili: așa cum

Șendrea se apără prin scris, ei se apără prin propria lor moarte.

Valeriu Stancu își extrage materia primă a narațiunii sale din rândul foștilor deținuți politici, amnistiați de Gheorghiu Dej în 1964 și plasați în activități productive: o faună gregară și greu de stăpânit. Înclinațiile autodistructive se potolesc în preajma căldurii sufletești: acești oameni nu s-au născut răi, ci au fost înrăiți prin frustrarea de credință în perfectibilitatea omenească.

În "Argument", autorul afirmă provocator că acțiunea și tratarea subiectului ar fi revolute. N-are nici o relevanță dacă o carte devine inactuală prin evenimentele conținute. Artistul își plasează propriile sale proiecții creative sub orice orizont temporal și spațial pofteste: primează atitudinea, autenticitatea și credibilitatea ideății de sub acel orizont. Din această perspectivă, personajele lui Valeriu Stancu trăiesc și se trăiesc din belșug, au personalitate, sunt vii; ba chiar mai vii și mai memorabile decât cele din realitatea imediată, întrucât trec prin viață, asemeni fenomenelor naturale. Or, natura este semnul scriitorilor aleși. Pe mine, ca receptor, mă interesează prea puțin epoca preferată de creator, dacă el nu-mi comunică un freamăt lăuntric, în care să mă recunosc, fie și parțial.

Pelerinul de cenușă cuprinde nouă "cărți", fiecare având câte un titlu și chiar o anume autonomie, în sensul că pot fi citite ca niște nuvele de sine stătătoare; cu precizarea că anumite personaje fac legătura firească dintre ele asigurându-le omogenitatea arhitectonică. Dar de ce nouă? Acest număr tănuiește semnificații impresionante, de la mitologiile greacă, chineză și aztecă până la cea creștină: măsură a gestațiilor; ierarhizarea îngerilor în nouă ceruri; simbolul solidarității cosmice, iar, ca ultima din seria ciclică, exprimă germinarea și moartea. Așa s-ar explica de ce romanul se deschide cu *Apocalipsa* și nu cu *Geneza*: închiderea unui ciclu vital, indiferent de dimensiunea lui, se regăsește în cifra sa nativ. În *luntrea ochiului* - cartea finală a Cărții nu exclude, ba chiar impune coabitarea cu *Apocalipsa*, deoarece luntrea amintește de trecerea Styxului, iar ochiul reprezintă misterul revelat în destin, dar incontrollabil decât intuitiv.

Căror legi ontologice și administrative lumești se raportează entitățile din această zonă? Structuri inadaptabile și insurgente, eleși macină energia în gol, iar tentativele de salubritate morală par iluzorii, deși nu pretutindeni. Să fi aparținând vina numai unor opresiuni exterioare, care-i învrăjbește pe oameni? Nu cumva subconștientul lor depozitează o genă cu tendințe sinucigașe?

Aserțiunile de mai sus își au în bună parte suportul în complexitatea *Pelerinului de cenușă*. Prima carte, *Apocalipsa*, debutează într-un limbaj și cu întâmplări derutant de simple, vizând stereotipiile unor fapte modeste, în ambianța unui tablou pastoral, perpetuat de succesiunea anotimpurilor: "Și iar se ivise primăvara pe coastele și gârlele Săratei ... și iar viața exploda în ochii și în sufletele oamenilor".

Explozia culorilor și a miresmelor presupune un acut simț al vegetației virginale din "leagănul luminii". Doar că Nurcan, președintele unui C.A.P. de prin anii șaizeci ai veacului abia petrecut, își prelungește mândria printre podgoriile păstorite și "în crama boltită peste trupul de răcoare al vinului". O atmosferă cvasiparadisică se reinstaurează "în trupul mustitor al pământului". Am oferit citatele de mai sus cu un dublu scop: pentru jalonarea timpului și spațiului, dar și pentru plasticitatea înrourată poetic. Aspectele apolinico-dionisiace ascund reacții imprevizibile, precum puhoaiile Săratei, care distrug "casa lui moș Tescu de scăpase bătrânul numai în izmene". Convulsiile naturii se răsfâng și în relațiile dintre gospodarii din Cârjeni - satul cu pricina. Badiu, ciobanul din localitate, nu se prea împacă cu Nurcan, veneticul din Isaccea. Cauza? Badiu nu suportă ca președintele să-i spună, în văzul lumii, că făcuse pușcărie. Deși satul era profilat pe viticultură, oierul îl convinge pe Nurcan de rentabilitatea superioară a oilor. Implicit acestor divergențe, care rămân la nivel verbal, se conturează profilul intelectual al scriitorului Radu Șendrea, care deține supremația în majoritatea celor nouă cărți: fost ginere al lui moș Tescu, el își dovedește generozitatea ajutându-l cu bani și materiale de construcție să-și zidească o nouă casă. Printre ciudățeniile lui Șendrea, care, uneori, "dădea semne de sminteală", tronează,

la loc de cinste, modul în care făcea dragoste cu Lia, viitoarea lui nevastă, pe iarba de sub sălciile socrului său. Noutățile se răspândesc repede printre muierile pânditoare și geloase; așa că, la scurtă vreme, numărul copiilor din Cârjeni crește simțitor. În memoria sătenilor, Radu se individualizează, în primul rând, prin ceea ce nu puteau ei înșiși: "scria și citea și iar scria într-una ... păi cum să nu te scrântești". În aceste condiții, juna lui soție, nemulțumindu-se cu orgoliul de a fi nevastă de profesor și scriitor, îl părăsește: "mie-mi trebuie bărbat să mă iubească ... nu să vânture noaptea cuvinte". Întâmplările nu excelează prin spectaculozitate, parcă prefigurând o lovitură de teatru. Într-adevăr, o furtună năpraznică spulberă toți mieii de pe valea Săratei. Remarcabilă, descrierea înfățișează, cu lux de amănunte, dezlănțuirea oarbă, care devastează roadele și speranțele omului. Ea nu are nici o explicație în ordine umană. Nurcan și vicepreședintele, Dumitru Călărășu, privesc neputincioși dezastrul, din care răzbate glasul disperat al lui Badiu: "Apocalipsa, Doamne, Apocalipsa!".

A doua carte - *Gestul* - aduce noi personaje, dintre care se detașează inginerul Ioan (Nelu) Mocanu și medicul Nero Diaconu - "prietenuț de o viață al lui Șendrea, singurul om iubit cu adevărat și acceptat fără nici o rezervă de scriitor".

Treptat și părintește, Valeriu Stancu își gospodărește descendenții imaginari, nu atât pentru ei înșiși, cât pentru a contura și a nuanța personalitatea controversată și captivantă a profesorului moștenind noblețea înaintașilor săi, care slujiseră pe lângă tronurile Moldovei. Radu Șendrea îi captivează pe cei din jur prin spontaneitate și franchețe. În afară de Nelu și Nero, el se bucură de prietenia curată a soților Vasile Balotă și Ruxandra, cărora le fusese naș la cununie, deși era mai tânăr cu douăzeci de ani decât mirele. Sunt rememorări, povestire în povestire, prin care se pregătește, psihologic, tragedia din final: un accident unde moare Ioan Mocanu, în timp ce mergea cu motocicletă spre Combinatul pe care îl conducea și unde, la secția de acid sulfuric, tocmai muriseră niște muncitori. Moartea cheamă moarte?

Un loc privilegiat îl ocupă Jan Pericol, exemplar specific declasaților, fără să se încadreze automat în rândul acestora. Originalitatea șochează fie și prin faptul că este tatăl a douăsprezece fete, după mărturisirea lui Donald, viitorul său ginere, și pe care le transformă, parțial, în propriul său harem și în prostituate. Numele proxenetului incestuos îl pronunță prima oară Ită Mustăță, unul dintre tinerii care se pregătea să meargă într-o excursie cu veleități speologice la Sângeorz. Firul sinuos al existenței sale îl detrmină pe Radu Șendrea să se îndrăgostească de Dora și s-o salveze de sub tutela malefică a tatălui ei, Jan Pericol, o epavă plutind în alcool și depravare, dar având farmecul straniu al vicioșilor.

Am poposit mai îndelung asupra unor amănunte din *Pelerinul de cenușă* cu argumentul că ele întrețin substanța și autenticitatea artistică a întregului topos narativ. Întâmplător sau programatic, aproape toate ansamblurile acestui roman se încheie cu moartea. Oare sugerează prozatorul o formă exclusivă a catharsisului aristotelic - purificarea prin tragism? Și da, și nu. Da, dacă moartea înseamnă mântuire; nu, dacă ea nu este percepută ca un act sacrificial, asimilat unui ideal rodnic. Iau drept mărturie *Izbăvirea*, partea mediană a *Pelerinului*, care proiectează în prim-plan priveliștea macabră a activistului Anton Ștefănescu, găsit într-o baltă de sânge în celula de unde a doua zi trebuia să fie eliberat. Prezentată cu voluptatea naturalistă a detaliului respingător, moartea, în cazul de față, ar fi consecința că inculpatul "toată viața făcuse doar rău celor din jurul său". Motivația dispariției sale intră în zona fluctuantă a psihologiei colective: ura celor care-l priveau când trecea sub escortă spre tribunal îl linșează chiar în arestul preventiv de la Inspectoratul Județean din dealul Copoului: "În loc de gătlej, i se căsca o gaură neagră, cu marginile zdrențuite".

Stai și te întrebi de ce dispar atâtea ființe, în condițiile coșmariante, ca-n filmele horror? Or fi victime ale unor conjuncturi nefaste în exclusivitate sau și ale lor însele? Păstorul Badiu se zbate în vârtejul diluvian al Săratei, plângându-și turma de mieii, inginerul Mocanu își dă sufletul într-un accident rutier;

“Jan Pericol ăsta tot de moarte năprasnică s-a sfârșit”. Alte enigme, colaterale, dar comunicante ca idei cu celelalte, întregesc un univers derutant, în perpetua neașezare și căutare de sine. Așa stau lucrurile în *Cubul*, însă, mai pregnant, *În luntrea, ochiului*, unde năluci fulgurante, cu adieri din arhetipurile mitologice (Primul Venit, Mezinul, Nordicul, Bărbosul) rătăcesc prin parabola Zidului, într-o confruntare cu propria lor limitare ontică.

Tot o aventură a cunoașterii este și patima scrisului: pelerinaj de inițiere, plin de primejdii, pe care, transformându-le în tot atâtea victorii, creatorul demonstrează că merită să-și supraviețuiască. În fața colii albe, Radu Șendrea dă seama de ceea ce scrie. Spunând adevărul său despre sine și despre

ceilalți, riscurile devin iminente; el poate leza vanitățile unor inși care reacționează imprevizibil, asemeni lingvisticului recunoscându-se într-un personaj negativ și pălmuind-o pe Nora, soția lui Nelu Mocanu, pentru simplul fapt că aceasta ar fi prietenă cu autorul. Paralel și consecutiv, au loc colocvii improvizate între parteneri inteligenți, discutând aprins și contradictoriu despre curajul etic și estetic al scriitorului în anumite epoci.

Roman colțuros, în grila realismului psihologic, într-un limbaj viguros și nesofisticat, *Pelerinul de cenușă* întruchipează postulatul că “literatura adevărată e cea sinceră, pornită din inimă, nu cea la comandă”.

Quad erat demonstrandum.

ADMIRAȚII

Virgil RAȚIU

Admirații ortodoxe de Ioan Pinte (Ed. Limes, Cluj, 2003) nu este, așa cum și-ar putea cititorul imagina, o carte despre CREDINȚĂ și ORTODOXIE. Astfel de “mărturisiri” fundamentale doar transpar din paginile înmă-nuncheate în acest volum, compunând ceea ce se cheamă *liantul de lumină* care curge din pasaj în pasaj, din capitol în alt capitol.

Admirații ortodoxe este tot un fel de *Turn Babel* (v. *Însoțiri în Turnul Babel*, Ed. Omniscop, Craiova, 1995), o carte de eseuri, comentarii, opinii și interviuri de scriitor; o carte, în principal, care trimite la multe alte cărți care au apărut aici sau aiurea între anii 1987-2003, fiind în același timp și “o carte cu prieteni”, cu mari prieteni, așa după cum îi consideră Ioan Pinte. Dar nu numai din acest unghi de vedere putem considera ca fiind profunde “admirațiile” scrise și comunicate de către autor, ci putem afirma că acest volum este și “administrativ”, nu numai admirativ.

O primă remarcă, ceea ce nu înseamnă că ar fi un reproș, este aceea că notele și considerațiile despre cărți și prieteni care compun în majoritatea lor acest op, nu au fost ordonate în mod cronologic. Indiferent când au fost scrise (publicate apoi în numeroase și

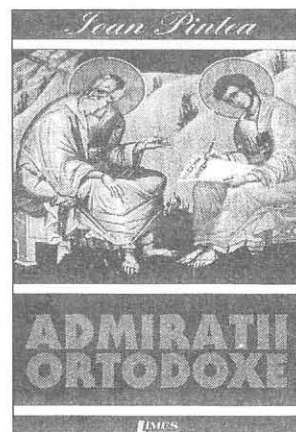
diverse - ca factură - reviste), acestea sunt așezate în economia volumului, amestecând anii: 1987 cu 2000, 2003 cu 1990-91 ș.a.m.d.

Cartea ne oferă prilejul să medităm împreună cu autorul despre cărți publicate în timp la diferite edituri,

cu: N. Steinhardt. I.L.Caragiale, George Ardeleanu, Bartolomeu Anania, Alexandru Mironescu, Părintele Ilie Cleopa, Alexandre Schmemann, Dumitru Stăniloae, și nu am enumerat decât la întâmplare, câțiva.

Printre acestea, Ioan Pinte ne oferă și pagini de jurnal, tot așa, publicate fără vreo cronologie căutată. De aceea autorul dă impresia că nu paginile de *jurnal* în sine l-au interesat, ci gândul de transmis semenilor ori sieși, intențiile: acelea de a coagula în notele sale ceea ce este esențial, ceea ce rămâne și devine cu adevărat de admirat.

Cartea lui Ioan Pinte se citește lin, fără poticneli. Se citește fragmentar, seara din când în când, precum marile înțelepciuni.

CÂND NU ȘTII CE ESTE, ÎNSEAMNĂ CĂ ESTE JAZZ

Claudia FONTU

"Cum îl cheamă? Danny Boodman T.D. Lemon Novecento. Unde s-a născut? În mijlocul oceanului. Unde a fost găsit? Pe un pian din salonul de dans de la clasa 1. Cine-i sunt părinții? Nu știe nimeni. Cu ce se ocupă? Cântă. Ce? Jazz."

Iar dacă nu am reușit, cu aceste rânduri, să vă trezim interesul pentru o carte remarcabilă, continuăm: "Odată l-am întrebât pe Novecento la ce naiba se gândea când cânta, și la ce privea, mereu drept în fața lui, și la ce îi stătea capul de fapt, în timp ce mâinile îi umblau în sus și în jos pe clape. Și el mi-a răspuns: "Astăzi am ajuns într-o țară splendidă, femeile aveau părul parfumat, era lumină peste tot și mulți tigri." Călătorea, deci."

Novecento, romanul de citit cu voce tare, așa cum ne este indicat de către autorul însuși, Alessandro Baricco, a apărut la Editura Humanitas, în colecția „Cartea de pe noptieră”, în anul 2002, în excelenta traducere din limba italiană a Michaelei Șchiopu. Căutând, dintr-un spirit retrograd, repere ale acestei deveniri scriitoricești, am aflat că Alessandro Baricco, născut în Italia anului 1958, este nu doar un scriitor, autor al mai multor romane care au cunoscut un deosebit succes de public și de presă, romanele sale fiind traduse în mai multe limbi, ci și un jurnalist (articolele sale apar în publicațiile La

Stampa, Republica) care, iată, își exercită polimorf vocația de om al

Cartea străină

literelor. Se pare că și această carte de pe noptieră, cu un titlu extrem de sugestiv, scrisă la cumpana dintre veacuri și milenii (novecento, în limba italiană, este termenul generic pentru secolul xx), s-a născut dintr-o autentică plăcere a scrisului.

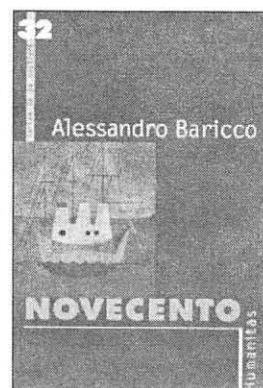
Scriitorul italian plasează acțiunea cărții sale în largul oceanului, la bordul unui transatlantic de lux. În câteva cuvinte, cartea ar fi odiseea eroului Novecento - copil al mării, abandonat la naștere pe vapor și crescut de un

membru al echipajului - ce își petrece întreaga viață pe navă, cântând la pian pentru delectarea lumii selecte a pasagerilor de pe vas. Dar, așa cum vom descoperi, Novecento nu este un pianist obișnuit, ci un virtuoz ca puțini alții;

între muzica lui și unduirile mării se va stabili o misterioasă rezonanță, ce trimite parcă departe în timp și amintește de încercările pitagoreilor de a intra în rezonanță cu muzica sferelor.

Ceea ce captează, încă de la deschiderea primei pagini, este stilul învăluitoare, specific povestirii, marcat de un soi de lejeritate a narării, ce garantează oralitatea textului. Suntem invitați și, seduși, continuăm lectura, lăsându-ne în aventură, să descoperim, prin ochii și firul memoriei celui care povestește, universul interior al unui dintre cele mai meșteșugit conturate personaje: Danny Boodman T.D. Lemon Novecento. Descoperim astfel, de la primele rânduri, fascinația acestuia pentru tărâmul unde visele devin realitate, America. Ghidul nostru și cel care ne dezvăluie meandrele existenței lui Novecento, neliniști mai degrabă de natură interioară decât exterioară, pianisul nepunând niciodată piciorul pe pământ, este și el un mare iubitor al muzicii care s-a imbarcat pe vasul *Virginian* în ianuarie 1927. Povestitorul este un împătimit al jazz-ului, care în anii '20 începe să prindă curaj și să fie din ce în ce mai prezent la reuniunile din mediile selecte. Împreună cu alți muzicieni, cântă pe *Virginian*, acest oraș plutitor care, din spusele călătorilor, se aseamănă întru totul cu *Titanicul*. Ei cântă "fiindcă Oceanul e mare, înfricoșător, pentru ca oamenii să nu simtă cum trece timpul și să uite unde se află și cine sunt...pentru a-i face să danseze, fiindcă atunci când dansezi nu poți muri..."

Abandonat pe un pian (nimic nu pare

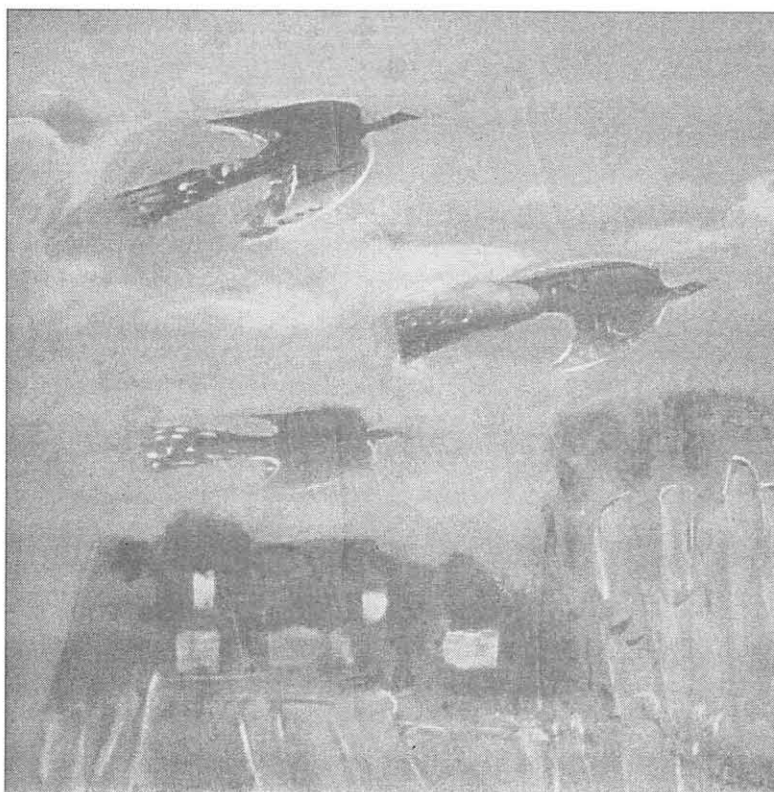
a fi întâmplător), Novecento este găsit și crescut de echipajul vasului; pentru lume el nu există, numele său nu este înscris în nici un oras, în nici o parohie. Chiar dacă ajunge să împlinească opt ani, oficial, el încă nu s-a născut. La această vârstă începe Novecento să cânte, în mod miraculos, după o dispariție nu mai puțin enigmatică de două zile. Și, ciudat lucru, el cântă Jazz- un stil quasinecunoscut pentru formația de la bordul vaporului. De prisos să spunem că Novecento interpretează piese extrem de elaborate fără a avea nevoie de partituri; muzica există în el, adânc împlântată în cele mai ascunse cotloane ale ființei sale; ea nu are nevoie decât de un pian pentru a se revărsa și a-l transporta pe pianist, ca într-un soi de transă, pe meleaguri necunoscute dar familiare, unde femeile au părul parfumat și tigrii se joacă în voie. Cu toate că nu a ieșit niciodată în lume, Novecento o cunoaște în cele mai nuanțate detalii, tocmai pentru că lumea a venit înspre el, deschizându-i-se. Novecento dispăre metamorfozându-se și identificându-se, finalmente, cu actorul ce a fost pe rând povestitor, regizor și acum, eroul despre care a vorbit lumii.

Alessandro Baricco se joacă într-un mod magistral cu lectorul: am precizat în

primele rânduri că romanul este scris pentru a fi citit cu voce tare însă abia acum se dezvăluie adevărata sa valoare din punct de vedere al formei: microromanul acesta a fost scris pentru a fi interpretat, exact așa cum este (de altfel, autorul a avut grijă să dea toate indicațiile scenice, inserate în textul propriu-zis).

Iată ce mărturisește el în septembrie '94: "am scris textul acesta pentru un actor, Eugenio Allegri, și un regizor, Gabriele Vacis"-cei doi au realizat de altfel un spectacol pornind de la acest text, prezentat la festivalul de la Asti în iulie '93. Dar lui Baricco îi pare "mai degrabă un text care oscilează între o adevărată montare scenică și o poveste de citit cu voce tare". El mai crede că un astfel de text nu are nume - că nu poate fi clasificat, că nu este emblematic pentru nici un gen, nici un stil; că transgresează stilurile, sintetizându-le în mod armonios; că este, cu alte cuvinte, aidoma personajului său, misterios și seducător de nou.

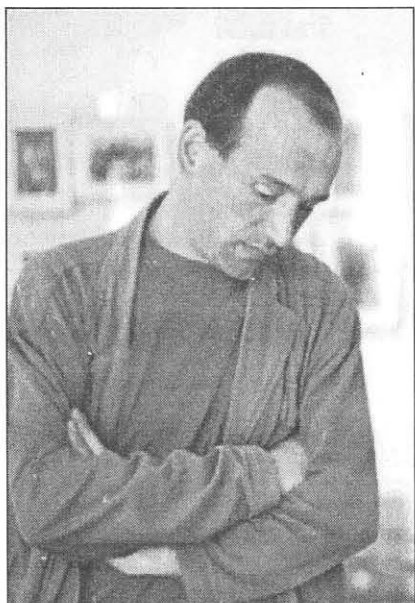
Nici noi nu știm ce este. Dar, vorba tipului de la Companie, cel care îi selecta pe muzicieni pentru band-ul de pe Virginian: "când nu știi ce este, înseamnă că e Jazz".

VIOREL PARASCHIVOIU - SFÂRȘIT DE POVESTE

Alexandru UIUIU

Viorel a împărțit soarta unui Iov modern care a primit suferința fizică, durerea și mizeria umană ca premiu pentru fragila și sensibilă sa alcătuire lăuntrică. Om cu școala marilor poeți universali, cu auzul rafinat de sunetele muzicii clasice, cu ochiul încercănat de temele artelor plastice, Paraschivoiu era un fel de vodă care și-a pierdut regatul și umblă prin derizoria noastră lume - a resturilor celei ideale - cu mantia sfâșiată, cu zalele rupte, cu o privire împietrită, dar cu un

suflet de copil, bun ca pâinea caldă de rupt și de înfruptat între prieteni.

Autor a trei remarcabile cărți de poezie, a sute de tablouri în ulei, a mii de desene, Viorel Paraschivoiu a știut cum să facă din repetiție stil și din stil pecete. El este - considerăm noi - cea mai pregnantă și semnificativă figură literară

a Năsăudului, cea mai accentuată și mai reușită încercare de a scăpa - în orașul academicienilor - de academism și paseism, de un păgubos istorism provincial. El a reușit cel mai bine să urce spre propria libertate și afirmare pe care le-a dus în înalta lume a ideilor, acolo unde acum sălășluiește în cercul poezilor dispăruți.

Opera lui va face - suntem siguri - obiectul

In memoriam

unor valorizări ulterioare și numele lui va fi luat în seamă de năsăudeni, dacă mai au încă trează funcția recunoștinței culturale.

Viața și moartea lui Viorel Paraschivoiu rămân o pildă pentru condiția poetului, pictorului, omului de cultură aleasă (nu a mediocrului administrator care se reclamă de la cultură). El și-a trăit ideile până la capăt și și-a încununat libertatea în care a trăit cu libertatea de a muri. Știu că de multă vreme Poetul își căuta moartea ca pe o mireasă, ca pe o izbăvire din această lume urâtă în

care o sensibilitate ca a lui străbătea o zi cât alții un an. E greu să porți în mocirlă, pe umeri, povara crinului! Privindu-i Poetul în urmă viața și întâmplările, o mare amărăciune ne cuprinde. Un mare și nesfârșit dezgust pentru cei care știu să arunce banii țării în tencuieli și zidiri fără noimă și nu știu să dea cât de puțin pentru zidirea spirituală a omului și pentru cei ce-și asumă această povară. A fost ajutat Viorel de oameni de suflet, de câțiva doctori din Bistrița, de câțiva binefăcători din Năsăud, dar niciodată de vreo instituție care să-l considere demn de a primi o rentă.

Sperăm că măcar acum, după dispariția lui tragică, în mizerie și nepăsare, Muzeul năsăudean să dea prețuire morții lui dacă nu a putut să-i prețuiască viața. Moartea i-a adunat viața în destin și lucrările în operă. Cinstindu-i măcar moartea, am putea să-i păstrăm la locul cuvenit amprentele de destin și opera.

Luca Onul, un alt poet care a murit tânăr și amarnic, își așteaptă și el recunoștința din partea bistrițenilor. Nu voi vorbi aici despre cei vii, al căror chin continuă în același context al anonimatului și nepăsării în casa celor ce merg pe firul subțire al banului ca să-și mântuiască viața. Ei s-au retras cu modestie, slujind realitatea când sufletul lor ar putea să împărtășească lumi neștiute și nebănuite, bucurii pentru cei ce n-au harul literaturii - al artei. Izvoare nesecate din care prea puțină lume bea, poezii noștri vor fi mereu iubiți de poporul acesta și mereu neoglinziți în balta stătută a puterii. Până când? Cine știe...?! Cine știe...?! Poate atunci când o să-și dea seama istoricii și politrucii că există și o cultură vie, o cultură a mizei și riscului, nu numai una clasică și clasicizată de pe urma căreia ei pot trăi la fel de bine ca vulturii care rup din stârvuri.

Să ne vegheați, poeți, dragi prieteni dispăruți, să ne vegheați pierderea și câștigarea vieții din lumea celor eterni și când va ninge întâia oară sau va fi prima ploaie de primăvară, noi ne vom aminti de voi. Vă vom pomeni cu numele metaforelor voastre în care ați închis lumea, timpul și viața. Cu ele ați făcut în noi punți spre Dumnezeu, căruia ne rugăm - acum, că v-a scăpat de cruzimea acestei lumi de chin - să vă dea parte în împărățiile Lui.

PLATON

André GLUCKSMANN

Provenit din înalta aristocrație ateniană, Platon este tatăl fondator al filosofiei. Și aceasta nu pentru că nu ar fi existat speculații și înainte: marile cosmogonii, școala pitagoriană, Parmenide sau Heraclit, dovedesc din plin bogăția gândirii grecești înaintea lui Platon. Dar îi revine lui Platon, pe urmele maestrului Socrate, care a fost omorât de democrați în anul 399 îHr., să definească filosofia ca o știință a oamenilor liberi prin care sufletul se smulge din fluctuația opiniilor pentru a se deschide spre adevărata cunoaștere.

În douăzeci și șase de dialoguri, în care geniul ține tot atât de forța speculativă cât și de frumusețea miturilor care inspiră gândirea sau în prezența lui Socrate, a cărui ironie aspră zdruncină toate falsele erudiții, Platon pune întrebările fondatoare ale filosofiei. Prin ce se distinge *sofistul* de adevăratul dialectician? Ce este o acțiune morală? Cum se fondează cetatea dreaptă? Frica de moarte, apetitul exclusiv de plăceri sau, încă, dorința de putere, toate aceste forțe care abat mereu omul de la gândire și judecată sunt înfruntate de o profunzime asemenea arinului, cu care ulterior toți filosofi nu vor înceta să se măsoare.

Cel care trezește și inspiră

Eu nu găsesc nimic mai actual decât trioul Homer, Platon și Tucidide. De mai bine

de 3.000 de ani, Homer deține cheile condiției umane care se dovedesc de acum înainte planetare. Toată lumea și-a pus întrebări legate de Dumnezeu după Auschwitz. Ei bine, zeii lui Homer ne oferă o teologie perfect modernă: sunt zei înșelători, răi, absolut fără morală, capabili de gelozie, de șiretenie și de masacre. Privind această natură celestă și subterană, această "phisus" (natură) enigmatică și amenințătoare, Homer explorează domeniul responsabilității umane (al logosului), iată definită o grilă de descifrare a informațiilor de la orele 20.

De ce Homer? Pentru că există Beckett. Pentru că hiperviolența tetanizează pe cei ce ne sunt apropiați, ca și pe cei străini. Secolul XX

nu a descoperit absurdul, ci l-a redescoperit.

Cât despre Platon, lectură permanentă încă din vremea studiilor mele, critica pe care a făcut-o despre tragedii greci mi-a părut ironică

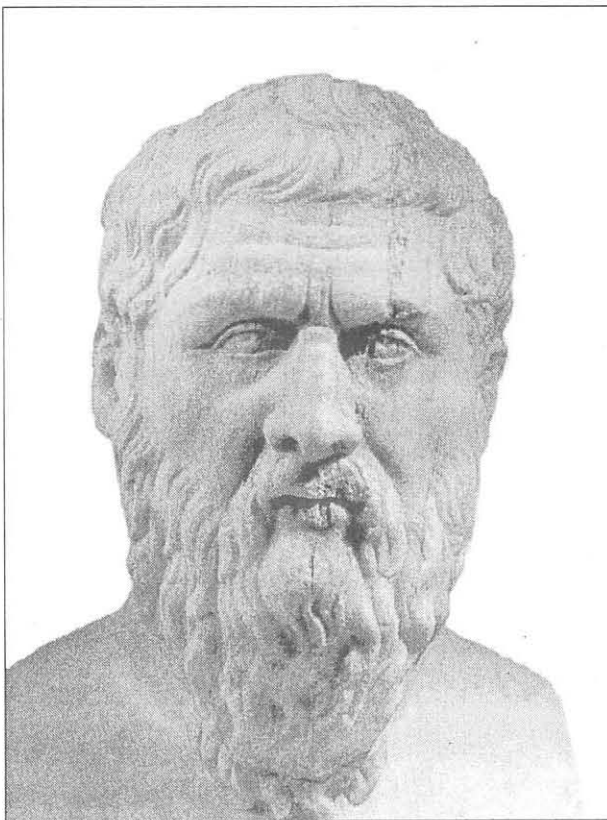
și ambivalentă; el este mult mai aproape de ei decât mărturisește. Domeniul responsabilității umane este locul public, agora, unde Socrate întreabă și se întreabă. Astăzi toată lumea se regăsește în situația de "neștiință", care este asemenea lui Platon în "Dialoguri". Europeanii trăiesc de acum înainte "ca și cum Dumnezeu nu ar exista", spune Jean-Paul II.

Axe

Era tocmai acuzația adusă lui

Socrate, pe care el și-o asuma cu fast. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îl găsesc pe Platon, și mai exact "Banchetul", de o incredibilă modernitate.

Cu un an înainte ca Alcibiade să

înceapă cu negocurile necinstite, trădările și infidelitățile de toate felurile, care vor duce Atena la marginea prăpastiei, un an înaintea masacrului Meliens-ilor, toată spuma inteligenței grecești reunită la acest banchet trăiește "sub clopot", într-o inconștientă perfectă, nu vorbește decât despre legăturile trupești și susține discursuri plictisitoare în mod ridicol despre Eros, escamotând sistematic partea îngrijorătoare și devoratoare. Ceea ce provoacă, de altfel, râsul nebun al lui Aristofan. O comedie care se aseamănă în mod ciudat discuțiilor noastre dinainte de 11 septembrie trecut.

Tucidide, în sfârșit, execută turnantul modern. Homer și presocraticii înfruntă zeii, originea lumii, cosmosul și ne proiectează în afara armoniei. Cu Tucidide această raportare polemică la realitate devine raportare la istorie. Istoricul grec *meditează* exact la contrariul a tot ceea ce noi obișnuim să gândim după secolul XIX. Istoria lui e concepută nu ca Providență sau Progres universal, ci ca istorie a războiului: istoria unei boli, lungul curs al unei patologii care debutează printr-un conflict între cetățile-stat (gândiți-vă la anii 14-18), care se redublează în războaie civile și revoluții (anii 30-40) și culminează cu "ciuma", zdruncinare interioară radicală, nihilismul (unde fiecare riscă să băjbâie începând de la războiul rece).

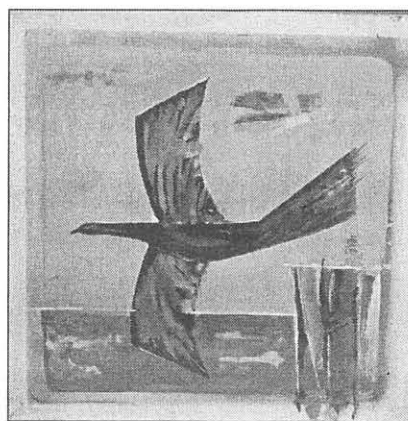
Și astăzi?

Dintre filosofii contemporani, nici unul nu mi se pare atât de plin de vitalitate, în fața actualității noastre, atât de decapanți precum cei fierbinți pe care tocmai i-am evocat. Dar

nu pretind deloc că îi cunosc pe toți. Secolul XX a fost prea teribil pentru a favoriza apariția filosofilor. Heidegger și Sartre, care se pretindeau ca atare, s-au vârat în dramele politice din care nu au mai ieșit. Spiritele care îmi dau de gândit nu sunt catalogate ca fiind filosofi: vezi Dumezil, Levi-Strauss sau Benveniste, pentru a nu cita decât francezi. Reflexia curentă se sacrifică unui heidegger-marxism comod. Lumea este negreșit presupusă azi "sistem" malefic. Acesta e caracterizat prin "tehnică", raționalitate devastatoare, teză heideggeriană obișnuită, care trece de la ecologie la extrema-dreaptă, sau pe care o dublează marxismul, această respingere condamnând "mondializarea" și alienarea capitalistă. Față de "sistem", autenticitatea și salvarea par să depindă de un miracol exterior și absent - un popor supranatural, o clasă suprarealistă sau un individ suprailuminat. "Numai un Dumnezeu ne-ar putea salva", concludă Heidegger. Se armonizează cu "Cartea de căpătâi a învinșilor" în stilul lui Cioran... acceptându-se a fi învins de la început! Deodată, o minte socratică trebuie să lupte pe două fronturi, fără să-și ia zborul cu falși - inspirați care se cred arbitri ai eleganței intelectuale pentru că ei se autorizează a fi arbitrii, fără să cadă în descompunerea sofistă și nihilistă a unui "yapadmal", totul este egal.

(După *Le Nouvel Observateur*)

În românește de **Diana PETRI**
și **Costelia MAN**

AMINTIRI IMPROVIZATE

A vorbi înseamnă a fabula, a sporovăi..., de la "fari" fabulă este cuvântul. Fabula este o altă lume decât realitatea, ea este adevărata realitate, adevărul: la început era Cuvântul și apoi mereu Cuvântul..., suntem tot timpul în cuvânt și nu vom ieși niciodată... și dacă am vrea să ieșim, am face-o tot vorbind..., cuvântul, limba franceză în special, nu este deloc o convenție, este "condiția" noastră; suntem francezi, este condiția noastră; vorbim franțuzește, este și aceasta o condiție; limba nu e deloc ceva convențional, care ar face ca anumite cuvinte să însemne ceva fără rațiune, sau legătură naturală, nu e deloc așa.

Această condiție trebuie acceptată și de altfel, nu e cea mai rea (nu e o condiție în sensul "Condiției umane" de Malraux). Ea trebuie acceptată, cum spune La Fontaine, de condiția fiecăruia, fără invidie: nu avem decât o "urmă"... Evident, ea ne împiedică să fim altceva, ceea ce este poate, un defect, dar e înainte de toate calitate (în sens etimologic) - din care putem face un defect... Așa suntem noi și nu avem de ce să dorim să fim altfel. Îmi spun aceasta în fiecare clipă..., de ce să schimbăm ceea ce nu poate fi schimbat?... și, mai mult, de ce să definim ceea ce, prin definiție și natură, este imposibil de definit?... și de ce să zeificăm?... Ca infintitul... Este ceea ce reproșez unor spirite ca M. Bonnefoy, cei care caută mereu ceea ce se află "în spate" ... "în altă parte"... Este sigur că suntem limitați. Nu vedem dincolo de ultraviolet, nici de infraroșu. Suntem ca o jucărie cufundată în apă care nu ar putea depăși nivelul apei.

Animalele au alte limite, există delicii interzise simțurilor noastre..., și deci spiritului, ideilor, cuvântului nostru... Idealul constituie limitele noastre. Existăm prin ele. Facem bine cunoscându-le. În arta poetică, trebuie să-ți cunoști limitele muncind din interior și să nu cauți cum s-ar spune vulgar, să ai pretenții care-ți depășesc posibilitățile... Paulhan a spus, acum se cere poetilor părerea despre toate, ca și histrionilor: asupra moralei și

politicii, asupra afacerilor, li se cere să dea motive de a trăi, o filosofie etc. și multe altele..., nu mai este vorba de literatură, ci de o formă a "Terorii"...

*

La Fontaine descrie caractere, nu lucruri..., fără a lua totuși poziție, sau adoptând o morală opusă celei descrise, ca atunci când scrie că: "dreptatea celui mai tare este totdeauna cea mai bună"; el gândește contrariul, desigur. Spre deosebire de ceea ce gândește despre el cineva pe care l-am apreciat pentru calitățile sale de suflet și generozitate, care este Paul Eluard, dar care spune prostii despre La Fontaine, despre morala sa pe care o vede ca pe o morală a egoismului, fără a sesiza frumusețea și înțelepciunea, de exemplu împotriva revoluționarilor, vorbind despre exploatare: "Lasă-i te rog, să-și termine masa / Aceste animale sunt ghiftuite; o turmă nouă / va veni să se arunce asupra mea, mai dură și mai crudă (...) Cu cât astfel de oameni sunt mai plini, cu atât sunt mai puțin inoportuni".

*

Ceea ce spune Eluard despre La Fontaine este semnificativ, exact ceea ce-ți permite să-i judeci, să-i apreciezi defectele scriiturii, lipsurile poeziei..., este o anticipare a ideii, o superioritate a ideologiei asupra expresiei literare... (în timp ce expresia nu este altceva decât ideea...), suntem în limba epistolară, cum spune Vico, vorbim în limbajul dușmanului..., este ceea ce afirm eu la începutul "Convorbirii cu Breton și Reverdy"..., ceea ce se spune despre absurdități... Când nu muncim cu adevărat vorbim limba dușmanului, limba curentă, oameni pe care-i detestăm și atunci nu putem decât să invocăm diferența, orgoliul nostru..., "nu exprim decât orgoliul, îmi spunea Paulhan

într-o scrisoare, din ce în ce mai găunos"..., când nu mai ai idei, te afli în domeniul artei..., binelui frumosului... Sau, mai degrabă e nevoie de două idei: una e necesară pentru a o alunga pe cealaltă...

Aceasta îmi amintește de o conversație cu Georges Bataille, la o distilerie de rom, imediat după eliberare. Erau și Fautrier, Raymond Aron, oameni diferiți și un suprarealist: Naville. Și Bataille m-a întrebat: "Nu vă e teamă că înnebuniți ocupându-vă de pânza de păianjen?"

- Nu, i-am spus, când mă ocup de pânza de păianjen merg la risc"; este ca o idee fixă pentru mine și toate facultățile mele spirituale sunt absorbite (cum s-ar spune despre o cameră de luat vederi) de acest animal, această "insectă" (dacă permiteți imprecizia) și merg până la risc, pentru că este momentul în care ești foarte aproape de ideea fixă, atunci când îți vin lucrurile interesante, care nu sunt locuri comune ale vechii literaturi. Dar când simt aceasta, sunt pozitiv : știu ce scriu, ce fac din literatură; prin urmare, mă întorc cu "Pânza de păianjen" la perete și mă ocup de "Viespe". În acel moment încep din nou să

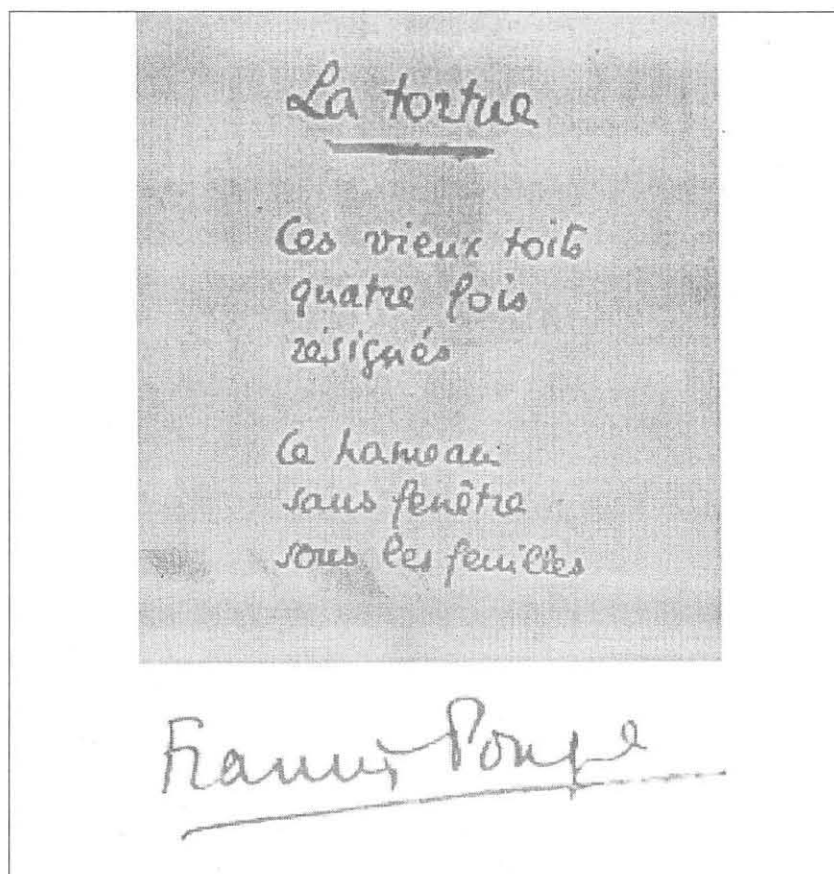
merg până la capăt, dar e suficient să ai două idei fixe pentru a nu înnebuni.

Există texte care mi-au făcut mult rău pentru care am muncit mult și înainte de apariția cărții "Turbarea expresiei", am rupt ciorne, aruncam totul. Am lucrat uneori până la epuizare..., chiar nervos, la un moment dat eram chiar bolnav psihic - nu nebun, dar foarte deprimat - pentru că nu reușeam să scriu un text... Există o terasă în parcul Saint Cloud de unde se vede Parisul, suburbiile..., voiam să exprim acest fapt și m-am obosit în așa hal, că am fost nevoit să merg la odihnă la țară. În "De partea lucrurilor" există astfel de texte, dar există și texte fără nici o corectură, ca de exemplu textul despre apă; când am spus "apa îmi scapă"... și este convenabil, este retorica textului, o retorică la obiect...

(culese de Ghislain Sartoris)

după *La Nouvelle Revue Francaise*,
iunie, 1988

Traducere de **Veronica ȘTIR**

Kadammanitta RAMAKRISHNAN

Născut în 1935, este considerat unul din cei mai buni poeți indieni de azi. Celebru prin poemele sale cit și prin felul în care le spune ("El îmbrățișează cuvintele sale și captivează urechea și imaginația ascultătorilor" a scris Ayyappa Paniker), a publicat *Kavita* ("Poeme", 1976), *Kandinjool Potten* ("Primul născut", 1988) și *Mazha Peyyunnu, Maddalam Kottunnu* ("Ploaia cade și tobele bat"). A tradus în malayâlam "Așteptându-l pe Godot" de Samuel Beckett și "Piatra de soare" de Octavio Paz. În 1996 a fost ales deputat comunist în Kerala.

Ouăle tari

Cînd m-am așezat să dejenez în acea zi
ea a pus pe masă atîtea ouă tari
că am întrebat-o: "De ce o grămadă?"

Ea a spus: "Pentru că tu și cu mine le vom mîncă.
Nu sînt decît pentru noi doi".

"Avem noi nevoie de toată această încărcătură?"
am continuat neliniștit.

"Le vom mîncă pînă la ultimul", a spus:
"Nu-ți amintești, ți-am destăinuit într-o zi
intenția mea de-a pune ouă la clocit.

Astfel am adunat pentru clocit,
apoi am garnisit un paner cu paie de ovăz
și l-am umplut cu ouă pînă sus.

Dar odată puse, ouăle m-au privit fix, cu privirea
lor albă
și s-au plîns la unison (vocea lor neliniștită
avea jilăveala lacrimilor):

Nu ne faceți să ieșim din găoace punîndu-ne la
cald,
nu faceți din noi creaturi -
ceea ce sîntem ne ajunge.

Ar fi o mare cruzime din partea dumneavoastră
să ne aruncați în această lume decrepită.

Omul o locuiește:
feriți-ne de nesiguranța ei.

Soarele ei nu va fortifica oasele noastre.
Aerul cerului ei ne va roade plămîni.
Dacă din întîmplare am supraviețui adver-
sităților,
dacă vom veni pe lume cu aripi plătînde
și vom începe să ne legănăm pe ghiare fragile,
aceasta va însemna război între om și semenii săi

și noi vom fi cauza acestei încăierări.

Nu doar viitorul ne repugnă,
dar ideea în sine ne umple de consternare.
N-avem nici o îndoială că așa va fi:
naștere, creștere, declin, este un ciclu
ineluctabil
și manifestările vieții macerează în nenorocire.

Dincolo de orizontul "ființei"
ardem să aducem un mesaj de pace
și vocea noastră se înalță ca o inimă arzătoare:
nu ne puneți la clocit.
Nu, femei, renunțați la acest proiect.
Puteți să vă folosiți de noi altfel
și nu va fi din partea noastră nici o obiecție.
Fierbeți-ne, prăjiți-ne, mîncăți-ne
împreună cu tovarășul vostru.

Vom avea satisfacția să fim noi înșine
și dumneavoastră vă veți delecta servindu-vă de
noi.

Emoționată de această presantă rugămintă,
contînd pe ideea folosirii acestor ouă
fără nici o remușcare,
am cedat rugăminții lor".

Poeți indieni

În timp ce ținea acest discurs,
a înghițit unul după altul
toate ouăle mute din farfuria sa.
Nu mai avea nici un ou cînd a sfîrșit povestea.
În fața înțelepciunii lor clarvăzătoare, m-am
încălinat

în semn de respect.

Pentru a concluziona, ea a spus:
"În viitor nu vom mai pune ouă la clocit
și nici eu nu voi mai naște".

Traducere din malayâlam în franceză de
A.J.Thomas și din franceză în română de D.D.Ifrim

K. SATCIDANANDAN

S-a născut în 1946. A publicat prima carte *Anchu Suryan* ("Cinci sori") în 1971 și imediat a fost recunoscut ca una din vocile majore ale poeziei malayalame. Printre operele sale: *Kavita* ("Poeme", 1977), *Ivannekoodi* ("Și el deasemenea"), *Kayattam* ("Ascensiunea", 1990), *Kavi-Buddhan* ("Poetul Buddha", 1992), *Malayâlam* (1996). Critic literar reputat, el este secretarul prestigioasei Sahitya Akademi și membru al Comitetului editorial al revistei Indian Literature. Trăiește la New Delhi. "Cum să mergi la Templul Tao" a fost scris în cursul unei călătorii în China.

Supraviețuitorii

Această casă mă umple de groază:
printre obiectele domestice
recunosc cupa din care Socrate
a fost condamnat să bea cucuta.
Recunoșteam lanțurile care țineau captivi
vîslașii
de pe vasele stăpînitorilor romani
și securea care reteza mîinile tremurătoare
ale muncitorilor ridicînd pietrele piramidelor.
Iată cazanul în care nobilii Chinei
opăreau săracii care nu plăteau dijma.
Iată clopotul care conducea copiii evrei
în camerele de gazare și în cuptoarele de la
Auschwitz.
Iată cleștii indianului american alb
care castrau sclavii negri
și cîrpele cu care *zemindarii*¹ astupau
gura fetelor ostile avansurilor lor.
Iată cuțitul udat de sînge care a scos
ochii noilor născuți în satele din India.

Aici, totuși, la cîțiva pași de locuință,
este un om care lucrează un pămînt virgin.
El a supraviețuit miilor ani de tortură,
cu capul ridicat contra greutăților tuturor
nenorocirilor.
Totdeauna el luptă, el merge, va merge
înainte.

(1. zemindar: acest cuvînt venit din persană
desemnează în India proprietarii de pămînt.)

Cum să mergi la Templul Tao

Nu închide ușa după tine.
Ca o pană în vînt

traversează cu pas liniștit valea zorilor.
Dacă frumusețea ta are prea multă strălucire
acoper-o cu cenușă.
dacă spiritul tău e prea viu
călătorește în adormire.
Cel care merge repede
va obosi repede:
fii lent,
la fel de lent ca repaosul.
Fii fără formă ca apa.
Lungește-te pe sol,
nu încerca să te cațeri.
Nu te plimba în jurul lui Dumnezeu:
vacuitatea nu are nici față, nici profil,
ea nu are direcții.
Nu numi dumnezeul în apelul tău
căci numele său nu are nume.
Nu te încurca în ofrande:
ulciorul gol este mai puțin greu decît vasul
plin.
Abține-te de la orice rugăciune:
dorințele nu-și au rostul în aceste locuri.

Vorbește cu glasul stins, dacă vrei să vorbești:
cum piatra conversează cu arborele
și frunzele cu florile.
Tăcerea este cea mai dulce voce
și Golul este cel mai plin de culori.
Ca nimeni să nu te vadă venind
și nimeni să nu te vadă plecînd.
Treci pragul îngust
cum se trece un rîu iarna.
Timpul scurt care ți-a fost acordat
este acela al zăpezii întemeietoare.
Aruncă întreg orgoliul: nu ești încă format.
Izgonește mînia: praful însuși
nu-i supus ordinelor tale.
Vînează tristețea: ea nu schimbă nimic din
ceea ce e.

Renunță la grandoare:
aceasta este calea pentru a te înălța.
Nu te folosi de mâinile tale:
ele nu pregătesc dragostea,
ci violența.

Lasă peștele să înoate în apă
și fructul să se lege pe ram.
Omului dur îi va supraviețui
omul care este numai blîndețe,
ca limba care supraviețuiește dinților.

Numai acela, numai el poate face totul,
acela care în realitate nu face nimic.

Mergi, idolul care niciodată n-a fost modelat
te așteaptă.

(Din revista "EUROPE" nr. 882-883, noiembrie-decembrie 2002)

Traducere din malayâlam în franceză de autor
și de Jean-Baptiste Para, și din franceză în română de
D.D.Ifrim

AGHA SHAHID ALI

Născut la New Delhi în 1949, a crescut în Cașmir. Și-a făcut studiile la Universitatea Sringar, apoi la Delhi. S-a instalat în SUA unde predă la mai multe universități. Autor al unui eseu despre T.S.Eliot și al traducerii în engleză a poetului urdu Faiz Ahmad Faiz (*The Rebel's Silhouette*, 1992) a publicat, în aceeași perioadă, șapte culegeri de poeme între care se disting *A Walk Through the Yellow Pages* ("Une promenade à travers les pages jaunes", 1987), *A Nostalgist's Map of America* ("La carte de l'Amerique d'un nostalgique", 1991) și *The Country Without Post Office* ("Le pays sans bureau de poste", 1997). Acest din urmă volum poartă amprenta conflictului însingurat din Cașmir. Publicarea lui la "W.W.Norton&Company" a făcut ca Agha Shahid Ali să fie salutat de colegii săi și de critica literară ca unul din cei mai buni poeți de limbă engleză ai generației sale.

John Ashbery a celebrat excelența acestor "elegii translucide", iar Edward Said nota: "Înalta precizie formală și virtuozitatea acestor poeme, ca și acuitatea imaginilor, sînt o parte constitutivă a răspunsului pe care Agha Shahid Ali îl dă agoniei Cașmirului. Dar apelul care răsună în versurile sale este universal".

Acest poet care a crescut în trei culturi - musulmană, hindusă și occidentală - nu încetează să exploreze și să le dea glas cu inteligență și fervoare, invenție și generozitate, și, adesea, cu umor, cum o dovedește *Post-scriptum du Loup au Petit Chaperon rouge*.

Poeemele de mai jos oferă un parcurs care traversează opera lui Agha Shahid Ali. Unul din ele e dedicat memoriei "reginei ghazalului", cum a fost supranumită Begum Akhtar (1910-1974), una din marile artiste ale Indiei, care captiva auzul și inima prin dulcea limpiditate a cîntecului său. A putut fi auzită mai ales în Salonul de muzică de Satyajit Ray.

În munți

Undeva
fără mine
începe viața mea

Acela care a trăit-o
numără pe un rece șirag de mătânii
cele nouăzeci și nouă de nume ale lui Allah

Cel de-al o sută-lea, necunoscutul, îl află în
ghețari
apoi coboară un cîmp de șofran umed

unde îl aștept să-l sprijin

dar înfodolit în chiciură
mă depășește
în căruciorul-fantomă

El slobozește al o sută-lea Nume
care se înalță din palma sa
sub formă de caligrafie

Ceața
spală scînteietoarele
schelete de arțari

Mai târziu peste an, lîngă o vatră distrusă,
mă agăț de strălucirea unei ultime flăcări
și uit toate numele lui Allah

Acolo-sus în munți
ținînd cu vîrful degetelor Coranul Înghețat
el așteaptă

mai târziu
mult mai târziu, peste an,
el așteaptă noutăți despre moartea mea.

În memoria lui Begum Akhtar

I

Moartea Voastră în fiecare jurnal
încide în negru și alb
fotografii, necroloage,

cerul călduț, bleu, obișnuit,
fără nici o aluzie la dezastru,

fără nici un loc pentru un hohot de plîns –
nici chiar printre rînduri.

Doresc să vorbesc de sfîrșitul lumii.

II

Degetele voastre se înalță încă spre avidul
Bhairavi¹

sau numai spre giulgiul împrôscat de noroi?

Ghazalul, această văduvă încercată de moarte
se cramponază de voi și plînge pe arhivele
îngălbenite.

El poartă tristețea sa, trandafiriul alb al lunii,
și izgonește cerul în necredință.

Veți avea întregul ansamblu îndulcind
dezastrul
prin această notă între altele zece
de Ghalib, Mir și Faiz:

inovez pe un raga fără note.

(1. Bhairavi: unul din cele mai populare raga
ale muzicii Indiei de Nord. Numele său este, de asemenea,
acela al soției unui avatar al lui Shiva.) (N.t. francez).

III

Stupid și alb, sicriul vostru
vă exilează în lutul rece
și ne stupefiază prin ignoranța noastră.

Orgoliul său mut descarnază
ecoul unei voci nomade.
Vă urmez în ghearele pămîntului,

purtînd pe umerii mei umbra timpului.
Această aroganță amară de istorie
momentul libertății oaselor.

IV

Morții nu pot fi supuși interogatoriului,

dar, dispunînd de probe prezumtive,
discursurile voastre, portretele, benzile
magnetice,
ofer această neglijență mărturisire.

Pentru apărarea voastră, aș vrea să vă chem
la înfățișare
dar umida răceală a mormîntului, acum că
Malhar¹
este neliniștit să țeasă ploaia,

vă înveșmîntează în notele sale: totală
vă este eschiva. Ploaia nu vorbește,
și viața, încă odată, leșină

în asfințitul ei, ratificînd acest pămînt sau
vîntul
izbit de un anotimp al durerilor.

(1. Malhar: categorie de raga cîntat în anotimpul
ploilor. Cuvîntul semnifică literalmente "hoț de praf",
în sensul în care musonul duce praful acumulat la
suprafață pămîntului.) (N.t. francez).

Post-scriptum al lupului pentru "Scufița Roșie"

Mai întâi, să convenim că sensul Istoriei
nu-mi lipsește:
Am acționat pentru posteritate,
pentru stăpînii și stăpînele din grădina
copiilor
și prin grija clarității morale:
micile copile nu trebuie să iasă de pe drumul
drept
sub pretextul de a culege flori bizare.
Ele nu trebuie nici să se adreseze unor
necunoscuți.

În sfîrșit, concedați-mi și geniul intrigii:
Nu era în puterea mea
s-o înghit cocoloș pe ștregăriță
în crîng?
De ce am întreat-o
undă trăia bunica ei?
Ca și cum eu, nativ al pădurilor,
nu aș fi știut nimic despre coliba
celor trei stejari
și de bătrîna care locuia
singură?
N-aș fi putut, oricînd doream,
să o înghit ceva mai devreme?

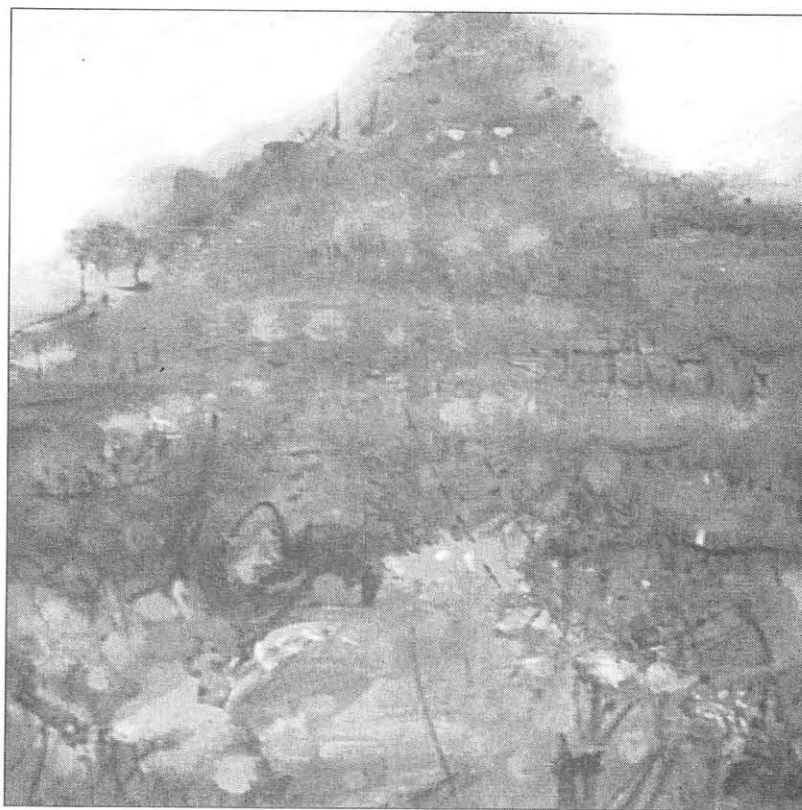
Ați putea să mă numiți Marele Lup Rău,
dar acesta este acum singurul meu titlu de
glorie.

Ori eu n-aveam nimic dintr-un satir
cu toate că fetița era frumoasă, nu-i așa?

Și vînătorul!
Eram, deci, adormit
cînd, cu o lovitură de cuțit, el a decupat
groasa mea blană
pentru a mă umple de pietre și de gunoaie?
Burdihanul greu
l-am deghizat și am făcut expres tumbe
pentru ca să pufnească în rîs copiii
în zgomotele pietricelelor ce-mi găureau
stomacul,
în împroșcările de murdărie, cu un anumit
brio,
în înlănțuirea operațiunilor
chiar înainte ca povestirea
să ajungă la sfîrșitul ei.

(Din Revista "EUROPE" nr. 866-867, iunie-iulie
2001).

Traducere din engleză de **Jean-Baptiste Para**
și din franceză în română de **Dumitru D. Ifrim**

David GRIEVE

Gheață în suflet

Era primejdios afară, Doamne,
Se arătase iarna, fugitiv și amar,
Străzile și trotuarele s-au înșelat în strălucirea
lor neagră
Și fără grija cuvenită ne-am fi putut toți frînge
vreun firav mădular.

Cât de înșelător e sufletul.
Chiar și al tău poate uita
cât de ușor e să aluneci și să cazi,
O clipă: doar atât îți ia,
O slăbire din ochi a ceva.
Un sâmbure de invidie pentru tihna în care
ceilalți, "imoralii",
propășesc.
Noi pășim nesiguri, ne poticnim în umblet,
Ei nu se clintesc.
E amar de frig în amarul din suflet.

Dar iată:
Intrarea în locașul Tău
și venerarea
Celui ce stă pe Stâncă
Ne-au arătat că Tu ești Dumnezeu
De unde vine-adevărată ocrotire,
Și știm spre cine îți îndrepti abandonarea.

"Dumnezeu este pururea stâncă inimii mele și
partea mea
e bine pentru mine să fiu în preajma ta".
Acolo pentru veșnicie voi rămâne.

Psalm 73

Echivalențe

De profundis clamavi

Din adâncurile mele am strigat către tine,
Doamne, și am privit

Drept înainte.

Atunci ai tușit și mi-am întors capul
să te văd înapoia mea în ape.

Și, la chemarea ta,

Am plecat.

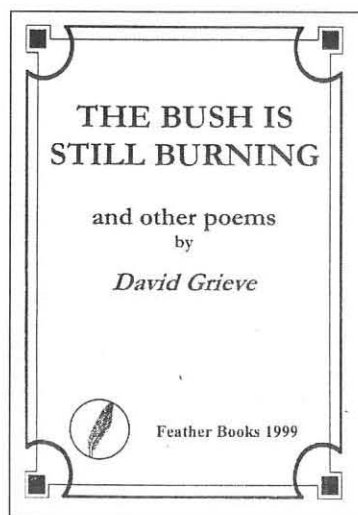
Psalm 130

Celui cu frică de Dumnezeu

Prietene, bucură-te nespus.
Jefuiește-ți simțurile.
Rodește, înmugurește și prinde rădăcini,
Până ce pământul lui Dumnezeu va mișuna
de încredințarea fecundității tale,
Și bunăstarea ta se va scrie în urmașii tăi
Călăuzește-ți credința spre bucuria neîntinată.

Psalm 128

În românește de Veronica GANEA

Într-una din aceste zile

Va fi ziua cea nouă.
Eu nu voi fi furios.
O șosetă nu va fi dispărut
în inima mașinii de spălat.
Animalele vor fi abstinente,
copiii cumiți,
mașinăriile demne de încredere,
guvernele bune.
Poeții nu vor folosi decât cuvinte de care au
mai auzit.
Moartea, acea o mie de distracții, va aparține
trecutului.
Eu voi fi mulțumit, într-una din aceste zile.

Rugul încă arde

Momentul de istovire,
de posedare a nimic nou, nimic proaspăt,
nimic rămas pentru rugă
este izbânda.

Resemnarea de a fi nevoit să vorbești lui
Dumnezeu,
de a-I spune ce-I nou,
de a rezuma criza lumii
într-un cadru liturgic atât de liniștit,
tulburarea de a fi gol și istovit și terminat.

Este acolo unde ființa începe să se termine și
rugăciunea își termină începutul.
Îngerul apare,
pământul e sacru,
rugul încă arde.

Locul strâmt

Ești îndrăgostit, spunea ea, de locul strâmt
Și eu pe dinăuntru am înroșit
Și eu am încercat, și eu am dorit
Să ascund pofta față de a lui mângâiere.

Sunt triste, spunea ea, sunt scrierile tale.
Și eu am încercat să spun,
într-un mod comun.
Ele sunt terapie și ele sunt bătălie.

Noi vorbeam în umbra aceluia vechi loc strâmt,
și eu am încercat să explic cum un loc e sacra-
ment
pentru ochii privitori, și declarație și pământ.

O surpriză țâșnind

Într-o grădină,
o oarecare grădină,
fiecare grădină,
primăvara surprinde din nou
și promisiunea vieții,
de mult negată,
de mult căutată,
aduce nașterea unora,
vindecarea altora
și surpriza tuturor.
Și bucuria, temperată de greoaia durere
de a ști că noua inocență a creației va cădea în
grădină,
încă tânjește la mai mult.

Într-o grădină,
o altă grădină,
o neînsuflețită grădină,
unde cadavrele sunt îngropate
și oasele recoltate,
unde resurecția este sperată

dar nu așteptată,
Cristos țâșnește la viață
și, într-un moment nepotrivit,
sădește în sol pietros
semințele ultimei primăveri.

În românește de Ioana VLAD

Spiritul Tău

Când nu te pot auzi, Doamne,
Spiritul Tău găsește o cale să strige.

Când nu pot să mă rog, Doamne,
Spiritul Tău mă ajută să spun ce trebuie să
spun.

Când nu pot să spun, Doamne,
Spiritul Tău mă ajută să simt ce trebuie să
simt.

Când nu pot să simt, Doamne,
Spiritul Tău simte pentru mine.

Când sunt pe marginea prăpastiei, Doamne,
Spiritul Tău mi Te arată
aici lângă mine, acolo călăuzindu-mă
mai departe.

Când mă simt bine, Doamne,
Și mi-e ușor să aud,
Să mă rog, să spun și să simt,
Am nevoie de Spiritul Tău tot atât de mult.

Depresie

Vino și gustă, vino și arată-mi durerea.
Vino, privește, vezi-mă jos mâine
Și râzi cu mine.

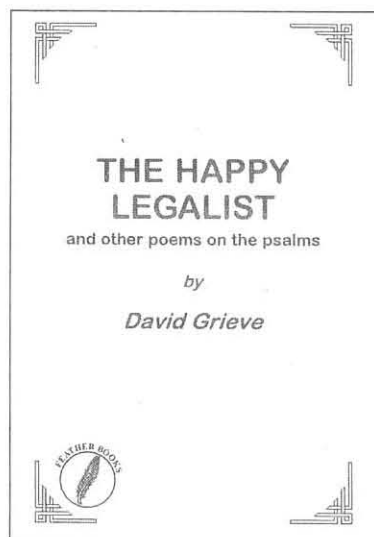
Mergi și înfăptuiește, mergi și înfăptuiește-ți
plăcerea.
Mergi și sapă, și ia-mi întreaga-mi putere
Și râzi cu mine.
Lasă-mă să plec, lasă-mă să-mi aflu durerea.
Lasă-mă să mă frâng, lasă-mă să iau ziua de
mâine
Și râzi cu mine.

Visul unei nopți de vară

Pe un cer măturat de vânt
Cade umbra nepăsării sardonice
În care universul se cufundă-ncercănat

Cu o lucire cenușie, mătăsoasă
Ce mângâie un suflet zgâriat.

Noaptea renaște cu o înfățișare rătăcită
De ființă suferindă, inumană
Și dintr-o cochilie pustiiță
În acorduri lungi de harfă
Arta-și scoate la iveală tirania divină,
În timp ce omenirea se dezbracă
De armura groasă de indiferență
Și-și taie-o aripă de miere din adânc,
Lăsând-o-n voia Domnului să cadă
Asemeni unei raze lungi de aur
Topită din credință și din viață.

Pulsația unei rochii de dantelă

Sub o cruce ștersă
De cântece și frunze,
De zgomot monoton
Și de-un apus de om,
Tresare la atingerea
vieții
O floare de lemn
Și-o lumânare topită.
Printre vise închise
Și amintiri zdrobite,
Ia ființă un drum sub
cer ...

E sufletul crucii!...
E pulsația unei rochii lungi
De dantelă neagră
Ce ține de cald
Miilor de cruci
Ce stau sub soare.

Exorcism

O pensulă zbârlită
Traversează în pași de dans
O cutie cu acuarele
Uscate de vraja întunericului.

Sub pașii ei misterioși
Contururile fine schițează grațios
O nouă epocă de culoare
Ce îmbujorată stă să apară.
Dar demonii o opresc obraznici
Făcând pensula să cadă
Lovită diabolic de o culoare posedată
Păcatul lumii noastre vechi
Cade pradă-n mâna ei neștiutoare
În care demonul deține puterea supremă.
Atunci, o cruce de suflete sfinte
Și-o toacă iubitoare de credință
Se alătură unui miros de tămâie
Îmbrăcat în sutană,
Și se roagă în taină
Ca sufletul culorii să fie izbăvit.
Atunci culoarea tușește mocnit,
Râde diabolic,
Aleargă disperată,
Se rostogolește pe pânză,
Se încâlcește în perii pensulei,
Și cade pradă ... sfinților.
Demonul se face nevăzut,
Iar culoarea exorcizată
Se uscă din nou sub vraja întunericului.

Speranță închisă

Mister risipit
Într-o clipă de agonie,
Tunet surd
Mistuit într-un templu
Și închis cu artă
Într-un mit necunoscut.
O ceață sobră,
Cu privire diabolică
Naște sămânță
De ploaie răstignită în amurg.
Duet de flăcări roase
Trezesc un înger de zăpadă,
Și-un drum arid învie
Cu speranța-nchisă în mine!

În românește de **Alexandra POP**

PASĂREA - O POETICĂ A ZBORULUI

Oliv MIRCEA

Un mod tainic de a simți materia și inima ei ce palpită pretutindeni dezvăluie expoziția de pictură pe care o prezintă astăzi la Galeriile de Artă ale Uniunii Artiștilor Plastici (Pața Centrală nr. 24). Concentrarea în jurul unei teme meditația și exercițiul analitico-sintetic de analiză morfologică a formei și mișcării ascensionale este favorizată, am putea spune, dar subiectul pe care artistul îl abordează predilect în această expoziție: PASĂREA ÎN ZBOR. Tărâmul cel nou, oul, cuibul, cerul albastru și cerul ănstelat, nocturnul și diurnul, iată doar câteva din topos-urile figurate, sugerate, întrezărite de autor. Un respiro nostalgic, o candoare a întruchipării simbolice a Duhului Vieții este de căutat și de găsit în inspirația cea mai nouă a lucrărilor lui Aurel Marian. Picturalitatea, configurările, descriptivul și narativul sunt valorile secundare care pun în primă vedere sensul prim al expunerii: Aerul și Zborul. Trupul păsării și zborul ei este făcut din aerul care o înconjoară, viața ei este făcută din mișcarea care o poartă în sus. Pasărea este o forță ce ridică și trezește întreaga natură. Lumea vizibilă ce ridică și trezește întreaga natură. Lumea vizibilă este făcută pentru a ilustra frumusețile spre care omul și creatorul lui tânjește. Aripa, ca atribut esențial al volatilității, este pecetea ideală a perfecțiunii la aproape toate ființele. Din

toate lucrurile ce țin de trup, aripile, aripile îngerilor, se află cel mai aproape de divinitate.

Dacă puritatea, lumina, splendoarea cerului cheamă spre ele ființe pure și înaripate, dacă, printr-o inversiune care nu-i cu puțință decât într-o ordine a valorilor, puritatea unei ființe conferă puritate lumii unde trăiește, vom înțelege pe dată că aripile păsărilor se valorează în culorile cerului și că cerul este o lume de aripi, o lume de păsări. Păsările duc la cer bucuriile pământului. Zborul păsărilor, limba păsărilor, laptele păsărilor (că sunt columbe sau ciocârlii, că sunt rândunele sau acvile, că e corbul nopții sau pasărea amiezii) fac să participe la spectacolul firii toată alcătuirea, devine aeriană, participă la viața aeriană întreg pământul, tot cerul, toată natura. În esență, despre acest magistral spectacol vorbește expoziția de pictură Aurel Marian.

Între pământ și cer pictorul desenează și descrie o lume dinamică. O asemenea lume are bogăția în profunzime, în înălțime, în volum, dar fără ostentație având o putere de vrajă asupra sufletului omenesc. Vraja de desvrăjire a sufletului prin suflet. Păsările sunt sufletele oamenilor umplând cerul. Acesta este nucleul de foc și de lumină al expoziției de astăzi.

Plastică

VERNISAJUL EXPOZIȚIEI AUREL MARIAN

Gavril MOLDOVAN

Vernisajul expoziției plastice a lui Aurel Marian s-a bucurat de o prezență numeroasă din partea colegilor de penel, a profesorilor de la Școala Generală nr. 4, unde artistul funcționează ca director și profesor de desen, a altor amatori de artă plastică. Ca de obicei, despre lucrări a vorbit curatorul

expoziției, Mircea Oliv. El a subliniat, însă, mai întâi rolul plasticienilor din Bistrița la crearea unei emulații culturale în municipiu, la coagularea unei grupări plastice de mare valoare, lucru la care a contribuit și Aurel Marian încă din anii întemeierii acesteia. Despre lucrările expuse s-a vorbit în termeni

elogioși deoarece acestea întrunesc într-adevăr multe din calitățile marilor opere de artă. Aurel Marian abordează cu talent un nou domeniu de creație, dacă putem numi astfel aplecarea sa spre înfățișarea unui univers diafan străjuit de păsări, aer, apă.

Părăsind pentru moment mai vechea sa temă care a fost Muntele ca spațiu al primordialității, Aurel Marian trece acum la alt domeniu la fel de auster, de semnificativ sub raportul sugestiei, al redării ideii de inefabil. Zborul, ca desprindere de materie, a preocupat pe mulți artiști plastici. Brâncuși sculptează o nemuritoare "Măiastră", iar Gorduz, Simona Runcan și alți plasticieni i-au dat ideii de zbor noi valențe și semnificații. La Aurel Marian zborul se realizează prin prezența păsării ca entitate a mișcării, a înălțării spre zări necunoscute. "Pasărea, creată spre a trăi în elementul cel mai subtil și cel mai pur, este în mod necesar, printre toate tiparele ultimei creații, cel mai independent și cel mai glorios" - spune Mircea Oliv. Într-adevăr, redarea ideii de zbor este deosebit de sugestivă în lucrările

lui Aurel Marian încât autorul expoziției trezește în suflet componentele unei sensibilități deosebite.

În cuvântul său, dl. viceprimar Ioan Botiș a făcut o frumoasă legătură cu "Păsările" lui Ivasiuc, excelent roman scris de acest autor despre care astăzi nu se prea vorbește sau se vorbește puțin, și cu celebrul film al lui Hitckock, "Păsările". Aceste zburătoare sunt poate mai apropiate de divinitate decât toate ființele de pe Pământ și ele au fascinat mereu mintea omului, mai ales a creatorului de artă. De aceea motivul păsării, al zborului este prezent la aproape toți marii artiști. Cu ocazia festivităților vernisajului a luat cuvântul și dl. Simion Pop, referent la Centrul pentru Cultură Populară, B.N., care a pledat pentru dezvoltarea unei culturi urbane, obiectiv la care cooperează și CCP. La urmă a luat cuvântul autorul expoziției. El a mulțumit celor prezenți pentru că au fost alături de el la acest eveniment plastic pentru care s-a pregătit și a consumat nenumărate ore de muncă, de gânduri și simțire.

MÂNGÂIEREA ARIPILOR DE PE SIMEZE

Adrian MĂNARCĂ

Am revenit la Galeriile de Artă de la UAP Bistrița, după freamătul vernisajului, pentru că am vrut să privesc pe îndelete tablourile neobositului AUREL MARIAN și asta nu pentru că cunosc pe PICTOR de o viață sau pentru că sunt prieten, zic eu, cu Aurel, ci pentru că tablourile lui te atrag irezistibil prin acel ceva caracteristic ce cuprinde: căldură, văzduh, înălțare, mângâiere, liniște, poezie dar mai ales culoare și șansa de a traduce fiecare tablou și după gustul tău.

Asta poate fi acel ceva ce te atrage așa cum natura este marea iubire a lui Aurel și imediat te întrebi sau te poți întreba: cine nu iubește natura?

A fost muntele și florile și râurile și păsările ...

Vor fi mâine probabil peștii ...

Peste toate însă suverană cum ziceam,

căldura și culoarea de care te poți apropia cu sufletul deschis pentru că acestea te înalță.

Păsările lui Aurel te duc spre toate păsările din literatură sau spre măiastra lui Brâncuși așezându-se, înțeleghătoare și simțitoare, la modul absolut sublim, între noi muritorii și Dumnezeu cel veșnic. Păsările simt furtuna, unele pot vorbi, dar cele din tablourile lui Aurel Marian, pe lângă senzația de zbor, de înălțare, te obligă să le privești parcă altfel. Blând și teribil de omeneste.

Chiar în față, la intrare, un porumbel alb poate fi asemănător celui pogorât din cer, sau alături, în dreapta, o pasăre - cruce te duce cu mintea nu numai la Golgota fiecăruia dintre noi, ci și spre șansa zborului, a înălțării, săgeată înfiptă spre frumusețea lumii spre care tindem ca și creștini.

Aurel nu este nici pe departe un mistic,

dar el vrea să sugereze ca posibilă înălțarea ce poate să unească toate vietățile pământului.

L-a atras spre lumea frumoasă a păsărilor perfecțiunea lor, forța lor și măreția, pentru că Aurel Marian își apleacă talentul cu multă știință, îndemnându-ne să gândim împreună, să-l însoțim într-o lume a zborului.

Păsările se înalță, dar au alături și muntele și cerul și culoarea ce-ți completează fericit stări de spirit pe care le trăiești privind cu atenție tabloul, tablourile.

Și privind tablourile cu lumea săgetândă a păsărilor, mi-am amintit că la vernisaj priveam spre două doamne pe care le prețuiesc și care aparent nu au vreo legătură cu ce am spus mai sus. Doar aparent, sau ...

Ba au. E vorba de frumos, de înălțător, de decolare spre a înțelege sufletul de artist.

Și-n sipetul meu cu lucruri deosebite cele două doamne ocupă un loc de continuă frumusețe. De aceea n-am vorbit la vernisaj. Și despre cele două doamne am vrut doar să scriu. N-am vrut să-mi las emoțiile să producă, poate umeziri de gene...

Este vorba de: Maria Marian și Florica Pop.

Prima, soția lui Aurel, este soție și

mamă de artiști, de pictori, pentru că cei doi fii, Aurel și Ovidiu, au îmbrățișat pictura, îndeletnicirea de suflet a tatălui.

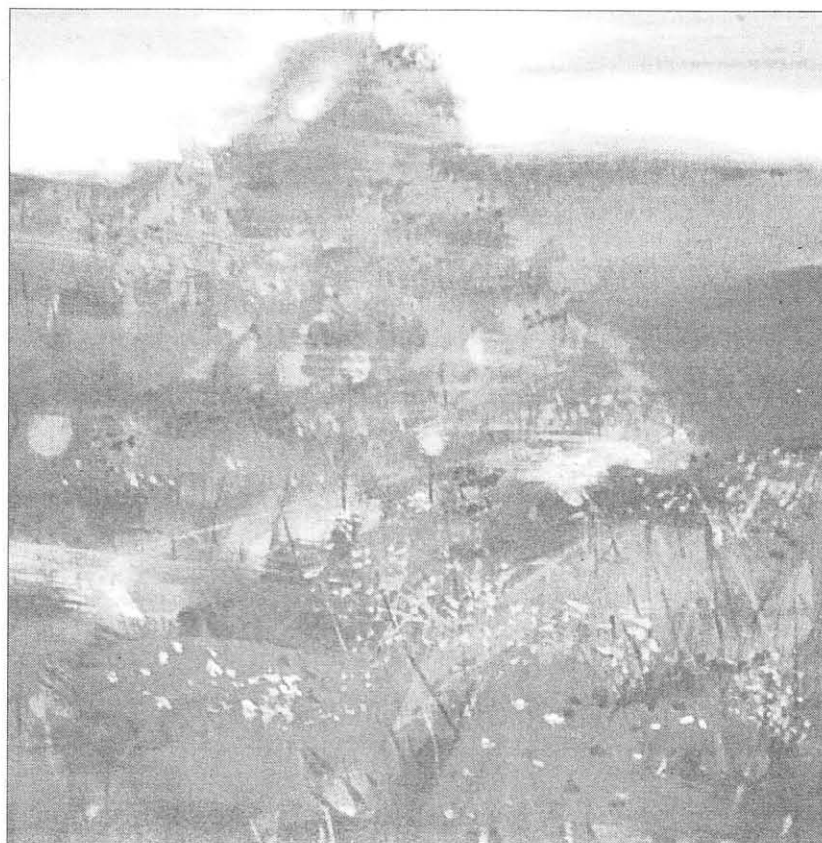
Florica este soția lui Cornel Pop, neobosit dirijor și împătimit de artă. Au și ei doi copii. Roxana și Cornel. Ambii profesori de muzică și dirijori.

Două mame cu trei artiști, fiecare, în preajmă.

Două doamne ce înțeleg, poate, cel mai bine ce înseamnă să trăiești arta și să fii mereu alături de cei îndrăgostiți de nemărginirile frumosului.

Două doamne pe care le-am întrezărit între păsările săgeți ale lui Aurel și pe care mi le-am imaginat ducând în căldura sufletului lor toată încărcătura de frumusețe reprezentată de cântec, de culoare, de zbor, de înălțare. O întrebare nu-mi dă totuși pace: e greu, e ușor oare să te culci și să te scoli ori să stai la masă cu trei artiști pe cap? E întrebarea ce o vroiam pusă și la vernisaj.

Și le-am apropiat pe cele două pentru că în fața tablourilor lui Aurel Marian parcă am auzit un murmur de colinde purtate de păsări către veșnicie și veșnicire.

Alexandru MISIUGA - 80

Sinceritate

Despre soacre s-a scris mult
Și cam rău în omenire.
Eu nu scriu. Aștept s-ascult
"Veșnica ei pomenire!..."

Povață

Soacră-mea fiind beteagă
Într-o zi, plângând, mi-a zis:
- Ce să beau să nu mor, dragă?
- Trage-un VERDE DE PARIS!

Omagiu

Soacră-mea e delicată
Și se poartă cu mănuși ...
Mi-a făcut din gât odată
O ... COLOANĂ-a lui BRÂNCUȘI!

Nostalgii

Mi-au plăcut și mie odată,
CÂNTUL, VINUL și FEMEIA
Dar mai mult, vorba aceea,
Soacra bine ... congelată.

Noroc porcesc

La cutremur soacră-mea
Dormea-n pat și sforăia.
Însă a avut norocul
C-a căzut pe ea tot blocul.

O surpriză foarte plăcută

Soacra ne-a făcut plocon
Și-a mierlit de REVELION.

Nevrând nimeni s-o bocească,
I-am cântat "MULTI ANI TRĂIASCĂ!"

Diagnostic

Nu știu dracu' - cum se face -
Că de trei luni soacra tace ...
Au venit de la SALVARE
Și-au spus: N-are ... răsuflare!

Trenule mașină mică

Soacră-mea cânta pe drum
Melodia și refrenul ...
Dar în gară, nu știu cum,
A călcat-o trenul!

A opta minune

Soacra a rămas vădană,
Singură, neconsolată,
Am pus degetul pe ... rană:
Era nedezvirginată.

Rugă

Doame-atât vreau să trăiesc,
Fie-Ți milă și-ndurare;
Să-i spun soacrei c-o iubesc,
Aprinzând o lumânare ...

Modus vivendi

Eu de soacră mă feresc;
Când o văd că intră-n casă,
Ca să n-o cotonogesc
Toată ziua plâng sub masă.

La finele lunii noiembrie, la Bistrița, au loc tradiționale manifestări în memoria celui care s-a născut sub semnul unei ploii de stele, ctitor de roman modern românesc - Liviu Rebreanu. Ediția din acest an a fost dominată de personalitatea remarcabilului rebrenolog - Niculae Gheran care se află în fața tipăririi celui de al 22-lea volum de "Opere" rebreniene, ultimul, ca și cel aflat acum în faza finală, cuprinzând universul epistolar al marelui romancier.

Și în acest an manifestarea a circumscris un concurs de proză și eseu patronat de Casa de Cultură a Sindicatelor - Bistrița, constând din manuscrise și carte tipărită, toate trecute prin filtrul unui juriu exigent avându-l ca președinte pe cunoscutul scriitor târgumureșan - Mihai Sin. Premiul I, pentru eseu, i-a fost conferit bistrițeanului Ioan Pinteia iar premiul cel mare al Saloanelor "Liviu Rebreanu", talentatului prozator maramureșean - Marian Ilea.

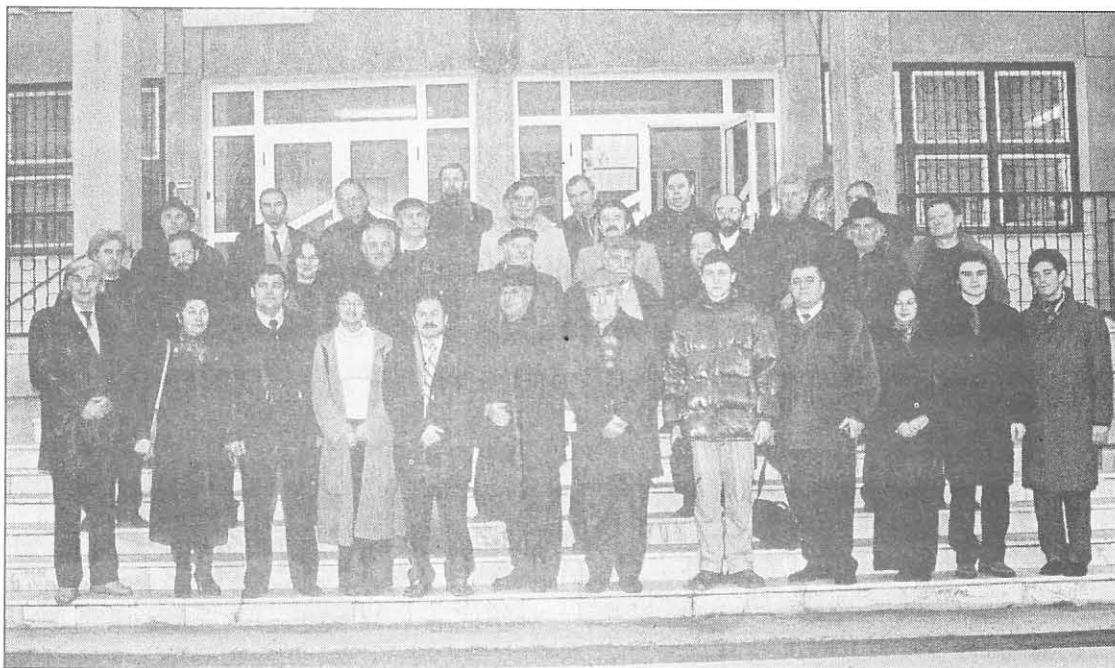
Ca și în anii precedenți, festivitatea a fost itinerantă. S-a făcut un popas la Beclean

unde, la Școala generală "Liviu Rebreanu" a avut loc un simpozion științific susținut de un grup de elevi liceieni din localitate sub îndrumarea prof. Andrei Moldovan, pe tema epistolelor lui Rebreanu. Simpozionul a fost urmat de un scurt dar excelent program artistic.

A doua zi, un alt simpozion s-a desfășurat la Muzeul "Liviu Rebreanu", avându-l ca moderator pe Niculae Gheran. Au cuvântat: Mircea Prahase, directorul Complexului Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, Mihai Martin, Nicolae Crețu, Mircea Coloșenco, H. Zalis, Corneliu Lupeș, Sever Ursa, Mircea Popovici, Virgil Rațiu.

În final, Mihai Sin și Al. Cățcăuan, directorul Casei de Cultură a Sindicatelor, au făcut cunoscute și au înmănat premiile Saloanelor "Liviu Rebreanu".

Întreaga manifestare s-a încheiat la Sângeorz Băi, participanții beneficiind de prezența primarilor orașelor Năsăud, Beclean și Sângeorz Băi, precum și de cea a directorului Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național - Ioan Burcușel.

Oaspeții "Saloanelor" în fața Școlii Generale "Liviu Rebreanu" din Beclean, înainte de sesiunea de comunicări de aici.

CONCURSUL NAȚIONAL DE PROZĂ ȘI ESEU "LIVIU REBREANU", 26-28. 11. 2003

Juriul format din: Mihai Sin - președinte, Radu Țuculescu, Nicolae Crețu, Mihai Dragolea, Olimpiu Nușfelean, Ion Moise, Virgil Rațiu, Alexandru Cățcăuan - secretar, a acordat următoarele premii:

Volume publicate:

Marele premiu "Liviu Rebreanu" al Revistei *Mișcarea literară* și al Casei de Cultură a Sindicatelor Bistrița se acordă prozatorului **MARIAN ILEA** pentru volumul *"VACEK"*, apărut la editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003.

Secțiunea proză:

Premiul studioului de radio Cluj se acordă autoarei **FLORINA ILIS** pentru volumul *"CHEMAREA LUI MATEI"*, editura Echinox, Cluj-Napoca, 2002.

Premiul Centrului Pentru Cultura Populară a județului Bistrița-Năsăud:

1. scriitoarei **MARIANA BOJAN** pentru volumul *"DANSUL CÂINILOR"*, editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003;
2. scriitoarei **ANICA FACINA** pentru volumul *"STAMPE ȘI PORTETE"* editura Ermetic, 2003.

Premiul special al juriului scriitoarei **MELANIA CUC** pentru romanul *"CINÂND CU DRACULA"* Editura Aletheia, 2003.

Premii

Secțiunea istorie literară:

Premiul Direcției Pentru Cultură Culte și Patrimoniul Național Cultural al Județului Bistrița-Năsăud, scriitorului **DUMITRU COVALCIUC**, din Cernăuți (Ucraina), pentru volumul *"TINEREȚEA LUI DOXACHI HURMUZACHI"*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților - Suceava, 2002.

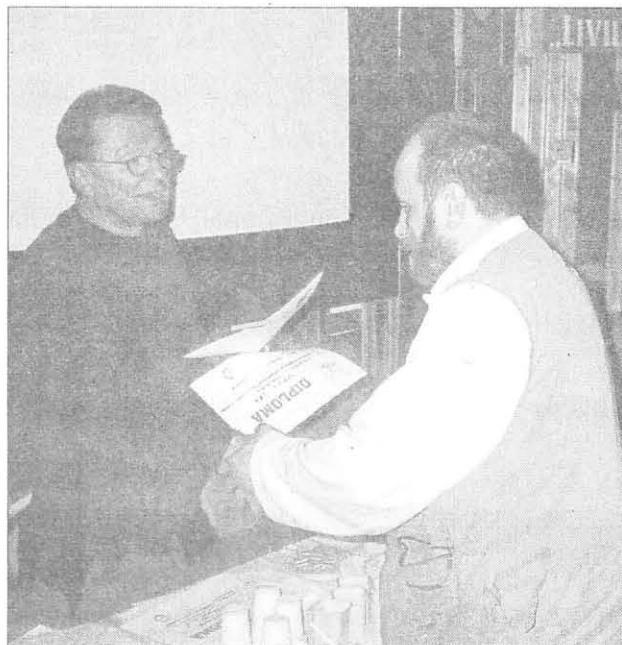
Premiul Centrului Pentru Cultură Populară al Județului Bistrița-Năsăud, scriitorului **ION BUZAȘI** pentru volumul *"ANDREI MUREȘANU - Poetul Revoluției de la 1848"*, Editura ALTIP - Alba-Iulia, 2003.

Secțiunea eseu:

Premiul Studioului de Radio Cluj,

scriitorului **IOAN PINTEA** din Bistrița, pentru volumul *"ADMIRAȚII ORTODOXE"*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003.

Premiul Special al juriului, domnului **DOREL COSMA** din Bistrița, pentru volumul *"O LUME FASCINANTĂ"*, Editura George Coșbuc - Bistrița, 2003.

Mihai Sin înmânează marele premiu - "Liviu Rebreanu" al revistei "Mișcarea literară" prozatorului Marian Ilea, la Muzeul Memorial "Liviu Rebreanu"

Secțiunea critica literară:

Premiul special al juriului, scriitorului **SALUC HORVAT** pentru volumul *"LIVIU REBREANU: ION - univers uman"*, Editura Dacia Cluj-Napoca, 2002.

Secțiunea de proză în manuscris pentru autori nedebutanți în volum:

Premiul Editurii "George Coșbuc" - Bistrița, autoarei **TATIANA MARIETA ITOAIE** din Baia Mare.

Secțiunea proză scurtă pentru elevi:

Premiile Casei Corpului Didactic Bistrița s-au acordat următorilor elevi:

PREMIUL I, **BĂCANU IONEL**, din loc. Zăvoaia, jud. Brăila.

PREMIUL II, GEORGESCU IRINA ROXANA, cls. a XI-a A, Lic. Teoretic "Nicolae Bălcescu" din Medgidia.

PREMIUL III, ȚAPU MIHAELA CEZARINA, cls. a XI-a D, Lic. Teoretic "Ion Neculce" din Târgu-Frumos, jud. Iași.

Premiul Revistei "Steaua" Cluj-Napoca a fost acordat elevei **SANDU CRENGUȚA CLAUDIA** din București.

Premiul revistei "Tribuna" Cluj-Napoca a fost acordat elevei **CARAMANGIU ANAMARIA**, cls. a XII-a E, Colegiul "Spiru Haret", Tulcea.

Premiul revistei "Convorbiri Literare", Iași, se acordă elevei **EVA MOD** din București.

Premiul revistei "Mișcarea Literară", Bistrița, elevului **CARPANU ȘTEFAN**, cls. a X-a, Lic. Teoretic "Nikolaus Lenau", Timișoara.

Premiul revistei "Litera Nordului", Bistrița, s-a acordat elevei **MARIA MIHAELA CORNOC** din Satu-Mare, Colegiul Național "Ioan Slavici".

Premiul "Mesagerului Literar și Artistic" Bistrița, elevei **BARANYAI HANNA IZABELA** de la Grupul Școlar Economic - Hunedoara.

Premiul publicației "Didactica Nova" Bistrița, studentului **MOCUȚA ANDREI LUCIAN** de la Facultatea de Litere din Timișoara.

De la stânga la dreapta: D. Covalciuc, Ioan I. Mureșan, Daniel Meșoiu, Radu Țuculescu

De la stânga la dreapta: Ioan Pinte, Nicolae Gheran, Marian Ilea, Mihai Sin

Nela Zare, Niculae Gheran și
Cornel Cotuțiu în autocarul
"Saloanelor Liviu Rebreanu"

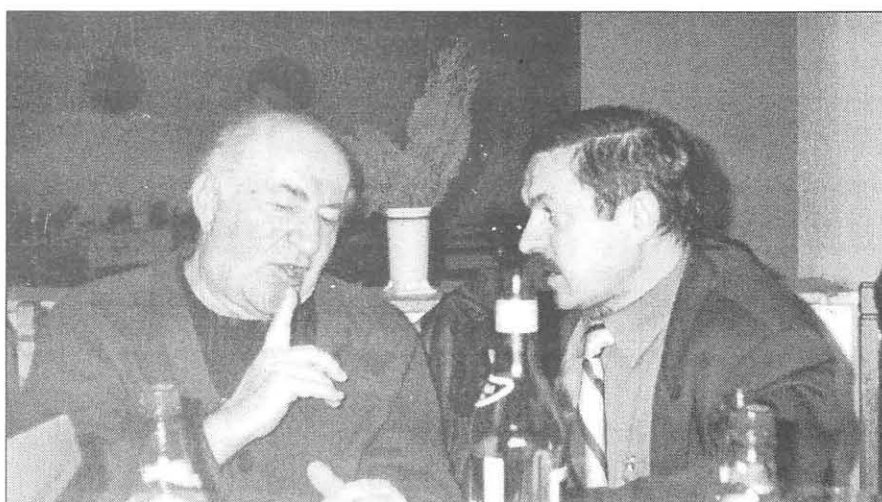
Constantin Catalano,
Olimpiu Nușfelean, Sever Ursa la
Sângeorz-Băi discutând despre cine
mai face popas în "Cuibul visurilor"
la Maieru

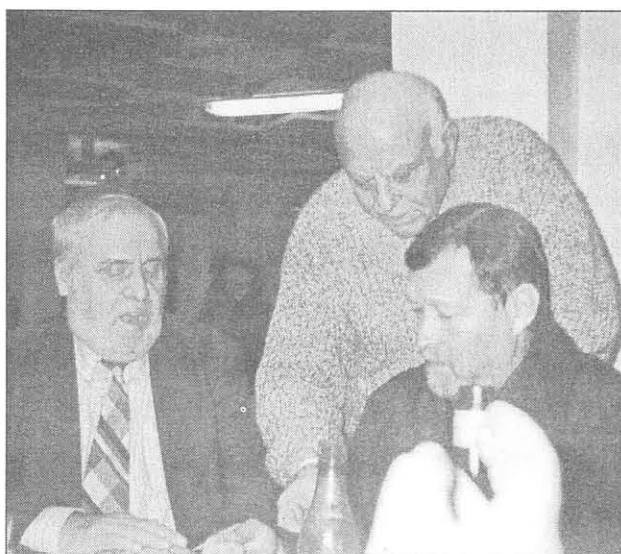
Prof. Andrei Moldovan
și un grup de tineri fani ai lui Rebreanu,
Beclean

De la stânga la dreapta: Virgil Rațiu, Ioan Pinte, Mihai Sin, Olimpiu Nușfelean la Sângeorz-Băi

H. Zalis și Al. Cățăuan - la Sângeorz-Băi - unul ascultă, altul ... avertizează!

Niculae Gheran pe post de Hristos între
Mircea Coloșencu (stânga) și Grigore Traian Pop (dreapta) -
Sângeorz-Băi

De la stânga la dreapta:
N. Gheran, M. Sin, I. Mileșan, O. Nușfelean, I. Moise
la Sângeorz-Băi

ADELA POPESCU

O EXPERIENȚĂ LITERARĂ INTERNAȚIONALĂ

SUMIYA HARUYA

Există ceva aparte deopotrivă în cariera poetei Adela Popescu, cât și în volumul său **Între noi - timpul**.

Poeta a fost premiată când era doar o liceană de 17 ani, la Concursul Literar Internațional, organizat în 1953 de către Uniunea Scriitorilor din România, cu prilejul celui de-al IV-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților pentru Pace și Prietenie. După acest strălucitor debut, de fiecare dată când a publicat poezii, în periodice sau în volume, a fost remarcată, primind o înaltă apreciere din partea criticilor și istoricilor literari români și străini.

A impresionat, în timp, la ea: "valoarea poetică intrinsecă" (Federico Mayor); "exercițiul sublim al comunicării"; "forța reflecției de a face atmosferă lirică" (Laurențiu Ulici); "eleganța și conciziunea amintind de arta lui Ungaretti"; "concentrarea gândirii poetice în contrast, chiar în contradictoriu, cu atitudinea aproape generală a poeziei europene de astăzi" (Al Philippide); "înalta temperatură ideatică și emoțională"; "încărcata vibrație, ca într-un brandenburgic de Bach" (George Ivașcu); "lirismul sugestiei de maximă polivalență" (Florin Mihăilescu); "privirea înapoi cu un aer holderlinian" (Nicolae Mecu); "tipul de sensibilitate și formă expresivă asemănătoare cu a poezilor **hai-kai**-ului" (Roxana Sorescu); "tonul, tonul dețășat și cam ce

Istm

potențiază sensibil emoția, dăruindu-i timbrul obiectivității elevate, înrudit cu al **Odei în metru antic** a lui Eminescu" (Ștefan Cazimir); "meditația asupra zborului și timpului care fuge, tot atât de tragică ca și cea a lui Brâncuși" (Raymonde Bulger); "triumful expresivității, de substanță" (Dumitru Micu).

A fost alăturată lui Rimbaud "căutând poezia în tăceri inițiatice"; "peisajului enigmatic a lui Mily Dickinson" (Monica Pillat); "picturii expresioniste a lui Mark Chagall" (Ioan Mariș).

A fost numită "o Louise Labé modernă", "o replică, la zi, a altei Anna de Noailles" (Ion Murgeanu) și chiar "Doamna Shakespeare", remarcând că "ea privește țință, neclintită, în aceleași flăcări metafizice și pune aceleași grele întrebări ... explodînd elocvent formele fixate ale versului shakespearian și folosind un limbaj care nu a fost la îndemîna Bardului și de neimaginat pentru el" (Thomas C. Carlson).

Cu toate acestea, ea, în decursul ultimei jumătăți de secol, n-a publicat decît 72 de poezii.

Faptul i-a determinat pe unii să vorbească despre "fenomenul Adela Popescu", "scriitor enigmatic și zgîrcit cu propria-i creație, dar profund esențializat și temperamental, cu o viziune sobră asupra lumii, care vine să ne propună și o astfel de variantă asupra creației și creatorului".

În ceea ce privește cartea de față, aceasta este a patra ediție a operei sale poetice cu titlul **Între noi - timpul**, titlu sub care apar, de altfel, și cele trei ediții anterioare. Alături de poeme deja publicate, fiecare ediție conține, firește, și poeme noi. Există astfel patru ediții ale scrierilor sale poetice, care ne dau sentimentul unei opere unice, crescînd continuu, cumulativ.

Prima ediție a apărut la Paris, bilingvă, în română și în franceză, sub forma unei culegeri de 15 poeme.

A doua ediție, publicată în SUA, la Washington D.C., conține 25 de poeme în limba română și traducerea lor în alte șapte limbi.

A treia ediție, publicată pentru prima oară în România, la București, și numai în limba română, conține 53 de poeme.

În actuala ediție, bilingvă, în română și în japoneză, publicată la Tokyo, se află 19 poeme care nu figurează în ediția română.

Volumul se intitulează la fel de incitant și surprinzător **Între noi - timpul**, iar expli-

cația lui nu o mai repetăm, deoarece ea este dată clar de Adela Popescu în **Schiță de autoportret**.

Adăugăm, însă, pentru cititorii japonezi, câteva cuvinte despre "mândria pentru limba română cea frumoasă", din fraza cu care se încheie **Schiță de autoportret**.

Limba română aparține familiei limbilor romanice, precum: italiana, franceza, spaniola, portugheza etc., fiind astfel strâns înrudită cu aceste limbi. Despărțită forțat în decursul istoriei, timp de mai multe veacuri, de limbile surori, româna a căpătat o coloratură specifică. De pildă, în multe expresii, alături de cuvinte autohtone, de origine latină, întâlnim și cuvinte de origine slavă, greacă, ungro-finică, germanică, turco-tătară, anglo-saxonă etc.

Această varietate a vocabularului produce o bogăție și o frumusețe greu de găsit în limbile surori. În această privință, limba română seamănă într-o oarecare măsură cu limba japoneză, care folosește, pentru **munte**, de exemplu, alături de cuvântul autohton **yama**, și cuvântul **san**, derivat din limba chineză, limbă care aparține unei familii lingvistice cu totul diferită.

Folosind bogăția acestor surse lingvistice, poetul național Mihai Eminescu a contribuit la flexibilitatea limbii române moderne, pe care a transformat-o într-o limbă poetică de mare finețe, făcându-se iubit de românii de peste tot și de toate categoriile. Am putea înțelege sentimentul de nemărginită stimă de care se bucură Eminescu în România, dacă în Japonia i-am imagina uniți într-o singură persoană pe Hitomaro, Basho și Sakutaro.

Românii spun că dacă limba lor era una de mare circulație, Eminescu ar fi trebuit să se bucure de aceeași reputație mondială de care se bucură Goethe sau Hugo.

Aceasta este impresia pe care ne-o lasă și Adela Popescu, citindu-i poemele și **Schiță de autoportret**. Cu toate acestea, nu prea mulți români ar putea declara, ca Adela, despre opera lor: "ori de câte ori o voi mai tipări cu versiuni pentru străinătate, nu voi renunța să așez în fruntea ei originalele românești ale poemelor, ca o mândrie pentru limba noastră cea frumoasă".

În tradiția editorială japoneză cărțile bilingve sunt clasificate, de obicei, ca material

de practică școlară. Editura Michitani, cunoscută ca specializată în beletristică și mai cu seamă în poezie, va înlătura acum, spre ferircirea autoarei, această imagine fastidioasă, prin tipărirea prezentei ediții bilingve, care marchează un veritabil act de curaj și suplețe.

În a treia carte, și anume în cea apărută în România, este anexat și un capitol conținând peste 60 de **Fragmente critice și epistolare** referitoare la poemele ei, pornind de la debut. Firește, la versiunea noastră s-ar fi adăugat și altele noi. Dar, deși am fi dorit, pentru diversitatea opiniilor, să le traducem pe toate, din motive tehnice, nu le-am putut prelua decât în parte, uneori fără a mai numi autorii. Astfel:

Cu ocazia apariției primei ediții la Paris, Norman Simms, profesor universitar și poet din Noua Zeelandă, a scris: "Situat într-un context de aluzii la marea artă (Hamlet, Rembrandt, Stendhal), poemele sînt exprimări fine despre dragoste și moarte, despre nuanțele comunicării în care bărbatul și femeia joacă subtil întâlnirile lor reale sau imaginate".

Adrian Marino, cunoscut și la noi datorită traducerii volumului său **Etiemble, ou le comparatisme militante**, a scris cu privire la ediția americană, următoarele: "O experiență efectiv inedită: aceeași poezie română nu numai tradusă ci și editată, în cuprinsul aceluiași volum, în nu mai puțin de șapte limbi. (...) Stilul poeziei Adelei Popescu este foarte potrivit acestei experiențe surprinzătoare: este direct, liric, foarte confesiv, de o simplitate bine studiată. O expresie poetică nudă și elementară, în sensul superior al cuvîntului, se modelează în și prin șapte registre lingvistice. Devine, după împrejurări, grav, somptuos, solemn, retoric, purtînd măști diferite".

După apariția celei de a treia ediții, Ilie-Tudor Zegrea, poet din Cernăuți, oraș care se află acum dincolo de granița României cu Ucraina, scria: "Chiar dacă la prima vedere poezia Adelei Popescu este o poezie cerebrală, abstractă, cititorul atent și avizat va găsi cu siguranță pulsația vie, caldă, a fiorului poetic pornit dintr-o inimă ce a acumulat în ea toate durerile și - de ce nu? - scurtele bucurii slobozite omului de Puterea Divină".

Istoricul literar Romul Munteanu, spune: "Ceea ce impresionează în modul cel mai plăcut lectura acestui volum este faptul că autoarea este străină de orice modă literară, că scrie o poezie a altui timp, poate a unui timp etern, prin prisma căruia își citește și își exprimă propriile trăiri".

Sînt de acord. Dar, "un timp etern" al Adelei nu este neapărat neutru ci el reflectă frecvent un puternic sentiment național. Poeta împărtășește cu mulți compatrioți ideea că poporul român a fost mult timp sfîșiat între cele trei imperii: Turcia-Rusia-Austria, fiind obligat apoi, în secolul trecut, să suporte un regim de ocupație. În plus, el a fost nu odată, ca și acum, înstrăinat silit de Occident, deși în civilizația acestuia ocupă un loc propriu, atît ca popor, cît și prin valorile sale.

Confrunțați cu un destin vitreg, nu puțini români ar dori să-și ducă viața sub alte orizonturi. Poeta noastră, dimpotrivă, își cîntă cu mîndrie dragostea față de patria ei încercată de istorie. Uneori cu o vehemență greu de imaginat, ținînd cont de înfățișarea ei blîndă.

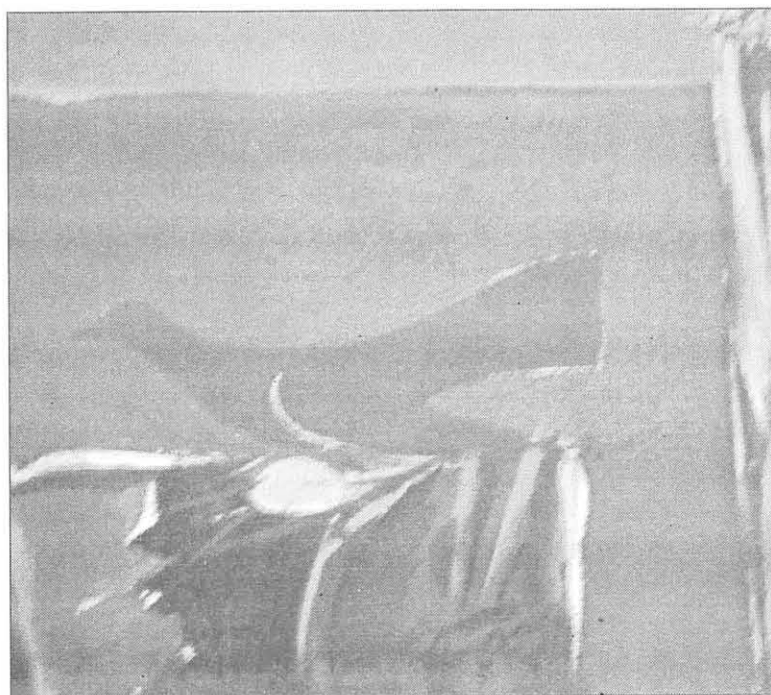
Prima ediție bilingvă a poemelor mi-a fost oferită de autoare pe vremea cînd abia începusem să mă ocup cu studiul limbii române. Este astfel întîia carte cu dedicație în românește pe care o am. Abia după un sfert de veac am reușit să definitivez versiunea

japoneză a ei, timp în care însă ea a crescut continuu în volum, eu traducînd în final de cinci ori mai multe poeme decît cuprindea ediția princeps.

Pe parcursul traducerii celor 72 de poeme am primit numeroase sugestii utile de la profesorii universitari Atsushi Naono din Tokyo și Flavius Florea din București. În același timp, m-am sfătuit cu domnul Toru Iijima de la Editura Michitani, pentru rezolvarea problemelor noi legate de alcătuirea bilingvă, în română și în japoneză, a acestei cărți rare de poezie. Ea beneficiază, în mod excepțional, de competentul profil *Adela Popescu - omul și opera*, alcătuit de criticul, eseistul și istoricul literar, profesorul universitar doctor Shuichi Kato, de cinci ilustrații ale artistei japoneze Fusako Kodama și de reproducerea pe copertă a imaginii unei clepsidre, aparținînd sculptorului român, centenar, Ion Irimescu.

Le mulțumesc tuturor, împreună cu autoarea.

Notă: Textul de mai sus, semnat de complexul om de cultură Sumiya Haruya, laureat al celui mai mare premiu japonez pentru traduceri și al Fundației Culturale Române, pentru întreaga activitate, este postfața la ediția bilingvă, în română și în japoneză, intitulată *Aida ni-jikan/Între noi-timpul*, a poemelor Adelei Popescu, carte apărută la Tokyo.

CITITOR DE REVISTE

♦ În *Tribuna*, nr. 31/2003, Claudiu Groza enunța următoarea constatare: "Desincronizarea literaturii române - a scriitorului român, de fapt - este față de cititor. În ciuda lamentațiilor periodice ale unora și altora, românul continuă să citească. O demonstrează - statistic, nu empiric - aflulul de public la târgurile de carte, dar și numărul de abonați ai bibliotecilor publice de toate felurile..." Într-o profesiune de credință și, în același timp, un eseu dedicat scrisului și profesiei de scriitor, scriitorul sau ziaristul, Adrian Grănescu se întreabă aproape retoric "Cînd se apucă cineva de scris? De ce o face? Cînd știe (precis) că va deveni scriitor? Cînd, în ce moment, conștiința sa își va da seama de aceasta? Nu, nu se poate spune, nu se poate răspunde la aceste întrebări. Tot așa cum nici sfaturi nu se pot da." Și scriitorul clujean continuă despre disciplina scrisului, avantajele și dezavantajele acestei profesii, ceremonialul scrisului ș.a. Cu aplicație. Iar Î.P.S. Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Clujului, mărturisește că este "un adept al Mișcării Ecumenice. Timp de unsprezece ani am activat în cadrul Consiliului Național Ecumenic al Statelor Unite, cu convingerea că, deși inițiată de protestanți (sau poate că tocmai de aceea), Mișcarea își propune un vast program de durată, la capătul căruia să se ajungă la refacerea unității bisericești. Din păcate, în ultimele două-trei decenii s-au produs o serie întreagă de devieri de la ținta inițială, ceea ce a dus la retragerea unor Biserici Ortodoxe. A noastră încă nu s-a retras, dar urmărește cu îngrijorare ceea ce se mai întîmplă." P.S. Florentin, Episcop de Cluj-Gherla (Claudiopoli - Armenopoli) scrie despre întemeierea Mitropoliei de Făgăraș și Alba-Iulia, a Eparhiei de Lugoj și a Eparhiei de Armenopoli (Gherla) concepînd-o ca o integrare europeană "avant la lettre". Flore Pop, poet plecat de pe meleaguri născudene și stabilit la Cluj, publică o foarte frumoasă pagină de poezie, din grupaj făcînd parte și o "Rugăciune de dimineață în Alpii Rodnei".

♦ *Viața Românească* nr. 11-12/2003 publică inedite de Mircea Vulcănescu și Ion Zamfirescu și un grupaj de cugetări - *Numai credința îngăduie intrarea în interiorul misterului* - de Popa Ioan Paul al II-lea, care spune printre altele: "Fără uimire omul ar cădea în repetiție și, puțin câte puțin, nu ar mai fi în stare să ducă o existență cu adevărat personală". Sunt publicate versuri de Petre Got, Gabriel Stănescu, George Vulturescu, Victoria Milescu, Vasile Latiș și Olimpiu Nușfelean și fragmente dintr-o piesă de teatru, *Vișan bătrînul* de D.R.Popescu. Rubrica *Nichita Stănescu sau numele poeziei* reunește semnăturile lui C.Ciopraga, Ion Pop, Marin Mincu, Theodor Codreanu, Octavian Soviany, Ion Bălu. Octavian Soviany observă: "În evoluția poeziei românești, semnele deplasării către un orizont apocaliptic (care presupune depășirea paradigmei antropocentrice a modernismului / modernității) se manifestă pe la sfârșitul anilor '60, debutînd cu angoasa căderii din "centru", continuînd cu investigarea "minimalistă" a marginilor și culminînd printr-un patos al ex-fondării (dez-temeierii) care anunță instaurarea modelului nihilocentric. În această ordine de idei, *Elegiile* lui Nichita Stănescu fixează magistral anxietățile provocate de sentimentul rostogolirii pe circumferință, balansul neliniștit al unei conștiințe prinse între fascinația textului și utopia metafizică a modelului antropocentric". (O.N.)

♦ *Timpul*, nr. 11, 2003. Chiar dacă, din nefericire, Liviu Antonesei a părăsit redacția revistei, exprimîndu-și dezamăgirea față de uneltirile politrucilor de la Iași, într-un editorial anterior, și care a făcut ceva zarvă în revistele de cultură, *Timpul* rămîne o publicație tare, și ceea ce e mai important, pe baricade. De citit cu luare aminte editorialul Gabrielei Gavril *Imaginea șifonată a revistelor de cultură*. O radiografie la rece despre ceea ce se întîmplă în și cu revistele de cultrură. Semnături pe care le urmărim cu atenție: Emil Brumaru, Alexandru Zub, Radu Pavel Gheo, Bogdan

Suceavă, Michael Astner, Radu Andriescu, Daniel Dubuisson, Al. Andriescu și, desigur, Liviu Antonesei, care scrie în acest număr despre *Apariția, dispariția și eternitatea cărților (II)*. Doi intervievați: Șerban Foartă și Rodica Binder. Șerban Foartă dă o listă întreagă de scriitori tineri (și mai puțin tineri), pe care, fără ifos și țință, îi prețuiește și îi numește colegi: Robert Șerban, Adrian Bodnaru, Tudor Crețu, O. Nimigean, Florin Lăzărescu, Tudor Dună, Floarea Tutuianu, Lucian Dan Teodorovici, Dan Mircea Cipariu ... Dixit Șerban Foartă: "Toți autorii *copti*, dar vii, ar trebui, nu din oportunism, să fie, cât de cât, atenți la cei mai tineri decât ei. Nu din oportunism, spuneam, ci dintr-o solidaritate profesională, dacă vreți; dar nu în sens corporatist, ci în acela, mai subtil (și, la rigoare, profitabil), al unei colegialități stimulative și emulative".

Renașterea, nr. 11, 2003. Un număr dens, cu semnături arhicunoscute în mediile teologice și culturale. Aurelia-Bălan Mihailovici, Radu Preda, Costion Nicolescu, Ioan I. Ică jr., Mircea Basarab, Alexandru Moraru, Cătălin Pălimaru. Remarcăm în mod cu totul și cu totul deosebit *Filele de jurnal - 2003* semnate de Bartolomeu al Clujului. Zilele acestea a ieșit de sub tipar, la Editura Limes din Cluj *Străinii din Kipukua*, primul volum din *Opera literară* și chiar ne întrebam, ce mai scrie, ce mai lucrează Arhiepiscopul Bartolomeu după diortosirea Sfintei Scripturi? Nu știm dacă filele acestea vor fi adunate, cândva, într-o carte, dar felul în care sunt scrise, directetea, sinceritatea, lapidاریتatea, ne îndreptățesc să credem că ar fi "spre folos și învățătură". Două însemnări sunt, cred, suficiente pentru a îndrepta pofta cititorului înspre o lectură de zile mari. "29 septembrie. Într-o recentă emisiune TV din Statele Unite, fiicei lui Billy Graham I s-a pus, printre altele, și următoarea întrebare: Cum a fost cu puțință ca Dumnezeu să îngăduie ceea ce s-a petrecut la 11 septembrie? Răspuns: Eu cred că Dumnezeu S-a întristat, așa cum noi toți ne-am întristat. Să ne amintim însă că, de ani și ani de zile, noi I-am cerut lui Dumnezeu să plece din școală, să plece din administrația publică, să plece din viețile noastre. Iar

Dumnezeu, ca un Nobil cu bun simț, a plecat fără zgomot. Și acum, putem noi oare aștepta de la Dumnezeu binecuvîntare și ocrotire, de vreme ce noi Îi cerem să ne lase-n pace?..."

"16 octombrie. Se apropie referendumul pentru amendarea Constituției. Îndur enorme presiuni, atît din partea puterii cît și a unei părți a opoziției, să-I determin pe preoți ca, la rîndul lor, să-și mobilizeze de la amvon enoriașii să se prezinte - sau, respectiv, să nu se prezinte - la vot. Eu sunt convins că acest referendum reprezintă un moment foarte important în viața noastră publică și că trebuie întîmpinat ca atare de conștiința civică (chiar stimulată prin îndemnuri) a oricărui român. Mă întristează însă faptul că Biserica este încă socotită - și tratată - ca un fel de prestatoare de servicii a brațului secular, iar preotul ei, ca un fel de echivalent aulic al toboșarului comunal; or, asta e de natură să demobilizeze pînă și cele mai bune intenții și inițiative. Personal, voi merge la urnă și, ca oricare ignorant ce se respectă, voi vota pentru".

Tot în numărul acesta un text polemic, cu privire la "reaparitia pe piața românească a *Gnosticului* și a *Tratatului Practic* ale lui Evagrie Ponticul" în traducerea lui Cristian Bădiliță. Cel care semnează se numește Ionuț Biliuță (?). Textul, construit extrem de laborios, cu note de subsol, are și un titlu pe măsură: *Evagrie Ponticul - o problemă de comprehesiune filozofică sau una de comprehesiune pneumatologică*. N-am auzit pînă acum de un teolog cu acest nume: Ionuț Biliuță (!) Dar, mai în glumă, mai în serios, pare a fi un duelist încercat și (chiar dacă îl cunoaștem în *ghicitură*) pare a fi numai bun pentru o polemică semnificativă în teologia românească.

Apostrof, nr. 11, 2003. Ca de fiecare dată, revista Martei Petreu, e de citit de la un capăt la celălalt. Nu există pagini de ocolit, de ignorat. Cronici la cărți de: Edgar Reichman, Ion Ianoși, Mircea Muthu, Charles Morris, Constantin Noica, semnate de: Irina Petraș, Ștefan Borbely, Ion Vlad, Nicolae Turcan, George State, comentarii de Sanda Cordoș, Demeny Peter, *Jurnal suedez* de Gabriela Melinescu, *Memorii* de Zaharia Boilă, poeme de Cezar Blatag, Grigore Scarlat, Ștefan Bolea

etc. De reținut și de notat ca atare pentru istoria literaturii române reapariția în plină formă și forță a criticului Petru Poantă. Fragmentul extras și publicat în acest număr din noua sa carte *Efectul Echinox sau despre echilibru* denotă nu numai prospețimea și iuțimea criticului de altădată, dar dezvăluie, cu asupra de măsură, virtuțile unui memorialist și istoric literar de excepție. Aproape cioranian în mărturisiri, Petru Poantă rescrie, în fragmente foarte mici, propria-i devenire. Cu sinceritate, frust, aforistic. "Îmi amintesc că, în hotarul satului meu, pe versantul unui deal, creșteau o mulțime de tufe de liliac, dar n-am auzit nici un localnic mirându-se măcar de acea misterioasă erupție florală. Eu am avut revelația acelei imagini exuberante, a floralului estetic, abia după ce l-am citit pe Proust". În paginile 18-19 o conversație cu Dumitru Țepeneag. Acidă. Cuvinte grele la adresa lui Dan Hăulică. Întrebări obsesive: scriitorul român și Premiul Nobel. Răspuns a la Țepeneag: "Trebuie să plecăm de la ideea cât se poate de neagră că, de fapt, literatura noastră nici nu există în ochii juriului Nobel. E mai bine să exagerăm în sensul acesta decât invers. Nu mai avem dreptul la nici o iluzie. Disperarea trebuie să ne conducă de acum înainte. Și umilința să ne fie sentimentul dominant". Interviu e realizat de Susana Bogorin.

Luceafărul, nr. 43, 2003. După un interviu cu Răzvan Theodorescu, despre cât de mult i-a plăcut *Groapa* și cum i-a subvenționat pe Eugen Barbu și pe D.R. Popescu, citim cu interes și (de ce să nu o spunem) cu plăcere cronicile literare semnate de Raluca Dună și Bogdan-Alexandru Stănescu, doi critici tineri în care se poate spera și de la care se poate aștepta, *Modelul politic Maiorescu* de Alexandru George, poeziile lui Claudiu Komartin și Liviu Georgescu, proza lui Julio Cortazar, comentariu despre *Casa lui Ioan S.Pop* scris de Ion Crețu, proza non-fiction a lui Vasile Andru, pagina de istorie literară de Constantin Cubleşan, traducerea Gretei Tartler din Kavafis și eseul dedicat *marginalizării scriitorului* de Adrian Dinu Rachieru, pe care, din nefericire, îl găsim extrem de potrivit, tranziției literare/culturale pe care o traversăm. Din păcate, din lipsă de spațiu, dăm un

citat scurt, dar concis ca idee: "Ne zbatem într-un cerc vicios. Autorlîcul, agresivitatea veleitarilor, diluviul editorial, presiunile la care e supus bietul critic, neputincios în a mai stăpîni fenomenul, difuzarea haotică mă fac să nu întrezăresc o soluție. În plus, suntem captivii culturii media, producînd pe bandă rulantă *teleintelectuali*". De remarcat proza lui Olimpiu Nușfelean *Actrița de lîngă mine*. Scrisă alert și motivată sentimental. O relatare despre "filmul" vieții. (I. P.)

♦ Numărul 12 de pe decembrie 2003, al revistei "*Contemporanul*" (director Nicolae Breban), apare sub genericul "Ideii europene" care e și numele clubului sub sigla căruia, Romulus Rusan publică un amplu reportaj anchetă cu titlul "Memorialul victimelor comunismului și al rezistenței de la Sighet". Sunt mărturii dureroase ale unor supraviețuitori legate de calvarul celor care au trecut prin dramatica experiență a acestei sinistre închisori comuniste. Sunt comentate și demersurile Anei Blandiana privitoare la transformarea închisorii în muzeu atât cu concursul autorităților române, cât și cu cel ale unor organizații europene. De asemenea, acest număr mai cuprinde poeme inedite de Nichita Stănescu, un profil (continuare) al lui Dumitru Țepeneag semnat de Nicoleta Sălcudeanu, un "Nietzsche" ca "model" într-o tabletă a lui N. Breban, cronici literare ale unor tineri comentatori, un alt profil - "Cioran - un credincios care nu s-a cunoscut" al lui Ionel Necula și un ciclu de poeme noi al Angelei Marinescu. Ioana Both scrie un interesant studiu "Întoarcerea literaturii în istorie", fragment din volumul "Histoires literaires" aflat în curs de apariție în limba franceză. Aura Cristi acoperă capitolul prozei cu narația "oameni prăbușiți din cer". Nu lipsesc obișnuitele cronici dramatice, de film și muzicale. Reținem traduceri din poemele lui Petr Kral în versiunea lui C. Abăluță. La rubrica "Felinarul roșu", A. Mihalache face o radiografie polemică a vieții universitare în genere iar la "Profil", C. Komartin evocă personalitatea complexă a pictoriței Elena Pasima. C. Hostiuc în "Recenzia la drumul mare" evocă personalitatea lui Andrei Pleșu în postură de universitar și face referiri polemice la recenzia

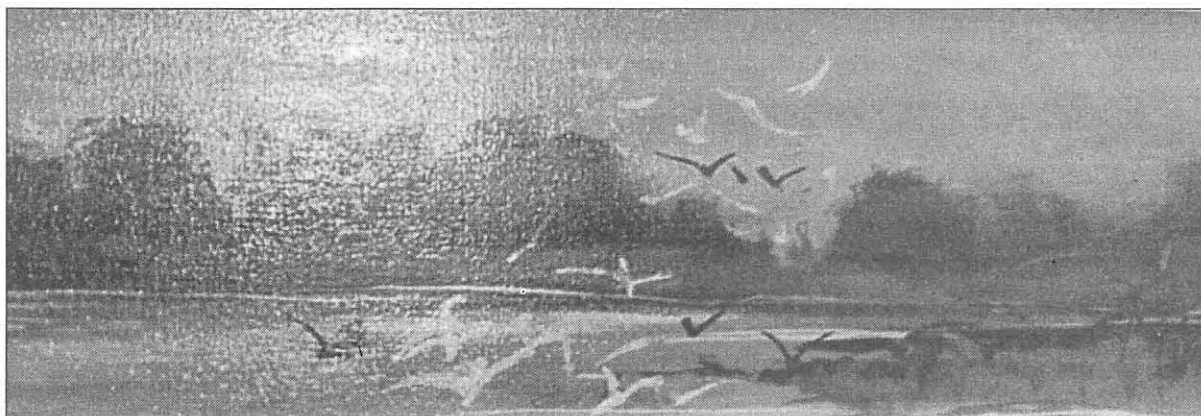
lui Al. Olivotto, la cartea "Demonul dimineții" semnată de Adrian Mihalache. "Revista revistelor" încheie acest număr "decembrist" al "Contemporanului" oferind senzația lecturării unui tom enciclopedic. (I.M.)

VATRA numerele 11-12/2003. Ca de obicei și acest corp revuistic este subordonat unei teme, o temă de interes general: "Scriitorul român ca publicist". Al. Cistelean scrie despre cărțile publicate de Laurențiu Ulici și Mircea Mihăieș, care în *România literară* ține "o rubrică reper în comentariile actualității". Alte cărți comentate, publicate de Gabriela Adameșteanu, Alexandru Vlad, Marian Papahagi, Gheorghe Grigurcu, Emil Hurezeanu, Mircea Cărtărescu, Ileana Mălăncioiu, Radu Pavel Gheo, Adrian Alin Gheorghe, Alexandru George, Caius Dobrescu, Dan Petrescu, Călin-Andrei Mihăilescu, Val Condurache, Traian Ștef, Virgil Rațiu, Maria Dulvac, Sergiu Ioanicescu, Pașcu Balaci. În revistă semnează poezii "bine exersate": Aurel Pantea, Teodor Duncă, Val Mănescu, Valer Ghidui, Viorel Suci, Mihaela Herghiligiu, Daniel Sur, iar proză: Daniel Vighi (un fragment de roman), Florina Ilis, Rodica Drăghințescu, Elena Pasima, Mariana Gorczyca.

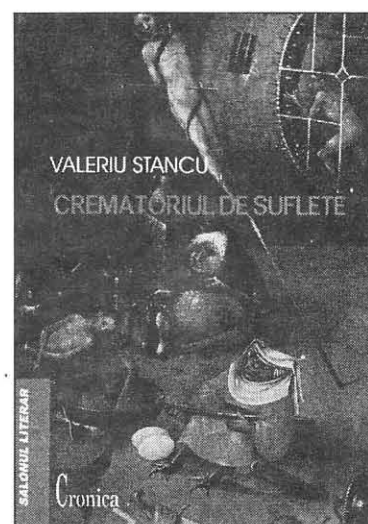
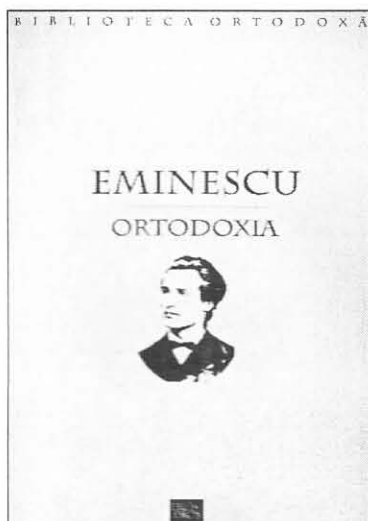
În editorialul său, Alexandru Vlad face o descriere asupra "bibliotecii personale", cum este să fii posesor al unei biblioteci personale. Iată un fragment: "Cărțile erau arme, erau instrumentarul evaziunii, erau domeniul în care concurența părea admisă. Iar cei cu biblioteci de peste câteva mii de volume ne cunoșteam între noi ca niște masoni. Poate aveam impresia că luptăm cu ele împotriva comunismului, chiar a falsei eternități pe care părea s-o fi instaurat acesta. Ne-am făcut o cultură de

buncăr și-mi amintesc cum se uitau occidentali la noi ca la niște marțieni - li se părea nefiresc să știm atât de multe lucruri, incongruente, din domenii atât de diferite și uneori incompatibile. Și cărțile acelea aveau <<prefete>> directoare. Dar noi le citeam altfel de cum ni se spunea. Reconstruiam cultura pentru uz propriu, adică eram cu toții mari autodidacți. Ne baricadam cu volumele umanității împotriva unei lumi false. Voiam să descoperim singuri adevărul universal. Făceam <<castalii>> de apartament. Într-o perioadă, când am fost plecat mai multă vreme, nevastă-mea, probabil simțindu-mi lipsa, a făcut ordine și curățenie în bibliotecă. Practic m-a descompus și n-a reușit să mă reconstituie la fel. De atunci biblioteca mea nu-mi mai este un instrument, este o simplă adunătură de cărți la care mă uit cu derută. Eul, memoria și creativitatea mi-au fost deconstruite. Până la urmă spiritul omului ajunge să se întindă cât biblioteca lui: memoria, referențialitatea. Le are pe toate acasă. Are instrumentele de introspecție, de prospectare. Are antidotul frustrării. Am ajuns până la urmă ca această bibliotecă să încorporeze identitatea noastră.

Ca dovadă că așa stau lucrurile îmi amintesc de acel vecin al meu din copilărie care-mi împrumuta din cărțile pe care le avea într-o ladă (Dumas, Jules Verne și altele fără coperti și fără început sau sfârșit). La început mi-a dat cu plăcere, chiar se lăuda cu cărțile lui, apoi mi-a dat cu rezervă, apoi se vedea că nu-i mai face plăcere. Și într-o zi mi-a spus ritos: <<Nu-ți mai dau. Ți-am dat destule! Ce, vrei să-mi citești toate cărțile? Păi cum așa?>> Bietul om, pe lada lui!" (V.R.)

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

“Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Numărul de catalog al revistei noastre este 7331.

ISSN 1583-1957